

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Moc a sláva zkřížených ostrvů.
Kariéra Ronovců v době lucemburské.

Power and glory of the house of the Ronower.
The career of Ronower in the Luxembourg era.

Vypracovala: Františka Párysová
Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.
Datum zadání: 13.6.2007
Datum odevzdání: 30.4.2008

Obsah

Úvod	2
1. Šlechtic – „kariérista“ v době předhusitské	6
1.a Řekne-li se kariéra...	6
1.b Volba životní dráhy	8
1.c Předpoklady pro úspěšnou kariéru	10
2. Qui de Ronowe dicuntur	18
2.a Společné počátky	20
2.b Lichtenburkové	22
2.c Páni z Dubé a z Lipé	25
2.d Politické lavírování	28
3. Nade všechny v Čechách	34
3.a Primus de nostra genealogia	38
3.b Další Ronovci na dvoře Jana Lucemburského	45
3.b. I. Páni z Dubé	45
3.b. II Páni z Lipé	52
3.b. III Páni z Lichtenburka	54
3.c Proč právě Ronovci?	55
4. Ronovci mezi králem Janem a princem Karlem	56
4.a Otec a syn-soupeři a spojenci	58
4.b Ronovci za dvojnáhládí	66
4.c „Pád ostrve“ – mýtus či fakt?	74
5. Na císařském dvoře Karla IV. a Václava IV.	75
5.a 1346-1355	81
5.b 1355-1378	85
5.c 1378-1419	90
6. Ronovci a Morava	97
6.a Ronovci v době Jana Jindřicha	102
6.b Mezi Joštem a Prokopem	107
7. Ostrva proti ostrvi	116
7.a Orebský hejtman	117
7.b Hynek Červenohorský a další páni z Dubé	122
7.c Moravští Ronovci za husitského hnutí	128
7.d Polipanský epilóg aneb příběh pana Ptáčka z Pirkštejna	130
8. Dynastická politika Ronovců	132
8.a Panny a paní z Lichtenburka	136
8.b Panny a paní z Lipé	142
8.c Panny a paní z Dubé	146
Závěr	148
Medailony jednotlivých Ronovců	150
Seznam edic pramenů a literatury	173

ÚVOD

„...podobně učinili nyní téměř všichni páni, kdož nosili na štítě zemské znamení ostrve, po německu „Ron“ zvané a jím se jevíli spíati v jediné rodové souručenství.“¹⁾

Ronovci, nebo též Ronovici či Hronovci patřili k nejstarším a nejvznešenějším českým šlechtickým rodům. Společným erbovním znamením všech příslušníků bohatě rozvětveného rodu byly dvě černé zkřížené ostrve (sukovité kmeny s pahýly osekaných větví) ve zlatém poli, podle kterých dostal rod své jméno. Ve srovnání s jinými mocnými rody se Ronovci na dějinné scéně objevují poměrně pozdě, teprve na přelomu 12. a 13. století, zatímco Hrabšiči, Vítkovci a Markvartici si již od 2. poloviny 12. století zajistili privilegované postavení na panovnickém dvoře. Toto opoždění však Ronovci rychle dohnali a v průběhu 13. století se vyšvihli mezi nejpřednější domácí rody. To už se původně jednotný rod rozdělil na několik větví s odlišnými predikáty: z Dubé, z Lipé, z Lichtenburka, z Ronova a Přibyslavi, z Klinštejna a z Pirkštejna. Zlatým věkem ostrve můžeme nazývat období panování Jana Lucemburského, kdy si Ronovci vlivem Jindřicha z Lipé, ale též obratnou rodinnou politikou a hospodářskou zdatností zajistili mezi šlechtickými rody první místo jak v politickém životě, tak oblasti majetkové.

Obecné povědomí o Ronovcích i zájem badatelů ně většinou končí rokem 1329, tedy úmrtím Jindřicha z Lipé, resp. rokem 1333, kdy se princ Karel vrátil do Čech. Působení Ronovců v dalších letech se často povrchně odbude schématickým, od Šusty převzatým názorem, že *„sestup ... počal hned po smrti zakladatele rodinné moci, slavného pana Jindřicha...“*²⁾ případně je pozornost věnována pouze některé osobnosti z tohoto rodu.³⁾ Ronovci se sice za vlády posledních Přemyslovců i po celou dobu lucemburskou pravidelně objevovali v okolí panovníka a často zastávali vysoké zemské či dvorské úřady, případně se prosadili v jiné oblasti, ale zmínky o nich se objevují pouze roztroušeně v kronikách a listinách a ani novodobé dějepisceví tuto mezeru zcela nezaplňovali.⁴⁾

¹⁾ Josef Šusta: Dvě knihy českých dějin. Počátky Lucemburské 1308-1320, Praha 1935, s.235-236.

²⁾ Tentýž: České dějiny II..3. Otec a syn, Praha 1946, s. 443-444.

³⁾ To se týká zejména orebského hejtmana Hynka Krušiny z Lichtenburka. Literatura k němu viz. poznámka 4¹⁾

⁴⁾ Ze všech ronovských větví se vlastní monografie dočkali pouze Lichtenburkové, díky Janu Urbanovi, který se tímto rodem již nějakou dobu intenzivně zabývá. Jan Urban: Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho rodu., Praha 2003; Tentýž: Lichtenburkové. Jejich postavení v českých dějinách doby předhusitské, Praha 1993; Tentýž: Lichtenburská država na Českomoravské vrchovině ve 13. a 14. století, Historická geografie 18, 1979, s.31-64. O zakladateli stříbrnosného dominia Smilovi z Lichtenburka pojednává nejnověji Pavel. B. Elbl: Smil z Lichtenburka. Rytíř, velmož, zakladatel, Třebíč 2007, ze starších Hermenegild Jireček: Smil z Lichtenburka. Památky archeologické a místopisné 9, s.66-67; Jihomoravským Lichtenburkům se věnovali Ladislav Hosák: Páni z Lichtenburku na Bítově, Cornštejně a Vranově, Jižní Morava 4, 1968, s.59-67 a Zdeněk Měřinský: Studenti z Bítova na vídeňské univerzitě (1382-1447) a význam univerzitních matrik pro poznání kulturních vztahů Moravy a Slezska s rakouskými zeměmi, ČČM, s.431-452. K osobnosti Hynka Krušiny Jan Urban: Hynek Krušina z Lichtenburka a husitská revoluce, Folia Historica Bohemica 4, 1982, s.46-66; František Šmahel: Pan Krušina na Zlaté Hoře: drobná historie malých záhad, Dějiny a současnost 21, 1999, č.3, s.13-19; Franz Volkmer: Hynek Krussina von Lichtenberg, Pfandesherr des Glatzer Landes von 1440- 1454, Vierteljahrschrift für Geschichte der Grafschaft Glatz 7, 1887/1888, s.174-160. Severočeskými Ronovci, zejména jejich počátky se zabývá Miloslav Sovadina: Rozrod žitavských Ronovců ve druhé polovině 13. století, Bezděz 7, 1998, s.15-33; Tentýž: Ronovci a Žitava v 13. a první polovině 14. století. Bezděz 6, 1997. K pánům u Lipé především německá historiografie: H. Brunner: Die Herren von Lippa. Zeitschrift des Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesien 12, 1909, s.395-4382, 13, 1909, s.372-378. Monografie o pánech z Lipé, z pera Miloslava

Předkládaná práce si klade za cíl postihnout působení a osudy Ronovců v době panování králů z lucemburské dynastie. Časové těžiště spadá do období od počátku 14.století do poloviny 15.století, ale jedna kapitola je též věnována ronovským počátkům, jejich působení za posledních Přemyslovců a v době interregna, které považují za klíčové období pro vzrůst sebevědomí české šlechty, jež později dokázala zvítězit v zápasech s královskou mocí a uhájit svou koncepci vlády, podle níž se panovník dělí o moc s domácími šlechtickými předáky. Právě Ronovci sehráli v tomto boji nezanedbatelnou úlohu. Další kapitoly jsou po chronologické stránce vymezeny důležitými událostmi v dějinách panování Lucemburků, které se odrazily na fungování Českého království a tím ovlivnily i život šlechty. Jedna kapitola se rovněž zabývá působením Ronovců na Moravě. Vzhledem k velké šíři nelze téma pojmout přísně genealogicky, ale spíše výběrově s pokusem o souhrnné zhodnocení mocenských vzestupů a pádů rodu erbu ostrve. Nabízí se otázka, zda má smysl hovořit o Ronovcích jako o jednom rodu, zda se jednotlivé větve od sebe natolik nevzdálily, že příbuzenství už prakticky nepociťovaly. Odpověď na tuto otázku bude jedním z úkolů této práce. Dále bych na příkladu Ronovců ráda ukázala různorodé možnosti kariéry, které středověký šlechtic měl. Někteří z Ronovců se uplatnili nejen jako královští úředníci a rádci, ale též jako diplomaté, církevní hodnostáři, vojenští velitelé či jako hospodářští podnikatelé, zejména v horním podnikání a kolonizačních aktivitách. Na minimum jsem naopak omezila informace o majetkových držbách Ronovců, protože se domnívám, že je toto téma dostatečně rozvedeno v jiných publikacích.⁵⁾

Každá kapitola je rozčleněna do několika podkapitol a je uvedena obecnějším úvodem do problému. V první kapitole je vymezen pojem kariéra a aplikován na české středověké prostředí. Úvod druhé kapitoly se zabývá pojmenováním rodu Ronovců a genealogickou mytologií tohoto rodu. Kapitoly týkající se působením Ronovců v okolí králů a markrabat z lucemburské dynastie obsahují širěji pojatý přehled vztahů české šlechty jako celku k panovníkovi a její podíl na správě země. Rovněž jsou připomenuty některé důležité politické události, v nichž Ronovci figurovali. Do úvodu kapitoly jsem je zařadila proto, aby

Sovadiny, Petra Fialy a Tomáše Krejčíka, se teprve připravuje. O osobnosti Jindřicha z Lipé, pomínu-li populárně naučné práce, pouze Miloslav Sovadina: Jindřich z Lipé. I. Prvnímuž království. Časopis Matice moravské 120, 2001 s.5-36, II. Dokončení, 121, 2002, s.3.-32. a Richard Klos- Miloslav Sovadina: Kdo byl otcem Jindřicha z Lipé, *Mediaevalia historica Bohemica* 7, Historický ústav AVČR, Praha 2000. Pány z Dubé se zabývala především německá historiografie: H.Knothe: Zur Genealogie der Berka von der Duba und dem Hause Mühlstein Mitteilungen des Nordböhmischen Exkursions-Club (MNEC) 7, 1885; Tentýž: Zur Genealogie der Berka von der Dauba auf Mühlstein, MNEC 8, 1885; J.Bergel: Zur Geschichte der Herren Berka von Duba auf Gabel, MNEC 27, 1904; R.Decht: Benesch von der Duba, Landvogt der Oberlausitz 1369-1389, Neues Lausitzisches Magazin, Bd.86, 1910, s.103 a n. Z českých historiků pak především Martin Aschenbrenner, který se ale soustředí na dějiny novověké. Martin Aschenbrenner: Berkové z Dubé. Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17.století. (Diplomová práce). Ústí n.Labem, 1992. Tentýž: Z dějin zámku a panství Zákupy. Sv.1, Zdislav Berka z Dubé, Česká Lípa 2004, Sv.2 Paní Beatrix z Kolovrat, žena Zdislava Berky z Dubé, Česká Lípa 2005; Tentýž: Zdislav Berka z Dubé a jeho rodina. In: Život na šlechtickém sídle v 16.-18.století, ed.Lenka Bobková. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et Historica, Ústí n.Labem 1993, s.213-216; Aulová Martina- Aschenbrenner Martin: Ke genealogii zákupských Berků z Dubé, Bezděz 13, 2004, s.277. Drobnější studie k Ronovcům publikoval též Jaroslav Panáček: Počátky pánů z Klinštejna a z Ronova. Muzejní a vlastivědná práce-Časopis společnosti přátel starožitností 2, 1992, s.84-91; Tentýž Křestní jména Ronovců, In: Onomastický zpravodaj (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), Ústav pro jazyk český AV ČR, 34-35, s.96-110.

⁵⁾ Především August Sedláček: Hradý, zámky a tvrze Království českého, I- Praha 1882, II-Praha 1883, X-Praha 1895, XII- Praha 1900, XIII- Praha 1905, XIV- Praha 1925, XV-Praha 1931; Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I, kol.autorů pod vedením L. Hosáka, Praha 1981; II, kol.autorů pod vedením F.Spurného, Praha 1983; III, kol.autorů pod vedením R.Anděla, Praha 1984, IV, kol.autorů pod vedením M.Bělohlávka, Praha 1985; VI, kol.autorů pod vedením T. Šimka, Praha 1989; Tomáš Durdík: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2000; Dobroslava Menclová: České hradý I,II, Praha 1972; Zdeněk Fišera: Skalní hradý zemí Koruny České, Praha 2004, Martin Aschenbrenner: Berkové z Dubé,aj.

nebyl později výklad o Ronovcích narušován odbočkami. Jednotlivé podkapitoly se soustředí přímo na životní osudy jednotlivých Ronovců, se zaměřením na jejich kariéru u dvora, případně v dalších oblastech veřejného života. Poslední kapitola je věnována rodinnému životu Ronovců, především sňatkové politice.

Velké množství členů košatého rozrodu Ronovců a hojné užívání několika oblíbených křestních jmen znesnadňuje identifikaci jednotlivých osob.⁶⁾ Proto jsem na závěr práce zařadila stručné medailony Ronovců, kteří žili v období od 12. do zhruba poloviny 15. století a kterých se má práce nějakým způsobem týká. Ke každému medailonu je přiřazeno číslo, kterého je užito u jména dané osoby i v textu v případě, že hrozí nejasnost při identifikaci.

Pro období, jímž se zabývám, existuje poměrně hojná pramenná základna. Z listinných edic jsou to především *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* II-VII, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* I- V, *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* VI- XV, *Regesta Imperii* VIII, *Archiv Český* čili staré písemné památky české i moravské, svazky 1- 6, 8, 14-16, 28,35 aj.⁷⁾ Z vyprávěcích pramenů jsou to především *Cronica domus Sarensis*. Zbraslavská kronika a *Kronika Vavřince z Březové*, méně informací poskytují *Vlastní životopis Karla IV. (Vita Caroli)* a kroniky Františka Pražského, Beneše Krabice z Weitmile, Přibíka Pulkavy z Radenína či Neplachovo Stručné sepsání kroniky římské a české, v překladu souhrnně vydané pod názvem *Kroniky doby Karla IV.*⁸⁾

Informace týkající se panovníků z lucemburské dynastie jsem čerpala především z monografických prací Jiřího Spěváčka a Františka Kavky, pro moravské prostředí z publikace *Lucemburská Morava* od Jaroslava Mezníka a z práce *Moravský markrabě Jošt* od Václava Štěpána, pro dobu husitskou pak především práce Františka Šmahela.⁹⁾ Genealogické informace o Ronovcích jsem čerpala ze *Sedláčkových Hradů, zámků a tvrzí Království českého* a z *Ottova slovníku naučného*. Použila jsem též práce Josefa Šusty, které jsou sice

⁶⁾ Viz. Jaroslav Panáček: *Křestní jména Ronovců*.

⁷⁾ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* II. ed. J. Emler, Pragae 1882; III, ed. J. Emler, Pragae 1890; IV, ed. J. Emler, Pragae 1892; V, ed. B. Rynešová et J. Spěváček, Pragae 1958, 1960; VI, ed. M. Linhartová et B. Mendl, Pragae 1928-929, 1954; VII, ed. M. Linhartová et B. Mendl, Pragae 1954-1955, 1958-1963; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB)* I, ed. G. Friedrich, Pragae 1904- 1907; II, ed. G. Friedrich, Pragae 1912; III.1-2, ed. G. Friedrich et Z. Kristen, Pragae 1942- 1962; IV.1, ed. J. Šebánek et S. Dušková, Pragae 1962; V.1, ed. J. Šebánek et S. Dušková, Pragae 1974; V.2, ed. J. Šebánek et S. Dušková, Pragae 1981; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM)* VI, ed. P. Chlumecký et J. Chytil, Brünn 1854; VII, ed. P. Chlumecký, J. Chytil et V. Brandl, Brünn 1858-1868; VIII, ed. V. Brandl, Brünn 1874, IX: ed. V. Brandl, Brünn 1875, X: ed. V. Brandl, Brünn 1878, XI: ed. V. Brandl, Brünn 1885, XII: ed. V. Brandl, Brünn 1890, XIII: ed. V. Brandl, Brünn 1897, XIV: ed. B. Bretholz, Brünn 1903, XV: ed. B. Bretholz, Brünn 1903 *Regesta Imperii* VIII. *Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346-1378*. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's herausgegeben und ergänzt von Alfons Huber, Innsbruck 1877; *Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské*: díl 1-6, ed. F. Palacký, Praha 1840-1872; díl 8, ed. J. Kalousek, Praha 1888; díl 14-16, ed. J. Kalousek, Praha 1895, 1896, 1897; díl 28, ed. J. Teige, Praha 1912; díl 35. ed. G. Friedrich, Praha 1935.

⁸⁾ *Cronica domus Sarensis*, ed. J. Ludvíkovský, Brno 1946; *Zbraslavská kronika*. *Chronicon Aulae regiae*, ed. Z. Fiala, M. Bláhová, Svoboda 1976; *Vavřinec z Březové: Husitská kronika*. *Píseň o vítězství u Domažlic*, ed. F. Heřmanský, M. Bláhová, Praha 1979; *Kroniky doby Karla IV.*, ed. M. Bláhová, Praha 1987.

⁹⁾ Jiří Spěváček: *Karel IV. Život a dílo*, Praha 1979; tentýž: *Václav IV. 1361-1419*, Praha 1986; tentýž: *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346*, Praha 1994; František Kavka: *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378)* I, II, Praha 1993; tentýž: *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 1998; tentýž: *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998; Jaroslav Mezník: *Lucemburská Morava, 1310-1423*, Praha 2001; Václav Štěpán: *Moravský markrabě Jošt*, Brno 2002; František Šmahel: *Husitská revoluce 1-4*, Praha 1995-1996.

v některých případech zastaralé, ale bohaté na fakta.¹⁰⁾ Z prací o Ronovcích, které jsem uvedla v poznámce 4), bych vyzdvihla především práce Jana Urbana Lichtenburkové a studie Miloslava Sovadiny. Jan Urban podává ucelený a vyčerpávající přehled jedné ronovské větve-Lichtenburků -od jejich počátku až do konce 15.století. Méně prostoru věnuje pouze Bítovským z Lichtenburka, jejichž genealogie v 15.a 16.století je značně složitá a nejasná. Práce Miloslava Sovadiny jsou cenné především příspěvky k objasnění „temných míst“ počátků Ronovců, údaji o ztracené generaci a nástinem možného vyřešení genealogických problémů v rozrodech pánů z Dubé a z Lipé. Mnoho údajů přináší Sovadina též o působení Ronovců na Žitavsku a jako zatím jediný napsal monografickou studii o Jindřichovi z Lipé. Publikace věnující se souhrnně pánům z Lipé dosud na našem trhu chybí. Podobně jsme na tom v případě pánů z Dubé. Diplomová práce Martina Aschenbrennera Berkové z Dubé se věnuje pouze jedné větvi pánů z Dubé a navíc obsahuje některé nepřesnosti a prázdná místa. Berky z Dubé se zabývaly také starší, těžko dostupné německé práce. Větve Adršpachů z Dubé a Škopků z Dubé zatím zůstaly zcela mimo badatelský zájem, nevěnují se jim ani časopisecké studie.

¹⁰⁾ August Sedláček: Hrad, zámky a tvrze Království českého, I- Praha 1882, II-Praha 1883, X- Praha 1895, XII- Praha 1900, XIII- Praha 1905, XIV- Praha 1925, XV-Praha 1931; Ottův slovník naučný, III, Praha 1995; VIII, Praha 1997; XVI, Praha 1999; XXI Praha 2000; XXIV, Praha 2001, XXVI, Praha 2002; Josef Šusta: Dvě knihy českých dějin. Kniha druhá, počátky lucemburské 1308-1320, Praha 1935; Tentýž: České dějiny II.2. Král cizinec, Praha 1939; tentýž: České dějiny II.3.Otec a syn, Praha 1946; Tentýž: České dějiny II.4. Karel IV. Za císařskou korunou, Praha 1948.

1. Šlechtic – „kariérista“ v době předhusitské

1.a Řekne-li se kariéra...

Kariéra, kariérista... slova v dnešní době hojně užívaná, ale pro středověk poněkud problematická. Alespoň po formální stránce. Ale po stránce obsahové? Zajisté ne. Vždyť co jiného říká Petr Žitavský svým veršovaným nekrologem na Jindřicha z Lipého: *tento Jindřich byl velkým přítelem světa/ ...s tímto světem víc majetku, hodností hledal...?*¹⁾ než že Jindřich byl velmi schopným kariéristou. A jak si později dokážeme, jeho četní příbuzní na tom byli podobně.

Dříve, než se budu zabývat kariérou, které jednotliví Ronovci dosáhli, budu se věnovat kariéře, které vůbec dosáhnout mohli. A nejen oni, ale také Vítkovci, Hrabšiči, Markvartici, Benešovi a další příslušníci necelé stovky rodů, náležících ke špičce tehdejší společnosti.²⁾ Neboť Ronovci, ač mimořádně úspěšní prakticky nepřetržitě po celou dobu lucemburského panování, zůstávají stále součástí oné skupiny nejmocnějších rodů a nikterak se z ní nevymykají. Nemůžeme proto o nich mluvit jako o výjimečném šlechtickém rodě, snad jen o některých výjimečných osobnostech.

Tato kapitola má být jakýmsi zamyšlení nad možnostmi, které se nabízely středověkému šlechtici v politickém, církevním, společenském, ale i vojenském a kulturním životě, nad předpoklady, které mohly jedinci ke kariéře pomoci nebo ji naopak zbrzdit. Mnohem více než štěstěna, ač s oblibou zobrazována se svým vrtkavým kolem, ovlivňovala úspěch nebo neúspěch celá řada více či méně souvisejících faktorů. Postupně se na některé z nich podívám blíže, spolu s uvedením příkladů. Nejčastěji budou zmiňováni pochopitelně Ronovci, protože o nich má práce pojednává a tudíž o nich mám nejvíce informací, ale zkrátka nepřijdou ani další rody.

V první řadě bude třeba vymezit časový a místní okruh tématu. Časové těžiště spadá do období vlády lucemburské dynastie u nás, tj. do 14. a 1. poloviny 15. století, v případě potřeby se vrátím do doby posledních Přemyslovců. Co se týká územního vymezení, omezila jsem se na rody české a moravské šlechty, které byly v Českém království dlouhodobě usazeny, tak jako právě Ronovci. Stranou ponechám ty, které přišly ze zahraničí až s nástupem lucemburské dynastie.

Mnohem těžší bude vymezení pojmů kariérista a kariéra. Slovo kariérista pochopitelně středověk neznal. Novodobé pojmenování jsem zvolila proto, že jednoslovně vystihuje to, co bychom museli vysvětlovat dlouhými popisy a charakteristikami. Nový akademický slovník cizích slov definuje kariéristu jako člověka usilujícího (často tvrdě a bezohledně) o rychlou kariéru.

Zde však bude chápáno neutrálně, bez negativních konotací, které v běžném užití většinou vyvolává. Kariéra je pak definována jako úspěšný (příp. rychlý) postup v zaměstnání, v určité činnosti, úspěšná životní dráha vůbec.³⁾ Pokusím se nyní tuto definici aplikovat na poměry českého vrcholného středověku. Zaměníme-li nejednoznačné slovo zaměstnání za uplatnění ve veřejném životě, ihned nás napadne ta nejpřirozenější asociace- panovníkův dvůr,

¹⁾ Zbraslavská kronika (ZK), s.376.

²⁾ Údaj je počítán pro konec 14. století. Ve 13. století bylo v českých zemích kolem 25 rodů, které patřily po generace k významným členům panovníkovy družiny a zastávaly významné funkce ve státě, tzv. barones terrae. K tomu Simona Kotlárová: Bavorové erbu střely, České Budějovice 2006, s.79-80. Josef Žemlička, Počátky Čech královských, Praha 2002. s. 564.

³⁾ Nový akademický slovník cizích slov, Praha 2005, s.393, hesla kariéra, kariérista.

případně dvůr některého člena panovnické rodiny, zejména manželky krále nebo markraběte moravského. Vždyť právě z podnětu a milosti krále plyne pánům majetek, úřady, společenská prestiž a úcta, jak dokládá i Ondřej z Dubé v Právech zemských, českých: *Od tebe, králi [ti páni] čest mají a zbožie.*⁴⁾ Jako kariérista (ve středověké podobě) by mohl být chápán někdo (v tomto případě šlechtic), kdo dosáhl významného světského či církevního úřadu, nebo se jiným způsobem dostal do nejbližšího okruhu panovníka a jeho rodiny, či se o to alespoň usilovně pokoušel. Za příklad posledně řečeného může sloužit snaha Pertolda z Lipé, který jako vyšehradský kanovník uplatnil roku 1334 nárok na vyšehradské probošství, které ale papež Jan XXII. udělil se souhlasem krále Jana francouzskému kardinálovi Petrovi de Mortuomari. Pertold proti tomu protestoval a dokazoval, že má otevřené královské listy, že má mít v držení probošství řečeného kostela on a nikdo jiný.⁵⁾ Nebylo mu to nic platné, úřad byl ponechán Petrovi. Netěšil se z něj ale dlouho, o rok později zemřel a probošství a s ním i úřad nejvyššího kancléře připadl přece jen Pertoldovi. Pertold slouží jako dobrý příklad pragmatického a cílevědomého kariéristy. Usiloval totiž o vysoké církevní posty, ač, jak se později ukáže, k církevní dráze vnitřně neinklinoval. Kancléřská hodnost nezůstala Pertoldovou jedinou. Roku 1337 jej Jan Lucemburský jmenoval zemským hejtmanem, v listopadu 1340 získal po smrti bratra Jana dědičný úřad nejvyššího maršálka. Záhadou je, proč právě on, když jeho starší bratr Čeněk byl naživu. Pertold tak po nějaký čas držel vysoký církevní i světský úřad zároveň, což je rozhodně neobvyklé. Hodnosti vyšehradského probošta se vzdal ve prospěch synovce Jindřicha až v průběhu roku 1343, aby nakonec duchovní dráhu zcela opustil, oženil se a věnoval se kariéře světské.

Působení v některém dvorském nebo zemském úřadu bylo nejčastější formou kariéry, ale ne vždy. Vzpomeňme si na Závise z Falknštejna, který byl dle soudu mnohých kariérista par excellence! Za celý život zastával jediný úřad- byl purkrabím v Hradci nad Moravicí, kam uprchla královna Kunhuta. Právě osobní vztah s ní, ne úřad sám, byl příčinou jeho ohromného vzestupu. Na dvoře mladého Václava II. sice žádný úřad nezastával, (zato k nim dopomohl příbuzným a přátelům), ale nikdo nepochyboval, kdo má doopravdy v rukou moc.

V odborné literatuře je téma šlechtické kariéry zpracováno poměrně důkladně- bohužel však až pro období od raného novověku dále.⁶⁾ Mému tématu se nejvíce blíží stať Ivana Hlaváčka *Dvořan-diplomat* v publikaci *Člověk českého středověku*. Další informace poskytují práce *Život na dvoře Karla IV* od Františka Kavky, *Po stopách rytířských příběhů* od Wojciecha Iwanczaka, příspěvek Roberta Novotného *Uzavírání panského stavu a problematika nobilitací* ve sborníku *Evropa a Čechy na konci středověku, Počátky Čech královských* od Josefa Žemličky a *Lucemburská Morava* od Jaroslava Mezníka. Užitečné mohou být i práce týkající se období jagelonského- Mackův *Jagellonský věk v Českých zemích*, konkrétně kapitola *Šlechtické atributy* i období prvních Habsburků- *Věk urozených* či *Svět české aristokracie*, které se zmiňují i o středověkých poměrech.⁷⁾

⁴⁾ Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé *Práva zemská česká*, ed. František Čada, Praha 1930, s.117.

⁵⁾ ZK, s.403.

⁶⁾ Alespoň výběrově: Marie Koldinská: *Každodennost renesančního aristokrata*, kapitola II. Kariéra, Praha-Litomyšl 2001; Václav Bůžek, Josef Hrdlička, Pavel Král, Zdeněk Vybíral: *Věk urozených*, Praha-Litomyšl 2002; Petr Maťa: *Svět české aristokracie 1500-1700*, hlava V: *Aristokratická kariéra*, Praha 2004, s.275-523; *Člověk českého raného novověku*, ed. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007; Adam mladší z Valdštejna: *Deník rudolfinského dvořana. 1602-1633*. ed. P.Maťa, M. Koldinská. Praha 1997, aj.

⁷⁾ Ivan Hlaváček: *Dvořan-diplomat* In: *Člověk českého středověku*, ed. M.Nodl, F. Šmahel, Praha 2002; František Kavka: *Život na dvoře Karla IV*, Praha 1993; Wojciech Iwanczak: *Po stopách rytířských příběhů*, Praha 2001; Robert Novotný: *Uzavírání panského stavu a problematika nobilitací*, In: *Evropa a Čechy na konci*

Neznáme žádný dobový pramen, který by byl přímo zaměřen na šlechtickou kariéru, proto se musíme spokojit s údaji rozptýlenými v kronikách, listinách, formulářových sbírkách apod. Cenné údaje poskytují zejména svědečné řady v listinách, které naznačují nasazení jednotlivých osobností v úřadech. Pro zachycení růstu, vrcholu či úpadku kariéry vybraných osobností mohou posloužit biografické zprávy, sestavovány v co nejúplnější celek pomocí prosopografické metody. Na rozdíl od novověku chybí písemné prameny, které jsou odrazem šlechtické sebe prezentace – deníky, paměti, ucelenější korespondence, a stejně tak postrádáme pro české středověké prostředí spis typu Castigliona *Dvořana*, jakýsi návod, jak se obratně pohybovat v prostředí dvora. To souvisí s obecnou převahou duchovních v literární tvorbě, stavem gramotnosti laiků a tedy i s poptávkou po takovýchto spisech. Ani oblíbená naučení a morality až do přelomu 15. a 16. století otázku šlechtické kariéry nenastolují, pozornost bývá upřena k hromadění a udržování majetku a k postavení šlechty v příbuzenských vztazích. Zmínky o uplatnění ve veřejných záležitostech se objevují pouze v kontextu majetkové situace. Určité stopy týkající se tématu šlechtická kariéra by se daly najít ve staročeské veršované *Radě otce synovi* a v eposech *Alexandreida a Tristram a Izalda*.⁸⁾

1.b Volba životní dráhy

V obsáhlé kapitole Aristokratická kariéra zmiňované knihy *Svět české aristokracie* vypočítává Petr Mařa šest modelů kariéry urozeného muže: dvorská služba, zemská služba, válečnictví, duchovní stav, starost o soukromé hospodářství a diplomatická činnost. Uvedené se sice týká období 16. a 17. století, přesto nám může poskytnout určité vodítko a inspiraci i pro dobu starší.

Je třeba zdůraznit, že oněch šest modelů představuje teoretické, ideální typy, které se málokdy objevují v čisté podobě, rozhodně však s větší diferenciací než středověké „kariérní typy.“ Renesanční aristokraté si již ve své době byli různosti životních drah vědomi,⁹⁾ což o středověkém šlechtici nelze explicitně říci. Mařa k tomu říká: „Středověký člověk ještě nemá vědomí osudovosti volby uplatnění (příznačnou pro novověkého šlechtice). Před rokem 1500 neexistovaly různé typy životního uplatnění aristokrata, aristokratická „povolání.“¹⁰⁾

Ve 14. a 15. století měla šlechta militární rysy. I když s postupujícími desetiletími dochází k pomalé transformaci z válečníka na dvořana, v době, která je předmětem mého zájmu, nelze ještě obě složky oddělit. Koneckonců i tradiční pojmání středověké společnosti jako trojího lidu charakterizuje druhý stav jako *bellatores*, což v sobě zahrnuje nejen ochranu zbývajících dvou stavů s mečem v ruce, ale i mocensko-administrativní složku. Zabývat se vojenskou kariérou coby čistým typem, by bylo pro středověké poměry zavádějící.

středověku, Praha 2004; Josef Žemlička: Počátky Čech královských, Praha 2002; Jaroslav Mezník: Lucemburská Morava, Praha 2001; Josef Macek: Jagellonský věk v Českých zemích 1-2, kapitola Šlechtické atributy, Praha 2001, s.416-548 ; Václav Bůžek, Josef Hrdlička, Pavel Král, Zdeněk Vybíral: Věk urozených, Praha-Litomyšl 2002.

⁸⁾ *Rada otce synovi*, ed. A. Patera, ČČM 66/1892, s.393-415, *Alexandreida*, ed. Václav Vážný, Praha 1963; *Tristram a Izalda*, ed. Tichá Zdeňka, Praha 1980.

⁹⁾ Jako příklad může sloužit Gundakar z Lichtenštejna, který nechal vytvořit horoskop pro svá vnoučata, kde se kladl velký důraz na volbu správné životní dráhy. P. Mařa: *Svět české aristokracie*, s.277-280; Marie Koldinská: *Každodennost renesančního aristokrata*, s.8.

¹⁰⁾ P. Mařa: *Svět české aristokracie*, s. 281-284.

Pořádal-li panovník válečnou výpravu, svolával celou zemskou hotovost. Jejím jádrem byla těžká jízda, kterou tvořili páni s průvodem panošů a sluhů. Uspořádání jízdy posilovalo význam držitelů pozemkových statků, kteří si mohli dovolit drahou vojenskou zbroj. Na výpravách se živil z vlastních zdrojů a při úspěšném tažení také z kořisti. O válečnících-profesionálech, bojujících za žold, nelze proto v tomto případě mluvit. Lenní povinnost byla postupně nahrazena námezdními vojáky. Rozšíření žoldnéřského vojska můžeme klást do přelomu 13. a 14. století. Oba zmíněné způsoby existovaly po mnoho let paralelně vedle sebe. Někteří čeští páni odcházeli bojovat jako žoldnéři do cizích služeb, například Vilém Zajíc z Valdeka bojoval jako žoldněř ve vojsku Ludvíka Bavora. Nutno podotknout, že jen kratičká úsek života - poté, co utrpěl doma porážku v politickém boji. Nájemná vojska nabyly převahu v období těsně před vypuknutím husitské revoluce. Příslušníci nižší šlechty mohli pomocí válečnických schopností zbohatnout a zasáhnout do politického dění už v 80. letech na Moravě, za Joštovy a Prokopovy výpravy do Uher, od 90. let pak v domácí válce mezi nimi či v účasti ve válkách mezi Polskem a řádem německých rytířů.

Rovněž diplomatickou činnost nelze separovat od ostatních možností uplatnění v církevní i světské kariéře. To ostatně platí i pro novověk. Existoval určitý okruh osob, které panovník využíval pro diplomatické účely pravidelně, ale někdy pověřil jednorázovým diplomatickým úkolem osobu právě k tomuto konkrétnímu úkolu vhodnou. To může být případ Hynka Náchodského z Dubé, kterého vyslal roku 1343 markrabě Karel k papeži do Avignonu s přímluvou za nastolení Ondřeje Uherského na neapolský trůn.¹¹⁾ Zprávy o jeho dalších diplomatických pověřeních nemáme, (což ovšem nemusí znamenat, že neexistovaly) a bohužel neznáme ani důvody, proč si Karel vybral právě jeho. Pro diplomatickou činnost byla potřeba určitá odborná kvalifikace, zejména jazyková vybavenost, mezinárodní rozhled, síť kontaktu, atd., proto byla diplomacie zprvu záležitostí především duchovních, ale od počátku 14. století narůstá nejen počet diplomatů jako takových, ale prosazují se stále výrazněji osoby světské.

Zjednodušeně by se dalo říci, že ve středověku existovaly pouze dva výrazné kariérní protipóly - kariéra církevní a kariéra světská. Kterým směrem se nakonec jedinec vydá, nebylo závislé pouze na jeho individuálním rozhodnutí. Vliv mohlo hrát mnoho faktorů, jako například tlak okolí, rodinná tradice, potřeba materiálního zajištění, zdravotní stav a další. Přesto individuální motivy nezavrhneme, i ony samozřejmě mezi uvedené faktory patří. Určitě by bylo zajímavé znát individuální důvody pro rozhodnutí věnovat se církevní kariéře, nebo také (ač méně často), ji opustit. Je jistě rozdíl mezi motivy výše zmiňovaného Pertolda z Lipé a třeba Petra I. z Rožmberka. Pertold se očividně necítil k duchovnímu stavu povolán, nepřijal ani vyšší svěcení, úspěšně rozjeté církevní kariéry se ve zralém věku vzdal, vrátil se mezi světskou šlechtu a oženil se. Že Pertoldovi nebylo nic světského cizí, dokládá i existence jeho nemanželského syna Jindřicha.¹²⁾ Petr z Rožmberka opustil původně určenou církevní dráhu již v mládí, kdy po smrti staršího bratra zůstal jediným mužským potomkem. Náklonnost k věcem duchovní si však uchoval, což dokazují nejen jeho štědré donace (zejména cisterciákům ve Vyšším Brodě) a zbožné fundace (založení kostela a špitálu sv. Jošta v Krumlově, kaple sv. Jiří na krumlovském hradě, minoritského kláštera z odkazu po jeho smrti), ale především Petrův odchod z politické scény po bitvě u Kresčaku. Na sklonku bohatého a naplněného života opustil manželku Kateřinu a uchýlil se do kláštera ve Vyšším Brodě, kde v mnišském rouchu setrval až do smrti.

Církevní kariéra nabízela mnohé výhody. Zajišťovala ekonomickou soběstačnost, na nejvyšších příčkách i prestiž a společenské postavení, ale působila také jako vhodný regulativ biologického vývoje rodu. I z tohoto důvodu byl v takřka každé početnější rodině jeden syn

¹¹⁾ Kroniky doby Karla IV., s.221.

¹²⁾ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM) VII, č.346.

(obvykle nejmladší) vybrán pro život ve službě Bohu. Uplatnění ve sféře církevní mohli nalézt také muži chatrného zdraví nebo s nějakým tělesným postižením, které jim bránilo vést válečnický život.

Pro osoby s nižším sociálním statutem představovala církevní dráha nejslibnější naději na proniknutí do vyšších kruhů. Ale nemylně se, ani duchovenstvo nebylo skupinou rovných šancí. Jeho hierarchické rozvrstvení z velké míry korespondovalo se sociálním původem. Šlechtičtí synové, usilující o církevní kariéru, nezastávali místa obyčejných venkovských farářů. Seznamy arcibiskupů, biskupů, představených kapitul a kanovníků ukazují, že se nejprestižnější a nejvýnosnější církevní úřady stávají doménou šlechty. Mezi pražskými biskupy (resp. arcibiskupy) nalezneme zvučné predikáty z Bechyně, z Valdeka z Dražic, z Pardubic, z Hasenburku aj., mezi olomouckými biskupy z Hradce, z Valdštejna, Berka z Dubé, z Riesenburka či z Kravař, v úřadu biskupa litomyšlského např. pána ze Šternberka. Olomoucký biskup byl nejbohatší duchovní osobou na Moravě a intenzivně se podílel na politice nejen na Moravě, ale i v Čechách, proto často pobýval mimo diecézi. O Hynku Žákovi se přímo píše ve Zbraslavské kronice: *ten, protože měl časté nemoci, bál se pro nezvyklé podnebí zůstat na Moravě, a proto častěji bydlil v Čechách.*¹³⁾ Obratný církevní hodnostář mohl pro sebe získat značné zisky. Typickým nešvarem bylo mnohoobročnictví, tj. držení více beneficí. Nemanželský syn Václava II., vyšehradský probošt Jan Volek, se ani po získání olomouckého biskupského stolce nechtěl vzdát četných obročí, například fary v Malíně, která měla podíl na kutnohorských důlních ziscích. Rovněž si hodlal podržet úřad kancléře, spojený s vyšehradským proboštvím. Podařilo se mu získat souhlas krále Jana, aby se novým proboštem stal francouzský kardinál Petr de Mortuomari, který za podíl na důchodech z obročí nechal správu i kancléřskou hodnost Janu Volkovi.¹⁴⁾ Proti tomu, jak bylo řečeno výše, protestoval Pertold z Lipé. Typickým mnohoobročníkem byl také Ronovec Hynek z Bítova. Po brzkém získání kanovníctví v pražském kostele mu byl roku 1346 papežskou exempcí přislíben kanonikát v Olomouci, v 50. letech se stal arcijáhmem olomouckým, kanovníkem pražským i vyšehradským, roku 1360 vyměnil vyšehradský kanonikát za scholasterii olomoucké kapituly. V roce 1373 je zaznamenán naposledy coby olomoucký kanovník.¹⁵⁾

1.c Předpoklady pro úspěšnou kariéru

Nyní se podrobněji podívám na souhrn předpokladů, které mohly, ale také nemusely určitému šlechtici pomoci k úspěšné kariéře. Ledacos již naznačuje sám sémantický výklad slova šlechtic, jak jej uvádí Josef Macek: šlechtic je muž nadřazen urozeností, ale i mocensky (vojensky, politicky) a majetkově nad ostatní členy společnosti.¹⁶⁾

Jaké jsou tedy ony předpoklady pro dosažení kariéry? Mezi nejdůležitější patří urozenost, původ z určitého konkrétního rodu a příbuzenské svazky, výchova a vzdělání, majetek, vhodný sňatek, zisk úřadu, osobní vlastnosti, ale také štěstí nebo náhoda.

Urozenost, tj. původ ze šlechtických rodičů a prarodičů, se postupně prosazovala jako důležité kritérium, hlásala totiž příslušnost k privilegované vrstvě, šlechtě. Nebyla ale ještě znakem rozhodujícím, tím byly moc a majetek. V 2. polovině 14. století se společnost ještě

¹³⁾ ZK, s. 395.

¹⁴⁾ Tamtéž, s. 507.

¹⁵⁾ CDM VII, č. 650; CDM IX, č. 200, č. 227; CDM X, č. 76, č. 212.

¹⁶⁾ Josef Macek: Česká středověká šlechta, Praha 1997, s. 16.

nacházela do jisté míry v pohybu, o čemž svědčí četné případy povýšení měšťanů do šlechtického stavu, ať už královským jmenováním, nebo častěji nabytím pozemkových statků. Skutečnost, že obě šlechtické vrstvy (vyšší, nižší) nebyly právně vymezeny (to až na přelomu 15 a 16. století), způsobila, že se navzájem odlišovaly pouze zastáváním lepších či horších úřadů, lepším či horším původem a také majetkem. V politickém životě, obecně řečeno, měl šlechtic pocházející se starobylého rodu lepší startovní pozici. Příslušník nižší šlechty se mohl prosadit ve službách panovníka, v církevní instituci nebo jako vojenský velitel (např. Jan Sokol z Lamberka), ale jako celek nehrála nižší šlechta žádnou politickou úlohu. Vysoká šlechta, opírající se o rozsáhlý pozemkový majetek, si osobuje výhradní právo účasti na správě země. Právě vysokou šlechtou se budu zabývat především- jednak z ní vzešlo nejvíce „kariéristů,“ jednak kvůli Ronovcům, kteří k vysoké šlechtě nezpochybnitelně patří. Určité předpoklady k úspěšné kariéře měl šlechtic už v době svého narození. Záleželo na tom, z jakého pocházel rodu, jakého postavení dosáhli jeho příbuzní, ale také na pozici novorozence v rodině. Mírně zvýhodněný start do života měl prvorozený, resp. nejstarší syn, který se dožil dospělosti, ale tento handicap mohl mladší sourozenec vyrovnat a být úspěšnější než starší. Ten mohl, ač se třeba dožil dospělosti, zemřít v mladém věku, aniž by dosáhl význačnějšího postavení. To bude zřejmě případ Čeňka z Ojvína a jeho mladšího bratra Jindřicha z Lipé. Čeněk měl ke kariéře u královského dvora nakročeno dobře, kolem roku 1303 získal úřad královského strážce lesů (*dominis regis custos silvarum per Bohemiam et Moraviam*,¹⁷⁾ ale brzy zřejmě umírá, protože veškeré zprávy o něm končí před rokem 1305. Je ale pravděpodobné, že tak mimořádná osobnost, jakou byl Jindřich z Lipé, by stejně svého sourozence zastínila. Další možností, jak se prosadit a vyšvihnout nad sourozence, měl mladší bratr v církevní kariéře. Jako příklad může sloužit olomoucký biskup z let 1403-1408 Lacek II. z Kravař a Jičina, který se narodil jako třetí syn v rodině. Nezřídka se také stávalo, že se mladší jednoduše prosadil na základě svých vhodnějších osobních vlastností a schopností. Lacek I. z Kravař, hofmistr na dvoře Václava IV., nejvyšší purkrabí pražský a moravský zemský hejtman, byl nejmladší ze čtyř synů. Všichni se dožili poměrně vysokého věku a kromě Drslava získali vysoké dvorské nebo zemské úřady, ale Lacek z nich byl zdaleka nejúspěšnější.

Vědomí vlastní nadřazenosti bylo vštěpováno šlechtici již od mládí. Tento názor se opíral o víru, že šlechtictví samo o sobě nese zvláštní kvality a schopnosti pěstované po řadu generací a předávané z pokolení na pokolení. Z toho pramenila i představa šlechty, že jsou její příslušníci predisponováni pro veřejnou činnost. Při výchově šlechtického synka záleželo na tom, zda byl připravován pro církevní nebo světskou dráhu. V prvním případě býval chlapec svěcen některému z prestižních klášterů, kde byl vychováván v intelektuálním duchu v přidružené škole. Některé z těchto škol měly poměrně dobrou úroveň, zejména školy při dominikánských a minoritských kláštorech. Tyto školy sloužily především pro vzdělání budoucích řeholníků toho kterého řádu. Širšímu okruhu mladých lidí sloužily školy u farních, případně kapitulních a katedrálních kostelů. Podle závěrů F. Šmahela a J. Mezníka bývala škola obvykle v královských i poddanských městech a v městečkách, ve vesnicích jen ojediněle.¹⁸⁾ Nejnadanější studenti usilovali o studium na univerzitě- před rokem 1348 pochopitelně v zahraničí. Oblíbené byly zejména univerzity v Itálii, Francii, později také v Oxfordu. Arnošt z Pardubic studoval v Bologni a Padově, ne však teologii, ale práva. Ve stejných městech studoval Jan z Jenštejna, navíc ještě v Paříži a Montpellier. Studium v zahraničí bylo nákladné, proto si ho mohl dovolit jen úzký okruh jedinců.

Laici bývali vychovávaní k rytířským dovednostem a v mládí bývali často posíláni na dvůr mocného příbuzného nebo v nejlepším případě na panovnický dvůr jako panoši, kde čekali na

¹⁷⁾ Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM) II, č.2086.

¹⁸⁾ J. Mezník: Lucemburská Morava, s.90.

příležitost být pasován na rytíře. Životní zkušenosti a možnost poznat svět jim poskytovaly nejrůznější cesty dvora a také válečná tažení. Cestování v duchu renesančních kavalírských cest ve středověku ještě nebývalo zvykem. Kromě fyzické zdatnosti a válečnických dovedností si šlechtic musel osvojit i záležitosti etiky- dvorskou uhlazenost a vybrané chování. Směrem k novověku pak nároky na šlechtu stoupají, klade se větší důraz na vzdělání. V pozdním středověku sice někteří čeští či moravští šlechtici studovali na vysokém učení (převážně v zahraničí), ale představují spíše výjimku. Navíc důvodem studia bývala většinou předpokládaná církevní dráha, byť třeba nakonec neuskutečněná. V dochované matrice vídeňské univerzity nalezneme v období 1377-1400 zhruba 60 studentů z Moravy, mezi nimi i příslušníky panských rodů, například Jindřicha z Bítova, Čeněk z Kunštátu a Loučky nebo Václava z Kravař.¹⁹⁾ Připomínám jen, že ani jeden z nich se nevěnoval církevní kariéře.

Cestu do veřejného života ulehčovali mladším příslušníkům rodu jejich starší a úspěšnější příbuzní. Povědomí o pokrevní spřízněnosti bývalo ve středověku mnohem širší než naše. Vždyť kdo z nás dnes zná své příbuzenstvo do čtvrtého kolena? Ještě čtvrtý stupeň příbuznosti byl považován za natolik blízký, že nedovoloval sňatek takto spřízněných osob a vyžadoval papežský dispens. Za příbuzného (a to prvního stupně!) byl považován kmotr. Po něm dostával mladý šlechtic jméno a kmotr se stával jakýmsi jeho průvodcem životem. V případě, že kmotřenec osiřel, aniž by dosáhl plnoletosti, se kmotr často stával poručníkem, zvláště když sirotek neměl jiného blízkého dospělého příbuzného. Kmotr mohl svému chráněnci pomoci k dobré existenci, například proniknout ke dvoru panovníka, v případě dívky do fraucimoru některé z králových příbuzných. V 2.polovině 14.století se v pramenech objevuje Čeněk Krušina z Lichtenburka. Jméno dostal pravděpodobně po kmotrovi Čenkovi z Lipé, nejvyšším maršálkovi. Lichtenburk v mládí pobýval na jeho dvoře a nepochybně díky němu se roku 1360 objevuje na císařském dvoře v Norimberku²⁰⁾ a také na markraběcím dvoře v Brně, ke kterému Čeněk z Lichtenburka po celý život inklinoval spíše než k pražskému.

Rodinná soudržnost se mohla projevovat mnoha způsoby- při majetkoprávních, vojenských i soukromých záležitostech. Solidárně vystoupili dokonce dvakrát v krátké době Vítkovci- za odbojů proti královské moci v letech 1276-1277 a 1289-1290. Celý rozrod Ronovců se zase jako celek postavil proti králi na protest proti zajištění Jindřicha z Lipé. Ale soudržnost a rodová pospolitosť se mohla projevovat i v méně vypjatých situacích. Dokladem toho bývá obliba stejného kláštera, spojená s donacemi či jinými projevy přízně,²¹⁾ nebo třeba tradice shromáždění v rodovém klášteře ve Žďáře nad Sázavou, kde se scházeli Ronovci a jejich další příbuzní od 90.let 13.století až do konce 14.století. Původní zakladatelská práva pánů z Obřan po jejich vymření převzali Lichtenburkové, později připadla pánům z Lipé, iniciátorům rodových sněmů.

Získat nová příbuzenská pouta, nebo posílit již stávající, mohla sňatková politika. Manželství mohlo vylepšit majetkové zázemí šlechtice, posílit jeho společenskou prestiž, v ideálním případě obojí. Výběr budoucího partnera ovlivňovali rodiče nebo další příbuzní, zejména šlo-li o mladé lidi. Zapomeňme však na představu šesti-, sedmiletých chlapečků coby ženichů a jejich podobně starých nevěst. S pokusy seždat budoucí manžele již v dětském věku se

¹⁹⁾ Ivan Hlaváček, Ludmila Hlaváčková: Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské univerzitě. Acta Universitatis Carolinae- Historia Universitatis II. 1, 1961, s.97-132.

²⁰⁾ RBM VII, č. 688, č. 691.

²¹⁾ Pominu-li přízeň, kterou různé větve Ronovců projevovaly rodovému klášteři ve Žďáru, mohu zmínit například oblibu kláštera Elišky Rejčky na Starém Brně. Kromě pochopitelných donací od pánů z Lipé (RBM III, č. 1018, č. 1044, č.1169) mu přispívali i Bítovští z Lichtenburka (RBM IV, č.143). Dcera Jindřicha z Lipé a sestra Smila a Čenka z Bítova se navíc staly ve jmenovaném klášteře jeptiškami.

setkáváme ojediněle. Zdá se, že se v tomto případě šlechta nenechala ovlivnit zvyklostmi králů a knížat. Vysoká šlechta uzavírala v převážné většině sňatky v hierarchicky stejném okruhu, tj. opět se členy vysoké šlechty. Kolem roku 1315 se chystalo příbuzenské spojení dvou nejmocnějších mužů v zemi- Petr z Rožmberka se zasnoubil s dcerou Jindřicha z Lipé. Z tohoto sňatku sice sešlo, ale ke spříznění rodů došlo hned v další generaci- Pertold z Lipé si vzal Anežku, Petrovu sestru a Petrova dcera Anna z Rožmberka se provdala před rokem 1357 za Jindřicha, syna Čeňka z Lipé.²²⁾ Nejvyšší metou, které mohl šlechtic při sňatkové politice dosáhnout, bylo proniknutí do panovnické rodiny. Toto se stávalo sice zřídka, ale nebylo to zcela vyloučené. Bavor II. ze Strakonice (+1279) se oženil s Anežkou, nemanželskou dcerou Přemysla Otakara II. a Anežky z Kuenringu, Jindřichu mladšímu z Lipé dal král Jan za manželku svou příbuznou Anežku z Blankenheimu. Několik šlechticů se oženilo s královnami vdovami- Závíš z Falknštejna s Kunhutou Uherskou a Petr z Rožmberka s Violou Těšínskou. Takto navázané příbuzenství s panovnickým rodem však býval důsledkem vysokého postavení šlechtice, ne příčinou. Dostalo se šlechtici, který byl tak mocný, že si jej panovník potřeboval zavázat. Jedinou výjimku tvoří Závíš z Falknštejna, který vztahem s královnou- vdovou svou kariéru teprve odstartoval. Úskalí plynoucí z takových svazků měl na zřeteli Karel IV., který do svého konceptu zákoníku *Maiestas Carolina* zařadil paragraf 37, zakazující svazky královských vdov s domácími velmoži. Vdova se může provdat za „někoho jiného, než obyvatele království, pokud je to ovšem urozený kníže, hodný cti a stavu této královny.“²³⁾ Pokud by toto ustanovení královna- vdova porušila, pozbuje svého věnného práva a bude vyhnána, stejně jako její nový manžel. Na opačný případ pamatováno není. Ostatně v českých středověkých dějinách se až do doby Jiřího z Poděbrad nestalo, že by se mužský člen panovnického rodu oženil s českou či moravskou šlechtičnou.

Takový sňatek by byl považován za morganatický, stejně jako svazek člena šlechtického rodu s osobou z měšťanského prostředí. Teoreticky se to považovalo za nedůstojné, ale šlo-li o měšťany bohaté, na nerovnost se zas tolik nehledělo. Tak si například Kateřina z Vildenberka vzala brněnského patricije Dětricha Mořicova. Po jeho smrti se provdala podruhé, tentokrát do svého stavu, za pana Smila z Leštnice a Kunštátu. Maršík z Radovesic se zase oženil s dcerou bohatého olomouckého měšťana.²⁴⁾

Odrasovým můstkem k úspěšné kariéře na nejvyšší úrovni býval zpravidla získání nějakého dvorského či zemského úřadu. Prim hrály tradičně mocné, starobylé rody, ale bez šancí nebyl ani „*homo novus*.“ Dobrým startem pro majetkový i politický vzestup (často celého rodu) bylo zastávání nižšího úřadu, například úřadu purkrabího na královském hradě. Za nejvýznamnější úřady byly považovány úřady nejvyššího komorníka, maršálka, podkomořího, purkrabího Pražského hradu, později dvorského sudího či hofmistra. Z duchovních pak úřad kancléře, který byl od roku 1225 natrvalo svěřen proboštům vyšehradským, od poloviny 15. století pak ve světských rukou. Zástupcem krále nebo markraběte v jejich nepřítomnosti byl zemský hejtman, ve vedlejších zemích Koruny České fojt. Předběhnu nyní poněkud výklad o Ronovcích a prozradím, že ze všech výše zmíněných úřadů není ani jeden, který by alespoň po krátký čas nezastával někdo z Ronovců, což se jen tak lečjakému rodu nepodařilo. Vedle králova dvora existoval rovněž dvůr královnin, jakási miniatura královského dvora.²⁵⁾ Královny měly například svého hofmistra nebo podkomořího. I v těchto úřadech se Ronovci

²²⁾ Sňatkové politice Ronovců se věnuje 8.kapitola.

²³⁾ Karel IV. Státnické dílo, ed. M.Bláhová, R.Mašek. Praha 2003, s.193-194.

²⁴⁾ Archiv města Brna (AMB), rkp. 39, fol. 353 b, J. Mezník: Lucemburská Morava, s.243.

²⁵⁾ Literaturu týkající se dvora uvádí kapitola 5, poznámka 27).

uplatnili. Stávalo se, že se určitý úřad objevoval v držení některého rodu opakovaně. Je logické, že se jeho příslušníci pokusili získat onen úřad do dědičného držení a tím si zajistit trvalé působení u dvora. Již za vlády Jana Lucemburského drželi páni z Lipé dědičně hodnost nejvyššího maršálka, páni z Vartembergu nejvyššího číšníka a páni z Valdeka nejvyššího stolníka. Dědičnému držení se blížilo i opakované zastávání funkce nejvyššího komorníka v rodě Rožmberků. Karel IV. se pokusil ve svém zákoníku nebezpečí vzniku šlechtické oligarchie omezit, mj. i ustanovením, že nejvyšší zemské úřady nesmí být udělovány na doživotí či do dědičného držení ani být prodávány nebo komukoliv zastavovány. Totéž se vztahovalo i na některé nižší úřady. Jediným ústupkem šlechtě bylo, že nejvyšší komorník a sudí smí být vybírání pouze z panských rodů.²⁶⁾ Šlechta ale Karlův zákoník odmítla. Dědičné dvorské úřady sice zůstaly zachovány, ale byly spíše prázdňím titulem Karel IV. si vytvořil na svém dvoře zástupné úřady, které obsadil svými věrnými. Nicméně tradice dědičných titulů přežila celý středověk, například rod pánů z Lipé držel úřad nejvyššího maršálka až do roku 1620!

Držení úřadu vždy nemuselo zaručovat zisk. Smutným příkladem může být Raimund z Lichtenburka, který působil v letech 1306-1308 jako nejvyšší podkomoří. Od dob Václava II. se ustálila praxe, že podkomoří, který měl na starosti správu královských měst, majetků a regálů, poskytl panovníkovi velké půjčky dopředu a pak si je mohl spolu s úroky vybrat ze zeměpanských příjmů. Pokud byl držitel šikovný a dostatečně bezohledný, mohl být pro něj úřad velmi výnosný. Mezi stinné stránky naopak patřilo, že podkomoří ručil za královy dluhy a leckdy bývalo obtížné shánět nové a nové peníze. To nastalo za vlády Jindřicha Korutanského. Obrana proti Habsburkům, úplata velmožům i odškodné pro Fridricha Habsburského, za to že se vzdal práva na český trůn, spolky nemalé částky. Raimund sám měl velké výdaje za nákladný dvorský život, proto nepřekvapí, že se v roce 1308 ocitl na pokraji bankrotu a zapletl se do různých úvěrových operací. Ze složité situace vyvázl jen díky příbuzenským svazkům. Po dohodě přenechal úřad Jindřichu z Lipé a po vyúčtování v Kutné Hoře mu byl přiznán dluh 9042 hřiven stříbra 1 lot, který mu měl být vyplácen v pravidelných týdenních splátkách.²⁷⁾ Za tento velkorysý „zlatý padák“ vděčí Raimund příbuzným Jindřichovi z Lipé a Hynkovi z Dubé, nejvyššímu purkrabímu pražskému, kteří působili v účtovací komisi.

Vedle čelných hodnostářů, držitelů dvorských a zemských úřadů, existovala a rozšiřovala se skupina formálně nestabilizovaných prostých dvořanů. Někteří si mohli na základě svých znalostí či jiných, občas pro nás i bizarních předpokladů získat na kratší či delší dobu zvýšenou přízeň panovníka a dostat se do jeho bližšího okruhu, zejména do královské rady.

Další veličinou, která mohla pomoci k růstu kariéry, byl majetek. Charakteristickým ekonomickým rysem feudální společnosti bylo, že bohatství šlechty spočívalo v pozemkovém vlastnictví. Hotových peněz však mívala nedostatek a i ti nejurozenější si peníze půjčovali. Za Jana Lucemburského a v počátcích Karlovy vlády mohly půjčky pro zadlužené a peníze věčně potřebující Lucemburky nejednomu šlechtici otevřít cestu, třeba Hynkovi Náchodskému z Dubé, který tak pronikl do nejbližšího okolí markraběte Karla. Ten ho, jak již bylo řečeno, pověřil i diplomatickou službou.

Považovalo se za nedůstojné, kdyby se šlechtic účastnil obchodu a finančních operací přinášejících peněžní zisk. Přesto se našel jeden, který tuto zásadu porušil. Jindřich z Lipé jako by měl v krvi umění získávat bohatství. V době, kdy šlechta trpěla neustálým nedostatkem hotových peněz, dokázal svým neomylným citem pro zisk objevit jejich zdroj a zužitkovat je pro sebe. Po obsazení Kutné Hory Míšňany v létě 1310, kdy hrozil nedostatek financí, se v Praze ustanovilo mincovní konsorcium, složené z deseti měšťanů a jediného

²⁶⁾ Karel IV. Státnické dílo, s.180.

²⁷⁾ RBM II, č.2202.

šlechtice, Jindřicha z Lipé. Ten asi vznik konsorcia podnítil. Vedle biskupa Jana z Dražic byl jediný, kdo mohl disponovat větší zásobou stříbra.²⁸⁾ Tu získal při zastávání úřadu podkomořího, v němž měl rozhodující vliv na rozdělování výnosů z královské urbury a mince. Není třeba připomínat, že v první řadě měl na mysli zájmy své a svého rodu.

Finanční prostředky nejvýznamnější šlechtici nutně potřebovali. Jejich nedostatek mohl leckdy hrát větší překážku než nižší původ. Úspěch, moc a bohatství bylo potřeba nejen získat, ale také patřičně prezentovat, což stálo sumy peněz. O nákladnosti vojenské výzbroje a válečných koní již byla řeč. Dalším významnou položkou byly náklady na výstavbu a údržbu honosných sídel. K mohutnému rozvoji šlechtických hradů dochází v 2. polovině 13. století. Vedle funkce obytné, obranné a správní plnily též funkci reprezentativní a šlechtici se snažili výstavbou svých rodových hradů napodobit lesk sídel královských. To si mohli samozřejmě dovolit jen ti nejbohatší. Z ronovských hradů vynikal svou výstavností Lichtenburk (Lichnice). První zmínka o něm pochází z roku 1251.²⁹⁾ Jeho majitel, Smil z Lichtenburka, patřil mezi nejbohatší muže království díky výnosům ze stříbrných dolů v okolí Německého Brodu. Neobvyklá rozsáhlost hradu, zdaleka přesahující většinu tehdejších šlechtických sídel, vedla k domněnkám některých badatelů, že Lichtenburk byl původně královský a teprve později byl koruně zcizen Ronovci, kastelány na Lichtenburku. Tomáš Durdík uváděl jako argumenty shodu s ostatními královskými hrady 2. poloviny 13. století a také nadstandardní rozlohu, kterou si šlechtic nemohl dovolit. Zeměpanský původ odmítá Jan Klápště a také Jan Urban, který argumentuje, že by bylo zvláštní, že by se existence tak velkého hradu v zeměpanském držení neprojevila v pramenech. Také jednoznačné užívání predikátů z Lichtenburka prý naznačuje, že již v 2. polovině 13. století ronovské svobodné vlastnictví nikdo nezpochybňoval. Velikost hradu a podobná typologie s královskými hrady může pramenit z toho, že Lichtenburkové patřili do úzkého okruhu kolem vládnoucích Přemyslovců a snažili se je napodobovat i při výstavbě sídel.³⁰⁾ Dalším ronovským hradem, vynikajícím výjimečnou výstavností a náročností, je Houska, sídlo pánů z Dubé. První zmínka v pramenech pochází z roku 1316, kdy se po ní píše Hynáček z Housky,³¹⁾ ale slohově prozrazuje starší původ. Hrad byl postaven na území, které patřilo králi, a jeho vnější podoba i interiér naznačují, že byl původem královský. Tato teorie dnes převažuje, i když např. Dobroslava Menclová přisuzuje založení Housky Ronovcům. Architektonickými prvky je Houska neobyčejně podobná Bezdězu, pravděpodobně jsou oba hrady dílem jedné stavební huti. Dokonce se soudí, že Houska byla postavena dříve než Bezděz, možná již Václavem I. Architektonicky nejnáročnější a nejreprezentativnější místností na Housce je kaple s dosud patrnými freskami neobyčejně vysoké umělecké kvality. Nejnověji jsou datovány do přelomu 13. a 14. století. Vzhledem k tomu, že nevíme přesně, kdy se Houska dostala do rukou Ronovců, nelze říci, kdo byl jejich objednavatelem. Ústředním námětem je Ukřižování (na konci 13. století ještě ne zcela obvyklý výjev), z obou stran stojí postavy světců, snad apoštolů. Na stěnách jsou výjevy ze života Panny Marie a pašijové scény. Na každé straně lodi jsou proti sobě vyobrazeny velké postavy archanděla Michaela, kterému byla kaple zasvěcena (stejně tak na Bezdězu). Nad tribunou se nachází postava svatého Kryštofa a již nezřetelné postavy světic. Nejzajímavější je ale vyobrazení na oblé stěně schodiště- lučištnice (poločlověk, polozvíře s ocasem. Za raritu se též považuje, že je levák). Lučištnice, přezdívaná Frau Mine, míří na člověka. Celý výjev má snad představovat boj dobra se zlem,

²⁸⁾ Miloslav Sovadina: Jindřich z Lipé I, s. 23-24.

²⁹⁾ Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae (CDB) IV, č. 220.

³⁰⁾ J. Urban: Lichtenburkové, Praha 2003; Tomáš Durdík: Ilustrovaná Encyklopedie českých hradů, Praha 2000; Dobroslava Menclová: České hrady, Praha 1972.

³¹⁾ RBM III, č. 305.

ale jisté to není.³²⁾ Ostatní ronovské hrady nevybočují z dobového průměru. Na Českolipsku, v kolébce pánů z Lipé a z Dubé, si Ronovci vystavěli množství hradů, například Jestřebí, Milštejn, Sloup, Starý Bernštejn aj. Jejich podobu ovlivňovala bažinatá, později rybníčná krajina s pískovcovými skalami. Tento typ hradů se proto dle polohy příznačně nazýval skalní. Rozlohou nebývaly moc velké a většina zástavby bývala dřevěná nebo hliněná, se sklípky tesanými do skály. Na nejvyšším místě stávala věž, nejčastěji kulatá, ale mohla být i čtverhranná, která mohla být obytná, nebo k bydlení sloužil nevelký palác. O něco výstavnější a rozlehlejší byl snad pouze Frýdlant.³³⁾

Již ve 13.století se příslušníci bohatého panstva pokoušejí vytvořit podobné dvory jako král. Velkolepý dvůr s vlastní kanceláří, úředníky, kaplany a many měl v polovině 13.století Smil z Lichtenburka. V Brně existoval ve 20.letech 14.století skvostný dvůr zemského hejtmána a nejvyššího maršálka Jindřicha z Lipé, jenž vystupoval v jeho čele téměř jako samostatný vládce. Máme zprávy, že do Brna svolával sjezdy šlechty a soudní shromáždění, což bylo do té doby výhradním právem panovníka.³⁴⁾ Skvělým dvorem se mohli pyšnit též Rožmberkové. Císařský dvůr nenapodobovali jen v oblasti správní. Pod rožmberským patronátem se kolem roku 1360 konaly na den Božího těla každoroční pouti spojené s ukazováním relikvií, které Rožmberkové nashromáždili.³⁵⁾ Inspirace poutěmi, které zavedl do Prahy Karel IV, je zde evidentní.

Vedle hradů si pořizovali přední šlechtici také domy ve městech, zejména v Praze, nejčastěji na Starém Městě. (Například páni z Lipé sídlili v dnešní Platněřské ulici, č.p.99) Výhodou byla blízkost úřadů institucí, jakými byl zemský sněm a soud, i blízkost židovského ghetta, kde židovští obchodníci poskytovali šlechtě necenitelné finanční služby. Dalšími sídelními lokalitami byla Malá Strana a Hradčany. Cena domu se pohybovala v řádech desítek grošů, ale velmi výstavné, dobře situované či rozlehlé domy stály kolem 100 kop grošů.³⁶⁾

Další prostředky padly na dostatečně reprezentativní a módní odívání. Šlechtic se od měšťana odlišoval na první pohled. Existovaly předpisy, které zakazovaly měšťanům, ač bohatým, oblékat se jako šlechtici. Podobně mluví i Johln z Vodňan, kazatel z přelomu 14.a 15.století.³⁷⁾ Že na nákladné odívání šlechtici dbali, dokazují například dluhy, které měli Čeněk a Jindřich z Lipé u pražských měšťanů za sukno z Ypres.³⁸⁾ Nad novou, výstřední módou naopak spíná ruce Petr Žitavský v XXIII kapitole II.knihy Zbraslavské kroniky, nazvané Novoty mravů.³⁹⁾ Novou módu 1 .poloviny 14.století charakterizovaly krátké a těsné

³²⁾ T.Durdík: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, D. Menclová: České hrady, Praha 1972; J.V. Šimák: Kniha o Housece, Praha 1930, Miroslav Konopásek: Kastelán o Housece, Nymburk 2004.

³³⁾ Jiří Úlovec: Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Praha 2001; Zdeněk Fišera: Skalní hrady zemí Koruny České, Praha 2004.

³⁴⁾ RBM III, č. 728, CDM VI, č.192.

³⁵⁾ F.Tadra: Ukazování svatých ostatků v Českém Krumlově v XIV.věku, dle rukopisu 14.století, Časopis Matice moravské 54/1880, s.432.

³⁶⁾ Veronika Dlouhá: Domy společenské elity v městech pražských v době lucemburské. In: Ve znamení Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové, Praha 2006, s.476-487.

³⁷⁾ Rudolf Řičan: Johln z Vodňan, křížovník kláštera zderazského, Věstník Královské české společnosti nauk, 1929, s.55.

³⁸⁾ Das St.Pauler Formular, Briefe und Urkunden aus der Zeit König Wnzel II, ed. Johann Loserth, Prag 1896, s.52-53, č.40.

³⁹⁾ ZK, s. 376-377.

úbory, vycpaná ramena, nabíraný a vycpaný předek horní části oblečení, široké rukávy a špičaté boty. Rovněž se setkáváme s kadeřenými vlasy u mužů, stužkami ve vlasech, dlouhými kapucemi a se zvonečky za pasem.

Nemalé sumy byly vydávány také na to, co bychom dnes nazvali kultura a společenský život. Mezi to patří zbožné fundace a donace, umělecké mecenášství, slavnosti, hostiny, lovy, ale i dary, které se při poselstvech na vyšší úrovni očekávaly nejen od panovníka, ale také od osob v jeho okolí. Z nesčetných možností zmíním jen podporu básníků. Němečtí minesengři, oblíbení od dob Václava I., působili i na dvorech představitelů čelních českých rodů, například Jana z Michalovic, Boreše z Oseka, Oldřicha z Hradce nebo Raimunda z Lichtemburka. Posledně jmenovaného lze považovat za iniciátora vzniku veršovaného Tristana od Heinricha von Freiberg, který v dedikaci vychvaloval Raimundovu uhlazenost, rytířskost a štědrost.⁴⁰⁾

V neposlední řadě hrály důležitou úlohu při budování kariéry na panovnickém dvoře osobní vlastnosti. Šlechtic si musel umět získat panovníkovu důvěru, vzbudit v něm sympatie. Nelze samozřejmě generalizovat, jakými vlastnostmi si kdo získal místo mezi královými důvěrníky, ale všeobecně byla jistě dobrým předpokladem ctižádost, odvaha, inteligence, umění taktizovat, rozhodovat se i vyčkávat, štědrost, ale také jistá dávka bezohlednosti. Nejvýznamnější šlechtici naší historie pravděpodobně nebyli zrovna kladnými hrdiny, rozhodně však byli výjimečnými osobnostmi s jistým kouzlem. Nesporné charisma musel mít takový Záviš z Falkenštejna nebo Jindřich z Lipé. Ten se v průběhu čtyř let třikrát otočil na stranu jiného kandidáta na český trůn, byl tedy de facto zrádce, přesto z toho vždy vyšel se ziskem.

Poslední faktor se váže až k době po husitské revoluci. Je jím příslušnost ke katolické nebo ke kališnické víře. V době zápasů s husitskými vojsky se císař Zikmund pochopitelně opíral především o věrné katolíky. Po ukončení bojů a jeho nástupu na český trůn se Zikmund musel podřídit politické nutnosti a dvorské a zemské úřady obsadit tak, aby byla zachována rovnováha mezi katolíky a kališníky. Tak například kancléřství katolíka Kašpara Šlika vyvažoval úřad hofmistra pro kališníka Hynka Ptáčka z Pirkštejna. Nedůvěřivý postoj ke kališníkům si však Zikmund uchoval už po zbytek života.

⁴⁰⁾ Arnošt Kraus: Jan z Michalovic. Německá báseň třináctého věku. Praha 1888, s.43-44.

2. Qui de Ronowe dicuntur ¹⁾

Hovoříme-li o předním mocenském postavení Ronovců, máme většinou na mysli „zlatou éru“ 1. poloviny 14. století, dobu Jindřicha z Lipé a dalších jeho zdatných souputníků, v níž se Ronovci vyšvihli na první místo mezi českými i moravskými rody. Tento skvělý vzestup však nepřišel jako blesk z čistého nebe, nýbrž mu předcházelo dlouhé, více než stoleté působení ronovských předáků ve veřejných záležitostech a na dvorech českých králů. V této kapitole se seznámíme s počátky rodu Ronovců, s jeho štěpením na jednotlivé větve i s působením několika nejvýznamnějších ronovských osobností v politickém, hospodářském, vojenském a kulturním životě v období posledních Přemyslovců. Bez znalosti těchto počátků ronovského působení na politické scéně by mnohé následné události zůstaly jen schématickým, z kontextu vytrženým a často těžko pochopitelným torzem. Kapitola zahrnuje též interregnum mezi smrtí Václava III. a nástupem Jana Lucemburského, protože jej považují za klíčové pro vzrůst sebevědomí české šlechty, která později dokázala zvítězit v zápasech s královskou mocí a uhájit svou koncepci vlády, při níž se panovník dělí o moc s českými předáky.²⁾

Pojmenování Ronovci je, stejně jako názvy rodů Hrabišici, Markvartici, Buzici, apod., označením umělým, novodobým, v případě Ronovců odvozeným z erbovního znamení dvou zkřížených ostrvů, německy die Ronne. Přesto existují nejméně dva doklady, že si obrozenecké dějepisce, jemuž za pojmenování rodu vděčíme, nepočínalo zcela svévolně. Prvním je zmínka ze Zbraslavské kroniky, již jsem parafrázovala i v názvu této kapitoly: *Omnis enim Heinrici de Lypa generacio, que de Ronowe dicitur...*³⁾ Druhým dokladem je pak nápis pod ronovským erbem ve znakové galerii na hradě Luafu: D[omi]ni de Ronaw. Jako domini de Ronaw, páni z Ronova, se psala jedna z méně významných odnoží celého rozvětveného rodu. V uvedených případech se však očividně nemyslí páni z Ronova, ale právě rozrod celý, tedy to, co dnes nazýváme Ronovci a Dalimil metonymicky ostrva: *Ostrva vsta proti královi...*⁴⁾ Zbraslavský kronikář mluví o *omnis Heinrici de Lypa generatio*, z čehož jasně vyplývá, že nemá na mysli pány z Ronova, do jejichž větve Jindřich z Lipé

¹⁾ Pro název této kapitoly jsem použila parafráze slov Petra Žitavského *generatio, quae de Ronowe dicitur*. Petri Zittaviensis Cronica Aule Regie, ed. Josef Emler, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, tom. IV. Praeae 1884, s.229.

²⁾ K období posledních Přemyslovců a interregna: Josef Žemlička, *Počátky Čech královských*, Praha 2002; Jan Klápště: *Proměny českých zemí ve středověku*, Praha 2005; Josef Žemlička: *Přemysl Otakar I.*, Praha, 1990; Vratislav Vaniček: *Velké dějiny zemí Koruny české II (1197-1250)*, Praha 2000; Vratislav Vaniček: *Velké dějiny zemí Koruny české III (1250-1310)*, Praha 2002; Josef Žemlička: *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1998; Zdeněk Fiala: *Přemyslovské Čechy - český stát a společnost v letech 995-1310*, Praha, 1975; Kateřina Charvátová: *Václav II. Král český a polský*, Praha 2007; Karel Maráz: *Václav III. Poslední Přemyslovec na českém trůně*, České Budějovice 2007; František Palacký: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě II. Od roku 1253 až do roku 1403*, Praha 1939; Josef Šusta: *Dvě knihy českých dějin. Kniha druhá-Počátky Lucemburské 1308-1320*, Praha 2002; Spěváček Jiří: *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346*, Praha 1994; Spěváček Jiří: *Král diplomat (Jan Lucemburský 1296-1346)*, Praha 1982; Josef Šusta, *České dějiny II.2. Král cizinec*, Praha 1939; Šarochová Gabriela: *Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu*, Praha 2002. Z kronikářských prací o daném období pojednávají *Annales de rebus gestis Wenceslai I. regis*, ed. J.Emler in: *Fontes rerum Bohemicarum*, tom.II/1, Praeae 1874; *Annales Ottakariani*, ed. J.Emler in: *Fontes rerum Bohemicarum*, tom.II/1, Praeae 1874; *Annales de rebus gestis post mortem Przem. Ottakari regis I-II.* ed. J.Emler in: *Fontes rerum Bohemicarum*, tom.II/1, Praeae 1874; *Zbraslavská kronika*, ed. M.Bláhová, Z.Fiala Praha 1976; *Kroniky doby Karla IV.*, ed. M.Bláhová Praha 1987; *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*, ed.J.Daňhelka, B. Havránek,Z.Kirsten, Praha 1957.

³⁾ Petri Zittaviensis Cronica Aule Regie, s.229.

⁴⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.172.

nepatřil a kteří byli v této době tak politicky nevýznamní, že o jejich účasti na povstání nejsou žádné konkrétní zmínky. Politická bezvýznamnost je také argumentem pro tvrzení, že erb na hradě Lauflu nepatří pánům z Ronova. V době, kdy byla erbová galerie dokončena, tedy kolem roku 1361, patřili ke špičkám české šlechty jen páni z Lipé a Berkové z Dubé, rozhodně ne páni z Ronova. Znak zkřížených ostrvů tu zjevně reprezentuje všechny Ronovce, neboť kdyby měla být jedna větev, dejme tomu páni z Lipé, zdůrazněna, jistě by nápis zněl jinak.

Stejný erbovní znamení prozrazuje společný původ, společné předky. Dříve, než se budeme zabývat předky doloženými, zmíníme se krátce také o těch fiktivních, bájných nebo předpokládaných. Je všeobecně známo, že se šlechtické rody nezřídka snažily svůj rodokmen vylepšit nějakým starobylym předkem, často skutečně žijícím, nicméně nemajícím s uvedeným rodem nic do činění. Toto je případ prvního z řady našich vybájených předků, Hovory. Pověst praví, že roku 1003 si vyjel kníže Jaromír na lov, kde se jej zmocnili Vršovci, svázali ho a skákali přes něj na koních, pak ho přivázali k dubu a stříleli na něj šípy. Knížete doprovázeli dva myslivci Hovora a Hřivec. Hřivec se přidal k Vršovcům, ale věrný Hovora se rozjel pro pomoc. Vršovcům se podařilo Hovoru chytit a chtěli jej oběsit, ale on je uprosil, aby si mohl před smrtí naposledy zatroubit. Když mu vyhověli, zvukem trubky přivolal družinu, která zachránila Hovoru a posléze i knížete. Kníže Jaromír Hovoru odměnil statky, povýšil ho do panského stavu a udělil mu úřad lovčího. Pak Hovora zamířil k císaři Jindřichovi, aby mu povýšení potvrdil. Císař jej přijal mezi říšské pány a majestátem mu udělil znak dvou černých ostrvů, křížem přeložených v zlatém poli.⁵⁾ Tak vypráví Václav Hájek z Libočan. Tato pověst je nám důvěrně známá, líčí ji už Kosmas,⁶⁾ jenže pozor- o udělení erbu se zde nepraví ani slovo a ani další indicie nenaznačují, že by Hovora měl být Ronovec. Václav Hájek z Libočan nabízí ještě druhou pověst, týkající se pánů s erbem ostrve. Klade ji do roku 1004, kdy Poláci obsadili Pražský hrad. Kníže Oldřich se před bojem uchýlil na velmi pevný hrad Dřevíč, který patřil jistému Berkovci. Ten provázal knížete i při tajném tažení na Prahu, kterou nakonec lstí dobyli. Berkovec, statečný rytíř, byl posléze poslán k císaři, aby mu byl udělen erb ostrvů, jaký dostal Hovora. Oldřich a Jaromír pak Berkovci věnovali za odměnu celý kraj na sever od Labe.⁷⁾ Rovněž tato pověst se zakládá na líčení z Kosmovy kroniky, ačkoliv Kosmas ji klade do roku 1002. Zmiňován je sice *velmi pevný hrad Dřevíč*, leč o nějakém Berkovci opět ani stopy.⁸⁾ Není divu, vždyť v pramenech se jméno Berka objevuje až na počátku 14.století! Absence dalších údajů nám znemožňuje blíže určit, kdy pověsti s Hovorou a Berkovcem vznikly, možná až v době Hájkově, ale zcela jistě ne na počátku 14.století, protože Dalimil ještě žádného Ronovce -Hovoru ani Berkovce nezná a první zmínku o erbu ostrve klade k roku 1197, kdy se v bitvě na Bojišti vyznamenal předek Ronovců, Chval: *V tom boji mezi nejlepšími Chval bieše, ten na štítěostrvu nosieše. A tu ostrva k jménu přijide, slušno by bylo slyšeti, kako ten rod najprvé vznide.*⁹⁾ Bohužel ani o žádném Chvalovi z rodu Ronovců z doby kolem 1197 nemáme žádné informace, tudíž ho bude nejspíš třeba odkázat do říše legend. Podobně nemůže obstát argument Luboše Y.Koláčka,¹⁰⁾ který dle jména Smil, často v rodě Ronovců užívaném, vydedukoval, že Ronovcem byl i onen Smil, syn Boženův, který dle Kosmy spolu s Kojatou rebelantsky

⁵⁾ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, ed. Jaroslav Kolár, Praha 1981 s.273-276.

⁶⁾ Kosmova kronika česká, ed. Karel Hrdina, Praha 1975, s.81-82.

⁷⁾ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, s.278-281.

⁸⁾ Kosmova kronika česká, s.83-84.

⁹⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s. 129.

¹⁰⁾ Luboš Y. Koláček: Tajemství smrti Jindřicha z Lipé, Třebíč 2006, s.16.

narušoval volbu sedmého pražského biskupa.¹¹⁾ Stačí se podívat do rodokmenů jiných rodů a zjistíme, že například u pánů z Kunštátu bylo jméno Smil rovněž oblíbené.¹²⁾ Avšak konec spekulacím, je čas věnovat se skutečně doloženým praotcům ronovského rodu.

2.a Společné počátky

První Ronovec, kterého bezpečně známe jménem, se objevuje na dějinné scéně v poslední čtvrtině 12. století. Byl jím Smil zvaný Světlický neboli Světlík (**1**), oblíbenec Přemysla Otakara I. Dalimilovo líčení, jak Smil s králem v letech 1193-1197 snášel útrapy exilu v Řezně („*s knězem Smil Světlík bieše, ten s knězem v kole chodieše* ”¹³⁾, se zdá být pouhou legendou pro zvýšení prestiže prapředka všech Ronovců,¹⁴⁾ ale Smilův blízký vztah ke králi je nepopiratelný.

Kdy se Smil objevuje v listinách poprvé, není zcela jasné. Jakéhosi Smila a jeho bratra Načerata zmiňuje listina z roku 1188,¹⁵⁾ ale absence dalších informací nás nechává v nejistotě, zda jde opravdu o praotce Ronovců nebo o jiného jeho jmenovce. Podobně jsme na tom v případě listin z let 1192, 1194, 1196 a 1197,¹⁶⁾ kde rovněž figuruje jméno Smil bez bližšího označení. Jan Urban předpokládá, že se ve všech těchto listinách jedná o Smila Světlického. Protože jsou tyto listiny vydány knížetem-biskupem Jindřichem Břetislavem, hlavním protivníkem Přemysla Otakara I., je pravděpodobné, že Smil v tu samou dobu v Řezně s Přemyslem nebyl.

Od roku 1197, kdy Přemysl nastoupil na knížecí (a vzápětí na královský) trůn, se Smil Světlík prokazatelně objevuje v okolí krále jako blízký rádce. Jeho jméno nacházíme na předních místech ve svědeckých řadách Přemyslových listin.¹⁷⁾ V listině z roku 1205 vystupuje Smil s přídomkem z Tuháně.¹⁸⁾ Mezi badateli nepanuje jednota, zda se jedná o Tuháň u Dubé či u Slaného. Jan Urban soudí, že jde o Tuháň u Slaného, protože se nachází v původní sídelní oblasti Ronovců, v úrodné oblasti ve středních Čechách, v blízkosti pražského centra. Navíc dále na sever se rozkládaly statky Vojnice, Lovosice a Klapý, které Ronovci prokazatelně drželi ve 13.století. Naopak Jaroslav Panáček, František Gabriel a Josef Žemlička zastávají opačný názor s argumenty, že se vesnice Tuháň u Dubého nacházela v blízkosti hradu Frýdlant, po kterém se roku 1257 píše Častolov, jeden ze Smilových vnuků.¹⁹⁾

¹¹⁾ Kosmova kronika česká, s.138.

¹²⁾ Například Smil z Berneku (+1268), Smil z Obřan (+ po 1278) Smil z Kunštátu (+1312)...

¹³⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s. 131.

¹⁴⁾ J.Urban: Lichtenburkové.s.15-16.

¹⁵⁾ CDB I, ed.G.Friedrich,Praha 1904-1907, č.320. („*Nacherat frater suus Smil*“).

¹⁶⁾ CDB I. č. 336, č.349, č.356, č.358.

¹⁷⁾ Například CDB II, č.27, č.349, č.359.

¹⁸⁾ CDBII, č.75.

¹⁹⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.20-21; František Gabriel: Opevněná panská sídla na Českolipsku před rokem 1419, Z minulosti Děčína a Českolipska, 4, 1985, s.301-332, František Gabriel- Jaroslav Panáček: Vývoj

Někdy v průběhu let 1210-1213 zastával Smil úřad kladského kastelána,²⁰⁾ posléze se už jeho jméno neobjevuje, zemřel s největší pravděpodobností před rokem 1216, kdy je v listině jeho syn Častolov označován jako syn Smilův (*Zcastiloi, filius Smil*).²¹⁾

Smil po sobě zanechal tři potomky: dceru Scholastiku, která se stala jeptiškou v doksanském klášteře, a dva syny, o dalších případných ratolestech nevíme. Starší Častolov (2), který je poprvé zaznamenán ve výše zmíněné listině z roku 1216, zaujal stálé místo na panovnickém dvoře, kde se od roku 1219 objevuje i jeho mladší bratr Jindřich (3).²²⁾ Zprvu měl významnější postavení Častolov, v roce 1222 působil nejspíš jako nejvyšší maršálek, roku 1226 zcela jistě jako nejvyšší lovčí,²³⁾ svědčil na králových listinách a doprovázel jej i na cestách.²⁴⁾ Jindřich měl úzké vazby k Přemyslovi synovi Václavovi, v jehož okolí se pravděpodobně od útlého mládí pohyboval. Důkazem může být nejen to, že se Jindřich stal nejčastějším královým svědkem z řad českých šlechticů,²⁵⁾ ale především, že oba bratři zachovali králi věrnost po celou dobu jeho panování a v letech 1248-1249 při vzpouře mladého Přemysla proti otci stáli na straně „starého krále.“²⁶⁾ Jindřich zastával v letech 1232-1237 úřad královského purkrabího v Budyšině,²⁷⁾ což byl první krok k získání Žitavska. Starší historici jako Palacký, Šimák, Šusta, nověji pak Žemlička se domnívají, že ronovští bratři byli nejprve purkrabími na královském hradu v Žitavě a teprve později přešla Žitava do jejich dědičného držení. Oproti tomu soudí Miloslav Sovadina a Jan Urban, že Jindřich využil svého úřadu v Budyšině, aby oba bratři získali nějaké statky v Žitavsku,²⁸⁾ které drželi v přímém a nedílném vlastnictví²⁹⁾ a po nichž se psali od roku 1238 s přídomkem ze Žitavy (*de Sitavia*).³⁰⁾ Žitava se stala výchozím bodem pro kolonizaci okolního, málo obydleného pohraničního hvozdu a pro získání dalších území, která se

panských sídel na Horním území novozámeckého panství, *Castellogica Bohemica* 4, 1994, s.27-62, F.Gabriel-J.Panáček: *Hrady okresu Česká Lípa*, Praha 2000, s. 166-167.

²⁰⁾ Listina v CDB II, č.365 je falzum z první poloviny 13.století. Údaje v ní mohou být celkem hodnověrné, ale chybí v ní přesné datum. Smil již prokazatelně nevykonával úřad v roce 1213, kdy byl obsazen bratry Vilémem a Zbyslavem. (CDB II,č.367).

²¹⁾ CDBII, č.125.

²²⁾ CDB II, č.187.

²³⁾ CDB II, č.232, č.286.

²⁴⁾ CDB II, č.218, č. 302, č.303; CDB III, č.23, č.43, č. 51, č. 54, č. 85, č.136, č.176, č.219.

²⁵⁾ CDB III, č.23, č. 26, č. 30, č. 31, č. 32, č. 51, č. 54, č. 85, č.108, č.136, č. 158, č. 162, č. 188, č. 193, č. 219.

²⁶⁾ Na loajalitě Ronovců vůči králi se shodují Jan Urban: *Lichtenburkové*,s.32, Josef Žemlička: *Počátky Čech královských*, s.170, Václav Novotný: *České dějiny I.3*, s.794. a potvrzuje ji též jejich výskyt ve Václavových listinách: CDB IV.1, č.165, č. 169.

²⁷⁾ CDB III, č. 23, č. 85, č. 108, č. 162.

²⁸⁾ Více o tomto Miloslav Sovadina: *Ronovci a Žitava ve 13. a v 1.čtvrtině 14.století*, s.7-10 nebo Jan Urban: *Lichtenburkové*, s.28-31.

²⁹⁾ tzv. nedíl bratrský, ve kterém spolu žijí bratři se svými rodinami a neprovdané sestry. Václav Vaněček: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1976,s.105-106.

³⁰⁾ Častolov v únoru 1238 (CDB III, č.176), Jindřich v červnu (CDB III, č.193).

rozprostírala od Lipého na západ k Labi a táhla se až k Pirně. Před rokem 1253 založili příslušníci Ronovců hrad Ronov, před rokem 1257 Frydlant, před 1277 vodní hrad Lipý s úmyslem vytvořit ucelenou pozemkovou držbu.³¹⁾ To vše snad s podporou krále, který viděl v Ronovcích spojence proti expanzi míšeňských Wettinů. Od 40.let 13.století se na panovnickém dvoře vyskytuje nová generace Ronovců, především Jindřichův starší syn Smil,³²⁾ méně často mladší Častolov (psaný z Ronova) a jejich bratřenci Častolov, Jindřich a Chval. Žitavští bratři odešli z pozemského světa téměř pospolu, Častolov **(2)** v roce 1253,³³⁾ Jindřich **(3)**, který se na rozdíl od Častolova v druhé polovině 40.let stáhl do politického ústraní, zemřel nedlouho poté (možná ještě ten samý rok jako jeho bratr, možná 1254). Žďárská kronika uvádí, že po svém druhém sňatku, který se konal v roce 1252 nebo nejpozději 1253, pan Jindřich nežil dlouho.³⁴⁾

Spolu s výměnou generací došlo k rozdělení dosud jednotného rodu. Jako první se oddělili synové Jindřicha **(3)**. Starší Smil **(4)** přesídlil na Českomoravskou vrchovinu a dal vzniknout rodu pánů z Lichtenburka, mladší a méně výrazný Častolov **(5)** větvi z Ronova a Přibyslavi. Potomci Častolova **(2)** zůstali v severních Čechách, kde se další generace dále dělily na pány z Dubé, Lipé a Klinštejna.

2.b Lichtenburkové

Smil z Lichtenburka **(4)**, *muž bohatý, štědrý a rodu urozeného...mimo to srdnatý rytíř (Zmilo de Luchtenburg, homo dives, nobilis et largus, ..., strenuus et miles)*,³⁵⁾ zakladatel ronovské větve Lichtenburků, se objevuje poprvé v pramenech roku 1237.³⁶⁾ Mladý, nadějný syn Jindřicha ze Žitavy mohl těžit z toho, že jeho otec patřil k oblíbencům krále Václava I., a tak není divu, že se Smil již roku 1242 objevuje jako svědek v panovnických listinách.³⁷⁾ Postupně jako by Jindřich přenechával své místo u dvora Smilovi. Ten má možnost předvést své válečnické umění, například roku 1246 při vpádu vévody Oldřicha Korutanského do rakouského pohraničí. Ač bylo české vojsko Rakušany poraženo, Smil si získal dobrou pověst jako výtečný jezdec, ale i jako zbožný a ctnostný muž.³⁸⁾ Největší přízeň „starého krále“ si Smil ale bezpochyby získal účastí na potlačení odboje ctižádostivého králevice.

Od září 1249 nejméně do ledna roku 1251 nacházíme Smila v důležitém úřadu pražského purkrabího. Tehdy se ještě označoval přídomkem ze Žitavy, ale v srpnu 1251 se Smil

³¹⁾ František Gabriel: Vodní hrad Česká Lípa, Česká Lípa 1995, s. 9-10. O dalších pozemkových držbách žitavských Ronovců J. Urban: Lichtenburkové, s.38-42.

³²⁾ CDB IV.1, č.26, č.27.

³³⁾ CDB V.1, č.173.

³⁴⁾ Cronica domus Sarensis, s.176-177.

³⁵⁾ Tamtéž, s.180, 181. O Smilovi pojednává monografie Pavla B.Elbla Smil z Lichtenburka. Rytíř, velmož, zakladatel. Třebíč, 2007.

³⁶⁾ CDB III, č.153.

³⁷⁾ CDB IV. č.26, č.27.

³⁸⁾ Monumenta Germaniae historica, Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher III.,ed. P.Strauch 1900,s.660.

označuje jako *Smil, dei gratia miles de Luchtenburgk*.³⁹⁾ Před tímto datem již musel hrad Lichtenburk (Lichnice), hlavní rodové sídlo Lichtenburků, stát. Otázkou je, kdy a jakým způsobem se Lichtenburkové na Českomoravskou vrchovinu vlastně dostali. Tradiční názor, že tamější statky získali Ronovci za pomoc králi, odmítá J. Urban. Svou teorii o příchodu Ronovců na česko-moravské pomezí již ve 30. či 40. letech 13. století podepírá poukazem na četné rodinné svazky s posázavským rodem pánů z Polné, (o nich více v kapitole 8), které se odehrály ještě před zmiňovaným odbojem.⁴⁰⁾ Zakladatelem hradu podle něj není Smil (v tu dobu zaměstnaný v purkrabském úřadu), ale jeho otec Jindřich.

O mimořádné politické obratnosti Lichtenburka svědčí to, že si dokázal získat přízeň nového českého krále Přemysla Otakara II. Smil se stále objevuje po jeho boku jako zdatný bojovník ve válečných akcích, jakou byla křížová výprava do Prus v roce 1255, 1257 boje u Mühlendorfu a samozřejmě Přemyslovo slavné vítězství u Kressenbrunn.⁴¹⁾ Rovněž na poli diplomacie se těšil Smil důvěře svého krále. V roce 1253 se spolu s Jarošem ze Slivna a Bočkem z Obřan zúčastnil jednání s papežským nunciem Velascem⁴²⁾ a u Dalimila nacházíme zmínku, že *tehdy se sta krále římského volenie, proto tam král posla tři pány neleně, Hrona z Náchoda, Smila Světlického a pana Havla Jablonského*.⁴³⁾ Jedná se nejspíš o volbu Alfonse Kastilského, konanou 1.4.1257. Dalimil připomíná také Smilovu zdatnost v turnaji, za niž si prý od římského krále vydobyl heraldické znamení: „*a pan Smil kláním doby za znamenie kapra červeného*.“⁴⁴⁾ Od té doby mají Lichtenburkové červeného kapra jako klenot nad štítem s ostrvemi.

Přes značné vytížení Smil nezanedbal ani správu nové rodové domény, která se rozprostírala od Čáslavska podél Železných hor k hornímu toku Sázavy až k Jihlavě. Centrem dominia se stal Německý Brod, původně nevýznamná lokalita, kterou Smil díky důlnímu podnikání proměnil během desetiletí v prosperující, bohaté město. Když byla v 50. letech nalezena v okolí Brodu ložiska stříbra, Smil z Lichtenburka nezaváhal. Díky svému vlivu na královském dvoře si vymohl práva k hornímu podnikání, která doposud držel pouze panovník, a zapojil se do těžby stříbra jako její organizátor a důlní podnikatel,⁴⁵⁾ čímž se výrazně odlišoval od velmožů své doby. Výnosy z těžby mu poskytly finanční prostředky na výstavbu hradů Lichtenburk, Žleby, Ronovec, Smrdov a rovněž si mohl dovolit nákladnou rodovou reprezentaci. Na Lichtenburku kolem sebe vytvořil dvůr nebývalého lesku, kde panoval téměř jako samostatný vládce, měl své úředníky (purkrabího, číšníka), kaplany, i many, jimž propůjčoval některé vsi. Kancelář, podobná královské, vydávala jako jedna z prvních šlechtické listiny (mimo ni už jen rožmberská kancelář) a Smilovy pečeti velikostí převyšovaly obyčejné panské pečeti. Jejich majitel navíc užíval formule typické jen pro krále: „*Smil, z Boží milosti pán na Lichtenburku*.“⁴⁶⁾ Přes toto sebevědomé a okázalé vystupování

³⁹⁾ Purkrabí pražský: CDB IV. č. 173, č. 203, z Lichtenburku: CDB IV. č. 220.

⁴⁰⁾ Více k tomu Jan Urban: Lichtenburkové, s. 43-44.

⁴¹⁾ r. 1255: CDB V. č. 39, r. 1257: Hermannii Altenes annales In MGH-Scriptores 17, ed. G.H. Perz, Hannover 1861, s. 329; r. 1260: CDB V. č. 231, č. 232.

⁴²⁾ CDB V. 1. č. 1.

⁴³⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s. 145.

⁴⁴⁾ Tamtéž, s. 145.

⁴⁵⁾ O Smilově důlním podnikání zejména Pavel B. Elbl: Smil z Lichtenburka, s. 89-96, také J. Urban: Lichtenburkové, s. 53-55.

⁴⁶⁾ CDB V. 1. č. 320, č. 427; J. Urban: Lichtenburkové, s. 60-62, s. 354-358.

si Smil udržel respekt krále i v 60.letech, kdy ne jeden šlechtický rod postihly konfiskace majetku (pány z Rýzmburka, Vítkovce, ale i sevevočeské Ronovce). Smil se nadále objevoval u králova dvora, i když s menší intenzitou než v 50.letech. Naposledy se v panovnické listině Smil objevuje v květnu roku 1269⁴⁷⁾ a zřejmě zanedlouho umírá. V této listině s ním svědčí i jeho mladší bratr Častolov (**5**), který po celý život zůstal spíš v ústraní, na královských listinách svědčí spolu s bratrem, většinou vystupuje jako bratr Smila, nebo s přídomkem z Ronova. Byl zakladatelem větve pánů z Ronova a z Přibyslavi, kteří se politicky příliš neangažovali.⁴⁸⁾

Panovníkovu přízeň si nedokázali zachovat čtyři Smilovi synové Jindřich (**9**), Smil (**10**), Oldřich (**11**) a Raimund (**12**). Nejstarší Jindřich (zvaný také Hynek či Heiman) sice v letech 1263-67 zastával úřad nejvyššího maršálka,⁴⁹⁾ ale po otcově smrti se v okolí krále objevuje výjimečně. K ochlazení vztahů došlo zřejmě kvůli koncepci Přemyslovy vlády. Sebejistý král usiloval o absolutní, svrchovanou moc, a proto se pokusil skoncovat s téměř neomezenou mocí šlechty, která mu byla dříve oporou. Lichtenburkové ztratili řadu výhod v horním podnikání a také právo skladu pro město Brod.⁵⁰⁾ Smilovi synové na to zřejmě reagovali demonstrativním odchodem ode dvora.⁵¹⁾ Uškodila jim také aféra, kdy jejich švagr Jindřich z Kyseka, uherský magnát, který pobýval nějaký čas na pražském dvoře, zradil krále a zavraždil Bélu Mačevského, bratra královny Kunhuty. Nicméně Lichtenburkové v nejtěžších chvílích zachovali Přemyslovi věrnost a zúčastnili se války proti Rudolfovi v roce 1276,⁵²⁾ možná i potlačení odbojných Vítkovců. Nebylo to nezištné, král musel v mnohém ustoupit a Lichtenburkové získali opět plnou kontrolu nad horním podnikáním v okolí Německého Brodu. Bratři (kromě nejmladšího Raimunda) pravděpodobně doprovázeli krále i do jeho poslední bitvy. V nastalém bezvládí a anarchii si Lichtenburkové dokázali obrátit a zajistit bývalé statky a práva (zj. právo skladu v Brodě) a Ota Braniborský jim navíc povolil opevnit město kamennými hradbami.⁵³⁾ Hlavou rodu a správcem lichtenburských statků byl zřejmě Jindřich. Druhorozený Smil se veřejného života příliš neúčastnil, v listinách vystupuje pouze po boku svých bratrů⁵⁴⁾ a brzy po roce 1288 bez potomků umírá. Naopak Oldřich (Ulman) a Raimund zaujali významné místo v dějinách českého státu, ale až v prvním desetiletí 14.století.

Po nástupu mladičkého Václava II. se Lichtenburkové stejně jako ostatní šlechta pokouší získat u dvora co největší vliv. Zprvu přišli Ronovci zkrátka, důležité (a především výnosné) úřady si mezi sebou rozdělila skupina kolem biskupa Tobiáše z Bechyně a Purkarta z Janovic,

⁴⁷⁾ CDB V.2, č.585.

⁴⁸⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.75. O pánech z Ronova pojednává J. Panáček: Počátky pánů z Klinštejna a z Ronova, s.84-91.

⁴⁹⁾ CDB V.1, č.392, č. 398, č.435, č.438, č.457, CDB.V.2, č.517.

⁵⁰⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.93-94, CDB V.2, č.590.

⁵¹⁾ Jindřich (Hynek) z Lichtenburka naposledy svědčí králi r. 1272 (CDB V.2.č.658). V blízkosti krále se objevil už jen v únoru 1278, kdy již Přemysl Otakar musel ze svých požadavků slevit. (CDB V.2, č.860).

⁵²⁾ CDB V.2, č. 846, v mírové smlouvě mezi Přemyslem Otakarem II. a Rudolfem I. je Jindřich z Lichtenburka jmenován v nepřítomnosti rozhodčím z české strany.

⁵³⁾ RBM II, č.1157

⁵⁴⁾ CDB V.1, č. 320, RBM II, č.1245, č.1305, č.1404, poslední zmínka pochází z roku 1288:RBM II, č.1456.

ale s příchodem Závíše z Falknštejna se Ronovci opět vyhoupli na přední příčky. Jindřich z Lichtenburka **(9)** sice nezískal žádný úřad, ale jeho blízké vztahy k mocnému Vítkovci dokazuje nejen výskyt ve svědečných řadách listin,⁵⁵⁾ ale především sňatek Jindřichova syna Hynka s dcerou Závíše z Falknštejna. Avšak již v roce 1287, kdy začala Závíšova pozice s úmrtím Kunhuty a příchodem Guty Habsburské slábnout, vystoupil Jindřich proti Závíšovi.

Z nejasné příčiny přepadl a oloupil jeho svatební průvod směřující do Uher.⁵⁶⁾ Při Závíšově pádu stáli Lichtenburkové při králi, Oldřich se vyskytoval v družině Mikuláše Opavského při tažení na Hlubokou. V závěru života patřil Jindřich spolu se svými bratřenci z Dubé a s pány z Markvartic k předákům české šlechty na králově dvoře a autoritu si zachovával i v rodinném kruhu. Patrně on založil tradici ronovských sněmů ve žďárském klášteře. Až po jeho smrti v roce 1296 došlo k dělbě rodových držav.⁵⁷⁾ Synové Jindřicha Hynek **(18)**, Václav **(19)**, Smil **(20)** a Čeněk **(21)** získali polovinu Brodu, hrad Ronovec a žlebské panství, z původních Ronovských držav v Poohří Libochovice a hrad Klapý. Oldřich, formální hlava rodu, držel ve svém vlastnictví Lichtenburk, Raimund Smrdov, Střítež a polovinu Brodu. Oldřich se věnoval po nějaký čas hospodářské činnosti, která vyvrcholila v roce 1307 založením města Ronova nad řekou Doubravou.⁵⁸⁾ Ústup z politického života byl jen dočasný, s Oldřichem se ještě setkáme v bouřlivých letech po vymření přemyslovské dynastie. Rovněž nejmladší bratr Raimund dosáhl vrcholu své moci až po roce 1306. Pod záštitou mocného příbuzného Hynka z Dubé **(13)**, nejvyššího purkrabího, jeho kariéra postupně vzrůstala. S králem ho sblížoval mimo jiné i zájem o dvorskou poezii, podporoval německé básníky na pražském dvoře. Heinrich von Freiberg v předmluvě veršovaného příběhu o Tristanovi chválí Raimundovu štedrost a rytířské chování.⁵⁹⁾ V roce 1298 byl Raimund pověřen správou markrabství coby moravský hejtman⁶⁰⁾ a zároveň dostává do zástavy jihomoravský hrad Bítov, který si po smrti Václava III. udržel v přímém vlastnictví pro sebe a své potomky.

2.c Páni z Dubé a z Lipé

Jak bylo řečeno, Častolov **(2)**, starší z žitavských bratrů, se stal předkem významných ronovských větví, totiž pánů z Dubé a pánů z Lipé. Nejstarší Častolův syn Jindřich (nebo také Hynek) **(6)** se objevoval po boku otce ještě na dvoře Václava I,⁶¹⁾ ale především pak spolu s bratry Častolovem mladším **(7)** a Chvalem **(8)** v okolí nového krále Přemysla Otakara II.⁶²⁾ Do roku 1261 se na listinách nejčastěji vyskytuje Častolov (nazývaný také někdy Čeněk) **(7)**. Bojoval po boku Přemysla Otakara v bitvě u Mühldorfu,⁶³⁾ naposledy se

⁵⁵⁾ RBM II, č.1316, č.1317, č.1358.

⁵⁶⁾ ZK, s.62.

⁵⁷⁾ O smrti Jindřicha Cronica domus Sarensis, s.216-217.

⁵⁸⁾ Codex iuris municipalis (CIM) IV, č.19. č 20.

⁵⁹⁾ Arnošt Kraus: Jan z Michalovic:Německá báseň třináctého věku, Praha 1888, s.43-44..

⁶⁰⁾ RBM II, č.1820.

⁶¹⁾ CDB IV.1, č.170, č.173.

⁶²⁾ CDB V.1, č.5, č.71, č.84, č.85, č.89, aj.

objevuje roku 1261 jako Častolov z Ronova v listině z 26.srpna.⁶⁴⁾ Chvalovo jméno v listinách figuruje jen o rok déle.⁶⁵⁾ Jindřich (6) se vyskytuje v pramenech do roku 1268,⁶⁶⁾ poté všichni severočechští Ronovci z pramenů na téměř 10 let mizí. Lze předpokládat, že opustili královský dvůr (nebo z něj byli vypuzeni), když jim někdy v 60.letech Přemysl Otakar odňal Žitavu,⁶⁷⁾ kterou potřeboval jako opěrný bod na severní hranici. Ronovci byli sice nejspíš odškodněni državami v okolí Dubé, ale ztrátou Žitavy přišli o důležité ekonomické centrum. Proto jakmile se naskytla vhodná příležitost, s nároky na Žitavu vystoupili.⁶⁸⁾

Toto „temné období“ bez pramenů znesnadňuje genealogickou orientaci a nabízí mnoho námětů k diskusi. Jedním z nich je postava Albrechta z Frýdlantu (14) (nebo také z Liběšic), kterého tradiční česká historiografie považuje za čtvrtého syna Častolova ze Žitavy(2). Přikláním se k názoru Miloslava Sovadiny, že jde o člena „ztracené generace,“⁶⁹⁾ syna Jindřicha (Hynka) z Žitavy a z Dubé (6), a tedy vnuka Častolova ze Žitavy (2). Albrecht se objevuje v pramenech poprvé až roku 1279⁷⁰⁾ (tedy o 30 let později než se poprvé vyskytují Častolov (7) a Chval ze Žitavy (8)) a je označován jako bratr nejvyššího stolníka Hynka z Dubé a jeho bratra Čenka. Právě osobnost nejvyššího stolníka Hynka z Dubé je dalším sporným bodem české historiografie. Ten se po delší absenci Ronovců v písemných pramenech objevuje v letech 1276 –1278.⁷¹⁾ V listině z roku 1278 je vedle stolníka Hynka jmenován mezi svědky ještě Hynek z Dubé.⁷²⁾ Tradiční česká historiografie (Šimák, Sedláček) soudí, že stolník Hynek je totožný se synem Častolova ze Žitavy (2) a tentýž rovněž získává na dvoře krále Václava II. úřad pražského purkrabího. Hynek z Dubé by pak měl být totožný s Hynkem, řečeným Žákem. Oproti tomu Sovadina poukazuje na nápadně vysoký věk, jakého by se musel Jindřich ze Žitavy, později z Dubé dožít. V roce 1300, kdy provázal krále na tažení do Polska by mu muselo být více než 65 let a vzhledem k tomu, že jako mrtvý se určitě uvádí až roku 1316,⁷³⁾ dožil by se úctyhodných 75-80 let. Sovadina to nepovažuje za příliš pravděpodobné. Podle něj je stolník Hynek (13) synem Hynka (Jindřicha) ze Žitavy a Dubé (6), který žádný úřad nezastával.⁷⁴⁾ Svoji teorii podpírá také

⁶³⁾ Monumenta Germaniae historica, Scriptorum Tomus XVII, s.399. Častolov je zde označen přídomkem z Frýdlantu.

⁶⁴⁾ CDB V.1, č.291.

⁶⁵⁾ poslední výskyt pochází z 10.6.1262 (CDB V.1, č.337).

⁶⁶⁾ CDB V.1. č. 423, č.553.

⁶⁷⁾ O Ronovcích na Žitavsku více M. Sovadina: Ronovci a Žitava ve 13. a v 1.čtvrtině 14.století, s.7-18.

⁶⁸⁾ z kapitola 2.d

⁶⁹⁾ O tom více M. Sovadina: Rozrod žitavských Ronovců ve druhé polovině 13.století., s.15-33; R. Klos-M. Sovadina: Kdo byl otcem Jindřicha z Lipé, s.91-107.

⁷⁰⁾ RBM IV, č.1847.

⁷¹⁾ CDB V.2, č.804, č.806, č.807, č. 834., č.850. č.860.

⁷²⁾ CDB V.2, č.860.

⁷³⁾ RBM III, č.319.

⁷⁴⁾ Nelze vždy jednoznačně odlišit, kdy se jedná o Hynka otce a kdy o syna. Dalimil chválí Hynka z Dubé, jako udatného bojovníka proti četám Oty Braniborského za bezvládní po roce 1278: „*Pan Hynek, slovutný rytíř...Pan Hynek z Dubé také rány dáváše, ot jeho ran jako hrom hřímáše...Tak se jeho Němci bojiechu, až jej*

názorem, že úřad stolníka byl spolu s hodností číšníka první dvorskou funkcí pro mladé šlechtice. Mladému Hynkovi, se tak dle něj podařilo získat opět přízeň panovnického dvora a postupovat rychle v kariérním žebříčku. Titul stolníka si udržel i po smrti Přemysla Otakara II.⁷⁵⁾ a s přestávkou v letech 1279- 1284 jej zastával až do roku 1288, kdy je již pravidelně nazýván stolníkem Hynkem z Dubé.⁷⁶⁾ V letech 1291-1295 držel úřad komorníka, v letech 1294-1295 byl purkrabím v Domažlicích.⁷⁷⁾ Hynek se osvědčil i v diplomatických službách, roku 1292 figuroval mezi třemi pány vyslanými Václavem II. jako zástupci na volbu římského krále, jímž se stal Adolf Nasavský.⁷⁸⁾ V roce 1300 doprovázel Hynek Václava II. do Polska, kde zůstal dosazen jako hejtman,⁷⁹⁾ a v závěru života zastával úřad pražského purkrabího.⁸⁰⁾ Jeho otec, Hynek (Jindřich) z Dubé starší **(6)**, se zcela jistě vyskytuje v listinách Albrechta ze Seeberka v roce 1290 a poté patrně zemřel, protože jeho jméno z pramenů mizí.⁸¹⁾

Hynek z Dubé **(13)** tedy s největší pravděpodobností patří ke „ztracené generaci“ severočeských Ronovců. O jeho bratru Albrechtovi z Frýdlantu **(14)** již byla řeč. Třetí zmiňovaný bratr Čeněk **(15)** se v pramenech objevuje právě jen v onom roce 1279, kdy se poprvé setkáváme s Albrechtem z Frýdlantu, a později již ne. Nezpochybitelným představitelem této generace je jejich bratranec Závíš ze Stružnice **(16)**, syn Častolova ml. ze Žitavy **(7)**.⁸²⁾ Tento „pán jazyka českého milovný a z okolí nynější České Lípy pocházející,“ jak ho nazývá August Sedláček, zastával v roce 1291 úřad purkrabího na House⁸³⁾ a je zakladatelem větve pánů z Klinštejna. Posledním členem ztracené generace by mohl být otec Jindřicha z Lipé. Německá historiografie (Knothe, Brunner)⁸⁴⁾ soudí, že otcem Jindřicha z Lipé byl Častolov mladší ze Žitavy **(7)**. Bylo by však podivné, že by nejstarší syn (tj. Závíš ze Stružnice), dostal mnohonásobně menší podíl otcovského dědictví než jeho mladší bratři.⁸⁵⁾ Ani názor české historiografie, že otcem Jindřicha z Lipé je Chval ze Žitavy, není nezpochybitelný. Především žitavský kronikář Jan z Gubenu, který se zmiňuje o Chvalovi a také o Jindřichovi, nikde výslovně neuvádí, že jde o otce a syna. Dále: bratři Čeněk

Berúnským Jetřichem zoviechu. “ (Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.153). Nevíme, zda se jedná o Hynka staršího z Dubé nebo jeho syna, stolníka Hynka..

⁷⁵⁾ RBM II, č.1180; RBM IV, č.1847, č.1850.

⁷⁶⁾ RBM II,č.1311, RBM II, č.1316, č. 1317, č.1358, č.1430.

⁷⁷⁾ RBM II,č.1311, RBM II, č.1316, č. 1317, č.1358, č.1430, RBM II,č.2734, č. 1692.

⁷⁸⁾ RBM II, č.1653, č. 1674, č.1687.

⁷⁹⁾ ZK, s.91, poznámka 1).

⁸⁰⁾ Tamtéž, s.119.

⁸¹⁾ Poprvé uveden jako purkrabí pražský r.1303 (RBM II, č.2768), naposledy roku 1309 (RBM II, č. 2190).

⁸²⁾ V pramenech doložen RBM IV, č. 1850, RBM II, č.1545.

⁸³⁾ RBM II, č.1545.

⁸⁴⁾ H.Knothe: Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom 13.bis gegen Ende des 16.Jahrhunderts, Leipzig 1879, s.332.

⁸⁵⁾ O tom více Richard Klos-Miloslav Sovadina: Kdo byl otcem Jindřicha z Lipé?, s.91-107.

z Ojvína **(23)** a Jindřich z Lipé **(24)** se objevují až v letech 1290 (Čeněk), resp. 1296 (Jindřich)⁸⁶⁾ Objevili by se tak v pramenech o 15-20 let později než jejich údajní vrstevníci stolník Hynek Dubé, Albrecht z Frýdlantu a Závíš ze Stružnice. Je tedy pravděpodobnější, že Čeněk z Ojvína a Jindřich z Lipé náleží až k další generaci a jejich otcem nemůže být Chval. Sovadina a Klos předpokládají, že jím byl Čeněk z Lipé, který se v pramenech objevuje v letech 1277 a 1278.⁸⁷⁾ Starší česká i německá historiografie ho ztotožňovala s Častolovem (Čeňkem) mladším ze Žitavy **(7)**, který se naposledy objevuje v pramenech v roce 1261.⁸⁸⁾ Pozoruhodně dlouhá, více než patnáctiletá mezera však naznačuje, že šlo spíše o jiného Čeňka. Sovadina soudí, že jím mohl být syn Chvala ze Žitavy. Psal se po hradu Lipý, který byl založen buď jím, nebo Chvalem před rokem 1277.⁸⁹⁾ Čeněk z Lipé **(17)** patřil k nové generaci Ronovců, která se již dokázala povznést nad staré křivdy, opět získala přízeň Přemysla Otakara II. a snad ho i doprovázela na Moravské pole. Po roce 1278 Čeněk z Lipé z pramenů definitivně mizí, tak není zcela vyloučená ani domněnka H. Brunnera, že spolu s králem na Moravském poli padl.⁹⁰⁾ Jeho syn, Jindřich z Lipé, se stal nejvýraznější šlechtickou osobností první poloviny 14.století a povznesl rod Ronovců do nebývalé výše.

2.d Politické lavírování

4. srpna 1306 ruka neznámého vraha ukončila panování jediné domácí dynastie na českém trůně.⁹¹⁾ Šok a zmatek z nečekané situace bylo nutno rychle překonat, a tak se již 22. srpna sešel v Praze sněm, aby zvolil nového krále. Nemáme sice přesné zprávy, kdo se ho účastnil, ale je více než pravděpodobné, že v tak závažné situaci nemohli chybět předáci nejvýznamnějších rodů, tedy i Ronovců. Josef Šusta řadí šlechtice v okamžiku vymření Přemyslovců do dvojí generační vrstvy. Zaprvé uvádí starší pokolení velmožů, kteří byli většinou ještě svědky zápasů strany Falknštejna a strany biskupa Tobiáše o vliv nad mladým Václavem II., a kteří za vrcholu jeho vlády zastávali nejvyšší úřady. Z Ronovců k nim počítá Hynka z Dubé **(13)** a Oldřicha z Lichtenburka **(11)**. Nová generace prožila mládí u dvora Václava II. a aktivně se účastnila zápasů o dědictví Přemyslovců po smrti Václava III. K těmto dle Šusty patří Ronovci Hynek Krušina z Lichtenburka **(18)** (kdysi zeť Závíše z Falknštejna), Hynek z Dubé zvaný Berka **(27)**, jeho bratři Půta z Frýdlantu **(25)** a Hynek Žák **(26)**, Raimund z Lichtenburka **(12)** a Jindřich z Lipé. **(24)**⁹²⁾

Neoficiální hlavou tohoto mocenského uskupení byl bezesporu Hynek z Dubé starší **(13)**. Měl za sebou pozoruhodnou kariéru (viz. kapitola 2.c), patřil nejbližším důvěrníkům

⁸⁶⁾ RBM IV, č. 1492, č. 1493, Das St. Paul Formurar, č. 40.

⁸⁷⁾ CDB V.2, č. 846, č. 860.

⁸⁸⁾ CDB V.1, č. 291.

⁸⁹⁾ CDB V.2, č. 846.

⁹⁰⁾ H. Brunner: Die Herren von Lippa, s. 407.

⁹¹⁾ Jiří Jurok pronáší poměrně odvážné tvrzení, že vražda mladého panovníka byla provedena ze záměru pána z Lipé a jeho šlechtické skupiny. Kronikář Dalimil prý záměrně označuje jako vraha Durynka Botenštejna, ač cizí kronikáři jmenují Holena Vildštejna. Vildštejn patřil k jedné větvi pánů z Dubé. Kronikář Dalimil, identifikovaný nově jako johanitský komtur Jindřich z Varnsdorfu píšící ve službách Jindřicha z Lipé (Tomáš Edel, Příběh johanitského komtura řečeného Dalimil, Praha 2000), tak prý chce odvést pozornost od skutečného pachatele. (Jiří Jurok, Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, s. 21, 23).

⁹²⁾ Josef Šusta, České dějiny II.2. Král cizinec, s. 13-14.

Václava II.⁹³⁾ a po roce 1303 zastával hodnost nejvyššího pražského purkrabího, kterou si udržel i za Václava III. Dokázal pro sebe a svůj rod získat četné statky: v roce 1306 k majetku pánů z Dubé náležela Dubá, jižní část Českolipska s hradem Frýdlant, Jestřebí, Kuří Vody, Mšeno, Holešovice, Tvarožná na Moravě, hrady Houska, Bezděz a vesnice v jeho okolí.⁹⁴⁾

Hynek z Dubé byl jednou z hlavních osob při jednání o nové obsazení trůnu. 23.10. 1306 pečetil smlouvu, v níž Albrecht Habsburský, otec nového krále Rudolfa, potvrzoval nejdůležitější privilegia českého státu. Spolu s ním zastupovali českou šlechtu mj. i Raimund z Lichtenburka a Oldřich z Lichtenburka.⁹⁵⁾ Svou politickou obratnost, ale také bezpáteřnost prokázal Hynek v následujících letech. Roku 1307 si nechal od Fridricha Sličného zaručit své pohledávky ve výši 2 638 hřiven stříbra pro případ, že by Rudolf zemřel.⁹⁶⁾ Habsburští bratři si tak chtěli pojistit Hynkovu věrnost. Když ale Rudolf 3.7. 1307 skutečně skončil, Hynek se přihlásil ke stoupencům Jindřicha Korutanského. Za to si udržel úřad nejvyššího purkrabího pražského, který tak zastával nepřetržitě od roku 1303 do roku 1309. Pak zřejmě onemocněl a na Pražském hradě ho zastupovali synové Hynek Žák a později Hynek Berka z Dubé.

V rozporu s Josefem Šustou bych ke starší generaci přiřadila i Hynka Lichtenburského, zvaného Krušina (**18**). Tento nejstarší syn Jindřicha z Lichtenburka (**9**) byl v době olomoucké vraždy asi 45letý muž, pravděpodobně starší než jeho strýcové Oldřich a Raimund z Lichtenburka, a léta největší politické aktivity již měl za sebou. Jako mladík zastával roku 1288 purkrabství na Tetíně,⁹⁷⁾ ale do obecného povědomí se zapsal více loupežnými nájezdy na statky biskupa Tobiáše z Benešova v letech 1287-1288. Z rozkazu krále sice došlo ke smířčímu jednání, ale k dohodě již nikoliv a drsný mladík na odchodu počastoval biskupa novými výhrůzkami.⁹⁸⁾ Jako zeť Záviše z Falkenštejna se asi přímo nezúčastnil potlačení odboje Vítkovců, naopak byl v roce 1290 dokonce přítomen na jejich rodinném sjezdu,⁹⁹⁾ ale bezpochyby náležel ke straníkům krále. K roku 1294 je pak doložen jako purkrabí na Lokti.¹⁰⁰⁾ Posléze se na deset let z veřejného života vytrácí. Až v roce 1306 se pokusil o navrácení statků, které v roce 1290 náležely Závišovi a jeho příbuzným, ale neuspěl, král i zemský soud to rozhodně odmítli.¹⁰¹⁾ Zde se také poprvé setkáváme s Hynkovým přízviskem Krušina (krušiti= drtit, rozmačkávat), dříve se psal jako Hynek ze Žleb.¹⁰²⁾ Po vymření

⁹³⁾ Hynek z Dubé byl jedním z několika šlechticů, které si k sobě povolal umírající Václav II., aby jim oznámil svou poslední vůli- zaplatit věřitelům všechny dluhy, zaopatřit vdovu Elišku Rejčku a hojně obdarovávat kláštery (Zbraslavská kronika, s.130, 133).

⁹⁴⁾ K majetkovým poměrům pánů z Dubé Martin Aschenbrenner: Berkové z Dubé (Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17.století), Ústí n.Labem 1992; August Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království Českého X, Praha 1895, s.11, 249, s.396; August Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV, Praha 1925, s.250; RBM II, č.2069, č. 2085; RBM V. č.117.

⁹⁵⁾ RBM II,č. 2112.

⁹⁶⁾ RBM II, č.2120.

⁹⁷⁾ Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně, ed.J.B. Novák, č.27,č. 28,č. 246.

⁹⁸⁾ Tamtéž.

⁹⁹⁾ RBMII, č. 1513.

¹⁰⁰⁾ RBM II, č. 1653.

¹⁰¹⁾ RBM II, č.2070.

Přemyslovců vystupovali Hynek a jeho strýc Oldřichem jako stoupenci Jindřicha Korutanského. I když se Oldřich v říjnu 1306, zřejmě pod hrozbou habsburského vojska, které postupovalo do Čech přes Německý Brod, připojil ke skupině šlechticů jednajících s Albrechtem Habsburským. Po smrti krále Rudolfa I. se oba Lichtenburkové opět nacházejí v korutanském táboře a na volebním shromáždění 24.7. 1307 na sebe upozornili více než důrazně-vraždou nejvyššího maršálka Dobeše z Bechyně. Jednotlivé kroniky se v líčení dramatické situace neshodují. Petr Žitavský píše: „*Ulman, řečený z Lichtenburka a Heiman, řečený Krušina, vnikli s některými jinými ozbrojenou mocí do komnaty a po boku pana Jana, pražského biskupa v tu chvíli zabili pana Tobiáše z Bechyně pro přízeň a povýšení vévody Korutanského.*¹⁰³⁾ Beneš Krabice z Weitmile považuje za vraha jen Krušinu a za motiv uvádí urážku Přemyslovské dynastie. Nejvyšší maršálek měl pronést: „*Protože se nemůžeme shodnout na volbě knížete, je třeba, abychom zvolili za knížete některého z rolníků vesnice Stadic, odkud pocházel Přemysl, první český kníže, a aby se oženil s pannou Eliškou, dcerou krále Václava.*“ Na tato slova „*jeden ze šlechticů, jenž se jmenoval Krušina, přiběhl k lůžku a řečeného Tobiáše smrtelně zranil.*“¹⁰⁴⁾ A do třetice Přibík Pulkava z Radenína uvádí, že se Dobeš snažil přimět ostatní k tomu, aby zvolili králem Fridricha Habsburského. Oldřich z Lichtenburka vykřikl: „*Jak dlouho, Dobeši, nám budeš určovat krále z rodu nepřátel našich králů?*“ *A ihned, aniž zcela dořekl tato slova, tasil meč, řečeného Dobeše probodl a v přítomnosti všech pánů zabil. Podobně v téže chvíli vnuk zmíněného pána z Lichtenburka, zvaný Krušina usmrtil vnuka svrchu řečeného Dobeše.*¹⁰⁵⁾ Dá se předpokládat, že motivem vraždy byla snaha zbavit se horlivého straníka habsburské kandidatury, ale zda byl vrahem Oldřich či Hynek, nebo oba dva, dnes již těžko rozhodneme. Hynek se ve veřejných záležitostech objeví ještě v roce 1310 a 1312 (o tom později), ale to byly jen poslední záblesky před odchodem do ústraní. Mocenské forum ovládli příslušníci mladší generace Ronovců, Raimund z Lichtenburka a Jindřich z Lipé.

Raimund (12), oblíbenec Václava II., si získal přízeň i jeho syna. Zlé jazyky tvrdí, že Václava podporoval v hýřivém životě a vymámil na něm mnohé výnosné statky a úřady.¹⁰⁶⁾ Každopádně získal za nízkou cenu do zástavy výnosné vesnice Jasenná a Černilov a v roce 1306 zastával úřad vrchního strážce korunních hvozdů.¹⁰⁷⁾ Jan Urban soudí, že úřad podkomořího, v němž je poprvé uváděn 23.10.1306, mohl Raimund získat již od Václava III.¹⁰⁸⁾ Ať již tuto vysokou hodnost získal nově nebo mu byla jen potvrzena, zastával ji jak po dobu krátké Rudolfovy vlády, tak za Jindřicha Korutanského. Příklon k habsburské straně si nechal Raimund náležitě zaplatit. Habsburkové mu vystavili listinu s potvrzením všech práv a statků, které získal za Přemyslovců.¹⁰⁹⁾ Rudolfova šetrnost a přísná kontrola podkomořského hospodaření byla pro hrabivého Raimunda nepřijemným zklamáním. Zřejmě proto po Habsburkově smrti přešel na stranu Korutance. Opět nezezištně, zajistil si

¹⁰²⁾ RBM II, č.1750.

¹⁰³⁾ ZK,s.155.

¹⁰⁴⁾ Kroniky doby Karla IV.,s.181.

¹⁰⁵⁾ Tamtéž, s.394. Kronikář chybně uvádí, že Hynek byl vnukem Oldřicha. Byl jeho synovcem.

¹⁰⁶⁾ Zbraslavská kronika, s.148-149 sice výslovně jména neuvádí,hovoří jen o mladších šlechtických synech, ale Zdeněk Fiala soudí že mezi ně patřil i Raimund. (Je otázkou, zda lze přibližně čtyřicetiletého Raimunda označit za mladšího šlechtického syna).

¹⁰⁷⁾ RBM II, č.2065, RBMII, č.2086.

¹⁰⁸⁾ RBM II, č.2112, J. Urban: Lichtenburkové s.145-146.

¹⁰⁹⁾ RBM II, č. 2110.

úřad podkomořího i majetkové zisky. Tak se v přímém vlastnictví Raimunda ocitl například hrad Bítov, který držel původně v zástavě.¹¹⁰⁾ V této době Lichtenburkova kariéra kulminuje. Odráží se to v nákladném stylu života, jaký Raimund vede. Zřejmě do roku 1307 spadá výstavba velkolepého hradu Lipnice, který ve funkci rodového sídla střídá nevyhovující, malý Smrdov.¹¹¹⁾ Již brzy se ukázalo, že Raimund své schopnosti a možnosti přecenil. Jako podkomoří ručil za královny dluhy a výdaje. Nebylo jich málo: náklady na vydržování vojska u Kutné Hory v boji s Albrechtem Habsburským, odškodné ve výši 45 000 hřiven pro habsburské bratry za to, že se vzdávají nároků na český trůn,¹¹²⁾ nebo četné požadavky věřitelů, jimž Jindřich Korutanský platil za podporu. Raimund se stále více zapléтал do úvěrů a zástav a postupně musel prodávat části lichtenburského panství. Dá se předpokládat, že se Raimundových finančních transakcí účastnili i jeho příbuzní Oldřich a Hynek Krušina, což zapříčinilo postupné chudnutí kdysi nejbohatšího šlechtického rodu v Čechách. V létě 1308 se Raimund úřadu podkomořího, zřejmě po vzájemné dohodě, vzdává ve prospěch Jindřicha z Lipé (24). 5.6. dochází v Kutné Hoře k vyúčtování, Raimundovi byl přiznán dluh u královské komory, který činil 9042 hřiven stříbra 1 lot, který mu měl být vyplácen v pravidelných týdenních splátkách. Pokud by Raimund zemřel dříve než bude dluh umořen, měl částku dostat jeho bratr Oldřich. Kdyby zemřel i ten, připadne Jindřichovi z Lipé.¹¹³⁾

Tak se v čele mocného klanu Ronovců ocitá tento Raimundův synovec, kterému spolu s purkrabím Hynkem z Dubé usnadňoval první krůčky na dvoře Václava II. Mladý Jindřich zahájil svoji kariéru s energií a ctižádostí, ale také s dluhy.¹¹⁴⁾ Na nákladný život v hlavním městě si Jindřich, ale také jeho bratr Čeněk, Raimund z Lichtenburka i Hynek z Dubé vypůjčovali od pražských měšťanů.¹¹⁵⁾ V době, kdy bohatství šlechty spočívalo v pozemkovém vlastnictví, ne v hotových penězích, nebyly dluhy u měšťanů ničím neobvyklým ani u opravdu mocných pánů jakými byli například Jindřich z Hradce nebo Tobiáš z Bechyně. Po roce 1300 snad Jindřich sloužil v polském vojsku královského hejtmána Tasa z Vízmburka, za což měl dostat Žitavu, kterou vzápětí v roce 1303 ztratil, protože prý jeho leníci 26. 5. 1303 zabili na turnaji braniborského velmože Hermana z Barby.¹¹⁶⁾ Herman je ale ještě v říjnu 1303 doložen jako živý. Jindřich tedy musel ztratit Žitavu buď z jiného důvodu, nebo se zabití Hermana odehrálo v jinou dobu. Kronikář Jan z Gubenu dále uvádí, že Jindřich získal roku 1305 Žitavu zase zpět.¹¹⁷⁾ Je možné, že se tak stalo poté, co v říjnu 1304 spolu s Janem z Vartemberka uhájil Kutnou Horu před vpádem Albrechta Habsburského. Dalimil píše: *A to Jindřichovi i pomože, že pro své hrdinstvo ot toho časa se vzmože.*¹¹⁸⁾ Je možné, že měl na mysli opětovný zisk Žitavy.

¹¹⁰⁾ RBM II, č. 2136.

¹¹¹⁾ J. Urban: Lichtenburkové-s.104-106, 150.

¹¹²⁾ RBM II, č. 2196.

¹¹³⁾ RBM II, č.2202.

¹¹⁴⁾ O mimořádné osobnosti Jindřicha z Lipé pojednává studie Miloslava Sovadiny: Jindřich z Lipé I. První muž království.

¹¹⁵⁾ Das St.Pauler Formular, č. 38, 40, 44.

¹¹⁶⁾ Scriptorum rerum Lusaticarum I. Sammlung Ober und Niederlausitzicher Geschichtsschreiber I. Band, Goerlitz 1839 (SRL I.5).

¹¹⁷⁾ Tamtéž .

Poprvé se Jindřich ocitá mezi čelnými představiteli české šlechty 23.10.1306, kdy po boku příbuzných Hynka z Dubé, Raimunda a Oldřicha z Lichtenburka a dalších pánů uzavírá dohodu s římským králem Albrechtem.¹¹⁹⁾ Po Rudolfově smrti se přiklonil k Jindřichu Korutanskému, kterého po zvolení českým králem obklopila skupina Ronovců v čele s Raimundem Lichtenburským a Jindřichem z Lipé, kteří využívali jeho slabé vlády a nerozhodnosti. Získávali četné majetky a výhody nejen pro sebe, ale též pro své příznivce. Tak například Jindřich z Lipé vymohl pro biskupa Jana IV.z Dražic náhradu za škody způsobené na biskupských statcích válkou s Habsburky¹²⁰⁾ nebo pro Hynka Žáka příjmy z kutnohorského ližného.¹²¹⁾ V roce 1308 již Jindřich platil za nejmocnějšího muže v království (daleko před neschopným králem) a získal to, co mu ještě chybělo- úřad. A ne ledajaký! V červnu převzal od neúspěšného Raimunda z Lichtenburka úřad podkomořího¹²²⁾ a vzápětí se stal ještě nejvyšším maršálkem. Ve znojenské mírové smlouvě s Habsburky ze 14.8.1308 se již Jindřich mohl pyšnit oběma.¹²³⁾

Mezitím se vláda Jindřicha Korutanského pomalu, ale jistě blížila ke konci. Králova slabá autorita šlechtě vyhovovala do okamžiku, kdy z ní měla sama zisky, ale v momentě, kdy utrpěla újmu, aniž by král účinně zasáhl v její prospěch, se začala rodit myšlenka na změnu na trůně. Nemalou roli v tom hrálo zajetí pánů v únoru 1309. Skupina kutnohorských měšťanů Peregrin Puš, Mikuláš, Konrád, Albrecht a syn Ruthardův vtrhli do sedleckého kláštera, zabili rychtáře Jana z Kutné Hory, zajali Jindřicha z Lipé, Jana z Vartemberka, Jana z Klingenberka, kteří tam nocovali, a odvezli je na hrad *Lidici*.¹²⁴⁾ Ve stejnou dobu zajala skupina měšťanů v čele s Jakubem Velflem a Mikulášem Thusintmarkem, Raimunda z Lichtenburka, kancléře Petra Andělova a Hynka Žáka z Dubé **(26)**. Tito zřejmě pro měšťany představovali hlavní uzurpátory hospodářských privilegií a svobod měst. Jindřich Korutanský nebyl schopen rázně rozhodnout spor ani na jednu stranu, proto měšťané vzali záležitost do svých rukou. Šlechtici byli nuceni přistoupit na dohodu, podle níž měli mít zástupci měšťanů vedle panstva rozhodné slovo ve všech důležitých zemských věcech (tedy i při volbě krále). Tuto dohodu mělo zaručovat nejen zastavení několika hradů, ale i sňatky mezi dětmi šlechty a měšťanů. Dcera Jindřicha z Lipé si měla vzít syna kutnohorského Rutharda a mladý pán z Lichtenburka dceru pražského měšťana Jakuba od Věže.¹²⁵⁾ Již v červnu téhož roku podnikl Jindřich z Lipé vojenský protiútok s takovou razancí, že Velflovici, Mikuláš Thusintmark a další spiklenci byli nuceni uprchnout z Prahy.¹²⁶⁾ K domluveným sňatkům pochopitelně nedošlo.

Zřejmě v této době se v církevních kruzích začala rodit myšlenka lucemburské kandidatury. Jindřich z Lipé sice zůstával při dosavadním králi, ale nemohl na něj pohlížet jinak než

¹¹⁸⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.157. Více M. Sovadina: Ronovci a Žitava v 13. a první polovině 14.století., s. 13.-14.

¹¹⁹⁾ RBM II, č. 2112.

¹²⁰⁾ RBM II, č. 2164.

¹²¹⁾ RBM II, č. 2193.

¹²²⁾ RBM II, č.2202.

¹²³⁾ RBM II, č.2183.

¹²⁴⁾ ZK.,s.159. Mínil se pravděpodobně hrad Litice, v té době v majetku Peregrina Puše.

¹²⁵⁾ Tamtéž, s. 159, Kroniky doby Karla IV.,s.400.

¹²⁶⁾ ZK, s.177.

s despektem. Vztah se zjevně zhoršil na obou stranách, Jindřich Korutanský pojal nejspíš k Jindřichovi nedůvěru, protože nařídil 27.11.1309 prověřit jeho hospodaření v úřadu. Podkomořímu bylo přiznáno, že má nárok na vyplacení 10 320 hřiven a 3 loty, které měly být umořovány týdenními splátkami po 100 hřivnách. Pokud by pan z Lipé zemřel, splátky by se převedly na jeho dědice.¹²⁷⁾ Palackého předpoklad, že toto vyúčtování souviselo s ukončením působení Jindřicha v úřadu podkomořího, se ukázal mylný, Jindřich z Lipé držel hodnost ještě v lednu 1310.¹²⁸⁾ K lucemburské straně se přiklonil až na jaře 1310, zřejmě v reakci na příchod míšeňských posádek, pozvaných králem. Koneckonců mohl si dovolit vyčkávat, protože své želízko v ohni měl pojištěné již dříve. Jan z Vartemberka, oddaný přítel Jindřicha z Lipé, navázal už 6.3. 1310 kontakty s lucemburskou stranou a zavázal se, že uzná za krále toho, kdo se s vůlí římského krále Jindřicha VII. Lucemburského stane manželem Elišky Přemyslovny. Jan hájil zájmy přítele dobře, Jindřich VII. listinou z 22.7.1310 potvrdil panu z Lipé držbu Žitavy a Ronova.¹²⁹⁾ Jasnou podporu lucemburské kandidatury demonstroval Jindřich až v květnu 1310, když poskytl Elišce azyl ve svém městě Nymburku. Jindřichu Korutanskému zachovali do poslední chvíle věrnost Oldřich z Lichtenburka se synem Jindřichem **(22)** a bratři Václav ze Žleb **(19)** a Čeněk z Ronovce. **(21)**¹³⁰⁾ Je proto přinejmenším pozoruhodné, že bratr posledních dvou jmenovaných, Hynek Krušina, se ocitl v opačném táboře. Navíc se musel těšit značné důvěře zastánců lucemburské kandidatury, protože doprovázel princeznu Elišku na cestě k svatebním slavnostem do Špýru.¹³¹⁾ Rozdílný postoj bratrů může vysvětlit fakt, že Čeněk a Václav pocházeli až z druhého manželství Jindřicha z Lichtenburka a nemuseli mít s nevlastním, o 10-15 let starším sourozencem blízké vztahy. Přesto se Lichtenburkové nepostavili zcela proti svému rodu, protože si vymínili na Jindřichu Korutanskému, že nejsou povinni vojensky vystoupit proti svým příbuzným a přátelům.

¹²⁷⁾ Jan Gebauer : Některá akta z kanceláře Jindřicha Korutanského VKČSN 1908 s.10.

¹²⁸⁾ RBM IV, č.1961.

¹²⁹⁾ RBM II, č.2823, RBM II, č.2221.

¹³⁰⁾ RBM II, č.2230.

¹³¹⁾ ZK, s.189.

3. Nade všechny v Čechách

Nástup Jana Lucemburského a tím i nové panovnické dynastie na český trůn ukončil nejisté a chaotické období interregna.¹⁾ V této době nikdo nemohl tušit, že přijdou další prudké zápasy mezi domácí šlechtou a králem, do nějž byly na počátku druhého desetiletí 14.století vkládány takové naděje.²⁾ Situace nového krále nebyla záviděníhodná. Mladičký, teprve čtrnáctiletý Jan sice dobyl v boji Prahu a tím i vládu v zemi, ale jeho moc postrádala hospodářskou a finanční základnu. Královské hrady, statky i zdroje peněz byly převážně v rukou šlechtické oligarchie a král neměl ani důstojné sídlo- přemyslovský Pražský Hrad byl za Václava II. (nejspíš v roce 1303) poničen požárem a proto neobyvatelný. Královská rodina byla nucena sídlit v měšťanských domech na Starém městě pražském. Dlužno dodat, že Hrad se ani za Jana Lucemburského opravy nedočkal.

Kromě problémů ekonomických se Jan musel potýkat s mocensko-politickými a správními otázkami. Jednou z nejožehavějších bylo obsazování úřadů a volba členů královské rady. Jan přišel do země doprovázen rádci a poručníky z říše v čele s Petrem z Aspeltu. Češi, obávající se o ztrátu vlivu, si vymínili, aby úřady vážící se k Českému království byly obsazovány jen příslušníky domácí šlechty. Šlechta tento nárok uplatňovala s plným sebevědomím, které získala díky posílení vlastní moci po vymření přemyslovské dynastie. Jakmile se Jan v roce 1315 pokusil toto privilegium porušit, následovala bouřlivá reakce domácích mocenských špiček, které neváhaly vypovědět králi poslušnost a užít nátlaku. Král byl posléze nucen nejen vrátit úřady domácí šlechtě, ale také propustit své říšské rádce Petra z Aspeltu a Bertholda z Hennebergu. Druhé dosazení cizinců do úřadů podkomořího a nejvyššího maršálka v roce 1317 a také povolání říšských žoldnéřů proti šlechtické obci vlastní země tak spojilo znesvářené panské představitele, že hrozilo reálné nebezpečí, že Jan přijde o svůj trůn. Po uzavření smíru v Domažlicích Jan rezignoval na představu absolutní panovnické moci a důležité úřady v Čechách až do konce své vlády svěřoval výhradně v zemi usazeným šlechticům. Osobně však dával přednost pánům z Lucemburska nebo z říše. Ti také tvořili jádro panovnické rady, králova poradního orgánu, která čítala celkově asi 50 světských a 25 duchovních osob (tento počet ovšem kolísá v závislosti na konkrétní situaci).³⁾ Cizinci měli rovněž výraznou převahu mezi členy královské kanceláři i mezi královými kaplany.

¹⁾ K Janu Lucemburskému a jeho vládě více Jiří Spěváček: Jan Lucemburský a jeho doba, Praha 1994; Jiří Spěváček: Král diplomat, Praha 1982; Lenka Bobková: Velké dějiny zemí Koruny české IV.a.(1310-1402), Praha- Litomyšl, 2003; Lenka Bobková, Milena Bartlová: Velké dějiny zemí Koruny české IV.b.(1310-1402), Praha-Litomyšl, 2003; Jaroslav Čechura: České země v letech 1310-1378, Lucemburkové na českém trůně I., Praha 1999; Zdeněk Fiala: Předhusitské Čechy (1310-1419), Praha 1978; Jaroslav Mezník: Lucemburská Morava 1310-1423, Praha 2001; Josef Šusta: České dějiny II.2 Král cizinec, Praha 1939; Josef Šusta: České dějiny II.3. Otec a syn, Praha 1946; Josef Šusta: Dvě knihy českých dějin. Kniha druhá-počátky Lucemburské 1308-1320, Praha 1935.

²⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.168, ZK, s. 227.

³⁾ Petr Moraw: Über den Hof Johans von Luxemburg und Böhmen, In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen; Zdeněk Žalud: Dvůr Jana Lucemburského a česká šlechta, in: Lesk královského majestátu ve středověku, s.143-152.

První desetiletí Janovy vlády se tedy neslo ve znamení hledání rovnováhy mezi složkou panovnickou a panskou. Ač nakonec došlo ke kompromisnímu řešení, vztah české šlechty a jejího krále zůstal i po otupení největšího ostří opatrný. Jan Lucemburský nutně potřeboval finanční i vojenskou podporu české šlechty, která naopak od krále za své služby získávala různé výsady a odměny, jak ještě bude připomenuto níže. Od 20.let 14.století král trávil většinu času v cizině a věnuje se s úspěchem zahraniční politice. Výkon královské moci v Čechách a na Moravě svěřoval zemským hejtmanům, latinsky nazývaným *capitanei*. Hejtmanství drželi v letech 1319-1331 ve svých rukou páni z Lipé nebo Berkové z Dubé, s výjimkou let 1321-22, kdy bylo hejtmanství v Čechách (ne však na Moravě) svěřeno Boleslavu Lehnickému.⁴⁾ O roku 1331 pak spravoval království Oldřich Pluh z Rabštejna.⁵⁾ Na častou Janovu nepřítomnost a neutěšený stav království jí způsobený žehrá opětovně Petr Žitavský, dokonce mluví o bezvládní: „...*stojí království ve zmatcích, bez pána, bez všeho rodu královského, bez vlády, bez krále, jakýs takýs mír, který je v království, se přičítá jedině Bohu.*“⁶⁾ Nářek zbraslavského kronikáře je nutno chápat jako literární hyperbolu, základy zemské správy i přes oslabení panovnické moci fungovaly. V Praze i v krajích se pravidelně i mimořádně scházely zemské soudy, právní přesuny a zajišťování svobodného majetku zaručovaly zemské desky a purkrabí královských zboží působili na obvyklý způsob ve svých krajích jako zemští popravci.⁷⁾ Za své mluví i skutečnost, že za celou dobu hejtmanské správy nevpadl do Českých zemí žádný nepřítel a ani nedošlo k výraznějším panským půtkám. I Petr Žitavský uznává některé klady hejtmanské správy a hejtmana samého: „*Za jeho (Janovy) nepřítomnosti požívá České království větší míru nežli za jeho přítomnosti... Tentokrát obstarává a vyřizuje záležitosti království jako správce urozený a prozíravý muž, Hynek, řečený Berka z Dubé.*“⁸⁾

Na druhou stranu hojně přibývalo drobnějších loupeživých přeпадů a moc mohla být snadno zneužívána skupinou velmožů, kteří se těšili králově přízni a důvěře. Za hejtmanské správy se rychle zmenšoval počet královských dominií, hlavních zdrojů panovníkových pravidelných příjmů. Situaci v několika větech velmi výstižně charakterizuje opět Petr Žitavský: „*Ale páni Českého království shromáždí ve svých rukách pro dlouhou nepřítomnost svého krále větší moc v bohatství a lidech a uchvacují pro sebe všechno, totiž tvrze a hrady. A není už s výjimkou několika málo měst v Českém království nějaká tvrz nebo hrad, kterou by nebo který by měl český král Jan ve své moci. Neboť všechno ten král buď zastavil jako záruku nebo rozchválil; mimoto pro královu nepřítomnost upadá v království mír a moc práva.*“⁹⁾

Šlechta poskytovala Janu Lucemburskému četné služby, za něž se ovšem nechávala náležitě odměnit. Král kombinoval tradiční dary, zástavy či prodeje s udělováním statků, zejména hradů, v léno. Nejčastěji slyšíme o zástavě královského majetku- hradů a měst,¹⁰⁾ například v roce 1318 se Zbraslavská kronika zmiňuje, že Vilém Zajíc z Valdeka drží Beroun a Domažlice, spolu s tím hrady Křivoklát a Přimdu, Petr z Rožmberka Zvíkov, Jindřich z Lipé

⁴⁾ RBM III, č. 542, č. 829, č. 942, č.1018, č. 1107, č.1251, č.1333, č.1613, č.1614; ZK, s.336, 369.

⁵⁾ ZK,s.501.

⁶⁾ Tamtéž,s. 348, 355, 360, 388, 402, o bezvládní, s.384.

⁷⁾ RBM III.č.727, č.728, č.1018.

⁸⁾ ZK, s.360.

⁹⁾ Tamtéž, s.392.

¹⁰⁾ Tamtéž, s. 312, 490.

Žitavu, Berka z Dubé Kladsko, Vilém z Landštejna Hlubokou, Raimund Vranov, Půta z Dubé Bezděz a odpírají je králi vrátit.¹¹⁾

Kromě nemovitých odměn mohli příslušníci panských rodů získat významný úřad nebo postoupit v církevní kariéře, jako třeba Hynek Žák, který se stal biskupem v Olomouci nebo syn podkomořího Oldřicha Pluha, který získal pražské kanovnícké místo.¹²⁾ Neustálý nedostatek financí řešil Jan Lucemburský obvykle vypsáním obecné berně, které se tradičně setkávalo s nelibostí. Král přijel po dlouhém čase do země, „*aby na všech vyždímal peníze...odvezl je s sebou a nicotně utratil v cizích zemích*. Při povolování berně mělo rozhodující slovo domácí panstvo. Jeho souhlas musel král odměnit novými dary a milostmi.¹³⁾

Kteří čeští páni zaujímali nejvýznamnější místa na Janově dvoře? Především to byla šlechtická uskupení, která vyšla vítězně z boje o vliv na panovníka a o ovládnutí státu. Tito páni měli rozhodující slovo v domácích záležitostech, ale také často doprovázeli krále do ciziny k válečným výpravám nebo jako ručitelé králových závazků cizím knížatům. Mezi nimi stojí na špici Ronovci, kterým se budeme později věnovat podrobně. Na jihu Čech měl své dominium mocný rod Vítkovců, v čele s Petrem z Rožmberka, který patřil po celou dobu Janovy vlády k nejpřednějším českým pánům a zastával v letech 1311-1318 a 1334-1346 úřad nejvyššího komorníka.¹⁴⁾ Jeho zdatným sekundantem byl Vilém z Landštejna, který dosáhl největší moci až za Karla IV. Jindřicha z Lipé a jeho kliku podporovali Markvartici, a to i po smrti jejich předáka, nejvyššího číšníka Jana z Vartemberka roku 1316. Mezi ně patřili Janovi potomci, páni z Vartemberka, Ješek z Michalovic, Zdeněk z Valdštejna a další. V opačném politickém táboře se nacházeli Buzici, zejména Zajícové z Valdeka, jejichž mocný předák, Vilém z Valdeka, *nelstivý přítel jazyka svého*,¹⁵⁾ straník královny Elišky, brzy zahynul. Přesto jeho potomkům zůstal dědičně úřad nejvyššího stolníka. Z okruhu nejvýznamnějších pánů se před rokem 1320 vytrácí Bavor ze Strakonic, ač pocházel z levobočné linie Přemyslovců.¹⁶⁾ Existoval však ještě jeden okruh pánů, kteří si zajistili místo mezi královými dvořany ne díky svému původu, ale proto, že se jim osobními schopnostmi a vlastnostmi podařilo získat důvěru krále. Setkáváme se s nimi na Janových listinách jako s důvěrnými rádci, služebníky či diplomaty. Mezi ně patří trojice pánů původem z Míšně, kteří ale získali majetek v severních Čechách a rychle zdomácněli: Těma z Koldic a Ota starší a Ota mladší z Bergova. Ke králi je poutal lenní slib, který byl v Čechách poměrně neobvyklý. Některé nejmocnější rody (Rožmberky, pány Dubé, z Lipé aj.) král k lenní přísaze nikdy nepřiměl. Lenní slib naopak otevřel cestu ke dvoru řadě dosud nevýznamných rodů, jako například již zmiňovaným míšenským pánům z či rodu českých pánů z Janovic. Leníci spravovali za vlády prvních Lucemburků významné opěrné body a uplatňovali se jako spolehlivá vojenská síla při taženích. Z nižší šlechty pocházel Oldřich řečený Pluh, který až později získal přízvisko z Rabštejna. Přesto byl roku 1319 jmenován podkomořím a zároveň držel purkrabství hradu Křivoklátu, kde byl opatrován prvorozený Janův syn Václav, budoucí

¹¹⁾ Tamtéž, s.315.

¹²⁾ Tamtéž, s.490, Josef Šusta: České dějiny II.2, s.431-441.

¹³⁾ ZK, s.339, 347, 358, 360, 488. Například v listině z 31.1.1327 vydané v Brně přiznává král své zadlužení a uznává, že mu moravští páni a vladykové povolili berni z pouhé laskavosti a nikoliv z právního závazku. (RBM III, č.1268).

¹⁴⁾ RBM IV, č.10 aj..

¹⁵⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s. 160.

¹⁶⁾ Byl synem Anežky, nelegitimní dcery Přemysla Otakara II a Anežky z Kuenringu.

Karel IV. Král Oldřicha dále označuje jako svého hofmistra, což prozrazuje úzké osobní vazby. Někdy kolem roku 1325 se stal nejvyšším zemským sudím a od prosince 1331 spravoval Čechy jako zemský hejtman.¹⁷⁾ Janovi se hodila zejména Pluhova finanční obratnost, s jakou pro něj získával stále nové a nové peníze. Na pomezí obou skupin stojí Jan Volek, levoboček Václava II., typický mnohoobročník,¹⁸⁾ jemuž se podařilo zachovat si přátelský poměr k nevlastní sestře, královně Elišce i k panským držitelům moci, zejména k Jindřichovi z Lipé a jeho stoupencům, a udržet si i přes obvinění z komplotu proti králi své významné postavení. Jak velkou roli hrály při pronikání ke dvoru příbuzenské vazby, dokazuje mimo jiné to, že zajistil kariéru svého synovce, Štěpána z Tetína, coby nejvyššího zemského písaře.

Léta 1310-1333 byla bezesporu obdobím největšího mocenského rozmachu Ronovců. Právem o nich můžeme hovořit jako o nejvýznamnějším rodu v Čechách, potažmo i na Moravě (viz.kapitola 6). Shrňme si nyní ve stručnosti, jaké pozice zastávali Ronovci v době nástupu Jana Lucemburského.

V minulé kapitole jsme byli svědky pádu podkomořího Raimunda z Lichtenburka. Moc Lichtenburků kulminovala v 2.polovině 13.století, kdy se díky těžbě stříbra na německobrodském panství stali nejbohatším českým rodem. Příznivý stav trval více méně až do doby korutanské, kdy se však projevilo postupné chudnutí rodu v důsledku poklesu těžby, nákladného života a nepřehledných finančních operací. Raimundova ztráta podkomořského úřadu signalizovala pozvolný ústup z výsluní veřejného života. O Raimundově postoji při jednání o nastolení nového krále nemáme žádné zprávy, ale vzhledem k přístupu krále k aféře zajetí šlechticů v roce 1309 se dá usuzovat, že Raimund asi zrovna velkým příznivcem Jindřicha Korutanského nebyl, nejspíš sympatizoval s druhou stranou. Jeho bratr Oldřich, jak víme, spolu se synem Jindřichem a synovci Václavem ze Žleb a Čeňkem z Ronovce Korutanci zachovali věrnost ještě v době, kdy už Hynek Krušina z Lichtenburka doprovázel Elišku Přemyslovnu k svatebním slavnostem. Lichtenburkům sice jejich postoj výrazně neublížil, ale někdejší vysoké postavení na dlouhou dobu ztratili.

V určitém útlumu, byť dočasném, se kolem roku 1310 nacházela i větev pánů z Dubé. Ti se nejvíce vzdolhli za posledních dvou přemyslovských králů, hlavně díky nejvyššímu purkrabímu Hynkovi z Dubé (**13**), který dokázal získat pro svůj rod takový majetek, že mu na bohatství neubralo ani rozdělení pánů z Dubé na několik dalších větví. Hynek si zdatně (a také notně vypočítavě) vedl i za Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského, ale v roce 1309 jeho působení v úřadu končí. Možná již v tomto roce, možná později umírá, zcela jistě je jako mrtvý uváděn až 1316,¹⁹⁾ což ale není úplně směrodatné. Hynkovi se sice podařilo uvést na scénu politického života i své čtyři syny, ti ale významnější hodnosti získávají až po několika letech Janovy vlády, stejně jako Hynkův mladší bratr Albrecht z Frýdlantu (**14**).

Nejvyššímu purkrabímu Hynkovi vděčil za pomoc při prvních kariérních krůčcích Jindřich z Lipé, který jako by se v umění taktizovat a otáčet se po větru vyučil právě u jmenovaného strýce.Svojí střídavou podporou Jindřicha Korutanského a Habsburků si zajistil nejen dva vysoké úřady, ale též ohromné zisky do své kapsy. V tom ostatně pokračoval i po příklonu k Lucemburkům - třeba držbu Žitavska měl zajištěnou dříve, než vůbec mladého Jana spatřil. V momentě, kdy Jan Lucemburský přišel do Čech, byl Jindřich vyzrálým a ostříleným velmožem, nejmocnějším mužem v zemi, mimořádnou osobností, která měla na vzestupu

¹⁷⁾ Josef Šusta: České dějiny II.3., s.96, ZK, s. 501.

¹⁸⁾ Viz. kapitola 1.b. Také Josef Šusta: České dějiny II.3.,s.146.

¹⁹⁾ RBM III, č.319.

Ronovců v 1. polovině 14. století největší zásluhu. Právě Jindřichovým pestrým životním osudům je věnována následující podkapitola.

3.a Primus de nostra genealogia ²⁰⁾

Koncem října 1310 vstoupil Jan Lucemburský do země, které měl sice vládnout, ale fakticky mu ještě nepatřila. Míšeňsko-korutanské vojsko Jindřicha Korutanského drželo nejvýznamnější města království Prahu a Kutnou Horu pod kontrolou. Jako první se Janovo vojsko pokusilo dobýt Kutnou Horu. Právě tam došlo k prvnímu setkání nového krále a Jindřicha z Lipé (24), když se k oddílům, které provázely Jana z říše, přidali Jindřichovi ozbrojenci. Jindřich v boji opět prokázal příslovečnou statečnost, byl dokonce lehce zraněn, ale Kutnou Horu nedobyl. Vojsko bylo nuceno odtáhnout ku Praze. Možná již při dlouhém obléhání hlavního města si Jindřich získal přízeň mladého krále. Zřejmě od něj vzešel podnět k uplatnění nároků Elišky Rejčky, které Jindřich Korutanský dlužil z královské urbury 6000 hřiven pražských grošů.²¹⁾ Ve vojsku Jana Lucemburského nechyběl samozřejmě ani Hynek Krušina z Lichtenburka, který provázel Elišku již na cestě do Špýru. Své pověsti kořistníka a rváče dostal i při dobytí Prahy 6. prosince, kdy podle Petra Žitavského *volal silným hlasem: „Přikazuji, aby nikdo nevstupoval do domu rychtáře Mikuláše Vacingera, neboť já sám vesele spotřebuji i s kořistí všechno, co je v něm nashromážděno.“*²²⁾

25.12.1310 se v Praze sešel zemský sněm, na němž přijal Jan od české šlechty slib věrnosti a přiznal odměny těm, kteří se nejvíce zasloužili o nástup lucemburské dynastie.²³⁾ Především se ale urputně jednalo o právech české šlechty a o povaze jejího vztahu k panovníkovi. Tzv. inaugurační diplomy představují kompromis mezi královskou mocí a přehnanými požadavky sebevědomé šlechty.²⁴⁾ Důležitým a velmi aktuálním bodem smlouvy byl slib, že žádný cizozemec nesmí zastávat české a moravské úřady, které jsou spojeny se statky a důchody, které by plynuly z jejich zastávání či držby. Janovi nejbližší poradci a přední členové královské rady totiž pocházeli z říše,²⁵⁾ což bylo odůvodňováno tím, že Jan je vedle českého krále i lucemburský hrabě a říšský vikář (*sacri imperii citra montes vicarius*

²⁰⁾ Takto označuje sám sebe Jindřich z Lipé v listině, v níž získává statky na Moravě zděděné po pánech z Obřan. CDM VI, č. 151.

²¹⁾ RBM II, č.2241.

²²⁾ ZK, s.224.

²³⁾ Tak Jindřich z Lipé opravdu dostal slíbenou Žitavu a Ronov. RBM III, č.13.

²⁴⁾ O tom více J. Spěváček:Král diplomat,s.62-72; Václav Chaloupecký: Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311, ČČH 50/2, 1949, s.69-102.

²⁵⁾ V čele královské rady stáli mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu a Bertold z Hennebergu, kterým Jindřich VII. už v září 1310 udělil plnou, všeobecnou a svobodnou moc jednat a rozhodovat jménem římského krále v Českém království jako by byl on sám přítomen. (Jiří Spěváček: Jan Lucemburský, s. 140).

generalis). Nejvyšší dvorské a zemské úřady ale zůstaly v rukou českých pánů. Jindřich z Lipé si udržel hodnost nejvyššího maršálka a opět získal i úřad podkomořího.²⁶⁾

Roku 1313 se králi zaručuje za rušitele míru, Artleba z Boskovic, Oldřich z Lichtenburka, toho času nejvyšší purkrabí pražský.²⁷⁾ Ten samý Oldřich, který patřil skoro do poslední chvíle ke Korutancovým straníkům. Snad mu k vysoké hodnosti a králově důvěře pomohla vedle všeobecně smířlivé atmosféry také protekce Jindřicha z Lipé. Oldřich se z ní ale dlouho netěšil, zřejmě ještě v roce 1313 umírá. Ani Jindřich z Lipé si neudržel oba úřady. Ještě 28.6.1311 zasedá na horním soudu v Sedlci jako podkomoří, ale již 5.7.1311 je touto hodností titulován říšský hrabě Walter z Castellu.²⁸⁾ Tak Jan Lucemburský, snad na radu nejbližších poradců, již půl roku po nástupu na trůn porušil sliby zakotvené v inauguračních diplomech. Jindřich, který zůstal nejvyšším maršálkem, se stále pohyboval u dvora.²⁹⁾ O dobrých vztazích svědčí i to, že se král uvolil splácet panu z Lipé dluhy z královské urbury.³⁰⁾

Koncem léta 1313 zastihla Jana Lucemburského smutná zpráva- na italském tažení zemřel jeho otec, císař Jindřich VII. Janovo postavení se rázem změnilo. Z privilegovaného císařova synka byl najednou sedmnáctiletý, politicky nezkušený mladík, ponechaný na pospas rádcům v cizí zemi, na jejíž drsné poměry si jen těžko zvykal. Sebevědomá šlechta, postrádající úctu k panovníckému majestátu, nastalé situace využila k tlaku směřujícímu k odstranění cizích rádců, což se jí v dubnu 1315 opravdu podařilo. Po vlastní neúspěšné kandidatuře na římského krále se Jan rozhodl podpořit Ludvíka Bavorského. Čeští šlechtici však odmítli vytáhnout Ludvíkovi na pomoc proti habsburskému protikandidátu Fridrichu Sličnému, pokud Jan nepropustí cizí rádce. V čele nátlaku stál Jindřich z Lipé, jemuž byly v Čechách *se souhlasem skoro všech šlechticů od samého krále opět svěřeny všechny záležitosti královské.*³¹⁾ Vrátil se do úřadu podkomořího, zatímco na Moravě se stal zemským hejtmanem jeho oddaný přítel Jan z Vartenberka. Jindřichova moc vzrostla tak, že *všechno podléhá jeho pokynům a rozkazům, poslouchá ho i král i všechen národ,*³²⁾ líčí s jistou nadsázkou Petr Žitavský. Nepopíratelně vysoké postavení pána z Lipé dráždilo skupinu šlechticů, která se cítila být odstrčena od nejvyšších záležitostí země. V čele převážně západočeských panských rodů stál Vilém Zajíc z Valdeka. Na stranu Jindřichových nepřátel se přidala i Eliška Přemyslovna, která s nelibostí sledovala Jindřichův vliv na krále. Navíc ji pohoršoval milostný vztah pána z Lipé a královny –vdovy, Elišky Rejčky. Jako by se po dvaceti letech opakoval příběh Záviše z Falknštejna, což bylo v Čechách stále ještě citlivé téma, obzvláště pro královnu, dceru Václava II. K nervózní atmosféře přispěla i výprava proti Matoušovi Čákovu Trenčanskému, který z uherské strany ohrožoval Moravu. Při obléhání hradu Holíče Čák Čechy překvapil a jen díky pohotovému zásahu Jindřicha z Lipé neutrpělo Janovo vojsko drtivou porážku. Dalimilova kronika uvádí, že Jindřich upadl v nemilost, protože mu král kladl za vinu neúspěch v uherském tažení: *Tu s svými poče se král styděti,*

²⁶⁾ RBM III, č.31 (pozn.v listině je uváděn jako camerarius. Nejvyšším komorníkem byl ale Petr z Rožmberka).

²⁷⁾ RBM II, č.135. Spolu s Oldřichem figurovali mezi ručiteli mj. Jindřich z Lipé, Raimund z Lichtenburka či Půta z Dubé.

²⁸⁾ RBM III, č..31, RBM III. č.34.

²⁹⁾ RBM III, č.109.

³⁰⁾ RBM III, č.108.

³¹⁾ ZK,s. 296.

³²⁾ Tamtéž.

*ale chtiechu Lipského Jindřicha inhed jieti, bo je svú hanbú viniše.*³³⁾ To se zdá nepravděpodobné, protože Jindřichovo statečné chování muselo Janovi, rytíři každým coulem, imponovat. Mnohem pravděpodobnější je domněnka Josefa Šusty, že se Jindřich znelíbil pro hospodářskou svévoli. Jako podkomoří vládl neomezeně nad korunními důchody a z kutnohorské urbury dostával královský dvůr jen nepatrné částky, často jen 16 hřiven týdně, namísto dřívějších pěti až šesti set hřiven týdně.³⁴⁾

Není třeba dodávat, že pro sebe a své přátele zajistil Jindřich četné dary, zástavní zboží či výnosná obročí.³⁵⁾ Pokusil se také získat na svou stranu druhého nejmocnějšího šlechtice, nejvyššího komorníka Petra z Rožmberka tím, že mu zasnoubil svou dceru.³⁶⁾ V prostředí dvorských intrik se rozšířila pomluva, že Jindřich chce Jana sesadit z trůnu a buď dosadit nového krále (např. z rodu Habsburků), nebo se sám zmocnit vlády po boku dvojnásobné královny-vdovy, Elišky Rejčky. Proto dal 23. října 1315 král Jindřicha zatknout, v poutech odvézt na pevný hrad Týřov a tam uvěznit. V čele akce stál Vilém Zajíc z Valdeka, královnin důvěrník. Získal po Jindřichovi úřad podkomořího, pan Bavor z Bavorova, Vilémův přívrženec, horu Prácheň s několika vesnicemi, aby si tam postavil hrad.³⁷⁾ Královi věrní si také rozdělili zástavní zboží odňaté Jindřichovi a jeho druhům. Od Jindřicha se odvrátil i Petr z Rožmberka. V listině z 25. 11. 1315 slíbil králi věrnost a přiznal se, že se stýkal s některými přáteli, kteří se vzájemně posilovali a utvrzovali proti všem lidem (tj. i proti králi).³⁸⁾ Jan Lucemburský se rozhodl jeho věrnost posílit i příbuzenským svazkem. Nabídl Petrovi za manželku Violu, vdovu po Václavu III. Petr zrušil zasnoubení s Jindřichovou dcerou a oženil se s Violou.

V kritickém okamžiku se projevila jedna ze silných stránek Ronovců, soudržnost. Jindřichovi příbuzní a také jeho přátelé a přívrženci rychle sebrali vojsko o síle 500 mužů, zmocnili se Českého Brodu a hodlali obsadit Kutnou Horu nebo jiné strategické město.³⁹⁾ Jak je vidět, Jindřich z Lipé nebyl jediným energickým a rozhodným členem rodu se znakem ostrve. Náhlý pád ronovského předáka příbuzné nezaskočil, ale podnítil k akci, která by se rozsahem dala přirovnat snad jen k odboji Vítkovců proti Přemyslu Otakarovi II. Ze severočeských Ronovců se povstání zúčastnili bratři Hynek Berka z Dubé (27), Hynáček z Housky (28) a Půta z Dubé (někdy psán též z Frýdlantu) (25), jeho dva synové Hynek z Náchoda (38) a Hynek Hlaváč z Dubé (39), dále Albrecht z Frýdlantu (14) se synem Benešem (32), ze synů Jindřicha z Lipé dva nejstarší, Jindřich (43) a Čeněk (44). Z východočeské větve se přidali Raimund z Lichtenburka (12) a jeho syn Jindřich. (29) Josef Šusta jmenuje i Oldřicha, syna Raimundova, ale jde o zjevný omyl, protože Raimund neměl syna tohoto jména. Vyloučena není ani účast dalších Ronovců, o kterých se pramen nezmiňuje. Na Jindřichově straně stáli taktéž Jan z Vartemberka, Vilém z Landštejna, Albrecht ze Žeberka a samozřejmě Eliška Rejčka. V čele mocenského bloku stál zkušený voják Jan z Vartenberka. Po jeho smrti v lednu 1316 připadla vůdčí úloha zřejmě Raimundovi

³³⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s. 172

³⁴⁾ Zbraslavská kronika, s. 296.

³⁵⁾ Například pro Elišku Rejčku vymohl potvrzení všech privilegií, které jí udělili bývalí manželé Václav II. a Rudolf Habsburský (RBM III, č. 282).

³⁶⁾ Více o tom v kapitole 8..

³⁷⁾ RBM III, č. 285.

³⁸⁾ RBM III, č. 286.

³⁹⁾ ZK, s. 297.

z Lichtenburka, který se po letech v ústraní opět objevuje na politické scéně. Byl zřejmě nejstarší z ronovských účastníků povstání a rozhodně nejvíce protřelý. Hrál pravděpodobně velkou roli při jednání o propuštění Jindřicha na svobodu. Ovšem největší zásluhy o smírné řešení měli Petr z Aspeltu a Balduin Trevířský, kteří přispěli králi na pomoc. Realisticky zhodnotili poměry v Čechách i v říši a dali přednost vyjednávání. 12.dubna 1316 byl Jindřich z Lipé na záruku propuštěn. Musel slíbit, že neopustí určené místo pobytu a že se vrátí do vězení, nedojde-li ke smíru. Jako rukojmí bylo vzato sedm příslušníků rodu Ronovců: Čeněk z Lipé, Hynek Berka z Dubé, Hynáček z Housky, dva synové Půty z Frýdlantu (Hynkové Hlaváč a Hynek z Náchoda), syn Albrechta z Dubé Beneš a Raimundův nejstarší syn Jindřich. Do rukou porýnských manů arcibiskupa Balduina Trevířského byly odevzdány hrady Ojvín, Lipnice, Vranov, Bezděz, Velíš, Litice, Bílina, Landštejn a Moravský Krumlov.⁴⁰⁾ Po sjednání míru byl Jindřich propuštěn na svobodu a zastavené hrady se částečně vrátily svým majitelům (např. Půta z Frýdlantu dostal opět do zástavy hrad Velíš a město Jičín).⁴¹⁾ Do dvorských a zemských úřadů byli dosazeni členové obou seskupení. Jindřich z Lipé zůstal nejvyšším maršálkem, Petr z Rožmberka nejvyšším komorníkem, podkomořím se stal neutrální Vok z Kravař. Jindřich z Lipé se nespokojil pouze s uzavřením míru s králem, ale již 25.dubna uzavřel smlouvu s Petrem z Rožmberka, kde si za sebe i své přátele slíbili spojenectví a podporu proti komukoliv. Králi hodlali sloužit dle závazku lenní věrnosti, ale „kdyby však král chtěl z nich toho nebo onoho anebo jejich přátele hubiti a ničiti proti spravedlnosti“ měli si navzájem pomoci.⁴²⁾ Toto slíbil Jindřich nejen za sebe, ale i za své syny Jindřicha a Čeňka a další příbuzné- Půtu z Frýdlantu, Hynka Berku z Dubé, Hynáčka z Housky a další přátele. Velmi zajímavá je část smlouvy, kde Jindřich slibuje Petrovi podporu, kdyby se mu podařilo získat panovnickou přízeň. Sebevědomý Ronovec optimisticky (a zcela správně) předpokládal, že si dokáže krále opět získat na svou stranu.⁴³⁾ To nás přivádí k zamyšlení nad povahou Jindřicha z Lipé. Bezpochyby to byl člověk ctižádostivý, kořistnický a v mnohých případech bezohledný. Na druhou stranu skutečným přátelům uměl zachovat věrnost a zajistit v jejich prospěch nejrůznější výhody (finanční vyrovnání pro Elišku Rejčku, hodnost moravského hejtmana pro Jana z Vartenberka, aj.). Ledacos nám prozrazuje i fakt, že Jindřich imponoval uměnímilovné Rejčce. Hradecká královna si mohla při svém finančním zajištění a společenském postavení poprvé v životě zvolit partnera ze svobodné vůle. Jindřich tedy musel mít značné charisma a široký rozhled. Není divu, že takové osobnosti podlehl i mladý, francouzskou kulturou ovlivněný Jan Lucemburský. Pro Jindřicha, mistra taktiky a diplomacie bylo snadné krále nenápadně dostat tam, kam potřeboval.

Uklidnění poměrů na jaře 1316, ovlivněné i radostnou náladou po narození následníka trůnu, bylo jen dočasné. Jan Lucemburský vytáhl v srpnu na pomoc Ludvíku Bavorovi a správou země pověřil Petra z Aspeltu, což vyvolalo opět nelibost v řadách domácí šlechty. Ta se navíc opět rozdělila do dvou táborů. Jeden se seskupil kolem Jindřicha z Lipé, druhý kolem Viléma z Valdeka, který nesl jako křivdu, že při rozdělování úřadů vyšel naprázdno. Vilém si zachoval důvěru Elišky Přemyslovny, spojovala je především nenávisť k Jindřichovi z Lipé. Elišku velice pobouřilo, když bez jejího vědomí Jindřich a Eliška Rejčka provdali princeznu Anežku, dceru Václava II., za vévodu Jindřicha Javorského. Ten do Hradce Králové, které

⁴⁰⁾ RBM III,č.305.

⁴¹⁾ RBM III, č.319.

⁴²⁾ RBM III, č.309.

⁴³⁾ V srpnu byl již král s Jindřichem zcela smířen, jak naznačuje jeho svolení ze 14.8.1316, aby Jindřich mohl koupit ves Jaroslavice na Moravě.(RBMIII,č.334).

dostal jako zástavu za věno, umístil slezské posádky. Eliška Přemyslovna v tom viděla nejen znevážení královské moci, ale také ohrožení vlastní rodiny. Již na podzim 1316 vypukly nové boje a střety. Petr z Aspeltu se marně pokusil poměry urovnat a nakonec znechucen v dubnu 1317 ze země odešel. Správu království převzala Eliška a její věrní-olomoucký biskup Konrád, kancléř mistr Jindřich, Vinand de Buchses a samozřejmě Vilém z Valdeka, který dostal opět hodnost podkomořího. K nim je nutno počítat tradiční Valdekovy spojence, pány z Bechyně, z Lemberka, ze Strakonice a z Dobrušky. I přes nedávné dohody se ke královské straně přiklonil znovu Petr z Rožmberka. V táboře Jindřicha z Lipé najdeme jeho syny Jindřicha a Čenka, Hynka Berku z Dubé, Hynáčka z Housky, Jindřicha z Lichtenburka **(22)**, (syna zemřelého Oldřicha z Lichtenburka), Viléma z Landštejna, Beneše z Vartnberka, Albrechta ze Žeberka, Beneše z Michalovic, Zdislava ze Šternberka a další.⁴⁴⁾ 10.března 1317 navštívil Jindřich z Lipé spolu se synem Čenkem rakouský Retz. Ručení při prodeji vsi svého mana Viléma z Vranova,⁴⁵⁾ je některými historiky považováno za pouho záminku. Skutečným účelem cesty prý bylo jednání o pomoci ze strany habsburských bratrů. Tuto hypotézu však nelze ničím podložit. Země, zbídačená nejen neustálými boji, ale také hladomorem, se nacházela v kritickém stavu. To, spolu s naléháním biskupa Jana z Dražic, přimělo obě strany k uzavření smíru. 24.6.1317 se v Praze u sv.Klimenta sešel sněm, kde se šlechtici pokoušeli nalézt východisko. Královna Eliška nebyla přítomna, protože již dříve odjela s dětmi na hrad Loket. Jindřich z Lipé jí nabídl skrze prostředníky smír, ale královna odmítla. Stejně nekompromisní postoj vyznával i král, který se vrátil v listopadu do Čech, doprovázen vojskem z Porýní. Někteří páni, mezi nimi i syn Půty z Dubé Hynek z Náchoda, přijeli za králem do Prahy a slibovali mu věrnost. Král však přestal věřit české šlechtě jako celku.⁴⁶⁾ Svěřil úřady podkomořího a maršálka svým příznivcům Fridrichovi ze Šumberka a Konrádovi z Buchsasu a začal vymáhat navrácení zastavených hradů a měst. Jindřich z Lipé měl vydat Žitavu, Hynek Berka z Dubé Kladska, Půta z Dubé Bezděz, Raimund z Lichtenburka Vranov a další mocní páni jiné statky.⁴⁷⁾ Janovi v té době hrozilo nebezpečí nejen doma, ale i z rakouských zemí. 27. prosince se ve Vídni konala schůzka českých předáků s Fridrichem Sličným. Habsburský vévoda sliboval českým pánům pomoc za slib, že ho uznají za právoplatného římského krále a že neskončí válku s Janem dříve, než se král nesrovná s Habsburky o moravské zástavy podle úmluv z roku 1309. Pokud by ke smíru nedošlo, česká šlechta si zvolí nového krále- buď opět Jindřicha Korutanského, nebo některého z Fridrichových mladších bratrů. Tohoto krále bude Fridrich podporovat, ale jako římský král nebude zasahovat do českých poměrů.⁴⁸⁾ Iniciátorem schůzky byl pochopitelně pan z Lipé. Jeho věhlas a autorita byly tak velké, že ho jako rovnocenného partnera respektovali i habsburští vévodové. Těžko by s ním uzavírali smlouvu, kdyby věděli, že v žádném případě nemá možnost ji dodržet. Koneckonců Fridrich Sličný a Jindřich z Lipé se neseťkali poprvé. V roce 1308 proti sobě stáli v konfliktu před Kutnou Horou a Fridrich se mohl trpce přesvědčit, jaký je Jindřich obratný válečník a velitel. Rovněž na diplomatickém poli pro sebe nebyli žádná tabula rasa, Jindřich byl při tom, když se v srpnu 1308 znojemskými úmluvami Fridrich a jeho bratři vzdávali nároků na české země.

Spolu s Jindřichem pečetili smlouvu ve Vídni také Beneš z Michalovic, Hynek Berka z Dubé a Kladska, Hynek mladší z Dubé, Půta z Wildenberka, Fridmann ze Smojma, Berthold

⁴⁴⁾ ZK, s.312.

⁴⁵⁾ RBM III, č.360.

⁴⁶⁾ ZK, s.313.

⁴⁷⁾ Tamtéž, s.315.

⁴⁸⁾ RBM III, 408.

Pirkner z Templštejna a bývalý český král Jindřich Korutanský.⁴⁹⁾ Tato skupina šlechtické reprezentace se zavázala, že do Hromnic opatří souhlasné listy všech českých pánů, kteří s nimi jsou zajedno. Díky jejich výčtu máme představu o počtu Jindřichových stoupců. Z Ronovců to byli Jindřichovi synové Jindřich a Čeněk z Lipé, Hynek Berka z Dubé, Hynáček z Housky, Albrecht z Dubé a Frýdlantu, Raimund z Lichtenburka, Jindřich z Lichtenburka (syn Oldřicha) a Smil z Přibyslavi.⁵⁰⁾ Z dalších šlechticů se připojili nejen ti, kteří patřili k Jindřichovým straníkům již dříve, ale i jeho bývalí odpůrci, například Bavor ze Strakonice, Vilém z Valdeka a po nějaké době i Petr z Rožmberka. Pod hrozbou cizích rádců u dvora a předpokládané konfiskace majetku se česká šlechta semkla. V únoru 1318 se z iniciativy Jindřicha z Lipé sešla na Zvíkově, aby se poradila o společném postupu proti Janu Lucemburskému, čemuž předcházelo okázalé smíření Jindřicha z Lipé s Petrem z Rožmberka a s Vilémem z Valdeka. V tomto okamžiku nelze jinak než mluvit o regulérním odboji proti panovníkovi, jaký zažil například Přemysl Otakar II. s Vítkovci. V roce 1318 stejně jako v letech 1276-1277 bylo motivem odboje úsilí o podíl na státní moci. V jeho čele museli stát bohatí a vlivní magnáti, kteří disponovali dostatečnými ekonomickými a vojenskými zdroji. Ty Jindřich z Lipé zajisté měl. Vždyť již k roku 1315 líčí Petr Žitavský Jindřichovy poměry: „*Vzrostl zatím s přízní Štěstěny Jindřich z Lipé nade všechny v Čechách, vzrostla zároveň jeho pověst, sláva, dvůr a nesmírné služebnictvo, takže se při vyjíždkách jeho družina anošů a rytířů, která ho provázela napřed i vzadu, stala mnohem četnější než králova*“.⁵¹⁾

Jindřich, vystupující jako obhájce zájmů českého panstva, přitáhl k Brnu, kde sídlil král. I přes vojenskou převahu dal Jindřich přednost vyjednávání. Přednesl podmínky míru, které Jan ale nemohl přijmout, protože jednou z nich byla ta, že bude v boji o říšský trůn podporovat Fridricha Habsburského. Jan však už byl smluvně vázán s Ludvíkem Bavorským. Ač k dohodě nedošlo, Jindřich a jeho uskupení nevyužili mocenské převahy a nechali krále odejít z města. Zřejmě smlouva s Fridrichem měla sloužit více jako donucovací prostředek, než aby proklamovala skutečný zájem české šlechty. Ke smíru došlo na sněmu, který do Domažlic svolal Ludvík Bavorský. Byl vyhlášen mír a úplná beztrestnost pro všechny účastníky odboje. Král musel slíbit, že rozpustí německé vojsko, propustí cizí rádce a vrátí úřady do rukou českých pánů. Tak Jindřich z Lipé dostal opět úřad podkomořího, novým maršálkem se stal Vilém z Valdeka.⁵²⁾ Koncepce dělby moci mezi šlechtu a panovníka tak zvítězila nad představou absolutní královské moci a Jan musel brát ohled na požadavky šlechty ve vnitřních záležitostech země. Čeští páni poté, co dosáhli svého, zapoměli na sliby dané Fridrichu Sličnému a následovali politiku krále Jana. Nejvíce posílen vyšel z domažlických úmluv Jindřich z Lipé. To on (a ne král) se stal nejrespektovanější a nejmocnější osobou v království. Jan Lucemburský rezignoval na pokus ovládnout české panstvo a věnoval se energicky zahraniční politice. S Jindřichem vycházel dobře, obratný Ronovec opět dokázal získat královu přízeň. S tím se nemohla smířit Eliška Přemyslovna, zastánkyně nekompromisní politiky silné panovnické moci. K ní se ještě v roce 1318 začala přidávat skupina šlechticů kolem Viléma z Valdeka, kteří nelibě nesli další nárůst moci Jindřicha z Lipé a jeho strany. Jindřich eliminoval ohrožení s rafinovaností sobě vlastní. Využil rostoucích neshod mezi královskými manželi a naznačoval králi, že jej Eliška hodlá sesadit a vládnout spolu se svými věrnými jako regentka za nejstaršího syna Václava.⁵³⁾

⁴⁹⁾ RBMIII, č. 418.

⁵⁰⁾ RBM III, č.408, č.416.

⁵¹⁾ ZK, s.296.

⁵²⁾ Tamtéž, s.314-317.

Z psychologického hlediska to byla velmi chytře zvolená taktika. Eliška zdůrazňující svůj otcovský původ musela v Janovi budit dojem, že on je v Čechách cizí a pravými dědici přemyslovského rodu jsou její synové, což koneckonců naznačovala jejich jména-Václav a Přemysl Otakar. Jindřichu z Lipé stačilo tento Janův celoživotní komplex „příšlého krále“ obratně využít. Jan, který znal Eliščinu neústupnou povahu, věřil, že by byla takového činu schopna. Poslední kapkou bylo zjištění, že královnu, pobývajíc s dětmi na hradu Loket, navštěvuje Vilém z Valdeka. Jan vtrhl s ozbrojenou silou na Loket a odebral Elišce nejstaršího syna. Vilém z Valdeka byl zbaven úřadu nejvyššího maršálka ve prospěch Jindřicha z Lipé.

Eliška se ještě jednou pokusila o návrat k moci, když se spojila spolu s Vilémem s pražskými měšťany, nespokojenými s finanční politikou krále a Jindřicha z Lipé. Na Eliščinu stranu se přidali také Petr z Rožmberka a Vilém z Landštejna. Král a jeho přívrženci přispěchali z Moravy a Prahu se neúspěšně pokusili dobýt. Konflikt byl ukončen jednáním, kde král zaručil odbojníkům beztrestnost a potvrdil měšťanům privilegia z doby Přemysla Otakara II. Ale již za čtrnáct dní král vypověděl šest členů rady Starého Města pražského, která stála v čele povstání, a měšťané museli platit po několik let vysokou pokutu.⁵⁴⁾ V té době stáli Ronovci pevně za králem. Jindřich z Lipé stal suverénem v českém království- držel ve svých rukou dva nejmocnější úřady, krále měl zcela na své straně, Eliška odešla do ústraní a v září 1319 ztratil nejvážnějšího konkurenta, když Vilém z Valdeka, zasažen šípem, v Bavorsku zahynul.

Na podzim roku 1319 Jindřich směnil s králem Žitavsko s hrady Ojvín, Ronov a Schönbuch za statky na Moravě Kounice, Dlouhá Ves a Míkovice, dále za Lipnici, polovinu Německého Brodu a doly na těžbu stříbra na hoře Mittelbergu.⁵⁵⁾ Byla to oboustranně výhodná směna, protože Jindřich z Lipé hodlal přesídlit na Moravu, kde již předtím vlastnil například Moravský Krumlov,⁵⁶⁾ a kam se stěhovala i Eliška Rejčka,⁵⁷⁾ zatímco král tak získal opěrný bod pro nově získané Budyšínsko. Žitavsko nakonec skončilo jako zástava Jindřicha Javorského za to, že se zřekne nároků na Budyšínsko. Ani na Moravě se Jindřich nevzdálil od nejvyšších zemských záležitostí. Jan ho jmenoval moravským zemským hejtmanem a předpokládá se, že po dobu Janova tažení do Horní Lužice byl rovněž zástupcem krále v Čechách.⁵⁸⁾ Jindřich se ocitl na vrcholu kariéry. V této době získává úřad nejvyššího maršálka do dědičného držení, i když šlo o dvorský úřad, který mohl panovník obsazovat dle své vůle. Až do smrti si také zachoval hodnost moravského zemského hejtmana. Při svém vlivu a králově časté nepřítomnosti vykonával de facto funkci markraběte moravského. Do Brna svolával sněmy moravské šlechty, což bylo jinak právo krále.⁵⁹⁾ Nyní byl v podobném (ale mnohem skvělejších) postavení jako kdysi jeho strýc Hynek z Dubé, který mladému Jindřichovi usnadňoval první kontakty s panovnickým dvorem. Díky Jindřichovi získávali vliv na králově dvoře nejen mladší příslušníci rodu Ronovců (Jindřichovi synové, Jindřich, syn Oldřicha z Lichtenburka, Hynek Žák z Dubé), ale i další příznivci pána z Lipé, ať už šlo o

⁵³⁾ Tamtéž, s. 319-320.

⁵⁴⁾ Tamtéž, s. 325.

⁵⁵⁾ RBM III, č. 518, č. 522.

⁵⁶⁾ RBM III, č. 458.

⁵⁷⁾ Eliška Rejčka směnila v dubnu s králem svá věnná města za doživotní plat z kutnohorské urbury. (RBM III, č. 502).

⁵⁸⁾ RBM III, č. 542. Jako správce celého království je uváděn výslovně až na začátku roku 1320, kdy král odjížděl do Lucemburska. (Zbraslavská kronika, s. 327).

⁵⁹⁾ RBM III, č. 728, č. 1018.

členy starobylých panských rodů nebo homines novi, jakým byl například Oldřich Pluh z Rabštejna. Posledních deset let života se zdržoval Jindřich převážně v Brně, kde si s Eliškou Rejčkou vybudovali velkolepý dvůr, mnohem nákladnější než byl dvůr pražský, a věnovali velkou pozornost budování kláštera Aula Sanctae Mariae, který Rejčka v roce 1323 založila. Jindřich pečoval o jeho prospěch natolik, že bývá často označován za jeho quasifundátora.

Za Jindřichovy správy v roce 1320 se podařilo obnovit mír a pořádek v zemi.⁶⁰⁾ Před Janovým odjezdem se pan z Lipé patrně zavázal, že bude králi jako zemský hejtman vyplácet z komorních důchodů pevně stanovený plat a bude jeho jménem vládnout tak, aby byl zachován obvyklý řád země. K přijímání důchodů a k ochranně královských zvláštních práv mu byl asi nápomocen porýnský hrabě Jindřich z Weilnau.⁶¹⁾

Počátkem léta 1322 se král nakrátko sblížil s Eliškou Přemyslovnou. Jindřich z Lipé neváhal a užil metodu, která se osvědčila již v roce 1319. Upozornil krále na časté styky Elišky a jejího nevlastního bratra, probošta vyšehradské kapituly Jana Volka a varoval krále, že se chystá spiknutí. Jindřich z Lipé neváhal pro svou bezpečnost obětovat i Jana Volka, se kterým ho dříve pojily přátelské vztahy.⁶²⁾ Král opět uvěřil, dal Jana Volka 21.7.1322 zatknout a donutil ho pod hrozbou smrti přiznat, že intrikoval proti králi. Byly mu odňaty všechny hodnosti a obročí, byl vsazen do vězení, z něhož pak s pomocí německých rytířů uprchl.⁶³⁾ Rozhořčená Eliška odešla do Bavorska za svou dcerou Markétou. Strana Jindřicha z Lipé dostala krále opět do svého vlivu. Při Janových pobytech v Čechách se Jindřich pohyboval v jeho blízkosti, z čehož jemu i Elišce Rejčce plynuly četné zisky a privilegia.⁶⁴⁾ Okázala přízeň, jakou král věnoval Elišce Rejčce, nápadně kontrastovala s hmotným nedostatkem, jímž trpěla Eliška Přemyslovna v bavorském exilu, protože jí Jan odňal všechny důchody.⁶⁵⁾

Bývalí soupeři se změnili v rovnocenné spoluhráče. Dá se předpokládat, že k sobě chovali vzájemný respekt. Jan Jindřicha obdivoval zřejmě již od počátků své vlády a zkušenému Ronovci nemohly ujít Janovy úspěchy v zahraničí. Je dokonce možné, že ke králi pocítoval skoro otcovskou náklonnost, vždyť jeho vlastní synové byli zhruba stejného věku jako Jan Lucemburský. Dobrý vztah mezi Janem a brněnským párem ostatně přetrval až do smrti Jindřicha i Elišky, jejíhož pohřbu se král v roce 1335 zúčastnil (opět na rozdíl od pohřbu vlastní manželky).⁶⁶⁾

Pozemskou pouť opustil Jindřich 26.8.1329. Byl pohřben v klášteře na Starém Brně, který s životní družkou tak pečlivě budovali. Kromě truchlící Elišky po něm zůstali čtyři synové, kteří díky otcovu vlivu zastávali významná místa v okolí Jana Lucemburského.

⁶⁰⁾ ZK,s.327.

⁶¹⁾ Josef Šusta: Dvě knihy českých dějin. Kniha druhá –Počátky Lucemburské, s.318-319.

⁶²⁾ RBM III,č.690, č.728, č.741.

⁶³⁾ ZK,s.333-334.

⁶⁴⁾ RBM III, č. 695, č. 698, č.699, č.727, č. 819,č.921, č.922, č.923,č. 925,aj..

⁶⁵⁾ ZK,s.333.

⁶⁶⁾ Tamtéž,s.511.

3.b Další Ronovci na dvoře Jana Lucemburského

I. Páni z Dubé

Jindřich z Lipé byl nejvýraznějším, ale ne zdaleka jediným Ronovcem, který se pohyboval v okolí krále. Hynek z Dubé, nejvyšší purkrabí (**13**), nevyšlapal cestičku jen Raimundovi a Jindřichovi z Lipé, ale též vlastním synům. Všichni čtyři se za Jana Lucemburského alespoň na čas aktivně projevují ve veřejných záležitostech.

Nejstarší z nich, Půta (**25**), se poprvé objevuje v písemných pramenech roku 1295.⁶⁷⁾ Bohužel nelze jednoznačně určit, zda se uvedený přídomek z Jestřebí vztahuje k němu, nebo k jeho otci. Dále jej můžeme nalézt jako Půtu z Dubé, ale nejčastěji se psal po Frýdlantu.⁶⁸⁾ Po smrti Václava II. dostal jako zástavní zboží hrad Bezděz, který zůstal v jeho držení i za vlády Jana Lucemburského.⁶⁹⁾ Půta se pohyboval v blízkosti panovníka také za Jindřicha Korutanského. Spolu s příbuznými Raimundem a Oldřichem z Lichtenburka a Jindřichem z Lipé ručí v srpnu 1307 za zaplacení dlužné částky 4 000 hřiven pražských grošů Eberhardovi z Winterberka, který vojensky pomáhal Jindřichu Korutanskému. Půta zde vystupuje s přídomkem z Frýdlantu.⁷⁰⁾ Jako ručitel se objevuje Půta vícekrát. Například roku 1312 ve sporu mezi rodinou Pušovců a pány z Potštejna, kde se strýcem Albrechtem a s Hynkem Krušinou z Lichtenburka slouží za rukojmí Mikuláši z Potštejna.⁷¹⁾ V roce 1316 se spolu s ostatními Ronovci zúčastnil povstání, které vypuklo po zatčení Jindřicha z Lipé. Při mírovém jednání figurovali jako rukojmí jeho dva synové a Půta musel odevzdat hrady Veliš u Jičína a Bezděz. Ty se mu po sjednání míru opět vrátily do zástavního držení.⁷²⁾ Půta je také uveden ve smlouvě, v níž Jindřich z Lipé slibuje Petrovi z Rožmberka pomoc za sebe i za svůj rod.⁷³⁾ Rovněž v nepokojích v letech 1317-1318 stál Půta na straně Jindřicha z Lipé. Dle Petra Žitavského po něm král chtěl, aby vydal Bezděz. Zřejmě k tomu nedošlo, protože po Půtově smrti se Bezděz ocitá v držení Hynka Berky z Dubé.⁷⁴⁾ K Půtově majetku patřily rovněž Pardubice, které po něm získávají jeho synové.⁷⁵⁾ Půta, který umírá v roce 1318 nebo brzy poté, se stal zakladatelem rodové větve Adršpachů z Dubé. O jeho synech bude ještě řeč.

Druhorozený syn obdržel otcovo jméno, které bylo doplněno přízviskem Žák (**26**), protože se mladý Hynek věnoval studiu. Jak bylo řečeno v kapitole 2.c, nelze souhlasit s názorem Šimáka, že Hynek Žák je totožný s Hynkem z Dubé, uvedeným v listině z roku 1278. První zmínka o něm tak pochází až z roku 1306, kdy pro něj otec Hynek z Dubé získal od krále

⁶⁷⁾ RBM II, č.1674.

⁶⁸⁾ z Dubé: RMB III, č..135, č.305, z Frýdlantu RBM III, č.70, č.309, č. 319, RBM II, č.1474, č.1312, č. 1316.

⁶⁹⁾ O tom se dozvídáme až listinou z roku 1316. (RBMIII, č.305).

⁷⁰⁾ RBM II, č..2138, č.2140.

⁷¹⁾ RBM III, č.70.

⁷²⁾ RBM III, č.305, č.319.

⁷³⁾ RBM III.č.309.

⁷⁴⁾ ZK, s.315, A. Sedláček: Hrady zámky a tvrze království Českého X, s.11.

⁷⁵⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království Českého I,s.33.

Holešovice.⁷⁶⁾ Nějaký čas pobýval v Bologni na univerzitě, nastoupil na církevní dráhu a stal se členem pražské kapituly. Na dlouhý čas se spokojil pouze s hodností podjáhana, tedy nejnižším stupněm svěcení, a věnoval se spíše veřejným záležitostem a také hromadění majetku. V jeho rukou se ocitlo několik výnosných obročí a v roce 1308 také jako zástava kutnohorské ližné.⁷⁷⁾ Zdá se, že v roce 1309 zastupoval již churavějícího otce Hynka z Dubé v jeho úřadu nejvyššího purkrabího a pobýval proto na Pražském hradě. Tam jej také s Raimundem z Lichtenburka a kancléřem Petrem Andělovem zajala skupina pražských patricijů.⁷⁸⁾ Dalimil jim trpce vytýká, že: *páni svú kratochvíli jmiechu a menší zemi hubiechu...Páni kostku,klánie plodiechu a měštěné s hostmi o nich sě radiechu...Pan Jindřich a pan Jan v Sedlci biešta, Rejmut a Hynek Hynkovic z Dubé u Prazě svú kratochvíl a útěchu jmiešta.*⁷⁹⁾ I tyto verše zpochybňují názor J.V.Šimáka, že Hynek Žák mohl být autorem Dalimilovy kroniky. Šusta správně konstatoval, že by bylo přinejmenším podivné, kdyby básník sám sebe vinil z poklesku, který české šlechtě nejvíc zazlival, že zanedbává vážné věci pro cizáckou kratochvíli.⁸⁰⁾ Navíc autor o sobě mluví v první osobě, ale zmínka o Hynkovi je v osobě třetí.

V prvních dvaceti letech vlády Jana Lucemburského se Hynek z veřejného života vytrácí. Není vyloučeno, že pobýval nějaký čas v cizině, protože není uveden mezi Ronovci, kteří se v roce 1316 postavili za pána z Lipé. Od roku 1320 je označován jako probošt pražské kapituly.⁸¹⁾ Zřejmě díky vlivu Jindřicha z Lipé se dostal do bližšího vztahu s králem. Roku 1325 za ním například zajel do Lucemburska se stížností, že *nejen páni, ale i měšťané, poprávci a držitelé rozličných královských úřadů bezprávně a s násilností porušují právo pražského kostela bez řádné správy biskupské ustanoveného, a při tom se dovolávají toho, že tak činí s vůlí a zmocněním královým.*⁸²⁾ To, že Hynek vážil tak dalekou cestu, naznačuje nejen, že útlak duchovenstva musel být opravdu zlý, ale také, že Hynek musel mít přinejmenším naději, že mu král pomůže. Na Janovu žádost byla Hynkovi papežem udělena *bez průtahů* provize na olomoucký biskupský stolec.⁸³⁾ 20.12.1326 byl vysvěcen na kněze (jak již bylo řečeno, byl teprve podjáhanem) a 6.1.1327 posvěcen na biskupa.⁸⁴⁾ Ač mu biskupství zajišťovalo četná zboží, mnoho na Moravě nepobyl a sídlil raději v Čechách, *protože měl četné nemoci a bál se pro nezvyklé podnebí zůstávati na Moravě.*⁸⁵⁾ Osvědčil se v králových diplomatických službách, roku 1327 byl v čele poselstva třinácti předních šlechticů, kteří doprovázeli mladičkého Jana Jindřicha do Korutan a ručili za splacení věna ve

⁷⁶⁾ RBM III, č.2085.

⁷⁷⁾ RBMII, č. 2193. Ližné (Schrotamt) je monopolní rozvoz piva. Název pochází od líh, po nichž se spouštěly z vozů sudy. Tento velmi výnosný úřad královská komora obvykle pronajímala městu nebo rychtáři.

⁷⁸⁾ viz. kapitola 2.d.

⁷⁹⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila,s.163.

⁸⁰⁾ Josef Šusta: Počátky lucemburské, s.33.

⁸¹⁾ probošt (praepositus)- představený kapituly. RBM.III, č.573.

⁸²⁾ RBM III, č.1134.

⁸³⁾ RBM III, č.1231.

⁸⁴⁾ ZK, s.362.

⁸⁵⁾ Tamtéž, s.395.

výši 40 000 hřiven stříbra.⁸⁶⁾ Kvalit olomouckého biskupa si byl vědom i papež Jan XXII., který jej ustanovil v lednu 1329 spolu s hnězdenským arcibiskupem Janem Janislavem a poznaňským biskupem Janem Dolivou přechodným správcem vratislavského biskupství, které dočasně opustil biskup Nanker z Oxy.⁸⁷⁾ O téměř pět let později Hynek z Dubé, zvaný Žák umírá, stalo se tak 27.12.1333 v Praze a pochován je v hlavním kostele Pražském.⁸⁸⁾

Ve stopách otce kráček třetí syn, rovněž Hynek, který zřejmě pro své kořistnictví získal přídomek Berka (27). Shoda jmen obou mužů a fakt, že oba zastávali úřad pražského purkrabího, v některých případech znemožňuje přesnou identifikaci. Například nevíme jistě, zda *Heinman z Dubé, muž mocný, slovem i skutkem lstivý*, který roku 1306 zabral Lanškroun patřící Zbraslavskému klášteru,⁸⁹⁾ byl otec či syn. J.V.Šimák i Marie Bláhová soudí, že to byl Hynek mladší. Pro opačnou variantu by dle mého názoru svědčilo, že jako muže mocného by kronikář spíše nazval dlouholetého purkrabího Hynka, než jeho syna, který zatím žádný úřad neměl. Navíc, jak ještě uvidíme, později o něm mluví velmi pochvalně. Hynek Berka z Dubé pravděpodobně pečetil znojenské úmluvy v srpnu 1308, protože listina obsahuje mezi výčty jmen i Hynka mladšího z Dubé.⁹⁰⁾ Posléze se s ním setkáváme až roku 1316, kdy je uveden mezi sedmi rukojmími za Jindřicha z Lipé a následně v mírové listině Jindřicha z Lipé a Petra z Rožmberka.⁹¹⁾ I později se Hynek Berka držel politické linie Jindřicha z Lipé a vlastně všech Ronovců. Zbraslavská kronika jej uvádí mezi odpůrci královny a 27.12.1317 ve Vídni s Jindřichem a dalšími pány pečeti smlouvu s Fridrichem Habsburským.⁹²⁾ Vítězstvím nad královnou koncepcí absolutní moci stoupá hvězda rodu Ronovců a Hynek z toho dokázal těžit. Jeho pozici na Janově dvoře posílilo i to, že se Jindřich z Lipé rozhodl přestěhovat na Moravu. Asi již roku 1319 se Hynek stává nejvyšším purkrabím pražským, v únoru 1320 s tímto titulem poprvé zasedá na zemském soudě a udržel si ho po zbytek Janovy vlády.⁹³⁾ Jakou důvěru v Hynka král měl, prozrazuje i fakt, že ho při své nepřítomnosti ustanovil v Čechách zemským hejtmanem. Poprvé v letech 1323-1324, podruhé v letech 1327-1328, když vystřídal ve správcovství země Jindřicha mladšího z Lipé.⁹⁴⁾ Dokonce ani v králově přítomnosti nepřestal Hynek vystupovat jako hejtman. Slovy chvály nešetřil ani Petr Žitavský: „*Tentokrát obstarává a vyřizuje záležitosti království jako správce urozený a prozíravý muž Hynek, řečený Berka z Dubé.*“⁹⁵⁾ (Tedy nic nenasmědčuje tomu, že by šlo o stejného muže, kterého tentýž kronikář nazval *slovem i skutkem lstivý*). Když nebyl zaneprázdněn správou českého království, Hynek často doprovázel krále cestách- ať už to bylo v září 1319, kdy Jan Lucemburský jel do Lužice zajišťovat nárok na Budyšínsko, v roce 1327 při získání Vratislavi či při křížových výpravách na Litvu v roce 1337 i v roce

⁸⁶⁾ RBM III, č.1393.

⁸⁷⁾ Jiří Spěváček: Jan Lucemburský, s.444.

⁸⁸⁾ ZK, s.395.

⁸⁹⁾ Tamtéž, s.150.

⁹⁰⁾ RBM II. č. 2183.

⁹¹⁾ RBM III, č.305,č.309.

⁹²⁾ ZK, s.312, RBM III, č.408.

⁹³⁾ RBM III, č.555.

⁹⁴⁾ Poprvé je jako zemský hejtman uveden 6.11.1323 (RBM III, č.942), naposledy 16.listopadu 1324 (RBM III, č.1018). Druhé hejtmanství: RBM III, č. 1251, č.1333.

⁹⁵⁾ ZK,s.360.

1345.⁹⁶⁾ Hynek také vystupuje v řadách královských listin coby svědek nebo ručitel. V květnu 1322 ručil s dalšími šlechtici za věno princezny Guty při jejím zasnoubení se synem durynsko – míšeňského lankraběte. 23.10. téhož roku svědčí v listině, v níž král dává vesnice Křepeňice a Zvírotice Heřmanovi z Miličina, který se vyznamenal v bitvě u Mühldorfu zvláštní statečností.⁹⁷⁾ V roce 1327 patřil spolu s bratrem Hynkem Žákem k průvodu Jana Jindřicha, jedoucího za nevěstou do Tyrol, a patřil rovněž k ručitelům vysokého věna. V roce 1333, kdy se o tomto věnu znovu jednalo v Meranu, nebyl Hynek přítomen, ale Jindřich Korutanský přinutil královnu Karlu Lucemburskou k závazku, že po návratu do Čech přiměje Hynka z Dubé coby pražského purkrabího a podkomořího Oldřicha Pluha z Rabštejna k záruce nově stanovené splatelné lhůty.⁹⁸⁾ V roce 1331 získal Jan Hlohovsko a jeho správu svěřil do rukou Hynkovi.⁹⁹⁾ Jako jeden z českých předáků je Hynek z Dubé jmenován ve smlouvě z Frankfurtu, kde Jan roku 1339 složil lenní slib Ludvíku Bavorovi. Čeští šlechtici měli platnost lenní přísahy odpřisáhnout.¹⁰⁰⁾ I přes častou nepřítomnost v zemi Hynek Berka z Dubé nezanedbával péči o rodový majetek, který za svůj život patřičně rozhojnil. Po otci zdědil Jestřebí, Dubou, Kuřívody a Mšeno získané roku 1306. Po bratrovi Půtovi, který zemřel po roce 1318, zdědil Hynek Bezděz (ač v zástavním držení, zůstal pánům z Dubé až do konce Janova života), po bratru Hynáčkovi zdědil Housku a statky u Labe. Dále se mezi jeho statky připomíná dvůr Kokořín, který roku 1320 směnil Hynkovi Jindřich z Osměchova za Velezice a spolu s bratrem Hynkem Žákem vlastnil Střemy, kde vykázali plat dvěma klášterům. Od bratrance Jindřicha z Lipé koupil někdy před rokem 1327 lipské panství a po roce 1330 od synů Čeňka z Ojvína zboží sloupské, které sahalo až do Lužicka. Na míšeňsko-lužických hranicích držel Hynek Berka z Dubé panství Hohnstein, které měl jako léno. Jako zástavu držel Kladsko, kde vládl takřka jako úřední kníže hradem i četnými leníky. Při šlechtické vzpouře roku 1317-1318 chtěl Jan Lucemburský získat zpátky královské statky a Hynek Berka se měl *Kladsko se znamenitým hradem vzdát*. V roce 1323 Hynkovi zastavila Eliška Přemyslovna tvrz Kostelec nad Labem, ale teprve roku 1327 král zástavu schválil. Také v Poděbradech měl okolo roku 1320 *„purkrabě pražský vladařství na jistý způsob odevzdané, poněvadž král stále peníze potřeboval. Od duchovenstva pocházely stesky na vladaře, že jich poddané nutí k vozným a ženným robotám. Když takové stesky i od opata břevnovského přednášeny, Berka jeho poddané ode všech takových robot osvobodil.“* Jak se zdá, v roce 1323 měl král zase Poděbrady ve svém přímém držení.¹⁰¹⁾

Hynek Berka z Dubé zemřel v roce 1348. S manželkou Anežkou měl dva syny: Hynka z Dubé a Jindřicha zvaného Jednooký. Stali se zakladateli honštejnské a kuřívodské větve Berků z Dubé.

Nejmladšímu ze synů Hynka z Dubé říkali Hynáček z Housky **(28)**. Přídomek pochází dle hradu Houska, který byl původně nejspíš královský, ale Hynek z Dubé **(13)** ho pro syna

⁹⁶⁾ Lužice :RBM III, č.530, Vratislav: RBM III, č.1303, č.1304, 1.výprava na Litvu:RBM IV. č.365, č.386, č.387, 2.výprava na Litvu: RBM IV, č.1625.

⁹⁷⁾ RBM III, č.1781, RBM III, č.813.

⁹⁸⁾ viz poznámka 86), RBMIII, č. 2047.

⁹⁹⁾ ZK, s. 500.

¹⁰⁰⁾ RBM IV, č.662.

¹⁰¹⁾ A. Sedláček: Hrad, zámky a tvrze království Českého X,s.11,s. 249, 396, XII, s.3, XV, s. 69, 109, 163, RBM III, č.406, č.929, č.1251 č. 1333, č.1423,č. 2069, J.Šusta: České dějiny II.3,s.90, Tentýž: Počátky lucemburské, s.236-7, ZK, s.315.

někdy po roce 1305 získal.¹⁰²⁾ Hynáček se poprvé v pramenech objevuje roku 1316 mezi těmi, kteří ručí za Jindřicha z Lipé a za které tento předák Ronovců uzavírá přátelství s Petrem z Rožmberka.¹⁰³⁾ Zúčastnil se i odboje v roce 1317, kdy je jmenován mezi nepřáteli královny.¹⁰⁴⁾ Pak zprávy o Hynáčkovi mizí a brzy nato umírá. Jako indicie nám může sloužit zmínka v Žalozpěvu na smrt Viléma z Valdeka: *Co šlechtných pánov střela , v nově jest v rovu zavřela! Žlebského Čenka mladého, Vartemberka hrdinného, Hynka Húsku spravedlivého a Viléma opravného.*¹⁰⁵⁾ Protože autor žalozpěvu líčí smrt jednotlivých pánů chronologicky (Čeněk ze Žleb zahynul roku 1314, Jan z Vartemberka 1315 a Vilém Zajíc z Valdeka 29.9.1319), můžeme Hynáčkovu smrt datovat mezi léty 1318-1319. Je docela dobře možné, že zahynul během povstání proti králi. Hynáček zřejmě neměl žádné potomky, nevyskytuje se o nich žádná zmínka a hrad Housku a statky u Labe zdědil Hynáčkův starší bratr Hynek Berka z Dubé.

Půta z Frýdlantu **(25)** měl čtyři syny: Hynka z Náchoda **(38)** (někdy se též psal z Dubé), Hynka Hlaváče na Skalici **(39)**, Hynka Crhu na Vízmburku **(40)** a Václava. Dva nejstarší se zejména ve 20. a 30. letech aktivně pohybovali v okolí krále. Poprvé se s nimi setkáváme v dubnu 1316, kdy figurují mezi rukojmími za Jindřicha z Lipé.¹⁰⁶⁾ Zřejmě ještě ke stejnému roku lze přičíst zmínku Petra Žitavského o tom, že Lanškroun a ostatní statky zbraslavské byly drancováním tak popleněny, *že jsme je museli takřka zadarmo svěřit do ochrany panu Hejmacovi, synovi Půty z Dubé.*¹⁰⁷⁾ Jednalo se o staršího z obou Hynků, který pomalu začal pronikat do veřejného života. Zajímavá je zmínka z listopadu 1317. Zdá se, že se Hynek z Náchoda nedržel politické linie strýce Jindřicha z Lipé, protože 18.11. při králově návratu do Prahy *Hynáček, mladý rytíř z Dubé, syn Půtův* spolu s Heřmanem a Markvartem z Jablonného nabízel králi věrnost a svou družinu.¹⁰⁸⁾ Otázkou je, co k tomu mladého Ronovce vedlo. Za nejpravděpodobnější považuji hypotézu, že Hynek jednal se souhlasem, možná i na doporučení starších členů rodu. Z dřívějšího výkladu víme, že česká šlechta chtěla s králem vyjednávat a ozbrojené povstání zvolila až poté, co všechny pokusy o smírné řešení skončily neúspěšně. Je tedy možné, že Hynek, Heřman a Markvart byli vyslanci, kteří měli krále, věkem jim blízkého, získat pro vyjednávání. Odklon od vlastního rodu by byl v tom případě jen zdánlivý. Na druhou stranu není vyloučené, že Hynek skutečně jednal o své vůli. Motivem mu mohla být naděje na zisk a zlepšení svého postavení na královském dvoře, ale třeba také ušlechtilejší pohnutka-rytířská čest. Mladý Hynek mohl být ještě plný ideálů a porušení přísahy věrnosti, kterou králi složil, se s nimi rozhodně neshodovalo. Každopádně král a jeho rádcí nabízenou pomoc odmítli. Hynek se poté přidal k ostatním Ronovcům. Po Domažlickém sněmu v dubnu 1318 a následném uklidnění poměrů se Půtovi synové pohybovali po boku starších příbuzných v okolí krále. 3.7.1318 vystupují oba jako svědkové,

¹⁰²⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království Českého X, s. 249 soudí, že Housku vystavěli až páni z Dubé, stejně tak D.Menclová: eské hrady I., ale nejnovější bádání jí prisuzuje zeměpanský původ. T.Durdík: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Mí.Konopásek: Kastelán o House, Nymburk 2004.

¹⁰³⁾ RBM III,č. 305,č. 309.

¹⁰⁴⁾ ZK, s.312.

¹⁰⁵⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila ,s.178.

¹⁰⁶⁾ RBM III, č.305.

¹⁰⁷⁾ ZK, s.302.

¹⁰⁸⁾ Tamtéž,s. 313.

když král Jan udělil lénem vévodství opavské Mikuláši Opavskému.¹⁰⁹⁾ Sedláček uvádí, že roku 1321 zasedali oba Hynkové, stejně jako kdysi jejich otec Půta, na zemském soudě.¹¹⁰⁾ Od konce 20.let se často objevují v Janově doprovodu při jeho četných cestách. Na jaře 1327 provázal Hynek z Náchoda královský pár do Vratislavi, na podzim téhož roku doprovázel on i bratr Hynek Hlaváč Jana Jindřicha do Korutan a s dalšími šlechtici vystupovali coby ručitelé za věno. Hynek z Náchoda se účastnil i tažení na Litvu v průběhu zimy 1336/1337(138) a také vypomáhal králi finančně, o tom však bude řeč až v příští kapitole.¹¹¹⁾

Na konec pojednání o několika pánech z Dubé s křestním jménem Hynek bych se chtěla zabývat otázkou, která je českými badateli opomíjena. Ve smlouvě z 27.12.1317, kterou uzavřel proti Janu Lucemburskému Jindřich z Lipé s Fridrichem Habsburským, se objevují mj.dvě jména pánů z Dubé: Hynek Berka z Dubé na Kladsku a Hynek mladší z Dubé. (Heinman Berce von Glatz, Heinman der Junge von der Dube). V listině ze 7.1.1318 figuruje rovněž Heimann der Junge von der Dube.¹¹²⁾ Identifikaci obou mužů se autoři souhrnných publikací většinou nevěnují, o jejich názoru na věc si můžeme udělat představu z rejstříku osob, pokud jej publikace má. Často se ovšem sporné otázce vyhnou zařazením samostatného odkazu Hynek z Kladska či Hynek mladší z Dubé a nepokouší se jej přiřadit k žádnému známému Hynkovi z Dubé. Jiří Spěváček v knize Karel IV.Život a dílo vede v rejstříku samostatně pána na Kladsku a purkrabího Hynka Berku (27) zjevně považuje za Hynka mladšího. Palacký a Šusta se shodují v tom, že Kladsko měl zástavně purkrabí Hynek Berka z Dubé. Myslím, že nejvyššího purkrabího Hynka lze ztotožnit s Hynkem z Kladska. Kdo je však oním Hynkem mladším? J.V.Šimák soudí, že jde o Hynáčka z Housky (28).¹¹³⁾ V ostatních známých listinách je ovšem Hynáček z Housky titulován důsledně po svém hradu.¹¹⁴⁾ Mnohem pravděpodobnější je tedy hypotéza, že Hynkem mladším je jeden ze synů Půty z Dubé, Hynek z Náchoda nebo Hynek Hlaváč. Hynek z Náchoda je v listinách psán jako Heymannus de Duba dictus de Nachod, Hayman von der Duben gehaizzen von Nachod či Heymans von Nachod.¹¹⁵⁾ Hynek Hlaváč je uváděn jako Hayman Hlawacz von der Duben či Hincó Hlawacz.¹¹⁶⁾ Oba bratři se tedy alespoň jednou uvádí s přídomkem z Dubé. Pro Hynka Hlaváče by svědčilo přízvisko mladší, ale na druhou stranu se Hynek z Náchoda projevoval v politických záležitostech po celý život aktivněji. Jak bylo řečeno, snažil se v listopadu 1317 nabídnout své služby králi, ale byl odmítnut králem a jeho cizím doprovodem. Je možné, že se uražen přidal k politické aktivitě Jindřicha z Lipé. Z tohoto důvodu mi přijde pravděpodobnější, že Hynek z Náchoda je oním Hynkem mladším z Dubé, nicméně s jistotou jej identifikovat asi nelze.

Téměř nenápadně proplová publikacemi o době Lucemburské Albrecht z Frýdlantu (14). Jak bylo řečeno v kapitole 2.c, patří zřejmě Albrecht coby syn Jindřicha (Hynka) ze Žitavy (6)

¹⁰⁹⁾ RBM III., č.454.

¹¹⁰⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království Českého I ,s. 33.

¹¹¹⁾ ZK, s.489, s.516, RBM III,č.1393.

¹¹²⁾ RBM III, č.408, RBM III, č.416.

¹¹³⁾ J.V.Šimák: Kniha o Housce, s.31.

¹¹⁴⁾ Hynascon de Husca (RBM III, č.305), Hinko de Huska (RBM III, č.309), Hynaczko de Husscha (RBM III, č.1599).

¹¹⁵⁾ RBM III, č.1303, RBM III, č.1393, RBM III, č.1906.

¹¹⁶⁾ RBM III, č.1393, RBM IV, č. 444, č.957.

ke „ztracené generaci“ severočeských Ronovců. První zmínka o něm pochází z 3.7.1279,¹¹⁷⁾ podruhé se objevuje až 1288, kdy je označen přídomkem z Frýdlantu, který užíval nejčastěji.¹¹⁸⁾ V roce 1316 a 1317 byl označován přídomkem z Dubé,¹¹⁹⁾ od června 1319 se píše rovněž z Liběšic.¹²⁰⁾ Z uvedených predikátů si můžeme udělat představu o jeho majetku. Vlastnil Frýdlant u České Lípy, který zřejmě držel po nějaký čas v nedílú s bratrem Hynkem z Dubé (**13**), v roce 1319 nebo krátce předtím zakoupil Liběšice u Litoměřic, po nichž se píše v zápisech zemských desek. Snad mu také patřily Vínařice a jiné zboží u Loun. Před rokem 1314 zastával úřad purkrabího na Přimdě, než ji Jan Lucemburský zastavil Vilému z Valdeka.¹²¹⁾

Albrecht se pravidelně objevoval na listinách spolu se svými ronovskými příbuznými, například roku 1309 na zemském soudu nebo roku 1312 jako jeden z rukojmích za Mikuláše z Potštejna.¹²²⁾ Rodovou soudržnost neporušil pochopitelně ani v dobách odporu proti králi a jeho jméno nacházíme v Jindřichových smlouvách z roku 1316 i 1317.¹²³⁾ Nejvyššího mocenského postavení dosáhl v letech 1319- 1323, kdy držel úřad nejvyššího komorníka.¹²⁴⁾ Petr z Rožmberka, který tento úřad zastával před Albrechtem a po něm opět, byl zřejmě hodnosti zbaven za podporu Viléma z Valdeka a královny Elišky proti králi. Dá se oprávněně předpokládat, že Albrecht získal hodnost díky přimluvě Jindřicha z Lipé. 23.října figuruje Albrecht z Frýdlantu jako svědek králova darování dvou vsí statečnému Heřmanu z Miličina.¹²⁵⁾ Naposledy je v listině uveden 15.3.1325 a krátce poté zřejmě umírá.¹²⁶⁾

Albrecht z Frýdlantu a Liběšic se stal zakladatelem linie Škopků z Dubé. S manželkou Markétou měl 6 synů: Beneše (**32**), Jindřicha (**33**), Albrechta (**34**), Zbyňka (**35**), Albrechta menšího (**36**) a Viléma (**37**).¹²⁷⁾ Nejstarší Beneš byl v roce 1316 vzat jako rukojmí za Jindřicha z Lipé. Albrecht menší (připomíná se v letech 1319-1347) a Zbyněk (1319-1348) se psali po otcovském sídle z Liběšic a sedávali na zemském soudu.¹²⁸⁾ Vilém (1319-1356) se stal členem řádu německých rytířů,¹²⁹⁾ o Jindřichovi již dále nejsou zmínky. Nejskvělejší kariéru

¹¹⁷⁾ RBM IV, č.1847.

¹¹⁸⁾ 1288- RBM II, č.1430, v roce 1297- RBM II, č. 1750 v roce 1309 -RBM II,č. 2190, RBM III, č.70.

¹¹⁹⁾ RBM III, č.305, 408.

¹²⁰⁾ RBM III, č.503.

¹²¹⁾ J.V Šimák: Kniha o Housce, s.28.

¹²²⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrže království Českého, XIII, s. 6. 1309-RBM II, č. 2190, 1312-RBM III,č.70.

¹²³⁾ 1316- mírová smlouva s Petrem z Rožmberka RBM III, č.309, 1317- vídeňská smlouva proti králi s Fridrichem Habsburským RBM.III, č.408.

¹²⁴⁾ RBM III, č.639,č. 812,č, 813,č. 915.

¹²⁵⁾ RBM III,č. 813.

¹²⁶⁾ RBM III, č.1047.

¹²⁷⁾ O Benešovi zmínka v RBM III, č.305, o ostatních a manželce v listině z 25.6.1319 RBM III, č.503.

¹²⁸⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrže království Českého, XIV, s. 111.

¹²⁹⁾ F. Palacký: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě II, s.268-270.

udělal Albrecht, který v letech 1318-1321 držel výnosné proboštví litoměřické, které mu udělil jeho příbuzný, Jan z Dražic.¹³⁰⁾

II. Páni z Lipé

Když se na počátku 20.let 14.století stěhoval Jindřich z Lipé na Moravu, o budoucí generaci si starosti dělat nemusel. Jeho čtyři synové si buď již dobyli, nebo postupně získávali své místo mezi předními pány země. Historici píší, že mladí páni z Lipé se otci nevyrovnali schopnostmi ani vážností. Mají pravdu v tom, že postavení Jindřicha z Lipé staršího bylo opravdu výjimečné, avšak roli v tomto hraje více faktorů, nejen osobní vlastnosti mocného Ronovce. Jindřichovi synové se dokázali obstojně vyrovnat s dobrým výchozím postavením, které jim otec zanechal. To platí obzvláště o nejstarším Jindřichovi.

První zmínka o Jindřichu z Lipé mladším, zvaném Železný (**43**), se nachází roku 1312 v kronice Jana z Gubenu. Žitavský kronikář líčí, jak mladík úspěšně zasáhl proti loupeživým rytířům v okolí Žitavy a Jablonného v Podještědí.¹³¹⁾ Do „velké politiky“ vstupuje dospívající Jindřich tak trochu proti své vůli, když byl v říjnu 1315 zajat jeho otec a Jindřich se spolu s bratrem Čenkem připojil k rozsáhlému povstání Ronovců a jejich přátel. Od té doby se dva nejstarší synové Jindřicha z Lipé staršího objevují po jeho boku. I jejich jménem uzavřel Jindřich mírovou smlouvu s Petrem z Rožmberka a o rok později ve Vídni dohodu s Fridrichem Habsburským proti králi.¹³²⁾ Jan Lucemburský, který po sněmu v Domažlicích 1318 realisticky odhadl situaci v zemi, si hleděl mocné Ronovce naklonit. Jedním z prostředků byl i sňatek královny příbuzné Anežky z Blankenheimu s Jindřichem mladším z Lipé, který se uskutečnil v roce 1321.¹³³⁾ Jindřich se tak dostal do královny bezprostřední blízkosti a získal si takovou důvěru, že jej král několikrát jmenoval v Čechách zemským hejtmanem. Poprvé jím byl od listopadu 1322 do června 1323, následně od listopadu 1324. Titul hejtmana užívá i v době, kdy byl král v Čechách. Spolu s otcem spravoval zemi v letech 1325-1327 (165) a naposledy opět sám v letech 1329-1330.¹³⁴⁾ Po otcově smrti v srpnu 1329 zdědil úřad maršálka, který zastával po zbytek života.¹³⁵⁾ Král Jindřicha často pověřoval různými diplomatickými službami. Roku 1323 se ujal vyjednávání o výkupné za zajatého Jindřicha Habsburského, vězněného na Křivoklátě. Jednání ve Vídni nedopadlo úspěšně a vévoda, propuštěný na čestné slovo se musel 24. února opět vrátit do vězení. Při smíru v Holíči v září téhož roku nechyběli oba Jindřichové z Lipé.¹³⁶⁾ Úspěšně si naopak vedl Jindřich při jednání s Jindřichem Korutanským. V březnu 1324 zajel pan z Lipé za králem do Francie, aby od něj přijal potřebné instrukce (a také lénem hrad Žampach)¹³⁷⁾ a posléze s Těmou z Koldic navštívil Tyroly a navrhl Korutanci sňatek s Janovou sestřenicí Beatrix a

¹³⁰⁾ ZK, s.472-473, Z. Fiala: Předhusitské Čechy, s.26.

¹³¹⁾ SRL I, s.6.

¹³²⁾ RBM III, č.309, RBM III, č.408.

¹³³⁾ Více o tomto sňatku v kapitole 8.

¹³⁴⁾ ZK, s.336, RBM III, č.829, č.1018, č.1107.

¹³⁵⁾ ZK, s. 369, RBM III, č.1613, č.1614.

¹³⁶⁾ RBM III, č. 1614, RBM IV, č. 203, č. 265, č. 2189, ZK, s.336.

¹³⁷⁾ RBM III, č.907.

také zasnoubení dětí obou vládců.¹³⁸⁾ V roce 1327 se Jindřich zúčastnil slavnostní výpravy do Vratislavi, 24.8.1332 vystupoval jako ručitel ve smlouvě Jana a císaře Ludvíka Bavora, v roce 1333 byl v Meranu jedním ze šesti garantů dosud nesplaceného věna Jana Jindřicha a v roce 1335 doprovázel krále do Stoličného Vyšehradu, kde se jednalo o odstoupení titulu polského krále. Král Kazimír měl Janovi za rezignaci vyplatiti odstupné 20 000 kop pražských grošů. Z nich měly být 4 000 dány Jindřichovi z Lipé, kterému král dlužil za hejtmanské služby.¹³⁹⁾ Jindřich patřil rovněž k zdatným bojovníkům. Nevíme sice jistě, zda na potyčce s rakouskými sousedy, z níž se v roce 1328 rozvinula skutečná válka, podílel Jindřich starší nebo mladší, ale dá se předpokládat, že to byl spíše syn. Jindřich z Lipé starší vedl v posledních letech poklidný život, a jak uvidíme, Jindřich mladší v Rakousku vedl ne jeden boj. Dříve však mohl ukázat své válečné umění na Litvě, kam odjel s králem na výpravu proti pohanským Prusům.¹⁴⁰⁾ Ne vždy ale byly jeho akce úspěšné. V roce 1332 podnikli Jindřich a Jan z Lipé se svou družinou zbrklý útok za rakouské hranice. 11. 3. jim habsburští vévodové uštědřili u Mailberka těžkou porážku a oba bratry zajali. Jan Lucemburský byl nucen uzavřít pomocí svých prostředníků mír, zaplatit velké výkupné a vydat město Lavu, Vitoraz, Eggenburg a Rabensberg, který držel v zástavě 10 let.¹⁴¹⁾ Pošramocenou reputaci si Jindřich napravil v únoru 1336 ve válce s Otou Habsburským, kdy se zmocnil města Mauerbergu.¹⁴²⁾ To však byl již jeho poslední velký hrdinský kus, protože brzy poté zemřel. Naposledy je uváděn 13.5.1337 a jako o mrtvém se o něm mluví 1.7.1339.¹⁴³⁾

Druhorozený Čeněk (44) se poprvé objevuje roku 1316 mezi sedmi rukojmími za Jindřicha z Lipé a následně ve smlouvě s Rožmberkem.¹⁴⁴⁾ S otcem se rovněž aktivně podílel na povstání proti králi, v březnu 1317 s ním navštívil rakouský Retz, kde už možná jednali s habsburskými vévody o pomoc.¹⁴⁵⁾ Do roku 1329 se vyskytuje v listinách po boku otce nebo bratrů, přičemž v letech 1318-20 užívá predikátu z Krumlova.¹⁴⁶⁾ Poté na několik let z veřejného života mizí a objevuje se až po smrti bratrů Jindřicha a Jana. O jeho dalších osudech bude řeč v následující kapitole, stejně jako o jeho mladších bratrech Janovi a Pertoldovi.

III. Páni z Lichtenburka

¹³⁸⁾ RBM III, č.967, RBM III, č.977. Ze sňatku s Beatrix nakonec sešlo, ale dcera Jindřicha Korutanského Markéta se v roce 1330 opravdu provdala za Jana Jindřicha Lucemburského. (Jak manželství dopadlo, je již jiná věc).

¹³⁹⁾ RBM III, č.1303, č.1304, RBM III, č.1934, RBM III, č.2048, RBM IV, č. 221, č. 228.

¹⁴⁰⁾ ZK,s.365-6, RBM III, č.1533, č.1303, č. 1304, č.1394.

¹⁴¹⁾ ZK,s.388-9, RBM III, č.1884.

¹⁴²⁾ ZK, s.514.

¹⁴³⁾ RBM IV, č. 706.

¹⁴⁴⁾ RBM III, č.305,č.309.

¹⁴⁵⁾ RBM III, č.360.

¹⁴⁶⁾ RBM III, č.4586.

Poslední velká větev rodu Ronovců ustupuje ve 14.století do pozadí. Zřejmě na jejich účast ve veřejném životě měly stále vliv dozvuky neúspěšných majetkových transakcí Raimunda a Oldřicha z Lichtenburka, díky kterým rod zchudnul a nepodařilo se mu zachovat ani výnosnou oblast Německého Brodu či rodové sídlo Lichtenburk.

Na samém počátku Janovy vlády se však zdálo, že si Lichtenburkové povedou vcelku nadějně. Oldřich, jak již byla řeč, i přes svou poněkud pošramocenou pověst získal úřad nejvyššího purkrabího pražského a Hynek Krušina **(18)** patřil mezi přední bojovníky dobývajících Prahu. Jenže již roku 1312 slyšíme o Hynkovi naposledy. Spolu s příbuznými Albrechtem a Půtou s Dubé byl ručitelem za Mikuláše z Potštejna, který zabil měšťana Peregrina Puše.¹⁴⁷⁾ Dále však o něm nejsou žádné zprávy, takže se dá předpokládat, že ještě toho roku nebo brzy poté zemřel. Jeho synové Jan a Hynek se věnovali spíše hospodářským záležitostem (zj.těžbě stříbra), na listinách se objevují ojedinelé a to vedle svých strýců či bratranců. Starší Jan mizí z pramenů po roce 1327, mladší Hynek nalezl roku 1336 smrt v králově vojsku, při dobývání Gunthersdorfu.¹⁴⁸⁾

Svá nejslavnější léta měl již za sebou i nám dobře známý Raimund z Lichtenburka **(12)**. Po akci na pomoc synovi Jindřichovi z Lipé v roce 1316 se stáhl do ústraní a postupně rozprodal rodový majetek. Tak ztratil roku 1319 ve prospěch pánů z Lipé Lipnici a roku 1323 i Vranov,¹⁴⁹⁾ zbavil se dluhů a přesídlil na moravský Bítov. Ve 20.letech se v listinách objevuje pouze sporadicky.¹⁵⁰⁾ Po více než deseti letech, kdy byl pryč ode dvora, se objevuje v blízkosti krále, který mu listinou z 1.6.1329 povoluje darovat patronátní práva v Jaroměřicích sedleckému klášteři.¹⁵¹⁾ To je však o něm poslední zmínka, brzy nejspíše umírá. Od něj se odvozuje linie pánů z Bítova. Nejstarší syn Jindřich **(29)** žil jen krátce. V roce 1316 figuruje jako rukojmí za Jindřicha z Lipé, druhá a poslední zmínka o něm pochází až z roku 1328.¹⁵²⁾ Pak zřejmě umírá. Jeho syn Jan nejspíše padl s králem Janem 1346 u Kresčaku.¹⁵³⁾

Raimundův prostřední syn Smil **(30)** se uplatnil až za markraběte Karla, proto se mu budeme věnovat později.

Neprávem opomíjen bývá v literatuře Jindřich **(22)**, syn Oldřicha z Lichtenburka. Svou politickou dráhu nezačal vzhledem k Janu Lucemburskému dobře, spolu s otcem ještě v létě 1310 slibovali věrnost Jindřichu Korutanskému.¹⁵⁴⁾ I přes tento handicap se dokázal vyšvihnout mezi přední české pány a Janovy nejbližší důvěrníky. Zpočátku následoval aktivity Jindřicha z Lipé. Petr Žitavský ho uvádí roku 1317 mezi nepřáteli královny, proto se zdá pravděpodobnější, že i ve výčtu 37 pánů, které Jindřich z Lipé 27. 12. ve Vídni označuje jako své stoupence, figuruje právě Oldřichův syn a ne jeho jmenovec, syn Raimunda

¹⁴⁷⁾ RBM III, č.70.

¹⁴⁸⁾ J. Šusta: České dějiny II.3, s.216.

¹⁴⁹⁾ RBM III, č.915, RBM VII, č.601, CDM VI, č.164.

¹⁵⁰⁾ RBM III, č. 740, č. 1270.

¹⁵¹⁾ RBMIII.1568.

¹⁵²⁾ RBM III, č.305, SOA Třeboň, fond Historica i.č.319 a.

¹⁵³⁾ Kroniky doby Karla IV., s.548 jej uvádí jako syna Jindřicha z Lichtenburku. V úvahu by snad připadali ještě synové Jindřicha Pykny z Lichtenburka, ale J.Urban soudí, že se jedná o Jan Bítovského. J. Urban: Lichtenburkové, s.165.

¹⁵⁴⁾ RBM II, č.2230.

z Lichtenburka.¹⁵⁵⁾ Po domažlickém smíru se Jindřichovi podařilo rychle proniknout do králova okolí. 3.7. 1318 svědčí na listině, v níž Jan svěřuje vévodství opavské Mikuláši Opavskému.¹⁵⁶⁾ Důvěru k němu choval zřejmě i papež Jan XXII., když v květnu 1318 jeho a další nejvyšší představitele šlechtické obce Jindřicha z Lipé, Petra z Rožmberka, Viléma z Valdeka, žádá o podporu nově ustanovených inkvizitorů pro Čechy a Polsko.¹⁵⁷⁾ Listinou z ledna.1319 slibuje Jindřich Janu Lucemburskému věrnost a pomoc proti všem nepřátelům a dodává: *Lituji, že jsem byl po nějaký čas z nevědomosti jeho (=královým) odbojníkem, svou dobrotivostí mě přijal na milost a do své přízně.*¹⁵⁸⁾ Dle této formule by se zdálo, že je to smířovací listina po odboji z roku 1318. Ale jak jsme viděli, Jindřich se na králově dvoře zdržoval již o půl roku dříve, byli tudíž nejspíš dávno smířeni. Mohlo by spíše jít o vyjádření podpory při střetu s Eliškou Přemyslovnou a jejími spojenci. To dokazuje listina Sezimy a Racka z Bělé, Buška z Krašova a Dětricha z Krašovic, kteří slibují pomoc obzvláště proti Vilémovi z Valdeka.¹⁵⁹⁾ V politickém životě zůstával Jindřich ve stínu Jindřicha z Lipé, ale osobně mohl být Janovi Lucemburskému bližší Lichtenburk, vyznávající rytířský způsob života. Jindřich už v roce 1321 táhl s Plichtou ze Žerotína proti pohanům do Prus. Na Litvu se podíval ještě jednou v zimě 1336/1337, tentokrát v družině svého krále.¹⁶⁰⁾ Nevíme, zda se účastnil i Janovy poslední bitvy, ale pokud ano, vrátil se na rozdíl od svého panovníka i synovce Jana živ a zdrav. Jindřich se neúčastnil jen válečných tažení, ale byl svědkem řady vnitropolitických i zahraničních aktů. Od roku 1320 do roku 1355 často zasedal na zemském soudu jako jeden z přísedících.¹⁶¹⁾ Svědčil na několika královských a markraběcích listinách, nechyběl roku 1327 v králově průvodu při cestě do Vratislavi, a o několik měsíců později s dalšími dvanácti šlechtici sjednávali finanční zajištění věna Jana Jindřicha Lucemburského.¹⁶²⁾ Jindřichovým sídlem byl Lichtenburk (Lichnice), ale kvůli nedostatku financí, které spotřeboval na svá rytířská tažení, nedokázal zvládnout provoz nákladného hradu. Po roce 1329 prodal Lichtenburk Janu Lucemburskému a dostal za něj hrad Litice a polovinu Chocně.¹⁶³⁾ Jak upozorňuje Jan Urban, Choceň patřila ještě ve 30.letech Mikuláši z Potštejna. Konfiskaci jeho majetku provedl až markrabě Karel. Urban z toho usuzuje, že Jindřich byl zřejmě Janovým věřitelem a náhrady za Lichnici dostával postupně.¹⁶⁴⁾ Jindřich se dožil věku přes 60 let. Ne tak jeho synové Václav, Čeněk a Jan kteří zemřeli příliš

¹⁵⁵⁾ ZK, s.321, RBM III, č.408.

¹⁵⁶⁾ RBM III, č.454.

¹⁵⁷⁾ Jindřich je zde nazýván Henrico de Monte Luado RBM III, č.440.

¹⁵⁸⁾ RBM.III, č.481.

¹⁵⁹⁾ RBM III, č.491.

¹⁶⁰⁾ J.Goll: Čechy a Prusy ve středověku, Praha 1897, s.58. Pruské řádové prameny sice vzpomínají pouze nejmenovaného Lichtenburka, ale jak správně podotýká J.Urban, v této době to mohl být jen on nebo jeho bratranec Jindřich. Ve prospěch Oldřichova syna hraje to, že své pruské tažení zopakoval i to, že měl lepší příležitosti stýkat s Plichtou ze Žerotína, ZK, s.516.

¹⁶¹⁾ přísedící neboli 12 zemských kmetů tvořících plénum soudu patřili vždy k nejurozenějším a nejvlivnějším zemským pánům. Reliquiae tabularum terrae Bohemiae a MDXLI igne consumptarum (RT)I. ed.Josef Emler, Praha 1870, s.399, 400, 401, 30, 408, 413, 418.

¹⁶²⁾ RBM III,č.1303, č.1304, č. 1393, RBM IV, č.386, č. 387, č.1062, č.1472, č. 1475,č. 2189, ZK, s.489.

¹⁶³⁾ RBM III, č.1831.

¹⁶⁴⁾ J.Urban: Lichtenburkové, s.177,178.

mladí, než aby stačili významněji promluvit do dění v Českém království. Od nejstaršího syna se odvozuje rodová linie Pyknů z Lichtenburka.

Ani členové poslední lichtenburské větve, pánové ze Žleb, příliš do politického dění nezasáhli. Tato linie se odvozuje od Václava ze Žleb(19), nevlastního bratra Hynka Krušiny z Lichtenburka I. Jak již bylo řečeno, mladší synové Jindřicha z Lichtenburka Václav a Čeněk (21) postupovali ve veřejných záležitostech spolu se strýcem Oldřichem, s nímž slibovali roku 1310 věrnost Jindřichu Korutanskému.¹⁶⁵⁾ Čeněk zemřel roku 1314 „nerytířskou zbraní,“ šípem, za blíže neznámých okolností. Jedinou zmínku poskytuje Dalimilova kronika: „*Co šlechtných pánův střela, v nově jest v rovu zavřela! Žlebského Čenka mladého...*“¹⁶⁶⁾ Václavův syn Hynek (51) patřil nejzámožnějším z Lichtenburkům. Vlastnil Žleby, Ronovec a Klapý, posledně jmenovaný ztratil ve prospěch Jana, který ho r.1335 směnil se Zbyňkem Zajícem z Valdeka za Žebrák.¹⁶⁷⁾ V roce 1337 zasedal na zemském soudu a roku 1342 se zúčastnil se Smilem z Bítova, Janem z Klingenbergu a Ješkem z Boskovic úmluvy dvou zbývajících synů Jindřicha z Lipé, Pertolda a Čenka, o dělení rodového majetku.¹⁶⁸⁾

V této době však Žlebští z Lichtenburka patřili k poměrně nevýznamným českým rodům.

3.c Proč právě Ronovci?

Více než dvacet let se Ronovci udrželi na samém vrcholu politické moci. Byli jsme svědky pozoruhodných osudů mnoha výjimečných osobností, několika dramatických zvrátů a následného triumfu. Co však bylo příčinou tohoto vzestupu, kterého Ronovci nikdy předtím, ale také už nikdy poté nedosáhli. A proč právě Ronovci? Mnohé již bylo řečeno dříve, ale v závěru této kapitoly se pokusíme na tyto otázky odpovědět souhrnně.

K lepší představě o postavení Ronovců mezi ostatními šlechtickými rody nám poslouží přehledné tabulky o držbách úřadů a o majetkových poměrech, které vypracoval Jiří Jurok.¹⁶⁹⁾

Podívejme se nejprve na politicky nejvlivnější rody v Čechách podle počtu udělených nejvyšších, menších a ostatních úřadů za Jana Lucemburského. První příčky suverénně okupují Ronovci: páni z Lipé s 9 vysokými úřady a páni z Dubé se třemi. Po třech vysokých úřadech mají také Rožmberkové, Pluhové z Rabštejna čtyři, Zajícové z Valdeka dva. Páni z Lichtenburka, stejně jako několik dalších rodů jeden.¹⁷⁰⁾ Zkoumáme-li politicky nejvlivnější rody v Čechách podle počtu osob zastávajících nejvyšší, menší a ostatní úřady za Jana Lucemburského, vychází nám opět převaha Ronovců- na prvním místě páni z Lipé a páni z Dubé shodně se třemi osobami. Ostatní rody mají v nejvyšších úřadech pouze po jedné

¹⁶⁵⁾ RBM II, č.2230.

¹⁶⁶⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.178, s.315.

¹⁶⁷⁾ RBM IV, č.246.

¹⁶⁸⁾ RT I, s.408. RBM IV, č.1087.

¹⁶⁹⁾ J. Jurok: Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, Nový Jičín 2000, s.63, s. 66, s. 69.

¹⁷⁰⁾ Tamtéž, s.63.

osobě.¹⁷¹⁾ Na Moravě pak páni z Lipé v počtu udělených úradů (měli dva) poněkud zaostávali za pány ze Šternberka, Kunštátu a Lomnice, avšak v bohatství všechny hravě předčili.¹⁷²⁾ V Čechách pak jsou nejbohatší páni z Dubé (po sečtení všech větví), páni z Vartemberka a Rožmberka. Jurok k tomu říká: „...překvapující superiorita severočeské šlechty-pánů z Lipé, u Dubé a Vartemberků, jejichž politická, populační a zřejmě i majetková převaha, těžící z postupné kolonizace naprosto zatlačuje do pozadí dříve nejmocnější jihočeské rody pánů z Landštejna, Krumlova a z Rožmberka. Páni z Lipé, Dubé a Vartemberka se v době předhusitské zřejmě dostali na zenit svého vývoje, kterého již poté nikdy nedosáhli.“¹⁷³⁾

Z uvedeného lze odvodit, že politická moc jde ruku v ruce s bohatstvím. Ovlivňují se v obou směrech. Bohatý šlechtic (ale i měšťan) mohl- obzvláště za Jana Lucemburského- dosáhnout slušného „kariérního“ posunu a naopak politický zdatný jedinec mohl pro sebe a svůj rod získat nejen výnosný statek.

Ronovci, jak jsme již měli možnost poznat, byli v okamžiku nástupu Jana Lucemburského na trůn velmi bohatí. Páni z Dubé systematicky zvětšovali své severočeské dominium obratným hospodařením, využívající přízně, kterou jim věnovali poslední Přemyslovci. Páni z Lipé, za Václava II. ještě nikterak významný a majetný rod, se vzdali díky Jindřichovi z Lipé natolik, že během několika let mohli konkurovat i tradičně mocným Vítkovcům. Jindřich z Lipé měl obzvláště vyvinutý smysl pro zisk, dokázal objevit zdroje hotových peněz a zužitkovat je pro sebe. Úřad podkomořího, který zastával, byl jakousi formou finančního podnikání a Jindřich jej dokonale využil. Neváhal ani vejít do spolku s měšťany, což se pro šlechtice považovalo za nedůstojné. Jindřich na konvence nedbal- a opět slavil úspěch. Majetek Jindřicha z Lipé se dále hromadil za vlády Jana Lucemburského, který po roce 1319 udělil svému prvnímu šlechtici a jeho královské milence množství statků, takže v závěru života figuroval jeho rod jako nejbohatší na Moravě. Zajištěné majetkové poměry zabránily rodinným rozepřím, které by rod oslabovaly, jak tomu bylo v pozdějších letech, například ve větví Bítovských z Lichtenburka, kdy se na počátku 15. století potomci tří bratrů Jindřicha, Henslina a Jiřího tísnilo ve dvou hradech Bítov a Cornštejn, v těžko identifikovatelném vlastnictví jednotlivých podílů, takže některé rozepře končily i ozbrojenými srážkami a násilím.¹⁷⁴⁾

Jejich předek z poloviny 13. století, Smil z Lichtenburka (4), byl podobně podnikavou osobností jako Jindřich z Lipé, neboť se dokázal prosadit v oblasti, která doposud příslušela jen králi, totiž v těžbě stříbra. Ohromné bohatství, které Lichtenburkové nabyli, však na přelomu 13. a 14. století pozvolna ztrácejí. Spolu s majetkovým propadem klesá i politická moc kdysi vlivných Lichtenburků.

Pouhý majetek by ovšem k tak skvělému postavení nestačil. Obrovskou devizou Ronovců byla dlouholetá politická praxe a dobrá znalost dvorského prostředí. V okolí krále se Ronovci pohybovali nepřetržitě od roku 1283, bez nějakého nuceného odchodu ode dvora, jak se to přihodilo například Vítkovcům. Tuto kontinuitu zapříčinila především vzorná rodinná spolupráce. Starší příslušníci rodu pomáhali v prvních kariérních krůčcích nejen svým synům, ale také bratrancům a synovcům. Tak se stalo, že i když některá z ronovských větví z nějakého důvodu ochabovala, byla ji schopna nahradit jiná. Lichtenburkové, přední rod za

¹⁷¹⁾ Tamtéž, s.66.

¹⁷²⁾ Tamtéž, s.64, s. 69.

¹⁷³⁾ Tamtéž, s.66-67.

¹⁷⁴⁾ J.Urban:Lichtenburkové, s.169.

Václava I. a Přemysla Otakara II. usnadnil vstup na politickou scénu pánům z Dubé, páni z Dubé pak za Václava II. pánům z Lipé. V době, kdy byl obvyklý řád věcí narušen, tedy po vymření domácí dynastie, byli Ronovci schopni zkoncentrovat své síly k vlastnímu prospěchu. Dokázali totiž vycítit záchvěvy politického dění, bez váhání se točili po větru a dle situace se postupně se ziskem přiklonili k Rudolfovi Habsburskému, Jindřichu Korutanskému a naposledy k Janu Lucemburskému. Jak se již mnohokrát v dějinách prokázalo, umění přiklonit se včas na vítěznou stranu leckdy vydá za všechny ostatní s

4. Ronovci mezi králem Janem a princem Karlem?

Léta 1334-1346 lze označit jako dobu dvojvládní,¹⁾ neboť se na řízení osudů Českého království podíleli oba Lucemburkové. Bylo to necelých třináct let složitého a rozporuplného soužití, naplněného vzájemnými roztržkami, kontraproduktivními akty, ale též obratnou diplomacií a spoluprací, která na konci Janova života vyvrcholila úspěšným završením společného cíle- ziskem římského trůnu pro Karla. V mnoha ohledech problematická koexistence Jana a Karla byla svým způsobem logická- střetávaly se zde dvě mimořádné, inteligentní a sebevědomé osobnosti, každá s jinou představou koncepce vlády v lucemburském soustátí.

Návrat Karla do Čech znamenal pro domácí šlechtu velkou změnu. Především ukončoval hejtmanskou vládu pánů z Lipé a pánů z Dubé, kterým dlouhodobá nepřítomnost panovníka v zemi jistě vyhovovala. Zpočátku sice k převratným změnám nedošlo, i Karel pobýval často v zahraničí a využíval služeb zemských hejtmanů, ale vybíral si rádce a důvěrníky i z jiných šlechtických rodů, nejen z Ronovců. Situace z listopadu 1333 se do jisté míry podobala Janovu příchodu do Čech v roce 1310. Karel také předáky šlechtické obce neznal a uspokojivý vztah k sebevědomé šlechtě si musel si teprve vybudovat a vymezit. Předtím, než se stal českým králem, měl dostatek času české prostředí poznat, vytvořit si koncepci vlády a najít okruh spolupracovníků, o něž se mohl opřít. Vztahy Karla k jednotlivým příslušníkům domácí šlechty se během této doby přirozeně vyvíjely. V této kapitole se podíváme, jak tento proces probíhal v případě Ronovců.

Ronovci vzešli z mocenského zápasu šlechty a krále Jana notně posílení. Dlouhá léta těžili z výsostného postavení, které jim vybudoval Jindřich z Lipé (24). Ten sice v srpnu 1329 zemřel, ale nahradili jej jeho synové, držitelé dědičného titulu nejvyššího maršálka a zemští hejtmani. Také páni z Dubé zastávali vysoké světské i církevní hodnosti: Hynek Berka z Dubé (27) byl nejvyšším purkrabím pražským a dvakrát zemským hejtmanem, jeho bratr Hynek Žák (26) držel od roku 1326 olomoucký biskupský stolec. Byli tu však i další Ronovci, kterým se posléze podařilo prosadit se v okolí krále Jana nebo markraběte Karla. Hlavní pozornost bude upřena k otázkám, zda Ronovci dávali přednost Janově či Karlově koncepci vlády, jak reagovali na změny vztahů mezi otcem a synem, jak se na politické scéně promítl nástup nové ronovské generace a zda tato generace vystupovala se stejnou soudržností jako jejich otcové a dědové. Otazník v nadpisu této kapitoly má symbolizovat otázku, zda se Ronovci přiklonili k jednomu či druhému Lucemburkovi, či zda se mezi nimi snažili podle situace lavírovat s ohledem na vlastní prospěch a zisk.

První podkapitola podává orientační přehled Karlova a Janova působení v Českém království v letech 1333-1346. Výklad, místy až schématický, jsem se snažila záměrně

¹⁾ Tímto pojmem chápeme plnou účast obou panovníků v téže oblasti nedílné politické moci, na rozdíl od spoluvladařství, které předpokládá rozdělení moci. O systému dvojvládní více Jiří Spěváček: Karel IV., s.179-180.

omezit jen na aspekty týkající se české šlechty, protože není třeba zdlouhavě opakovat to, co již bylo několikrát popsáno na stránkách jiných publikací.²⁾ Pozornost je věnována především kolísavým postojům české šlechty v podpoře Jana nebo Karla a též způsobům, jakými s různými šlechtickými uskupeními král a markrabě vycházeli.

4.a Otec a syn- soupeři a spojenci

„Léta vtělení Páně 1333, dne 30.října, to jest dva dni přede Všemi svatými, Karel, který se jmenuje i Václav, prvorozený syn českého krále Jana a zákonitý dědic království, ...vešel s hojným množstvím šlechticů do Prahy.“³⁾

Na sklonku října 1333 překročil sedmnáctiletý Karel Lucemburský hranici Českého království. Vracel se do rodné země, kterou opustil před deseti lety. Ponechám stranou úvahy, co bylo motivací návratu, z jakého impulsu vyšel a zda byl předem konzultován s králem Janem, tímto tématem se dostatečně zabývali jiní badatelé.⁴⁾ Karlův příchod byl pro mnohé spojován s nadějí na lepší časy, na ukončení „bezvládní.“⁵⁾ Království bude mít alespoň následníka trůnu, když král, který si v Čechách nikdy nezvykl, dával přednost pobytu v milované Francii či Lucembursku.

Ve skutečnosti byl Karel zatím větším cizincem než jeho otec. Neznal domácí poměry, mateřský jazyk zapomněl, přišel s holýma rukama, v doprovodu hrstky českých šlechticů, s nimiž se seznámil před necelým měsícem.⁶⁾ Neměl s sebou ani vlastního notáře a písaře a nebyl vybaven žádnou oficiální pravomocí.⁷⁾ První tři měsíce vystupoval s pouhým

²⁾ Jiří Spěváček: Jan Lucemburský, s.493-567; Jiří Spěváček: Karel IV., s.103-180; Josef Šusta: České dějiny II. Otec a syn.; Lenka Bobková: Velké dějiny zemí Koruny české IV.a , s.142-212; Jaroslav Čechura: České země v letech 1310-1378, Lucemburkové na českém trůně I., Praha 1999 s.56-64; Jaroslav Čechura: Karel IV. Na dvojím trůně, Praha 1998, s. 43-69; František Kavka: Karel IV. Historie života velkého vladaře, Praha 1998, s.66-115; Zdeněk Fiala: Předhusitské Čechy, s.50-81; František Palacký: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě II. Od roku 1253 až do roku 1403, s.372-422; Jaroslav Mezník: Lucemburská Morava, s.33-50, aj; Společné působení Jana a Karla zachycuje částečně Zbraslavská kronika, s.394-419, s odstupem času i autobiografický Vita Caroli Quarti, ed.J. Binder, M. Ryšková, B. Ryba, J.Pavel, Praha 1978 s. 26- 49. Dále Kronika Františka Pražského, Kronika Pražského kostela od Beneše Krabice z Weitmile, Kronika česká Přibíka Pulkavy z Radenína či Neplachovo Stručné sepsání kroniky římské a české, souhrnně vydané pod názvem Kroniky doby Karla IV, Praha 1987.

³⁾ ZK, s. 394.

⁴⁾ J. Spěváček : Karel IV., s.98-102; J. Šusta: České dějiny II.3, s.27,28; F. Kavka: Karel IV., s.62-65; J. Mezník: Lucemburská Morava, s.33. O svém návratu, i když s odstupem několika let, se zmiňuje sám Karel ve vlastním životopise: Kroniky doby Karla IV., s.27.

⁵⁾ Bezvládním nazývá stav země Petr Žitavský: ZK, s.384. Faktem je, že od 20.let 14.století v Čechách prakticky neexistoval panovnický dvůr. Jan Lucemburský pobýval v zahraničí, královna Eliška se po nezdařeném pokusu uchopit moc stáhla do ústranní,dokonce necelé tři roky pobývala mimo České království, v Bavorsku, a až do své smrti v roce 1330 zápasila s finanční tísní. Následník trůnu Karel a jeho mladší bratr Jan Jindřich žili od malička na panovnických dvorech ve Francii, respektive v Tyrolech, podobně tomu bylo v případě jejich sester. Neutěšenou situaci v zemi ještě podtrhovala jedenáctiletá nepřítomnost pražského biskupa Jana IV. z Dražic, který se v Avignonu hájil proti nařčení z kacířství.

⁶⁾ V říjnu 1333 se setkal Karel v Meránu se šestici českých šlechticů- proboštem vyšehradským Janem Volkem, Petrem z Rožmberka, Vilémem z Landštejna, Jindřichem ml.z Lipého, Těmou z Koldic a Otou z Bergova Nejspíš na jejich popud odjel kralevic do Čech. RBM III, č.2048 .

⁷⁾ Jiří Spěváček: Listinná falza a politická moc markraběte Karla. In: Československý časopis historický (ČSČH) 17, 1969. s.301-310.

označením *primogenitus regis Bohemiae*, posléze mu otec udělil titul markrabě moravský, kterého Karel užil poprvé 25.1.1334.⁸⁾ Titul byl převzat z přemyslovského období, kdy nejstarší syn českého krále dostával Moravu do lenní správy. V případě Karla však nešlo o teritoriální omezení moci na pouhou Moravu, užíval totiž své svěřené moci v celém Českém království a od počátku sídlil především v Praze. Zprvu zřejmě nebyl obsah markraběcí hodnosti přesně stanoven, ale s největší pravděpodobností se od počátku počítalo s trvalým a nedílným podílem na panovnické vládě v českých zemích. Karel jako hlavní dědic země vyslovoval zvláštními listinami souhlas s některými rozhodnutími otce, která se trvale dotýkala panovnických práv, a naopak Jan zejména v prvním období potvrzoval zásadnější rozhodnutí mladého Karla.⁹⁾ I pro zahraniční politiku měl titul markraběte svůj význam- Karel mohl v jednání s říšskými knížaty vystupovat coby markrabě s mnohem větší vážností než jen jako prvorozený syn svého otce.

Karel bystře pochopil, že základem jeho budoucí rodové moci nemůže být Lucembursko, natožpak nestálé a nejisté italské signorie, jejichž bouřlivou atmosféru okusil mladík na vlastní kůži. Tím, že se opřel o domácí šlechtu, dal najevo, že České království považuje za svou hlavní mocenskou základnu. Proto se také ihned po svém návratu pustil s mladickým elánem do obnovy neobyvatelného hradu a do vykupování zastaveného královského zboží. Podařilo se mu získat na svou stranu skupinku vlivných pánů, které nazývá „*obec šlechtitných mužů*.“¹⁰⁾ Konkrétně je nejmenuje. Kteří to byli, lze soudit z několika málo listin. V prvé řadě sem můžeme nejspíš počítat některé z pánů, kteří doprovázeli Karla z Merana do vlasti. V poselstvu tehdy byli Jan Volek, Vilém z Landštejna, Petr z Rožmberka, Jindřich z Lipé (43), Ota z Bergova a Těma z Koldic.¹¹⁾

O Ronovci Jindřichu z Lipé, v této době hlavě svého rodu, bude řeč později. Jan Volek byl vlastně jediným Karlovým příbuzným přítomným v Českém království. Pocházel levobočně z rodu Přemyslovců, což mělo v království svou váhu. Navíc byl vyšehradským proboštem a nejvyšším kancléřem. Je tedy pochopitelné, že se Karel pro první dobu opřel o jeho autoritu. Na konci roku 1333 zemřel dosavadní olomoucký biskup Hynek Žák a na jeho místo nastoupil právě Jan Volek.¹²⁾ Jeho moc a vliv tím ještě stoupl, z čehož těžil i mladý Karel. Naopak Jan Volek mohl v synovci hledat protiváhu ke králi Janovi, k němuž neměl od svého zatčení v roce 1322 příliš důvěry. Dalším motivem pro podporu Karla byl zájem na tom, aby se zamezilo rozchvacování církevního majetku, ke kterému za hejtmanské vlády docházelo.

Petr z Rožmberka a Vilém z Landštejna patřili k starému a mocnému rozrodu Vítkovců. Jistě s nelibostí sledovali monopol pánů z Lipé a jejich stoupenců na správu země. Doufali, že se jim s pomocí mladého markraběte podaří situaci změnit, k čemuž skutečně došlo. Vilém z Landštejna se stal ještě v roce 1333 nejvyšším podkomořím a Petr z Rožmberka získal roku 1334 znovu úřad nejvyššího komorníka.¹³⁾ Snad podobný motiv jako Vítkovci, tj. snahu získat výnosné úřady na úkor dosavadních předáků, mohli mít i Těma z Koldic a Ota z Bergova. Přesto nemůžeme jednoznačně tvrdit, že byli nespokojeni s vládou krále Jana, vždyť jako jedni z mála šlechticů z Čech patřili mezi královy blízké družiníky a právě jemu

⁸⁾ CDM VII, č.2, L. Bobková: Velké dějiny zemí Koruny české IV.a, s.143.

⁹⁾ Karlova potvrzení: například RBM IV, č.19, č.20, Janova potvrzení: například RBM IV, č.15, č.78.

¹⁰⁾ Kroniky doby Karla IV, s.28.

¹¹⁾ RBM III, č.2048.

¹²⁾ ZK, s. 395-6.

¹³⁾ RBM IV, č.43. Petr zastával tento úřad již v letech 1311-1318.

vděčili za svůj mocenský přestup. Přesto se oba stali Karlovými rádci a důvěrníky. Vidíme, že každý z oněch výše jmenovaných dostal nějaký významný úřad nebo se stal Karlovi blízkým. Naopak mimo hru zůstal Janův oblíbenec Oldřich Pluh.¹⁴⁾

Tito „šlechtí muži“ poskytli Karlovi prostředky, aby mohl zastavené královské statky a hrady vykoupit, a šlechtická obec mu povolila obecnou berni, a to i přesto, že se v roce 1331 král Jan zavázal, že již nebude žádnou obecnou berni požadovat.¹⁵⁾ Z vybraných peněz Karel vyplatil téměř dvacet hradů a mnoho dalších statků.¹⁶⁾ Byl si ale vědom, že přízeň šlechty může rychle skončit, až její představitelé zjistí, že se mladý, zdánlivě poddajný markrabě nehodlá podřídit jejich vlivu. Proto proti ní hledal spolehlivé spojení. Našel je u církevních institucí, které se snažily vymanit z područí velkých světských feudálů. Uděloval jim nejrůznější privilegia a správní a soudní autonomii, nezávislou na světské moci. Pod svůj přímý vliv se snažil Karel získat také některá významná města, zj. Staré Město pražské a Menší Město pražské. Svě představy mohl realizovat Karel celkem bez překážek. Jeho otec do království rok a půl vůbec nezavítal.

To se změnilo Janovým příjezdem 30.7.1335.20) Nastalo období ne zcela bezproblémového soužití otce a syna. Jan koncem roku zdanil dle svého zvyku kláštery a města, většinu peněz poslal k Rýnu za svými věřiteli a zbytkem zaplatil žoldněřům.¹⁷⁾ Zatímco Karlův vliv na domácí záležitosti v roce 1335 trochu poklesl, protože ho zaměstnávaly četné zahraniční záležitosti, Jan se rozhodl pro tentokrát v Čechách servat déle. Ujal se pokračování stavebních prací na Pražském Hradě, které započal jeho syn, a přivedl do země svou druhou manželku, Beatrix Bourbonskou. Beatrix přijela do Prahy 2.1.1336 a již následujícího dne odjel Karel za bratrem do Tyrol, zřejmě v důsledku roztržky s otcem, o níž se Karel zmiňuje ve svém životopise.¹⁸⁾ Někteří šlechtičtí předáci se v obavách ze silné panovnické moci a z nelibosti nad systematickou restitucí královských statků pokusili zasít nedůvěru mezi krále a jeho prvorozeného syna. Karel odjel do Tyrol s poměrně slabým vojenským doprovodem, ale s mohutnou družinou spíše politicko-administrativního zaměření. Patřili do ní Bušek z Velhartic, kancléř Mikuláš Brněnský a jeho bratr, dále budoucí Karlův kancléř Mikuláš Luckův, zemský písař Štěpán z Tetína, Konrád, písař Jana Volka, několik komorníků z českými jmény, štolbové, dva lékaři, ale také holič Heinrich Austrunk.¹⁹⁾

Nejmocnější a nejvlivnější čeští páni zůstali doma. V únoru vypukla válka proti Habsburkům. Vojenské tažení přivodilo Janovi další finanční nesnáze. Zadlužil se a potřebu peněz řešil obvyklým způsobem-půjčkami a zástavami. Ač je třeba brát s rezervou optimistický tón v Karlově životopise „... a království prospívalo den ode dne, obec dobrých

¹⁴⁾ V roce 1336 znovu získal úřad nejvyššího podkomořího. Souvisí to pravděpodobně s Janovým návratem do Čech.

¹⁵⁾ Kroniky doby Karla IV., s.28, RBM IV,č. 48, RBM III, č.1807.

¹⁶⁾ Kroniky doby Karla IV.,s.28.

¹⁷⁾ ZK, s.410

¹⁸⁾ Tamtéž, s.412, Kroniky doby Karla IV., s.28.

¹⁹⁾ Tamtéž. J. Spěváček se ovšem domnívá, že k roztržce došlo již v prosinci 1335. (J.Spěváček:Karel IV. s.121.). Problém je, že v Karlově autobiografii není pasáž o našeptávání zlých rádců přesně datována a při srovnání textu Vita Caroli s listinným materiálem můžeme najít chronologické nesrovnalosti. J.V. Šimák: klade tuto roztržku až do roku 1337. (J.V.Šimák: Kdy upadl Karel IV.v nemilost otcovu? ČČH 32, 1926, s.570-574) Jde ale zcela zjevně o záměnu s jiným Karlovým odchodem do Tyrol, který se skutečně odehrál v dubnu 1337.

nás milovala, zlí se nás naopak báli a vystříhali se zla. Spravedlnost sdostatek vládla v království...,“²⁰⁾ zásluhy o upevnění panovnické moci v zemi markraběti upřít nelze.

Nyní se mu dílo otcovými zásahy hroutilo pod rukama. Jan si půjčoval od majetného českého panstva a zastavoval jim královské statky, například pánům z Lipé zastavil za jejich pomoc hrad a městečko Chvojno a Petrovi z Rožmberka prodal hrad Zbiroh se vším příslušenstvím, městečko Radnici a Mýto s některými vesnicemi.²¹⁾ Navíc mu již v lednu 1336 podstoupil za 9 000 kop pražských grošů k doživotnímu užívání Zvíkov,²²⁾ jeden z hradů, který Karel vykoupil ze zástavy. Do zástavy se dostal i Křivoklát, připadl pražskému patricijovi Janu synu Bártovu z rodu Olbramoviců. 8.1.1337 daroval král Ješkovi z Vartemberka a na Veselí v plné, dědičné vlastnictví hrad Veliš s Jičínem a přilehlým panstvím.²³⁾ Zastavovány a předávány do rukou šlechty byly i kláštery. Finanční nedostatek řešil král také tím, že udělil veškerým měšťanům ungelt z vína a soli, nechal dokonce kopat v židovské synagoze a hledat v bazilice sv. Víta údajně ukrytý poklad, což vyvolalo velké rozhořčení.²⁴⁾

V době Karlovy nepřítomnosti se někteří z těch pánů, kteří ho dříve podporovali, přidali na stranu krále Jana. To platí především o ctižádostivých Vítkovcích. Králi vojensky pomohli v Pošumaví, ohrožovaném Ludvíkem Bavorem. Petra z Rožmberka a Viléma z Landštejna nazývá král v listině z 1.8.1336, „*specialissimos ac proximos suos servitores*,“²⁵⁾ a poskytuje jim nejrůznější materiální výhody. Kromě již zmíněných hradů získal Petr Rožmberka v zástavu výnosy z dolů na zlato v Letech u Zvíkova a další zboží.²⁶⁾ Ale nebyli to jen Vítkovci, kdo využíval královy tísně a snažil se o zisky, podobně jako za hejtmanské správy. Karel proti tomu nemohl zasáhnout, jednak byl stále v cizině, jednak neměl v té době dost prostředků, aby si přízeň nejmocnějších pánů zajistil pro sebe.

Nemáme bohužel přesné informace, kdy se napětí mezi Janem a Karel uklidnilo, ale v zimě 1336/1337 se společně účastní tažení na Litvu. Do Prahy se vrátili v dubnu 1337 s neúspěchem a Jan se zhoršující se oční chorobou, která měla s největší pravděpodobností vliv na Janovu podrážděnost a z ní plynoucí další roztržku se synem. Ještě v dubnu Karel opustil před otcovou nelibostí Čechy a v doprovodu malé družiny se vydal do Tyrol. Z českých pánů ho doprovázeli Bušek z Velhartic, Jan z Lipé **(45)**, Zbyněk Zajíc ze Žebráka a zemský písař Štěpán z Tetína.²⁷⁾ Za necelé tři měsíce království opět osiřelo. Královna Beatrix, roztrpčena nad nepřízní českého prostředí, odjela počátkem června zpět do vlasti, Jan ji následoval 9.července. Markraběnku Blanku po Beatričině odjezdu vykázal do Brna a zakázal posílat za Karlem do Tyrol důchody z markrabství. Správu království svěřil opět hejtmanovi, jímž byl Pertold z Lipé **(46)**.²⁸⁾

²⁰⁾ Kroniky doby Karla IV., s.28.

²¹⁾ RBM IV, č.288, č.300.

²²⁾ RBM IV, č.254.

²³⁾ J.Šusta: České dějiny II.3, s.218, RBM IV. č.2188.

²⁴⁾ RBM IV,č.305, ZK, s.413.

²⁵⁾ RBM IV,č.318.

²⁶⁾ RBM IV, č.431, č. 432, č. 433, č. 575.

²⁷⁾ ZK, s.517. Tentokrát Karla provázeli významní čeští páni- Jan z Lipé byl nejvyšším maršálkem, Zbyněk Zajíc pocházel z mocného rodu Valdeků a od 1343 zastával hodnost nejvyššího číšníka, od 1350 nejvyššího stolníka a 1350-1361 nejvyššího mistra královské komory. Štěpán z Tetína byl po dlouhá léta nejvyšším zemským písařem (1337-1382). Bušek z Velhartic, osobní Karlův komorník v Itálii zemřel, stejně jako Jan z Lipé.

²⁸⁾ ZK, s. 415-416.

Karel se vrátil až v listopadu 1337. Nemáme zprávy, zda se tak stalo po předchozí poradě s otcem. Nezamířil ihned do Čech, ale usídlil se na několik měsíců v Brně, kde pobývala i Blanka. Nejnaléhavějšími úkoly bylo obnovit vládu v markrabství a vyřešit finanční problémy. Ty byly naléhavé, protože Jan vybral důchody z markrabství dopředu. Karel se musel obracet na moravské kláštery s žádostí o další zálohy se slibem, že budou osvobozeny v příštích letech od dávek.²⁹⁾ Předpokládá se, ač o tom nemáme přímý doklad, že využil také podpory Jana Volka a některých svých šlechtických příznivců, jejichž jména ovšem neznáme. Do konce roku 1337 Karel alespoň částečně upevnil své postavení na Moravě a na počátku roku nového se vypravil do Prahy. Ač se i v jeho přítomnosti nepřestává Petr z Rožmberka titulovat zemským hejtmanem,³⁰⁾ je třeba odmítnout Šustův názor, že Karel musel s Rožmberkem o výkon vlády soupeřit.³¹⁾ Karlova suverenita při uplatňování panovnické moci nenechává na pochybách, že byl nadřazen všem zemským úředníkům. České pány, posílené půlroční nepřítomností obou Lucemburků, sice opominout nemohl, ale oporu hledal podobně jako na Moravě v kláštrech, které se snažil vyvést z hospodářské tísně. Podařilo se mu dosáhnout jisté konsolidace poměrů a na tom nic nezměnil ani příjezd krále Jana v květnu 1339. S pány, kteří se před několika lety přidali na Janovu stranu, dosáhl Karel zřejmě nějaké oboustranně přijatelné dohody. O tom svědčí to, že opakovaně svěřoval při svém odjezdu funkci zemského hejtmana v Čechách Petru z Rožmberka.³²⁾ Na Moravě tutéž funkci vykonával Jan Volek. Mnohem více trápily Karla finanční záležitosti. Oba Lucemburkové, silně zadlužení u nejrůznějších věřitelů, museli čelit jejich naléhání. Jedním z nich byl i Hynek Náchodský u Dubé (38), o němž bude řeč níže. Východiskem z finančních nesnází se stala až nová obecná berně, kterou v červnu 1339 páni po určitém váhání povolili pod výhradou, že její výnos nemá být užít na splácení královských dluhů, ale na vykoupení zastavených nebo jinak zcizených královských statků.³³⁾

V této době již byl Karel Janovi spíše vítaným spoluhráčem, než soupeřem. Králův slábnoucí zrak vyhasl zcela po neúspěšné léčbě v Montpellieru v lednu 1340 a Janovi nezbývalo nic jiného, než vložit všechny své naděje do prvorozeného syna. Rozhodl se upravit Karlovo postavení v Českém království tím, že ho nechal designovat českým králem. Stalo se tak na zemském sněmu svolaném do Prahy 11.6.1341. Jan navrhl zástupcům šlechty, duchovenstva a královských měst z Čech, Moravy, Slezska i města Vratislavi, aby byl Karel přijat za jeho nástupce na českém trůně. Návrh volby byl přijat a potvrzen zvláštními listinami.³⁴⁾ Karlovo zesílené postavení se odráží i v titulaturách- v listinách je nazýván nejen jako *capitaneus*, ale též honosněji *rector generalis regni Bohemiae*. Poddaní pak mají být *paterni et nostri fideles*, tedy povinni nejen otcí, ale i jemu závazkem poddanské věrnosti.³⁵⁾ Karel měl být ještě za otcova života korunován, aby jeho postavení jako „rex iunior“ získalo větší vážnost, ale vše zůstalo jen ve fázi jednání.³⁶⁾ Do budoucna měl mít následník v Českém království volné

²⁹⁾ CDM VII, č.175, č.176, č.178.

³⁰⁾ Nevíme, kdy v této funkci vystřídal Pertolda z Lipé, poprvé se Rožmberk s titulem capitaneus objevuje na počátku roku 1339 (RBM IV, č.2200).

³¹⁾ J. Šusta, České dějiny II.,3.s.292.

³²⁾ Na podzim 1339 RBM IV,č.2200, v létě 1340 RBM IV, č.812.

³³⁾ Pro Čechy RBM IV, č.693, č.694, pro Moravu CDM VII, č.242.

³⁴⁾ CDM VII, č.327.

³⁵⁾ RBM IV,č 1634, CDM VII, č.479 ,CDM VII, č.380, č. 381, č. 396 aj.

³⁶⁾ RBM IV, č.1033.

ruce, protože se král Jan v únoru 1342 zavázal, že za 5 000 hřiven stříbra na dva roky odejde z království.³⁷⁾

Karel již od roku 1341 prováděl některé důležité změny v personálním složení dvora. Novým podkomořím, se stal Rus z Litic,³⁸⁾ který vydržel v tomto úřadě velmi dlouho-až do roku 1356. O svůj úřad nejvyššího dvorského sudího přišel Janův oblíbenec, Oldřich Pluh z Rabštejna, a Pertolda z Lipé roku 1343 vystřídal na místě probošta vyšehradského a nejvyššího kancléře jeho synovec Jindřich z Lipé III (54).³⁹⁾ Bez úřadu zůstal zatím Vilém z Landštejna, kterého ale Karel později opakovaně jmenoval na dobu své nepřítomnosti moravským zemským hejtmanem.⁴⁰⁾ 5.1.1343 zemřel staříčský biskup pražský Jan z Dražic. Jeho nástupcem se stal Arnošt z Pardubic. Tato volba byla pro Karla mimořádně šťastná a příznivá. Arnošt, který se s Karlem znal zřejmě již z pobytu v Itálii, se stal jeho nejvýznamnějším důvěrníkem, rádcem, přítelem a neocenitelným pomocníkem zvláště po té, co 30.4.1344 stanul v čele nově zřízeného arcibiskupství pražského. Silná církev a její instituce měly být dostatečnou protiváhou odstředivým panským tendencím a Karel v ní hledal oporu. Naopak církevní instituce potřebovaly silnou panovníkovu ochranu. Dvojice Karel-Arnošt v čele světské a církevní moci v Čechách se navzájem skvěle doplňovala a poskytovala si vzájemnou pomoc, radu a podporu.

Posledním úspěchem který Jan Lucemburský zažil, bylo zvolení Karla římským králem 11.7.1346. Koncem srpna 1346 se v čele oddílů z Čech a Moravy zúčastnil bitvy u Kresčaku, v níž nalezl smrt. Karel, který vedl oddíly porýnské a lucemburské šlechty, vyvázl s lehčími zraněními. V souladu s poslední vůlí, kterou Jan sepsal 9.9.1340,⁴¹⁾ Karlovi připadla vláda v Čechách, Slezsku, Budyšínsku a Zhořelecku a ve slezských knížectvích. Jan Jindřich měl dostat Moravu (o Tyrolích se Jan vůbec nezmiňuje) a nejmladší syn Václav z druhého manželství měl obdržet Lucembursko. V poslední vůli bylo ošetřeno rovněž splácení dluhů: pohledávky věřitelů na východ od Rýna měly splácet Čechy, ale i na západní pohledávky měly české země připlácet 6000 kop. Zkrátka neměli přijít ani věřitelé Rudolf Saský, Petr z Rožmberka či Pertold z Lipé. Urburní výnos z dolů a mince měl jít především na umoření dluhů, což znamenalo citelné omezení prostředků vládní moci pro Karla. Vykonavateli závěti byli určeni Jan Volek, Petr z Rožmberka, Jan z Klingenberka, Vaněk z Vartemberka, saský vévoda Rudolf, opati kláštera zbraslavského a sedleckého, králův notář Mikuláš Lucemburský a několik dalších osob z Lucemburska. Karlovo jméno mezi nimi chybí. Jiří Spěváček toto vysvětluje teorií, že Jan nechtěl, aby Karel kladl odpor umoření veškerých královských dluhů z výnosu dolů a mincování v Čechách.⁴²⁾

4.b Ronovci za dvojvládí

³⁷⁾ L. Bobková: Velké dějiny země Koruny české IV.a,s 182-3.

³⁸⁾ Poprvé doložen v úřadě RBM IV, č. 873.

³⁹⁾ V tomto případě se asi nejedná o Karlův zásah, ale o osobní rozhodnutí Pertolda z Lipé, který se vzdal církevní kariéry, oženil se a věnoval se světskému životu. Na jeho místo nastoupil synovec Jindřich. Pertold je naposledy jako probošt vyšehradský jmenován 14.6. 1343. RBM IV,č. 1296.

⁴⁰⁾ RBM IV, č.1602, CDM VII,č.607, č.620, č. 836.

⁴¹⁾ RBM IV.č.819.

⁴²⁾ Jiří Spěváček: Karel IV., s.150.

Začneme ab initio-od památné schůzky českých pánů a Karla Lucemburského v Meranu v září roku 1333! Situace to byla rozhodně zvláštní. Nikdy dříve se v Českém království nestalo, aby byl následník trůnu vychováván v zahraničí, jen s minimálními informacemi o zemi, již má jednoduše vládnout, aby a tím pádem neznal nejvýznamnější domácí předáky. Naopak, princové přicházeli celkem přirozeně do styku s mladými šlechtickými synky, které do okruhu královského dvora přivedl vliv jejich otců u právě vládnoucího krále. Z nich si budoucí panovník mohl vybrat své důvěrníky. Vzpomeňme si například na Smila z Lichtenburka (4). Jeho otec Jindřich (3) patřil k oblíbencům krále Václava a Smil si získal posléze přízeň Přemysla Otakara II. a udržel si ji i v době, kdy nebyl žádný šlechtický rod postihl konfiskace majetku.⁴³⁾

Zcela jinak tomu ovšem bylo v případě Karla a šesti výše zmíněných českých pánů- spatřili se poprvé v životě. Hypoteticky se snad s Karlem mohl setkat Jindřich Železný z Lipé, který občas jezdil za králem Janem do Francie,⁴⁴⁾ ale není to příliš pravděpodobné. Když se Karel vrátil do Čech, brzy poznal poměry panující v zemi- výkon panovnické moci držela při Janově časté nepřítomnosti v rukou šlechta, v jejímž čele se pyšnil mocný rozrod Ronovců. „První muž království,“ Jindřich z Lipé I. byl sice již čtyři roky po smrti, ale Ronovci si nabyté výsadní postavení dokázali udržet: Hynek Berka z Dubé byl nejvyšším purkrabím, Hynek Žák olomouckým biskupem, Jindřich z Lipé mladší nejvyšším maršálkem a několikrát zemským hejtmanem v Čechách, jeho bratr Jan zastával tentýž úřad na Moravě. Další páni erbu ostrve se často pohybovali v okolí krále Jana: Hynek Náchodský z Dubé (38), Hynek Hlaváč z Dubé (39) či Jindřich z Lichtenburka (22). Jejich jména známe především ze svědeckých listin.

V Meranu byl přítomen jediný- Jindřich mladší z Lipé, zvaný Železný (43). V minulé podkapitole bylo řečeno, že pro první chvíle se Karel pravděpodobně opřel o skupinu oněch pánů, s nimiž přišel do Čech, a později se jim odvděčil nejen po stránce materiální, ale zasloužil se také o vzrůst jejich mocenského vlivu. Mám však pochybnosti, zda to platí také v případě Jindřicha z Lipé. Předně: Jindřich byl hlavou rodu, jehož dominantní postavení (zejména na Moravě) hodlal Karel omezit. Dále: nemáme žádné zprávy o nějakých privilegiích nebo hodnostech v Jindřichův prospěch. To však může být zaviněno skutečností, že o Karlově působnosti v Čechách během několika prvních let máme obecně málo zpráv, a že Jindřich Železný zemřel již roku 1337. Jeho jediný syn Jindřich, v té době asi patnáctiletý, se však ani později nevyskytuje v okruhu Karlovi blízkých a jím vyznamenávaných šlechticů. To by svědčilo pro výše uvedenou teorii. Sám Jindřich Železný neměl důvod mladého markraběte podporovat a snažit se dosavadní stav měnit. Měl plně zajištěnou přízeň Jana Lucemburského (byl koneckonců jeho příbuzným), vysoké mocenské postavení, dědičný úřad maršálka a tento status quo mu maximálně vyhovoval. Příchodem Karla přinejmenším nic nezískal, pokud přímo netrátil.

Podobně na tom byl nejvyšší purkrabí Hynek z Dubé (27). Patřil k nejčastěji se vyskytujícím svědkům na listinách Jana Lucemburského a tento trend se nemění ani po návratu následníka trůnu. Pro ilustraci: z šestadvaceti listin, v nichž v letech 1334-1346 Hynek Berka z Dubé Lucemburkům svědčil, pouze tři vydával Karel sám⁴⁵⁾ a dvě další otec a syn společně.⁴⁶⁾ Hynek před Karlovým příchodem přebýval v purkrabském paláci, nejzachovalejší části poničeného Hradu. Na jaře 1334 jej přenechal k obývání markraběti.⁴⁷⁾ Bohužel není známo,

⁴³⁾ J.Urban: Lichtenburkové, s.94.

⁴⁴⁾ Např. RBM III, č.967.

⁴⁵⁾ RBM IV, č. 1225, č. 1296, č.2200.

⁴⁶⁾ RBM IV,č.370, č. 393.

zda to byla soukromá iniciativa mocného Ronovce, nebo zda to Karel vyžadoval. Nicméně s tím, jak Hynek zastával purkrabský úřad, byl Karel nejspíš spokojen, protože jej Hynkovi nechal až do konce jeho života- tj. do roku 1348, tedy do doby, kdy byl již Karel českým králem.

Během let 1334-1336 se stačil Karel dokonale zorientovat v domácích záležitostech. Po jeho boku stojí především dva mocní Vítkovci-Vilém z Landštejna a Petr z Rožmberka, kteří se ovšem neúčastní zahraniční politiky. Při zahraničních kontaktech, například jednání tří králů ve Visegradě roku 1335, doprovázeli oba Lucemburky nejčastěji saský vévoda Rudolf, slezský vévoda Boleslav Lehnický, z českých pánů jen Jan Volek a Jindřich z Lipé.⁴⁸⁾ Klíčovým obdobím pro vztahy Karla a Ronovců (ale také dalších šlechticů) byla zima roku 1336/1337, v níž se uskutečnila výprava na Litvu. Jakousi předehrou k tomu byla roztržka s otcem, v níž se Petr z Rožmberka a Vilém z Landštejna přidali na stranu Jana Lucemburského.⁴⁹⁾ Karlovi zůstali věrni Bušek z Velhartic a Štěpán z Tetína, kteří nepatřili k nejmocnějším pánům země. Jistě nebyli jediní, ale další jména neznáme. Pro Karla to bylo cenným poučením, jak vrtkavá a dočasná může být šlechtická přízeň. Navazuje proto užší kontakty i s dalšími českými a moravskými pány. Vhodná příležitost nastala během výpravy na Litvu, kdy trávil v kontaktu s předáky země tři měsíce. Mezi účastníky byli Jan Volek, Pertold z Lipé (46), Hynek Berka z Dubé (27), Hynek Náchodský (38), Jindřich z Lichtenburka (22), Smil z Bítova (30), z Markvarticů Jan z Michalovic, Hynek z Valdštejna, Vaněk z Vartemberka a Veselý, z Vítkovců Vilém z Landštejna. Petr z Rožmberka zůstal doma, asi mu byla svěřena správa království. K dalším účastníkům výpravy je třeba počítat i Oldřicha Pluha z Rabštejna, z moravských pánů Ješka z Boskovic a Jan z Klingenberg.⁵⁰⁾ Pro mou studii je podstatná přítomnost Pertolda z Lipé (probošta vyšehradského), Hynka Berky z Dubé, Jindřicha z Lichtenburka, Hynka Náchodského, Smila z Bítova a také Jana z Lipé.

Jan z Lipé (45), třetí syn Jindřicha z Lipé, měl dobrodružný, leč krátký život. Poprvé se připomíná roku 1324 v listině z 16.11., v níž Jindřich z Lipé I. se souhlasem synů Jindřicha a Jana uděluje starobrněnskému klášteru lesy.⁵¹⁾ V doprovodu Jana Jindřicha do Korutan v roce 1327 Jan sice nebyl, ale spolu s otcem a bratrem figuroval mezi těmi, kdo měli ručit za věno.⁵²⁾ Po otcově smrti se nakrátko (do roku 1330) stává moravským zemským hejtmanem.⁵³⁾ Na jaře 1332, jak již bylo řečeno v minulé kapitole, upadl spolu s bratrem Jindřichem do rakouského zajetí po porážce u Mailberku a král za něj musel zaplatit tučné výkupné.⁵⁴⁾ Přesto na něj panovník nezanevřel, protože jej na listině z 6.1.1337 vydané ve Vratislavi jmenuje mezi svými rádci.⁵⁵⁾ Po dobu litevského pobytu svědčil Jan králi a

⁴⁷⁾ První listina vydaná *in castro Pragensi* pochází z 18.5.1334. RBM IV, č.48.

⁴⁸⁾ RBM IV, č.228.

⁴⁹⁾ RBM IV, č.318.

⁵⁰⁾ ZK,s.516.

⁵¹⁾ RBM III, č.1018.

⁵²⁾ ZK,s.490 ,RBM III, č.1393.

⁵³⁾ RBM III, č.1613, č.1614.

⁵⁴⁾ ZK, s.388-9, RBM III, č.1884.

⁵⁵⁾ jako *fideles consolarij nostri* jsou zde označováni mj. Hynek Berka z Dubé, Jan z Lipé, Těma z Koldic, Vilém z Landštejna. RBM IV, č.267, č.370.

markraběti ještě několikrát ⁵⁶⁾ a je velmi pravděpodobné, že se s Karlem sblížil. Když totiž Karel v dubnu téhož roku opustil po neshodách s otcem vlast, v jeho nepočetné družině se vedle Buška z Velhartic, Zbyňka Zajíce ze Žebráka a Štěpána z Tetína nacházel i Jan z Lipé.⁵⁷⁾ V té době již držel úřad nejvyššího maršálka. Jeho bratr Jindřich sice ještě žil, ale není vyloučeno, že úřad nemohl vykonávat pro nějakou chorobu, která jeho život ostatně brzy ukončila.

Cesta do Itálie, vedená přes Uhry a Chorvatsko, se neobešla bez nebezpečí. Při plavbě do Aquileje přepadli Karlovu loď Benátčané. Zatímco Karlovi lidé s nimi vyjednávali, Karel, Bartoloměj z Krku a Senje a Jan z Lipé se spustili do malé rybářské bárky a přikryti pytli a sítěmi se dostali bezpečně na břeh, odkud se pěšky vydali do Aquileje. V srpnu se Karel a jeho družina účastnili bojů v severní Itálii na straně Benátských proti Veronským. Jana z Lipé určil Karel velitelem (*capitano della guerra*) u sboru 400 jezdců. Prokázat své válečnické umění již nestihl. Týden po jmenování velitelem zemřel, pravděpodobně na bahenní zimnici, která v hornoitalské nížině řádila.⁵⁸⁾ Na jeho místo byl dosazen Zbyněk Zajíc z Valdeka. Ten se stal Karlovým důvěrníkem a později byl obdařen hodnostmi nejvyššího číšníka, nejvyššího stolníka a nejvyššího mistra královské komory. Není vyloučeno, že kdyby Jan z Lipé italské tažení přežil, dosáhl by u Karla podobného postavení jako Zbyněk Zajíc a dostal by do blízkosti panovníka i své příbuzné. Smrt tentokrát zasáhla pro pány z Lipé vysloveně nevhodně.

Nepřízeň osudu se podařilo překonat Čěnkovi z Lipé, nyní nejstaršímu členu rodiny, a jeho bratru Pertoldovi. Pertold (psáno také Bertold) (46), nejmladší syn Jindřicha I. z Lipé, byl od dětství předurčen církevní kariéře. První zmínku o něm nalezneme v listině z 3.9.1329, v níž spolu s ostatními bratry potvrzuje darování Rejččině klášteru.⁵⁹⁾ Jako vyšehradský kanovník uplatnil roku 1334 nárok na vyšehradské proboštví, které ale papež Jan XXII. udělil se souhlasem Jana Lucemburského francouzskému kardinálovi Petrovi de Mortuomari. Ten proboštví za podíl ze zisku svěřil Janu Volkovi. Pertold z Lipé proti tomu protestoval a dokazoval, že má otevřené královské listy, že má mít v držení proboštví řečeného kostela on a nikdo jiný. Proboštví a úřad nejvyššího kancléře získal až o rok později, kdy Petr zemřel.⁶⁰⁾ Pertold se tak dostal do bezprostředního okolí krále i jeho syna, které doprovázel i na jejich tažení na Litvu.⁶¹⁾ Když na počátku července 1337 odjížděl Jan Lucemburský z Čech, svěřil správu země do rukou Pertolda pod podmínkou, že za ním bude do ciziny posílat určitou část důchodů.⁶²⁾ Pertold si titul zemského hejtmána udržel i v období, kdy se do Čech vrátil markrabě Karel. Díky své kancléřské hodnosti se pravidelně pohyboval v přítomnosti obou Lucemburků. Na jejich listinách figuruje ve svědeckých řadách na čelních místech, například na Karlově listině dokládající založení nové kolegiální kapituly při kapli Všech svatých počátkem ledna 1339 nebo na listině Jana Lucemburského a Ludvíka Bavora, potvrzující jejich smír ve Frankfurtu v březnu 1339 a na mnohých dalších.⁶³⁾ Po smrti bratrů Jindřicha a Jana z neznámého důvodu nezískal dědičnou hodnost nejvyššího maršálka starší

⁵⁶⁾ RBM IV.č. 380, č. 390, č. 393.

⁵⁷⁾ ZK,s.517, Kroniky doby Karla IV., s.31.

⁵⁸⁾ Kroniky doby Karla IV., s.30-32.

⁵⁹⁾ RBM III , č.1586.

⁶⁰⁾ RBM.IV, č.51, ZK, s.403, s.508.

⁶¹⁾ ZK, .516, RBM IV, č.370, č. 380, č. 386, č. 387.

⁶²⁾ ZK,s.416, RBM IV,č.457.

⁶³⁾ RBM IV,č.662, č. 706, č.370 aj.

Čeněk, ale právě Pertold. Poprvé je takto uveden 24.6.1340⁶⁴⁾ a úřad zastával až do své smrti. Další hodnost ctižádostivému Pertoldovi svěřil ze své pravomoci markraběte Karel. 23.4.1341 ustanovil Pertolda a jeho švagra Jana z Klingenbergu nejvyššími lovčími pro Moravu, tj. svěřil jim dozor nad lesy příslušející markraběti.⁶⁵⁾ V letech 1340 – 1346 patřil Pertold mezi osoby, které se nejčastěji vyskytovaly na listinách jak Karla, tak Jana Lucemburského.⁶⁶⁾

K církevní kariéře se Pertold necítil být předurčen. Nejspíš v roce 1343 se vzdal hodnosti probošta vyšehradského ve prospěch synovce Jindřicha a zanechal duchovního života vůbec.⁶⁷⁾ Oženil se s Anežkou, která dle nejnovějších závěrů byla dcerou Petra z Rožmberka.⁶⁸⁾ Legitimních potomků se nedočkal, ale měl nemanželského syna, kterého zplodil s neznámou ženou asi ještě předtím, než získal proboštví vyšehradské. Existuje totiž listina, v níž Karel potvrzuje, že Jan Lucemburský věnoval opuštěný dům na Starém městě synovi Pertolda z Lipé, číšníkovi Jindřichovi a jeho ženě Kateřině.⁶⁹⁾ Listina není datována, můžeme ji jen zařadit do určitého období podle Karlovy markraběcí titulatury. O osudech Pertoldova nemanželského syna bohužel nic dalšího nevíme. Naposledy se Pertold z Lipé objevuje v listině z 18.8.1347.⁷⁰⁾ Zemřel zřejmě na podzim téhož roku, protože v říjnu 1347 se v listině z 21.10. mezi předními českými pány vyskytuje pouze Čeněk (ještě bez titulu maršálka), ale Pertold již mezi nimi chybí.⁷¹⁾

Čeněk z Lipé (44) se po smrti svého otce na několik let vytratil z veřejného života. Až ke konci 30.let 14.století se s ním v listinném materiálu opět setkáváme- většinou se zde objevuje po boku bratra Pertolda při řešení majetkových záležitostí. V této době získávají bratři z Lipé od krále a markraběte několik významných privilegií, o nichž bude ještě řeč. Jaroslav Mezník uvádí, že Čeněk z Lipé zastupoval na Moravě markraběte Karla během jeho nepřítomnosti v září 1339.⁷²⁾ Jde ale zjevně o omyl. Sám Mezník neuvádí, z jakého pramene tuto informaci čerpal a já jsem ji v žádném listinném (či jiném) materiálu nenašla. Oproti tomu Jiří Spěváček a František Kavka shodně tvrdí, že markraběte zastupoval na Moravě Jan Volek.⁷³⁾ Je to koneckonců celkem pravděpodobné, protože Jan Volek působil jako moravský hejtman i v roce 1340.⁷⁴⁾ Čeněk moravským zemským hejtmanem pravděpodobně nikdy nebyl, ale už jen jeho příslušnost k rodu pánů z Lipé z něj dělala významného muže, který již od 20.let 14.století pevně zakotvil na Moravě.

⁶⁴⁾ RBM IV, č. 794.

⁶⁵⁾ CDM VII, č.316.

⁶⁶⁾ RBM IV, č. 898, č.1019, č.1062, č.1080, č. 1277, č.1602 aj.

⁶⁷⁾ Naposledy je Pertold uváděn jako probošt vyšehradský 10. 5. 1343. RBM IV, č.1260.

⁶⁸⁾ Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia I, ed.L. Klicman, Pragae 1903, č.338, A. Kubíková: Rožmberské kroniky, s.106.

⁶⁹⁾ CDM VII, č.346.

⁷⁰⁾ CDM VII, č.719.

⁷¹⁾ RBM IV, č.245.

⁷²⁾ J.Mezník: Lucemburská Morava, s.42.

⁷³⁾ J. Spěváček: Karel IV., s.140; F. Kavka: Karel IV., s.88 .

⁷⁴⁾ RBM IV, č.809, CDM VII, č.284.

Na tomto místě bude vhodné zmínit se o majetkových záležitostech pánů z Lipé. V roce 1319 vyměnil Jindřich I. z Lipé své majetky v severních Čechách za statky na Moravě.⁷⁵⁾ Páni z Lipé začali zapouštět na Moravě kořeny, zvláště poté, co se Jindřich usídlil natrvalo v Brně. Příslušníci mocného rodu samozřejmě působili i v Čechách, v Praze měli stejně jako další šlechtici svůj dům, ale největší příjmy jim plynuly právě z moravských statků. Jiří Jurok uvádí, že v první polovině 14.století byli páni z Lipé vůbec nejbohatším moravským rodem.⁷⁶⁾ Jindřich I. i jeho synové pak získali díky královské přízni i vlastní obratností mnoho dalších majetků. Nedá se přesně zjistit, kdy které zboží získali, ale představu o jejich vlastnictví nám přináší listiny z počátku roku 1346. Do té doby žili páni z Lipé v nedílu a patřila jim města Německý Brod, Nové město, Šumperk, Rataje, Moravská Třebová, Moravský Krumlov, Jevíčko, Velká Bíteš, Polná, hrad Litice, Lichtenburk, Žampach (jako královské léno), polovina Frymburka a další hrady s mnohými vesnicemi.⁷⁷⁾ Správcem rodinných statků byl Pertold. 13.1.1346 si mezi sebou Pertold, Čeněk, Jindřich-probošt vyšehradský (54) a Jindřich (Hynce) (52), syn Jindřicha Železného rozdělili rodové majetky.⁷⁸⁾ Hynce chtěl být oddělen, proto dostal Lichtenburk s městečkem Ronovem a Chotěboří, tvrz Ronovce, některé statky při údolí řeky Doubravy, na Moravě hrad Cimburk a Moravskou Třebovou. Zbývající páni z Lipé nechali své statky v nedílu a společně jim náležely Moravský Krumlov, Německý Brod, Žampach, Polná, hrad Lipnice a příslušenství, hrad Rataje s městečkem, hrad a ves Jaroslavice, města Bludov, Šumperk, Jevíčko, vsi Kornice, Střítež, Humpolec, hrad Olomučany a některé další statky.⁷⁹⁾ Tento stav netrval dlouho, Čeněk brzy se spolku vystoupil a zůstalo mu Ratajské zboží, Krumlov, Hostěradice, Byteš, Čejkovice, Nové město, Bludov a některé další statky na Moravě.⁸⁰⁾ Důvod, proč páni z Lipé v tak krátké době získali četná zboží, byl prostý- věčně zadlužený král, stejně jako markrabě potřebovali finanční výpomoc. Bohatí Ronovci jim za výhodné zástavy a privilegia rádi půjčili. Tak si za války s Habsburky roku 1336 král Jan vypůjčil od pánů z Lipé 1000 kop grošů (dalších 500 jim už dlužil; s úroky jeho dluh vzrostl celkem na 2000 kop) a jako zástavu jim dal hrad a městečko Chvojno.⁸¹⁾ V jejich vlastnictví nevydržely dlouho, nejpozději roku 1340 je získali příbuzní pánů z Lipé, páni z Lichtenburka.⁸²⁾ Ochotu půjčovat zvyšovalo udělování nějakého privilegia. Tak si Pertold, Čeněk a jejich synovci Jindřichové vymohli na králi a jeho synovi za finanční pomoc listinu, která jim zajišťovala stejný počet rytířských manství na Moravě, jaký byl slíben Jindřichovi I. v roce 1319.⁸³⁾ O rok později udělil markrabě Karel pánům z Lipé svolení, že mohou na šumperském,

⁷⁵⁾ RBM III, č.518, č. 522.

⁷⁶⁾ J.Jurok: Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, s.74.

⁷⁷⁾ RBM IV, č.1644, A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze Království českého II,s.80, XI,s.100, s. 125.

⁷⁸⁾ Jindřich Železný, Jan a Čeněk měli každý po jediném synovi. Všem jim dali jméno Jindřich, bezpochyby na památku jejich fenomenálního děda. K lepší orientaci poslouží čísla, označující jednotlivé příslušníky rozrodu Ronovců

⁷⁹⁾ RBM IV, č.1644, č.1645, č. 1646, CDM VII, č.633, č. 634, č.635, č.637, č.638, č.712. A. Sedláček: Hrady zámky a tvrze Království českého II , s.125, XII,s.34, s. 54, s. 69, s. 154.

⁸⁰⁾ RBM IV, č.1646, Hrady, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku. I, kol.autorů pod vedením L. Hosáka, Praha 1981, s.115.

⁸¹⁾ RBM IV,č.288.

⁸²⁾ Libri erectionum (LE) V,ed. C. Borový, Pragae 1875- 1889, s.582.

⁸³⁾ RBM IV, č.706.

koldšteinském a žampašském zboží pro nynější i budoucí těžbu zlata, stříbra i jiných drahých kovů požívat stejná práva, jaká získali od Jana Lucemburského pro oblast kolem Německého Brodu.⁸⁴⁾ Mezi největší věřitele Lucemburků patřil právě Pertold z Lipé. Během Karlovy výprav do Hlohovska v roce 1343, které se Pertold a Čeněk účastnili, se výše pohledávek vyšplhala až na 8000 kop. Na druhou stranu dluhy dělal i Pertold- například roku 1342 se muselo město Brno za Pertolda zaručit do Uher hraběti Pavlovi v Trnavě.⁸⁵⁾

Od poloviny 14.století však začali páni z Lipé některé statky ztrácet a rod chudnul. Nemalou vinu na tom nesl Čeněk z Lipé, který pozvolna vstupoval do politického života. Roku 1342 svědčil na Karlově listině mezi předními „*fidelibus dilectis paternis et nostris*“ ohledně osvobození kláštera Pustiměř od některých poplatků, roku 1343 bojoval pod vedením budyšínského hejtmana Baruta v Hlohovsku.⁸⁶⁾ V létě roku 1345 se Čeněk účastnil Janova a Karlova tažení na Krakov, během něhož upadl do polského zajetí. Kronikářské práce doby Karlovy přináší o této události protichůdné informace. Karel IV. ve svém životopise líčí, že Čeněk a jeho družina (v níž byl i Čeňkův mladičský synovec Jindřich, v té době již probošt vyšehradský), udatně bojovali a zabili před Krakovem na 300 Uhrů a Poláků a přes 60 jich zajali. Čeněk, zachvácen bojem, stíhal ustupující protivníky, pronikl až do Krakova, kde za ním byla spuštěna hradební mříž a on se stal zajatcem.⁸⁷⁾ Beneš Krabice z Weitmile však tvrdí, že Čeňkovo zajetí způsobila jeho vlastní neopatrnost. Čeňkova družina prý přitáhla nežádána, ba přes zákaz svému králi na pomoc a utábořila před Bytomí. Čeněk a jeho druzi si vyjeli do města, kde se celý den oddávali pití a tanci. Když se opilí v noci vrátili do ležení, ulehli beze zbraní a jakékoliv ochrany. Toho využila polská četa, která vyjela z Bedzina, přepadla spící vojsko a oba pány z Lipé i jejich lidi odvěkla do Krakova. Než se následujícího roku dostal Čeněk na svobodu, zvykl si v Krakově na nákladný a rozmařilý život, což spolu s vysokým výkupným způsobilo, že *dům a panství pánů z Lipé, kteří nesmírně vyrostli nad ostatní pány království Čech a Moravy, vzaly za své a oni sami se stali rovni jiným nebo menšími.*⁸⁸⁾ Pravdě se nejspíš více blíží verze Beneše Krabice z Weitmile. Napovídá tomu již zmiňovaná listina o dělení majetku z 15.7.1346 i další skutečnosti.⁸⁹⁾ Roku 1346 došlo k výše uvedenému rozdělení majetku pánů z Lipé. Měl snad Hynce (52) takové obavy ze ztráty majetku, že trval na oddělení jeho podílu? Několik roků nato páni z Lipé museli některé statky rozprodat či zastavit: 1349 Rataje, 1350 Lichtenburk, 1356 polanské panství.⁹⁰⁾ Finanční nesnáze tedy na pány z Lipé opravdu doléhaly a je možné, že jejich příčinou bylo právě krakovské dobrodružství. Důvod, proč Karel zaměnil ve svém životopise nerozvážný kousek za hrdinský čin, si můžeme jen domýšlet, ale patrně nechtěl vrhat stín na pána, s nímž ho později pojily dobré vztahy. Jak ještě uvidíme, v 50.a 60.letech udělil král Čeňkovi několik vysokých úřadů, zřejmě spokojen s Čeňkovým podílem na římské korunovační jízdě. Podle Jiřího Spěváčka napsal Karel první část Vita Caroli

⁸⁴⁾ RBM IV, č.787.

⁸⁵⁾ J.Šusta: České dějiny II.3, s.392.

⁸⁶⁾ RBM IV.č.1062, Summa Gerhardi. Ein Formelbuch aus der Zeit des Königs Johann von Böhmen (c.1336-45), Hrsg. von Ferdinand Tadra, Wien 1882 č.370.

⁸⁷⁾ Kroniky doby Karla IV.,s.47.

⁸⁸⁾ Tamtéž, s.207.

⁸⁹⁾ RBM IV, č.1646.

⁹⁰⁾ Hrady, zámky a tvrže v Čechách na Moravě a ve Slezsku IV, kol.autorů pod vedením M.Bělohávkou, Praha 1985, s.369, s. 383, Hrady zámky a tvrže Království českého XII,s.34, RBM VI, č.309.

v rozmezí let 1365-1372.⁹¹⁾ To už byl Čeněk po smrti a císař patrně nechtěl špinit jeho památku. Víme ostatně, že podobně zkresloval Karel i své vztahy s otcem, které nebyly vždy zcela idylické.

Byl-li rod pánů z Lipé v době markraběte Karla nejbohatší na Moravě, totéž platilo o pánech z Dubé v Čechách. Počítáme-li dohromady všechny větve pánů z Dubé (Berkové, Škopkové, Náchodští, Adršpachové), předčí bohatstvím i Rožmberky a Vartemberky.⁹²⁾

Jen stručné resumé: v majetku Berků z Dubé bylo skoro celé Českolipsko, panství sloupské, které sahalo až do Lužice, kde drželi jako léno Honštejnsko, dále vlastnili zboží v okolí Bezdězu, na Mělnicku a některé statky u Labe. Jako zástavu drželi Kladsko. S lipským zbožím Berků sousedily državy Škopků z Dubé na Litoměřicku a Lounsku. Adršpachové z Dubé se naopak usadili ve východních Čechách, kde jim patřil Náchod, Vízmburk, Česká Skalice a Třebechovice.

A právě z větve Adršpachů z Dubé pocházeli další věřitelé Lucemburků. Král Jan i markrabě Karel si od nich začali půjčovat v druhé polovině 30.let. Listinou z 9.7. 1337 Jan slibuje, že na nejbližší svátek Jana Křtitele (tj. 24.6 1338) splatí 400 kop grošů, které dluží bratrům Hynkovi Náchodskému (38), Hynkovi Hlaváčovi (39), Hynkovi Crhovi (40) a Vaňkovi z Dubé.⁹³⁾ Do spleťtých finančních operací byl zatažen i markrabě Karel. Oba 28.5.1339 přiznávají, že nadělali na mnohých místech u rozličných osob četné dluhy, a slibují Hynkovi z Dubé na Náchodě, že mu budou jeho peníze řádně vráceny.⁹⁴⁾ Nevíme, zda se jedná o výše jmenovaný, stále nesplacený dluh, či zda si Lucemburkové od zámožného Ronovce opět půjčili. Každopádně nešlo o poslední listinu slibující splátky dluhu. 1.8.1340 byla vydána další listina, v níž se vedle markraběte Karla zaručil i olomoucký biskup Jan Volek, že bude po dobu dvou měsíců Hynkovi Náchodskému platit 200 kop grošů.⁹⁵⁾ Hynek, který se od 20.let 14.století často pohyboval v okolí krále Jana,⁹⁶⁾ si ve 40 letech získal i Karlovu důvěru. Dokazuje to nejen stále častější výskyt Hynkova jména ve svědečných řadách Karlových listin,⁹⁷⁾ ale především fakt, že ho roku 1343 markrabě pověřil poselstvím do Avignonu s cílem, aby papež podpořil kandidaturu Ondřeje, bratra uherského krále, na neapolský trůn. Nejprve Karel poslal vratislavského biskupa Přeclava, ale když Kliment VI. otálel, vsadil na Hynka Náchodského. To ukazuje, jakou měl víru v schopnosti a diplomatický um náhodského Ronovce. Hynek sice u papeže neuspěl, ale přinesl zprávu, že se Jan Lucemburský bez Karlova vědomí pokusil smířit papeže s císařem.⁹⁸⁾ V roce 1348 figuroval Hynek mezi Karlovými ručiteli za případná vydání a ztráty, které by postihly Balduina Trevírského, jemuž Karel svěřit výkon královské vlády v říši.⁹⁹⁾ Ve stínu staršího bratra zůstal Hynek zvaný Hlaváč, ale přesto jej můžeme směle zařadit mezi širší okruh panovníkových dvořanů.¹⁰⁰⁾ Jistě v tom sehrál nemalou roli vliv Hynka z Náchoda.

⁹¹⁾ J. Spěváček: Karel IV.s.355-356.

⁹²⁾ J. Jurok: Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, s.40.

⁹³⁾ RBM IV, č.444.

⁹⁴⁾ RBM IV, č.689.

⁹⁵⁾ RBM IV,č.809.

⁹⁶⁾ ZK,s.489, s.516; RBM III,č.1393, RBM IV, č. 268, č.386, č. 898, č. 957, č.994, č.2189, aj.

⁹⁷⁾ RBM IV,č.989, č.990, č.1062, č. 1288 CDM VII, č383, č. 487.

⁹⁸⁾ Kroniky doby Karla IV., s.221.

⁹⁹⁾ J.Šusta: České dějiny II.4, s.51-52 .

Z pánů z Dubé stojí za zmínku ještě dva synové někdejšího nejvyššího komorníka Albrechta z Frýdlantu **(14)** Zbyněk **(35)** a Albrecht mladší **(36)** (někdy psán jako „menší“) Jako první přijali příjmení Škopek z Dubé a roku 1335 jsou zaznamenáni coby purkrabí v Pirně,¹⁰¹⁾ která již od roku 1294 patřila českým králům. Albrecht později působil jako maršálek arcibiskupa Arnošta z Pardubic.¹⁰²⁾ Čas Škopků z Dubé ale přijde až na sklonku vlády Karla IV. a především za Václava IV.

Ve dvacátých a třicátých letech 14.století, tedy v době, kdy nebývale vzrostla moc pánů z Lipé a z Dubé, prožívala naopak třetí větev Ronovců, páni z Lichtenburka, hlubokou krizi. Zmítání finančními problémy ztratili stříbrnosné dominium v okolí Německého Brodu, které s velkou péčí vybudoval jejich předek Smil**(4)**, hrad Lipnici a nakonec i rodové sídlo Lichtenburk. Kromě postupného vyčerpávání rudných ložisek, hlavního zdroje lichtenburského bohatství, se na úpadku nejvíce projevíly nákladný dvorský život Raimunda z Lichtenburka, jeho velkoryse pojatá výstavba hradu Lipnice a úvěrové operace v úřadu podkomořího, které mu nakonec přivodily mocenský pád i ztrátu úřadu samého. Na Raimundových dlužích participovali i další Lichtenburkové, kteří vlastnili část německobrodského panství- Raimundův bratr Oldřich **(11)** a jeho synovci Hynek Krušina**(18)**, Václav ze Žleb **(19)** a Čeněk z Ronovce **(21)**. Oldřich, schopný hospodář, se snažil nepříznivé situaci čelit zemědělskou kolonizací do severnějších, úrodnějších částí svých držav a nějakým způsobem se mu zřejmě podařilo zbavit se tíživého břemene dluhů. Dokázal pro své potomky udržet část panství s rodovým hradem Lichtenburkem. Ostatní členové rodu zatím propadali do dlužní propasti stále hloub. Raimund se nakonec rozhodl obětovat svou posázavskou majetkovou základnu. Roku 1319 měl účast na komplikované směně mezi králem a Jindřichem z Lipé,¹⁰³⁾ jejíž finálním výsledkem bylo, že král získal od pána z Lipé žitavské panství, Jindřich polovinu města Německý Brod s mittelberskými horami a Lipnici a Raimund se zbavil dluhů. Přestěhoval se na Moravu na Bítov, původně královskou zástavu, kterou získal po vymření Přemyslovců natrvalo. Zbývá dodat, že na Raimundovu operaci doplatili i Krušinové z Lichtenburka, kteří byli nuceni podstoupit Jindřichovi z Lipé i zbývající část Německého Brodu.¹⁰⁴⁾ Nevíme ani, kde po prodeji sídlili, ale snad jim zbyly nějaké majetky v okolí Německého Brodu, protože nadále věnovali přízeň žďárskému klášteru a někteří členové rodu svědčili svým příbuzným na hradě Lichtenburku.¹⁰⁵⁾ Finanční krach se nevyhnul ani Oldřichovu jedinému synovi Jindřichovi **(22)**, který se v té době jako jediný z Lichtenburků pohyboval v prostředí královského dvora.¹⁰⁶⁾ Rytířská tažení na Litvu a nákladný provoz hradu Lichtenburk, možná také ještě staré dluhy z dob Raimundových způsobily, že se Jindřichovi nedostávalo financí a byl nucen rodové sídlo opustit. Před rokem 1331 se Lichtenburk nám neznámým způsobem dostal do královského majetku.¹⁰⁷⁾ Jde o jednu z těžko vysvětlitelných operací Jana Lucemburského, můžeme jen přibližně odhadovat, co za výstavný a strategicky cenný hrad mohl král z notně ztenčené královské domény nabídnout. Asi nejpravděpodobnější bude názor Jana Urbana, že Jindřich byl nějaký čas

¹⁰⁰⁾ RBM III, č.1393, RBM IV, č.957, č. 989, č. 1062.

¹⁰¹⁾ RBM IV, č.181

¹⁰²⁾ Ottův slovník naučný XXIV, ed.kolektiv autorů, Praha 2001,s.650, heslo Škopek

¹⁰³⁾ RBM III, č. 518, č. 521,č. 522, č.546.

¹⁰⁴⁾ První listina dokládající, že Německý Brod patří pánům z Lipé: CDM VI, č.164.

¹⁰⁵⁾ RBM IV, č. 1206, č.1379, RBM III, č. 867.

¹⁰⁶⁾ RBM III, č.454, č.481, č.1303, č.1304, č.1393 aj.

¹⁰⁷⁾ RBM III, č.1831.

Janovým věřitelem a náhrady za Lichtenburk dostával postupně. Tak někdy po roce 1333 získal Litici a 1338 Choceň.¹⁰⁸⁾ Přesto se Jindřich z politického života nevytratil, naopak se spolu s dalšími Lichtenburky Smilem Bítovským (30) a Hynkem ze Žleb (51) dokázal včlenit do okruhu Karla Lucemburského. Jindřichovo jméno nacházíme ve 40. letech pravidelně na markraběcích a královských listinách¹⁰⁹⁾ a jak ještě uvidíme, hrál významnou roli i v Karlových finančních transakcích.

Raimundův prostřední syn Smil z Bítova (30) se v pramenech objevuje od roku 1331. V Karlově okolí se pravidelně pohybuje od roku 1337, tedy od výpravy do Prus.¹¹⁰⁾ Svědčil na některých Karlových (méně často Janových) listinách¹¹¹⁾ a získal si Karlovu důvěru natolik, že jej Karel v roce 1345 pověřil důležitým diplomatickým poselstvím- měl Ludvíka Uherského odradit od nepřátelství s Lucemburky.¹¹²⁾ Smil se nacházel také v družině českých pánů, kteří provázeli Karla na cestě do Tridentu v březnu 1347, když v přestrojení za obchodníka tajně procházel Rakouskem.¹¹³⁾

Za prokazovanou věrnost se Karel odvděčoval vstřícností v majetkových a finančních záležitostech. Tak bratři Smil a Čeněk a jejich synovec Jan dostali povolení držet a rozdělit si mezi sebou hrad Bítov a Cornštejn. Smilovi mělo dále připadnou 500 kop grošů ze statků Starč, Brtnice a Rouchovany.¹¹⁴⁾ Ke konci života, roku r.1346 postihla Smila církevní klatba za vraždu jaroměřického faráře Vojslava, kterého nechal prchlivý Lichtenburka kvůli osobnímu sporu utopit v Dyji. Za hříšníka se u papeže přimlouval sám Karel a papež mu vyhověl.¹¹⁵⁾ Zde již můžeme mluvit o velmi blízkých vazbách- Karel si musel Smila skutečně oblíbit, když byl ochoten osobně orodovat za odpuštění závažného hříchu. Smil se z milosti dlouho netěšil, již na podzim 1347 umírá.¹¹⁶⁾

O posledním z významných Lichtenburků, Hynkovi ze Žleb, si více povíme v další kapitole.

4.c „Pád ostrve“-mýtus či fakt ?

Předchozí podkapitola nám umožnila udělat si konkrétní představu o vztazích krále Jana, markraběte Karla a členů rodu ostrve. Dle mého názoru je třeba poopravit obecně rozšířené mínění, že po smrti Jindřicha I. z Lipé rychle klesá vliv dominantních Ronovců, zejména pánů z Lipé, jenž byl způsoben především nedostatkem schopností Jindřichových synů. Dejme slovo Josefu Šustovi: „*Sestup (pánů z Lipé) ovšem počal hned po smrti zakladatele rodinné moci, slavného pana Jindřicha, jemuž se jeho synové patrně nijak nevyrovnali*

¹⁰⁸⁾ J.Urban:Lichtenburkové,s.178-179. Litice se uvádí ve Vita Caroli mezi zastavenými hrady, které Karel vykoupil, ale může jít o omyl. První zmínka o Litici pochází až z roku 1353. AČ 14, s. 499 Choceň byla až roku 1338 dobytá na Mikuláši z Potštejna. A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze II, s.249-251

¹⁰⁹⁾ RBM IV, č.386, č. 387, č.989, 1029, č.1062, č.1306, č.1472, č. 1475,č. 2189.

¹¹⁰⁾ RBM IV, č.390.

¹¹¹⁾ RBM IV, č.1277, č. 1306, č. 1326.

¹¹²⁾ Knihy počtů města Brna , ed. Bedřich Mendl, Brno 1935, s.31.

¹¹³⁾ RBM V, č.132.

¹¹⁴⁾ RBM IV,č.1273, č.1294.

¹¹⁵⁾ RBM V,č. 167, č.187.

¹¹⁶⁾ RBM V, č.219.

*osobitostí, která tomuto mimořádně nadanému muži vrcholné ctižádostivosti zajistila tak významné místo v našich dějinách...Nedovedli toto postavení tak vytěžit, jak to kdysi dovedl jejich otec, neměli nadto ani již tak oddané opory v celém velikém plemenu Ronovců, jakou míval on.*¹¹⁷⁾ Shrňeme-li si působení pánů z Lipé během let 1329-1346, tvrzení o jejich neschopnosti dostává povážlivé trhliny. Vždyť Jindřich Železný působil jako moravský zemský hejtman a patřil k nejbližším rádcům Jana Lucemburského a v roce 1329 a 1330 ho zastupoval během jeho nepřítomnosti v Čechách, jeho bratr Jan z Lipé zase na Moravě a roku 1337 jej Karel jmenoval velitelem jezdců pro válku s veronskými. Pertold z Lipé roku 1335 získal hodnost probošta vyšehradského a když se duchovního života vzdal, dokázal toto místo zajisti svému synovci Jindřichovi. Poněkud stranou veřejného života stojí v tomto období druhorozený Čeněk, jehož léta nevyššího mocenského vzrůstu teprve čekají. Úřad nejvyššího maršálka, který někdy kolem roku 1319 získal Jindřich z Lipé do dědičného držení a v němž se všichni čtyři jeho synové postupně vystřídali, si rod pánů z Lipé udržel až do roku 1620! Vidíme tedy, že více než patnáct let po smrti velkého Jindřicha z Lipé si jeho potomci dokázali zachovat místo mezi předními šlechtici Českého království. Musíme si uvědomit, že zdánlivý pokles ronovské moci byl vlastně návrat ke standardním vztahům mezi panovníkem a šlechtickými předáky. Případ Jindřicha z Lipé a Jana Lucemburského byl vybočením z běžných zvyklostí a byl zapříčiněn mnoha specifickými faktory. Návratem prince Karla do Čech se situace změnila. Karel pocíťoval České království jako svůj domov a základ rodové moci. Rozhodně nechtěl přenechat správu a vnitřní záležitosti království v ruce šlechtické oligarchie tak, jak se dělo doposud, což ihned prokázal energickým vykupováním zastaveného královského majetku. Jan Urban píše, že důvodem poklesu moci Ronovců byl fakt, že si Karel vybíral rádce a důvěrníky z jiných rodů.¹¹⁸⁾ Na první pohled by se to mohlo zdát pravdivé. V letech 1333-1336 se v okolí markraběte Karla Ronovci prakticky nevyskytují, a když ano, tak jen při společných (většinou zahraničních) akcích krále Jana a jeho syna. Zlomem se však stává rok 1337, v němž se Karel přestává orientovat na úzkou skupinu pánů, kteří jej provázeli z Merana do Čech, ale volí si své důvěrníky z širšího okruhu, v němž se nacházejí i někteří Ronovci. V dané situaci Karel Ronovce ignorovat ani nemohl- stále měli významné postavení a hlavně bohatství, z něhož byli ochotni zadluženým Lucemburkům půjčovat. Viděli jsme ovšem, že kromě čistě pragmatického vztahu se Karel s některými příslušníky ronovského rodu skutečně sblížil natolik, že je považoval za své důvěrníky, snad i přátele. Z tohoto pohledu se náhle onen „pád ostrve“ nezdá tak hluboký, jak jej historici líčí. Spíš Ronovcům chyběla jedna mimořádná osobnost, výrazně čnicí nad ostatní. Muž, který snad mohl takovou osobností být, biskup Hynek zvaný Žák, zemřel dva měsíce po Karlově návratu do vlasti. I výše zmíněná Šustova poznámka o nedostatečné opoře a soudržnosti mezi jednotlivými větvemi Ronovců se dle mého nezakládá na pravdě. Příslušníci rodu spolu udržovali přátelské styky, což dokládají nejen vzájemná svědectví při právních aktech,¹¹⁹⁾ ale také pravidelné rodové sjezdy ve žďárském klášteře, které se konaly již od 80.let 13.století a pokračovaly po celé 14.století, většinou pod patronací pánů z Lipé.¹²⁰⁾ To, že nikdy výrazně nedemonstrovali rodovou soudržnost a jednotný postup bylo způsobeno tím, že nenastala žádná kritická situace podobná vzpouře Ronovců v letech 1316-1317.

¹¹⁷⁾ J.Šusta: České dějiny II. 3,s. 443-444.

¹¹⁸⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.180.

¹¹⁹⁾ RBM IV, č.898, č. 1671, č.1550, č.1602, č.1087 aj.

¹²⁰⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.184.

5. Na císařském dvoře Karla IV. a Václava IV.

Sobota 26.srpna 1346 byla posledním dnem krále Jana Lucemburského. Jeho dobrovolnou smrtí v bitvě u Kresčaku se jeho syn Karel stal novým českým králem. Ještě za otcova života byl zvolen též římským králem, ale o plné uznání v říši však musel ještě několik let svádět tuhý zápas.¹⁾ Léta 1346-1355 se nesla ve znamení hledání vzájemného poměru mezi králem a domácí šlechtou. Události několika prvních let nahrávaly šlechtě. Boje o římský trůn vyžadovaly velké náklady a Karlovy finanční tísně dokázali někteří čeští páni, zejména Vítkovci, využít ve svůj prospěch a získali od něj mnohé majetkové dary či zástavy.²⁾ Karel ovšem nehodlal připustit stav, který panoval za jeho otce, proto učinil některá opatření k omezení panské moci a zároveň k posílení postavení krále. První kroky podnikl již v dubnu 1348 zavedením nadosobní instituce Corona regni Bohemiae,³⁾ která se mimo jiné měla stát i pojistkou proti šlechtě a zaštitovat coby nejvyšší subjekt celý soubor zemí, lén a statků, které by tak nebyly závislé pouze na osobě krále, ale právě na České koruně. Od roku 1350 Karel zahájil vlnu revindikací, při níž podrobil důkladné revizi práva zástavních majitelů královských statků.⁴⁾ Vrcholem Karlova úsilí o konsolidaci poměrů v Českém království měla být kodifikace práva v zemském zákoníku, tzv. Maiestas Carolina, který ale šlechta na sněmu v září roku 1355 odmítla.⁵⁾

Nelibost nad Karlovým postupem vůči domácí šlechtě se zřejmě stal motivem povstání Vítkovců na jaře 1356. Císař proti nim vytáhl se zemskou hotovostí, ale nechtěl (a ani nemohl) hnát spor do krajnosti, protože ho zaměstnávaly jiné záležitosti. Smír uzavřený 21.6.1356 skončil kompromisem a pro povstalce nedopadl zdaleka nepříznivě.⁶⁾

¹⁾ O Karlu IV. a jeho době bylo sepsáno mnoho publikací. Z nich alespoň výběrově: František Kavka: Karel IV. Historie života velkého vladaře, Praha 1998; František Kavka: Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I, II, Praha 1993; František Kavka: 5.4.1355- Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské, Praha 2002; František Kavka: Život na dvoře Karla IV., Praha 1993; Zdeněk Kalista: Karel IV. a Itálie, Praha, 2004; Zdeněk Kalista: Karel IV. Jeho duchovní tvář, Praha 1971; Josef Šusta: České dějiny II.4.Za císařskou korunou. 1346-1355, Praha 1948; Jiří Spěváček: Karel IV. Život a dílo; Jiří Spěváček: Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky, Praha 1987; František Šmahel: Cesta Karla IV.do Francie 1377-1378, Praha 2006; Lenka Bobková: Velké dějiny zemí Koruny české IV.a, Praha-Litomyšl 2003; Lenka Bobková, Milena Bartlové: Velké dějiny zemí Koruny české IV.b, Praha-Litomyšl 2003; Ferdinand Seibt: Karel IV.Císař v Evropě, Praha 2002; Zdeněk Fiala: Předhusitské Čechy aj.

²⁾ K Vítkovským ziskům na konci 40.let 14.století: CDM VII, č. 823, RBM V, č.646, č.647, č.663, č.665, č.666, č.677, č.687, č.688.

³⁾ O instituci Corona regni Bohemie především Lenka Bobková: 7.4.1348-ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV., Praha 2006. Dále: Jiří Spěváček: Karel IV., s.272-5. Soubor listin ze 7.4.1348: ACRB II, č. 39-69, s.49-62.

⁴⁾ K revindikacím: J. České dějiny II.4, s.176, Zdeněk Veselý: Dějiny českého státu v dokumentech, Praha 1994, s.70. Soudobé zprávy podává hornorýnský kronikář Matyáše z Neuenburgu. Fontes rerum Germanicarum Geschichtsquellen Deutschlands, Band 1: Johannes Victoriensis und andere Geschichtsquellen Deutschlands im 14.Jahrhundert. Hrsg.von Johann Friedrich Böhmer, s.278.

⁵⁾ Text zákoníku přináší publikace Karel IV. Státnické dílo. K zákoníku dále Maiestas Carolina: Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355: auf Grundlage der lateinischen Handschriften, ed. Bernd-Ulrich Hergemöller, München 1995.

⁶⁾ O odboji Vítkovců J. Šusta: České dějiny II.4, s.406-409, J.Spěváček: Karel IV., s.284-285, listinný materiál: RBM VI, č.366, RBM VI, č.370, č.371. RBM VI, č.378, RBM VI, č.436.

V této souvislosti nelze nezpomenout na odboj Ronovců, který se odehrál před rovnými čtyřiceti lety. Karel IV. ve srovnání se svým otcem rozhodně upevnil panovnickou moc, nicméně vzpoura Vítkovců zřetelně dokazuje, že ani císařská důstojnost nebudila dostatečný respekt, ohrozil-li panovník ekonomické a mocenské zájmy panstva. Přesto na rozdíl od Jana Lucemburského dokázal Karel svár ukončit se zachováním důstojnosti a autority, což se projevilo i na skutečnosti, že do konce Karlova panování již žádný protikrálovský odboj nevypukl. Karlovým dědicům se však boje se šlechtou nevyhnuly a Václav ani Zikmund si v nich nevedli zdaleka tak dobře jako jejich otec.

Dalším důležitým faktorem při posilování Karlovy panovnické moci byl výběr spolupracovníků a rádců, kteří působili u jeho dvora.⁷⁾ Již od 40.let 14.století zřetelně vystává Karlova orientace na některá říšská knížata, například na saského vévodu, na slezské leníky či duchovní činitele. Karel sice nenechal příslušníky české šlechty zcela mimo hru, ale své rádce a úředníky si pečlivě vybíral dle osobních měřítek a ne dle rodové příslušnosti. Jako spolupracovníky v říšské politice preferoval Karel slezská knížata a několik vybraných, sobě oddaných vysokých šlechticů z Čech nebo z Moravy. Větší prostor pro uplatnění nechával šlechtě v politice domácí, především při zastávání dvorských nebo zemských úřadů a také v hejtmanských a fojtských funkcích ve Vratislavsku, Horní Falcí nebo Lužici. Část šlechty, ochotnou ke spolupráci, k sobě poutal osobními (někdy i lenními) vazbami a četnými odměnami.

Již za doby Jana Lucemburského se některé úřady –více méně reprezentativní-dostaly do dědičného držení určitých rodů, např. páni z Lipé drželi dědičně hodnost nejvyššího maršálka, páni z Vartemberka nejvyššího číšníka a páni z Valdeka nejvyššího stolníka. V době Karlovy byly tyto úřady už jistým přežitkem se spíše formálním významem. Karel je sice nezrušil, ale zároveň si vytvořil na svém dvoře úřady zástupné, které obsadil muži z okruhu svých důvěrníků. Tak vedle nejvyššího maršálka Čenka z Lipé (44) figuruje králův hofmistr Bernard z Cimburku, který měl hlavní dohled nad služebnictvem v císařských rezidencích. Vedle nejvyššího číšníka Vaňka z Vartemberka, vystupuje zvláštní mistr dvorských číšníků pan Boček z Kunštátu. Nevíme, zda byl vytvořen zástupný úřad i pro nejvyššího stolníka, je však možné, že nikoliv. Jeho dědičný držitel, Zbyněk Zajíc z Házmburka, patřil totiž ke Karlovým důvěrníkům. Významným úřadem byla také hodnost nejvyššího purkrabího pražského (později též karlštejnského). V připravovaném návrhu Maiestas Carolina jej Karel IV. neuvádí mezi nejvyššími zemskými úřady, snažil se jej patrně přiřadit k úřadům dvorským. Karel tuto funkci svěřoval vždy lidem sobě oddaným- nejprve Vilému z Landštejna, pak Janu z Vartemberka na Veselí a posléze jeho stejnojmennému synovi. Klid a mír v zemi podporoval také fakt, že jednotliví úředníci vykonávali svou funkci neobyčejně dlouho (Jan a Ješek mladší z Vartemberka každý přes 10 let, podkomoří Rus z Litic 15 let, Bušek z Velhartic, císařský nejvyšší hejtman v Nových Čechách 16 let, nejvyšší sudí Ondřej z Dubé 35 let, zemský písař Štěpán z Tetína dokonce přes 40 let.).⁸⁾ Na rozdíl od Jana Lucemburského Karel nesvěřoval v době své nepřítomnosti v Čechách správu země předákům českého panstva, ale spoléhal se na osoby sobě nejbližší- bratra Jana Jindřicha nebo arcibiskupa Arnošta z Pardubic, resp. Jana Očka z Vlašimi.

Budeme-li se ptát konkrétně na jména osob, kteří patřili ke Karlovu nejdůvěrnějšímu okolí, na prvním místě zazní právě jméno arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Rovněž s jeho

⁷⁾ K tématu dvůr alespoň: František Kavka: Život na dvoře Karla IV., Praha 1993, František Kavka: Am Hofe Karls IV., Leipzig 1989, Ivan Hlaváček: Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské. Stručný přehled vývoje a literatury pro dobu do roku 1346 in: Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (Opera historica 7), ed. Václav Bůžek, Pavel Král, České Budějovice 1999, s.29-70; Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006.

⁸⁾ Počítáno jen do smrti Karla IV.

následovníkem, Janem Očkem z Vlašimi a litomyšlským a olomouckým biskupem Janem ze Středy pojil Karla přátelský vztah. Co se týká osob světských, můžeme si udělat alespoň přibližný odhad pohledem na listinný materiál. Nevyčteme z něj sice informaci, kteří pánové byli císaři skutečně nejmilejší, ale můžeme zjistit, kteří se v jeho okolí pohybovali nejčastěji. Na prvním místě jsou to slezská knížata- Mikuláš Opavsko-Ratibořský, Bolek Opolský, Bolek a Václav Lehničtí, Kazimír Těšínský, Jindřich Zaháňský a Jan Stěnavský, později Bolek Svídnický, Vladislav a Přemek Těšínský, Mikuláš Múnsterský a další, kteří jako manové českého krále pobývali na pražském dvoře při četných příležitostech. Během svých markraběcích let se Karel mohl dokonale seznámit s českou šlechtou. Z ní na počátku Karlovy královské vlády vykrystalizovalo jádro úzce s Karlem spolupracující: Vilém z Landštejna, Bušek z Velhartic a jeho syn, bratři z Rožmberka, Bernard z Cimburka, Hynek z Náchoda, (38) Vaněk, Beneš a Jan z Vartemberka, Zbyněk Zajíc z Házmburka, Hynek Žlebský z Lichtenburka (51) či Rus z Litic. Z Karlových pozdějších spolupracovníků připomeňme Boreše z Rýzmburka, Haška ze Zvířetic a pány ze Šternberka. Tento poněkud schématický a náznakový výčet postačí k tomu, abychom viděli, že Karel IV. neopomíjel příslušníky nejmocnějších a nejbohatších rodů, zároveň však nepreferoval výrazně to či ono rodové uskupení.

Tato kapitola má objasnit, jaké místo zastávali na Karlově dvoře Ronovci. Podíváme se na vztahy Karla IV. k rodu jako celku i k několika konkrétním osobnostem. Pokusím se také analyzovat důvody mocenského vzestupu nebo poklesu té či oné rodové větve v daném období. Rozdělení podkapitol na Karlovo období královské a císařské je spíše orientační, i když do jisté míry koresponduje s generačním předělem pánů s erbem ostrve. Poslední podkapitola dokládá, jakým způsobem se Ronovci postavili k vládě Václava IV.

Václav, vytoužený Karlův syn, se narodil 26.2.1361. Stárnoucí císař k němu upjal všechny své naděje do budoucna a v poslední etapě svého života zaměřil veškeré úsilí k tomu, aby milovanému potomkovi (a jeho nevlastním bratrům) uchoval, rozmnožil, upevnil a nakonec předal dosavadní lucemburské državy a zajistil jim římský trůn. V této snaze byla česká šlechta pro Karla nejen ekonomickou, ale též vojenskou oporou, například ve válce proti Otovi Braniborskému. Reprezentativní výběr české šlechty býval rovněž přítomen u důležitých právních nebo slavnostních aktů, jakým bylo například uzavření dědických úmluv mezi Lucemburky, Habsburky a uherskými Anjouovci,⁹⁾ nebo Václavova korunovaci na římského krále. Mnoho českých pánů se rovněž objevilo v honosném průvodu doprovázejícím císaře a jeho následníka do Francie v roce 1377.

Po Karlově smrti 29.11.1378 na trůn nastoupil jeho nejstarší syn Václav.¹⁰⁾

Václav IV. panoval nejdéle ze všech Lucemburků, přes 40 let, ale bylo mu souzeno vládnout v nesmírně složitém a rozporuplném období, což se nakonec spolu s dalšími faktory podílelo na jeho četných neúspěších včetně toho největšího-sesazení z římského trůnu. Ponechám stranou zahraniční politiku, pokud se nebude týkat Ronovců, a zaměřím pozornost na domácí události.

Na rozdíl od napjaté situace v říši panoval zpočátku v českých zemích klid. Kontinuitu vlády zajišťoval úřednický aparát, který Václav převzal od svého otce. Byl tvořen zkušenými muži, jakými byli arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, kancléř Jan z Jenštejna, nejvyšší hofmistr Petr z Vartemberka na Kosti, nejvyšší komorník Těma z Koldic mladší., lanckraběte Jan

⁹⁾ AČK IV/3, č.1180, Regesta Imperii VIII., č. 5482.

¹⁰⁾ K osobnosti a vládě Václava IV.:Jiří Spěvák: Václav IV.; Lenka Bobková, Milena Bartlová: Velké dějiny zemí Koruny české IV. b; Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437, Praha-Litomyšl 2000; Zdeněk Fiala: Předhusitské Čechy, s.293-333; František Palacký: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě II., s.533-674; Václav Štěpán: Moravský markrabě Jošt (1354-1411), Brno 2002.

z Leuchtenbergu, slezští vévodové Přemek Těšínský, Boleslav Lehnický, Jindřich Břežský, opavský vévoda Václav a další.. Královi rádci záhy poznali, že Václavovi chybí politická obratnost, zkušenost i důslednost jeho otce. Jak píše Zdeněk Fiala: *Karlovi rádci prováděli jeho politiku, zatímco rádcům Václavovým bylo v praxi ponecháno na vůli, aby prováděli „nějakou“ politiku ve prospěch krále, ale ta nebyla řízena jeho vůlí. Rozumí se, že rádci pracovali především ve svůj prospěch.*¹¹⁾

V polovině 80.lete dochází k postupné výměně dvorských úředníků, protože řada dosavadních králových rádců buď zemřela nebo na svůj úřad rezignovala. Na jejich místa Václav dosadil řadu nižších šlechticů, s nimiž ho pojil úzký osobní vztah. Mezi ně patřili například Jíra z Roztok, Jan Čúch ze Zásady, Kunat Kaplír ze Sulevic či Zikmund Huler. Tento trend se pochopitelně nelíbil vysoké šlechtě, která si tradičně osobovala monopol na nejvyšší úřady. Nelze říci, že by své postavení ztratila zcela, i nadále její příslušníci zastávali některé důležité úřady nebo patřili mezi královy důvěrníky, například Jindřich Škopek z Dubé (**56**), jeho bratranec Beneš Škopek z Dubé (**54**) nebo Vilém Zajíc z Házmburka.

Dlouhotrvající rozladění, které se promítlo i do veršované skladby Smila Flašky z Pardubic s názvem Nová rada, plně propuklo v roce 1394. Na jaře tohoto roku zformovali představitelé vysoké šlechty opoziční uskupení nazvané panská jednota s cílem vytvořit protiváhu politice Václava IV., omezit vliv jeho oblíbenců a získat spoluvládu v zemi. Zakládajícími členy byli Jindřich z Rožmberka, Jindřich starší z Hradce, Vilém z Landštejna, Ota z Bergova, Břeněk ze Skály, Hynek Berka z Hohnštejna (**27**), Jan Michalec z Michalovic, Boreš mladší z Bečova a Rýzmburka a Boček z Kunštátu na Poděbradech.¹²⁾ Podporou jim byli dva ambiciózní Lucemburkové, moravský markrabě Jošt a uherský král Zikmund. Události nabraly rychlý spád. 8.května vojska představitelů panské jednoty svolaná nejvyšším purkrabím Otou z Bergova krále zajala a odvedla ho na Pražský hrad, kde byl uvězněn v Bílé věži. Aby svému činu dodala zdání legitimacy, svolala panská jednota královým jménem zemský sněm, jemuž předsedal s titulem starosty Jošt.¹³⁾ K panské jednotě se přidali další šlechtici a také tři pražská města.¹⁴⁾ Mezitím se zformovala pod vedením Jana Zhořeleckého opozice, která usilovala o královo vysvobození. Vojensky vytáhla proti panské jednotě a po několika týdnech boje dosáhla jednání. 30.7. 1394 došlo k uzavření dohody, jíž byly sjednány podmínky propuštění krále. Prokrálovská strana musela vydat padesát rukojmí a množství důležitých hradů do zástavy.¹⁵⁾ Král byl propuštěn 1.8.1394, ale konflikty mezi jednotou a královskou stranou pokračovaly. V květnu 1395 panská jednota zformulovala své požadavky a předložila je králi. Ten je bez výhrad potvrdil a 30.5.1395 vydal listinu, která poprvé za jeho vlády kodifikovala mocenské vztahy mezi vysokou šlechtou a králem.¹⁶⁾ Došlo tak k závažnému přerozdělení moci v Českém království, a to mezi vysokou šlechtou a dvorskou skupinu Václava IV. V dubnu 1396 pak Václav z donucení přijal rozhodčí výrok Zikmunda a Jošta, odpovídající zájmům panské jednoty.¹⁷⁾ Členové panské jednoty si rozdělili většinu nejvyšších úřadů a ovládli také královskou radu. Král nesměl nikoho z nich sesadit, pouze

¹¹⁾ Z. Fiala: Předhusitské Čechy, s.305.

¹²⁾ CDM XII, s.184-185, č.189, AČ 1, s.52-53, č.1.

¹³⁾ CDM XII, č.219-221, č.228.

¹⁴⁾ CDM XII, s.191-192, č.199, CDM XII, s.192-193, č.200.

¹⁵⁾ Více J. Spěváček: Václav IV., s.239.

¹⁶⁾ Text AČ 1, s.56-58, č.5, dále J. Spěváček: Václav IV.,s.246-248.

¹⁷⁾ CDM XII, s.286-288, č.309 AČK V, s.67, č.105.

mohl radu rozšířit o své důvěrníky. Bez její pomoci nesměl král nesměl vládnout ani rozhodovat. To znamenalo vítězství české šlechty nad panovníkem, jakýsi předstupeň konstituční monarchie.

Mír a klid v zemi však ani po uzavření dohody nenastal. Napětí mezi oběma skupinami v okolí krále se stupňovalo a vyvrcholilo vraždou čtyř králových milců. Prakticky po celá devadesátá léta probíhaly v zemi drobné války a potyčky. Od roku 1400 stíhala Václava jedna rána za druhou. Nejprve byl sesazen z římského trůnu a o rok později vtrhlo do země na příkaz nového římského krále Ruprechta Falckého míšeňské vojsko, k němuž se přidala i panská jednota a Jošt. Spojené vojsko oblehlo Prahu a přinutilo Václava, aby uznal a potvrdil smírčí výrok z roku 1396 a odevzdal vládu v zemi čtyřčlenné radě, v níž zasedali pražský arcibiskup Olbram ze Škvorce, Jindřich z Rožmberka, Ota z Bergova a Jan Krušina z Lichtenburka.¹⁸⁾ Následujícího roku se Václav, který protikrále Ruprechta neuznal, začal chystat na římskou jízdu. Bratra Zikmunda pověřil funkcí zemského správce, kterou měl zastávat do doby, než se Václav vrátí z římské jízdy. Zikmund situace využil a 6.3.1402 dal bratra zatknout a později dopravit do Vídně. Sám zatím drancoval královské statky a snažil se ze svého titulu co nejvíce vyzískat. Jeho počínání proti sobě popudilo nejednoho předáka, dokonce i ty, kteří nedávno stáli proti Václavovi. V srpnu 1305 vypukla v Uhrách vzpoura a Zikmund byl nucen odjet. Za Václavova života již do Čech nezavítal. V Čechách měla za Zikmunda vládnout pětičlenná rada, kterou tvořili litomyšlský biskup Jan IV. Železný, pán Břeněk ze Skály, Jindřich z Rožmberka, Oldřich z Hradce a Ota z Bergova.¹⁹⁾ Tato vláda ale nevydržela dlouho. 11.11.1403 se podařilo Václavovi ze zajetí uprchnout. Doba, kterou strávil ve vězení, zanechala stopy na uspořádání zemské správy. Proto Václav IV. na počátku roku 1404 provedl Václav rozsáhlé personální změny. V lednu vyměnil obsazení městských rad na Starém, Novém i Menším městě pražském a v únoru jmenoval nové zemské úředníky. Zbavil Jindřicha z Rožmberka úřadu nejvyššího purkrabího pražského a Otů z Bergova úřadu podkomořího. Na jejich místa dosadil Jana Krušinu z Lichtenburka **(80)** a Mikuláše z Prahy, později Zikmunda Hulera z Orlíku. Za zemřelého nejvyššího písaře Smila z Pardubic nastoupil Boček z Kunštátu a z Poděbrad a na místo rovněž zemřelého nejvyššího komorníka Heřmana z Choustníka dosadil král Aleše Škopka z Dubé **(72)**. Dalšími členy králova správního aparátu byli Hynek Berka z Honštejna **(75)**, arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka, jeho bratr Oldřich Zajíc z Házmburka a další.²⁰⁾ Vidíme, že vysoká šlechta získala v králově okolí převahu. Pomalu docházelo k uklidnění situace. Úmrtím Prokopa Lucemburského se ukončila válka o vládu na Moravě a po zrádném Zikmundově jednání se tiše opomenuly úmluvy mezi odbojnými pány a králem z roku 1396. Rok 1405 znamenal ve vztazích panovník-šlechta nespornou stabilizaci a jisté respektování daného stavu. I když k určitým neshodám docházelo, již nikdy nebyla situace tak povážlivá jako v letech 1394 a 1402.

Ronovci jako představitelé vysoké šlechty nemohli zůstat k událostem na přelomu 14. a 15. století lhostejní. Po určitém útlumu v posledním desetiletí Karlovy vlády se páni s erbem ostrve opět dostali do popředí. Na dějinné scéně se objevuje několik mužů, zejména z větve Škopků z Dubé, Berků z Dubé nebo Krušinů z Lichtenburka, kteří našli uplatnění ve správě země. Kariéru si však nevybudovali všichni stejným způsobem-někteří setrvali při králi Václavovi, jiní patřili k předákům panské jednoty. Poměrně běžně se stávalo, že bratři nebo otcové a synové figurovali v rozdílných mocenských táborech.

¹⁸⁾ Text Codex diplomaticus Saxoniae regiae, 1. Hauptteil Abt.B, Bd 2, ed. Hubert Ermisch, Leipzig 1899, s. 256-255, č.380.

¹⁹⁾ J. Spěváček: Václav IV.,s 347.

²⁰⁾ AČ 2, s.361 č.106.

Postojům Ronovců k politickým událostem, jejich kariérním zvrátům, úspěchům i pádům v předhusitském období se věnuje podkapitola 5.c.

5.a 1346-1355

Když jel Jan Lucemburský do své poslední bitvy, doprovázel jej oddíl českých pánů. S velkou pravděpodobností se mezi nimi nacházelo i několik Ronovců, ale jistotu máme pouze o jednom, Janovi z Lichtenburka (synovi Jindřicha z Lichtenburku **(29)** a synovci Smila Bítovského), který se z bitvy již nevrátil.²¹⁾ Nový král Karel byl již několik let prakticky vládcem země, potvrzeným v červnu 1341 na sněmu v Praze, na němž Ronovci nemohli coby příslušníci jednoho z nejmocnějších šlechtických rodů chybět. Totéž platí o Karlově korunovaci na českého krále v září 1347. Velice zajímavé jsou pro nás dvě listiny zajišťující korunovační právo pražských arcibiskupů z 18.8. a 1.9.1347. V obou figuruje řada svědků. Kromě skupiny slezských knížat a duchovních hodnostářů to jsou tato jména: Jošt z Rožmberka, Vilém z Landštejna, Oldřich a Jindřich z Hradce, Pertold z Lipé **(46)**, jeho bratr Čeněk **(44)**, Jindřich z Lipé (probošt vyšehradský) **(54)**, Hynek Náchodský z Dubé **(38)**, Hynek Žlebský z Lichtenburka **(51)**, Hynek Berka z Dubé **(27)**, Vaněk z Vartemberka, Beneš a Ješek z Vartemberka, Ješek z Michalovic, Jaroslav a Štěpán ze Šternberka, Ješek z Kravař. Jindřich z Lichtenburka **(22)** a Hynek z Valdštejna.²²⁾ Tito páni se nepochybně korunovace zúčastnili. Podle tohoto seznamu si můžeme s vysokou mírou přesnosti udělat představu o nejvyšší politické reprezentaci, kterou v oné době tvořily právě tyto osoby (a možná ještě několik málo dalších). Vidíme hojně zastoupení Vítkovců, Markvarticů a Ronovců, tedy těch samých rodů, které tvořily politickou špičku prakticky po celou dobu kralování Jana Lucemburského. Ani jeho dlouhodobou nepřítomností a nakonec smrtí nedošlo k závažnějším mocenským přesunům.

Významné místo při korunovačním obřadu měl nejvyšší maršálek, od roku 1319 některý z pánů z Lipé. Nejvyšší maršálek měl tradičně dohled nad mečem svatého Václava, po koruně asi nejvýznamnější insignií. V průvodu doprovázejícím budoucího krále ze Svatováclavské kaple k hlavnímu oltáři kráčeli před nejvyšším maršálkem tři heroldi. On sám nesl meč ukrytý v pochvě. V řazení průvodu zaujal nejvyšší maršálek nejčestnější místo až za všemi dědičnými i zemskými úředníky, jako poslední osoba před králem. Během obřadu pomáhal nejvyšší maršálek nejprve arcibiskupovi při rituálu opásání krále mečem, poté samotnému králi během pasování rytířů.²³⁾ Pro Pertolda z Lipé, jehož někdy Karel v listinách tituloval „milý strýc a kníže“,²⁴⁾ to byla jedna z posledních služeb, které svému panovníkovi mohl prokázat, neboť na podzim téhož roku umírá.

Karlovým oblíbencem byl další ze zmiňovaných Ronovců, Hynek Žlebský **(51)**. Tento Lichtenburk byl obratným hospodářem. V roce 1345 získal od krále Jana Poděbrady v tzv. ušlechtilé manství²⁵⁾ a vybudoval si v jejich okolí rozsáhlé dominium, z nějž mu

²¹⁾ Kroniky doby Karla IV., s. 548, Jan Urban: Kresčák 26.8.1346, Praha 2001, s.45.

²²⁾ CDM VII.č.719, ACRB II, č.20.

²³⁾ KNM Praha, Oddělení rukopisy a staré tisky, sign.31 D 12, přív. 2.pag.33, pag.48-49.

²⁴⁾ J.Šusta: České dějiny II.3, s.392. Pane strýče bývalo oslovení, kterým osoba vládnoucí často oslovovala poddané, mocí jim nejbližší stojící. U Pertolda z Lipé se náhodou jednalo o skutečné příbuzenské označení, neboť byl Karlovým vzdáleným strýcem.

²⁵⁾ RBM IV, č.1602.

plynuly četné zisky. Přístup ke Karlovu dvoru mu zajistil sňatek s Anežkou, dcerou Karlova oblíbence a důvěrníka Viléma z Landštejna. Díky němu se Hynek dostal do okruhu rádců nového krále, s nímž například roku 1348 táhl do Branibor.²⁶⁾ Nadějnou kariéru přetrhla Hynkova předčasná smrt. Zemřel 2.11.1351 ve věku 45 let bez mužských potomků a zůstaly po něm jen tři dcery.²⁷⁾ Prostřední Eliška byla provdána za Bočka z Kunštátu, jemuž připadlo poděbradské panství, které mu 4.1.1352 udělil Karel v léno.²⁸⁾ O Anežce, Hynkově manželce, bude řeč v kapitole 8.

V letech 1347-1356, kdy se Karel pokoušel omezit moc šlechtických předáků, neslyšíme o žádných konfliktech mezi Ronovci a panovníkem. Velmi tomu napomohlo, že došlo k výměně generací tohoto rodu. V období 1347- 1353 zemřelo hned několik významných pánů erbu ostrve: 1347 Smil z Bítova (**30**) a Pertold z Lipé (**46**), 1348 Hynek Berka z Dubé (**27**), 1351 Hynek Žlebský (**51**), 1352 Jindřich z Lipé, probošt vyšehradský (**43**), 1353 Hynek Náchodský (**38**). Z veřejného života se stáhl také Hynek Hlaváč (**39**), který zřejmě churavěl, protože dvakrát- v letech 1348 a 1353- požádal papeže o rozhřešení.²⁹⁾ Zemřel až v roce 1358.

Ze starší generace zůstali v Karlově blízkosti dva muži- Jindřich z Lichtenburka (**22**) a Čeněk z Lipé (**44**). Starý harcovník Jindřich si do konce života (zemřel roku 1356) udržel vliv. Pravidelně sedal na zemském soudě jako jeden z přisedících³⁰⁾ a zřejmě překonal finanční problémy ze 30.let, vedoucí až k prodeji rodového sídla, protože se ve 40. a 50.letech dokonce stal věřitelem Karla, který potřeboval značné sumy na zápas o říšskou korunu. Proto mu Karel (ještě jako markrabě) zastavil část svých důchodů z města Brna v hodnotě 200 hřiven stříbra. Ty mu byly vypláceny až do roku 1349, kdy se moravského markrabství ujal nový pán, Jan Jindřich.³¹⁾ V roce 1352 zastavil Karel Jindřichovi a jeho synům Vaňkovi a Janovi na dva roky vesnice Kluky, Vrátno a Chotětov v okolí Mšena.³²⁾ Konečné vyrovnání všech dluhů nastalo asi až v roce 1356, kdy Karel věnoval Jindřichovi a Janovi polovinu Chocně, ještě jako součást odškodného za Lichtenburk.³³⁾

Se jménem Lichtenburků je neodmyslitelně spjat klášter ve Žďáru nad Sázavou. Víme, že Karel mu několikrát potvrzoval nejrůznější privilegia a jako svědci figurují převážně Ronovci. Tak například v listině z 26.6.1353, vydané v Hradci Králové, stojí na prvním místě právě Jindřich z Lichtenburka, následován Hynkem Krušinou (**59**) a Jindřichem Bítovským (**47**).³⁴⁾ Takováto potvrzení byla jedna z mála příležitostí, kdy přišli Karel a tito Ronovci do přímého kontaktu, protože Bítovští i Krušinové se v této době orientovali na prostředí moravské a víc inklinovali k dvoru Jana Jindřicha. Hynek Krušina III (**59**). se někdy po roce 1353 vrátil do Čech a usadil se na miletínském panství v Podkrkonoší.

²⁶⁾ RBM V, č.490, č 491.

²⁷⁾ Dvě krumlovská nekrologia, s.216, 226, ACRB II, č.218.

²⁸⁾ RBM V, č.1204.

²⁹⁾ RBM V, č.278, č.1573.

³⁰⁾ RT I. s.399,400, 401, 408,413, 418.

³¹⁾ Knihy počtů města Brna s.61, 62, 76.

³²⁾ RBM V, č.1379.

³³⁾ AČ 8, s.391.

³⁴⁾ CDM VIII, č.210.

V následujícím roce se spolu s Janem z Turgova zaručil králi za Barníka ze Žiželevsí,³⁵⁾ jinak se spíš držel hospodářských záležitostí a ve veřejné sféře se s ním na rozdíl od jeho syna Václava nesetkáváme.

Ličení osudů Čenka z Lipé (**44**), od roku 1347 nejvyššího maršálka, jsem přerušila v okamžiku jeho zajetí v Krakově a vylíčila jsme též nepříznivé důsledky z toho plynoucí. Paradoxně však krakovské intermezzo Čenkovi vyneslo diplomatický úkol. Neboť na podzim 1348 využil Karel styků, které Čeněk navázal během zajetí v Krakově. Vyslal totiž Čenka, aby mu vyjednal setkání s polským králem Kazimírem, kterého chtěl odvést od spojení s Wittelsbachi. Kazimír se sice omluvil, že v této chvíli nemůže vyhovět, ale zároveň pověřil 28.10. 1348 Čenka z Lipé a sandoměřského palatina Ješka, aby s Karlem smluvili podmínky pro budoucí dohodu.³⁶⁾ K jednání skutečně došlo a 22.11. 1348 Kazimír a Karel obnovili přátelskou smlouvu, uzavřenou v Praze roku 1341. Možná i tento diplomatický úspěch zajistil Čenkovi různé hospodářské výsady. V roce 1351 mu Karel postoupil některá horní práva v oblasti Německého Brodu, a to v Jindřichově vsi (Heinrichsdorfu), Stříbrných Horách (Schindorfu) a Mittelberku.³⁷⁾ Četné listiny dokládají, že Čeněk věnoval svým držávám velkou péči. Po smrti Pertolda a Jindřicha, vyšehradského probošta, kteří zemřeli bez legitimních potomků, připadly jejich podíly Čenkovi. I když jej povinnosti tu a tam odváděly do Prahy, pravidelně navštěvoval Brno, Šumperk, Lipnici a Německý Brod, uděloval hospodářské výsady a privilegia a směňoval, kupoval nebo prodával statky.³⁸⁾ Za své hlavní sídlo si již dříve zvolil Moravský Krumlov, kde v polovině 50.let založil augustiniánský klášter, který po celý život hojně obdarovával a uděloval mu nejrůznější privilegia.³⁹⁾ Přízeň zachovával i dalším klášterům, k nimž měla jeho rodina vztah. Jeho donace směřovaly do žďárského kláštera nebo do starobrněnského kláštera, kde byla do roku 1350 jeho sestra Kateřina abatyší.⁴⁰⁾

Období, o němž v této kapitole pojednávám, představuje jakousi mezifázi. Stará generace, která ještě osobně zažila éru největšího rozmachu rodu za vlády Jana Lucemburského, pomalu odchází, ale mladší Ronovci ještě nedorostli nebo nestačili nalézt své místo mezi šlechtickou elitou. Ke královskému dvoru zatím pronikl jediný-Hynek z Dubé, zvaný Honštejnský (**41**).

O jeho působení před smrtí jeho otce, Hynka Berky z Dubé (**27**), bohužel mnoho nevíme. Nacházíme jej jako svědka na několika otcových listinách vydaných v Praze nebo její blízkém okolí,⁴¹⁾ to je však příliš málo na to, abychom si mohli udělat představu, kde a jak Hynek trávil svůj život do té doby, než ho Karel jmenoval nejvyšším pražským purkrabím. Tento úřad zastával již jeho otec, který zemřel někdy v březnu 1348. Z 20.března 1348 totiž pochází sada listin, v nichž Karel nejen ustanovuje Hynka mladšího purkrabím, ale též bratrům z Dubé potvrzuje skoro všechna zboží, která jejich otec získal, kromě bezděžského panství s městem Bělá, které Karel vyplatil ze zástavy a opět připojil ke komornímu majetku.⁴²⁾ Snad

³⁵⁾ RBM V, č.1759.

³⁶⁾ RBM V, č.500.

³⁷⁾ RBM V, č.1066.

³⁸⁾ RBM V, č.263, 1192, 1719, 1720, RBM VII,č.1365, CDM VIII.č.131 aj.

³⁹⁾ RBM V, č.1833, č. 1989, RBM VI.č.833, RBM VII, č. 419, č.1424,L.Bobková, M.Bartlová Velké dějiny zemí Koruny české IV.b, s.76.

⁴⁰⁾ např. RBM V.č1720.

⁴¹⁾ RBM IV.č. 1258, č.1612, RMB V.č.92..

v souvislosti s rozsáhlou vlnou revindikací, kterou Karel zahájil kolem roku 1350, vznikl spor o městečko Mšeno. U této otázky se na chvíli zastavím. Mšeno se nacházelo v blízkosti královského hradu Bezděz, v oblasti, která se ve 13. století nacházela ve sféře vlivu Přemyslovců. Zde v průběhu 1. poloviny 14. století získali Berkové z Dubé četné statky, mezi nimi i Mšeno. To bylo původně královským majetkem, příslušejícím již roku 1291 k Bezdězu, ale roku 1306 jej Václav III. udělil Hynkovi z Dubé. Ne však celé, část patřila Přemyslovně Kunhutě, abatysi kláštera sv. Jiří. Měla jej užívat do konce života a po její smrti asi připadla celá ves Berkům z Dubé. Když totiž Karel IV. Mšeno získal od Berků zpět, není ani zmínka o nějaké části patřící klášteru. Páni z Dubé měli obrovskou zásluhu na rozvoji Mšena. Z původně malé vesnice se stalo městečko, jehož tržní okruh zahrnoval i vesnice z okolí. Ke konci 50. let je označováno jako oppidum (městečko) a tvoří nejvýznamnější hospodářské a správní centrum tamějšího dominia pánů z Dubé. Není divu, že Hynek nechtěl Mšeno, jemuž Berkové po desetiletí věnovali takovou péči, Karlovi podstoupit. Karlův zájem o Mšeno souvisí bezpochyby se znovuzískáním Bezdězu, který panovník i s Bělou od Berků vykoupil ze zástavy v roce 1348.⁴³⁾ Spor museli začátkem ledna 1352 rozsoudit arcibiskup Arnošt z Pardubic a mistr komory Bušek z Velhartic. Mšeno připadlo králi, ale ten měl zaplatit Hynkovi 300 kop grošů a stanovit hranici mezi lesy příslušejícími k Mšenu a mezi těmi v okolí Housky a Kuřích Vod, které zůstávají v majetku pánů z Dubé.⁴⁴⁾ Definitivně se spor uzavřel až v prosinci 1357, kdy Karel onu úmluvu listinou vydanou na hradě Bezděz potvrdil.⁴⁵⁾

Po roce 1352 došlo k dělení majetku, který dosud bratři Hynek (41) a Jindřich, zvaný Jednooký (42), drželi v nedílu. Hynkovi připadlo lipské panství, Sloup a Honštejsko s hradem Honštejn, který přijal od krále roku 1353 v léno. Na této listině najdeme formulaci, že Hynek přijal Honštejn *a Carolo rege et a corona regni Bohemiae*.⁴⁶⁾ Léno se tedy již nevztahuje pouze k jedné konkrétní osobě českého krále, nýbrž impersonálně k instituci, což ztěžovalo možnost jeho zcizení. V této době již Hynek nevykonával úřad nejvyššího purkrabí pražského, který po něm získal Vilém z Landštejna. Důvody si můžeme jen domyslet. Vilém patřil již dlouhou dobu ke Karlovým oblíbencům a odevzdáním Moravy do rukou Jana Jindřicha přestal působit jako moravský hejtman. Karel jistě rád využil služeb věrného šlechtice pro spravování úřadu, jehož důležitost se stoupajícím významem Prahy a tím pádem i Hradu rostla.

Hynek Honštejský se uplatnil i jako válečník. Karel jej jmenoval královským hejtmanem v boji, který vedla města Erfurt, Mühlhausen a Nordtausen proti škúdcům napadajícím kupce na cestě z Erfurtu do Čech.⁴⁷⁾

Zrekapitulujeme-li poznatky o rodu znamení ostrve v období od Karlovy královské korunovace do korunovace císařské, vidíme, že Ronovců v nejvyšších mocenských sférách výrazně ubylo. Již bylo řečeno, že podíl na tomto faktu má nejen způsob, jakým si Karel vybíral své lidi do dvorského správního a mocenského aparátu, ale též vlna úmrtí

⁴²⁾ RBM V.č.309, č. 310,č. 311,č. 313.

⁴³⁾ RBM II, č.2069, RBM VI .č.706, Hradý, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III,severní Čechy, s. 36, Helena Pikorová: Dějiny Mšena I. Mšeno ve středověku, Mělník 2006.

⁴⁴⁾ RBM V.č.1210, AČK III, č.379.

⁴⁵⁾ RBM VI .č.706.

⁴⁶⁾ RBM V.č.1616.

⁴⁷⁾ Velké dějiny zemí Koruny české, IV a, s.280.

v ronovských řadách. Nová generace si pak hledala vztah k panovníkovi již za jiných podmínek, než jejich otcové a dědové.

5.b 1355-1378

V dubnu 1355 došlo po několikaletých průtahách ke Karlově císařské korunovaci.⁴⁸⁾ Nebudeme se zabývat tím, co tato událost znamenala pro Karla IV., ale jaký vliv měla na Ronovce. Minimálně pro Čenka z Lipé představovala skvělý start do posledního životního období.

Čeněk z Lipé coby nejvyšší maršálek měl spolu s Arnoštem z Pardubic za úkol sehnat na korunovační jízdu zemskou hotovost.⁴⁹⁾ Oba vynaložili velké úsilí na to, aby sbor z Čech byl co největší a nejrepresentativnější. Z nejvýznamnějších jmen nacházíme ve výpravě Jindřicha z Hradce, Jošta a Jana z Rožmberka, Petra a Zdeňka ze Šternberka, Peška z Janovic, Vaňka z Vartemberka, Oldřicha z Ústí a Hynka Honštejnského z Dubé (41).⁵⁰⁾ Vůdčí místo mezi těmito pány zastával právě Čeněk, kterého Beneš Krabice z Weitmile výslovně jmenuje mezi těmi, kteří „*měli praporce neboli banderia*.“⁵¹⁾ Tento oddíl, v němž kromě Čechů měli své místo také slezští vévodové, čítal odhadem 1000 jezdců.⁵²⁾ 8. února 1355 dorazily české jednotky a průvod královny Anny do Pisy, kde již od poloviny ledna meškal budoucí císař s relativně malým doprovodem. Na Hod boží velikonoční, 5.4.1355, došlo v Římě k slavnostnímu aktu korunovace, jemuž přihlíželi mezi českými šlechtici i dva výše jmenovaní Ronovci. V Římě se Karel nezdržel, hned druhý den odjel do blízkého města Tivoli. Tam propukl spor mezi Čenkem, vůdcem českého kontingentu, a dolnobavorským vévodou Štěpánem, velitelem německých oddílů. Nepokoje ve vojsku a hrozící krvavé střety byly nakonec zažehnány postupným rozpouštěním jednotlivých kontingentů.⁵³⁾

Na korunovační jízdu byly vynaloženy nemalé finanční prostředky. Také Čeněk na ni přispěl velkou sumou peněz. Karel mu pak uhradil pohledávku ve výši 17 000 florénů z říšské daně, vybírané ve Florencii.⁵⁴⁾ Právě v tomto městě se Čeněk z Lipé zotavoval po chorobě, která jej postihla během pobytu v Pise. O tom píše poměrně obsáhle Matteo Villani ve své kronice: *Pán z Lipé..., onemocněv v Pise, dal se dovézt do Florencie, a když.. správcové obce se o tom dozvěděli, dali jej i s veškerou jeho čeledí ubytovat v biskupství, neboť biskup tu toho času nebyl. Poskytli mu dobrá lůžka i vše, čeho bylo zapotřebí, aby se mu vedlo dobře, a poslali mu nejlepší lékaře města, aby pečovali a starali se o jeho zdraví. Každého rána a večera dávali mu také připravovati svoje lahodná masa a jemná vína. A pán z Lipé nabyt takové důvěry v naši obec a tak si ji oblíbil, že se ze své dlouhé a takřka nevléčitelné nemoci, o níž sám měl za to, že by se z ní jinde byl nevléčil, z milosti boží v městě Florencii úplně pozdravil.*

⁴⁸⁾ Ke Karlově císařské korunovaci František Kavka: 5.4.1355- Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské, Praha 2002; Kateřina Kubíková: Římská korunovace Karla IV. In: Lesk královského majestátu ve středověku, ed. Lenka Bobková, Mlada Holá, Praha-Litomyšl 2005, s.47-60.

⁴⁹⁾ Regesta imperii VIII, č.1950.

⁵⁰⁾ RBM VI, č.68, č. 73, č.77.

⁵¹⁾ Kroniky doby Karla IV.,s.230.

⁵²⁾ F.Kavka: Karel IV.,s.185.

⁵³⁾ J. Šusta: České dějiny II.4,s.385, Z.Kalista: Karel IV. a Itálie, s.119.

⁵⁴⁾ RBM VI, č..40, č.45, č. 46.

*Pozdraviv se pak, byl poctěn naší obcí dary a jinými věcmi. I stal se zvláštním přítelem naší obce a jejich občanů a pobýval v městě k svému zalíbení... až zase nabyl své síly. Florentané mu pak vyplatili peníze, které slíbili císaři.*⁵⁵⁾ Vše asi neprobíhalo tak idylicky, jak se pokusil kronikář vyličit, protože v srpnu, kdy Čeněk z Itálie odjížděl a svěřil vymáhání zbylých pohledávek svému náměstkovi Pavlu z Opatovic, činil dluh ještě 14 000 florénů.⁵⁶⁾ Do Florencie se Čeněk vrátil za rok, když jej tam císař poslal dohlédnout na vyúčtování říšské daně.⁵⁷⁾ Během italského pobytu navázal Čeněk kontakty s některými mocnými pány. Jedním z nich byl Francesco Ordelaaffi, pán ve Forli a Ceseně, který byl nejmocnějším představitelem ghibellinské strany v Romagni. V roce 1352 byl stížen papežskou klatbou a roku 1356 se střetl s papežským legátem kardinálem Albornozem, který chtěl upravit poměry v Itálii ve prospěch papeže. Proti Ordelaaffimu byla vyhlášena křížová výprava. Čeněk z Lipé mu nabídl vojenskou pomoc natolik silnou, že se jí začala obávat i kurie. Nehledě na to, že pomoci člověku stíženému klatbou se rovnalo těžkému kacírství. Proto papež Inocenc VI. Čenka varoval zvláštní listinou s výhrůžně znějící formulací *Si consideras, fili, quam graves penas!* Listiny se žádostí, aby případnou pomoc Čenčkovi rozmluvili, dostali i Karel IV., Kazimír Polský, arcibiskup Arnošt z Pardubic a olomoucký biskup Jan Očko.⁵⁸⁾ Jelikož Čeněk vyvázl bez trestu, asi od zmíněného úmyslu opustil. Uvedený soubor listin naznačuje, jak během několika let vzrostla moc Čenka z Lipé, obával-li se jeho zásahu i papež. Podle adresátů oněch listin zase vidíme, že se Čeněk pohyboval ve společnosti králů, knížat a vysokých duchovních hodnostářů. Čenkovu zesílené mocenské postavení se odráží i v úřadech, které Čeněk od roku 1356 zastával. Císař ocenil jeho značný podíl na úspěchu římské jízdy a k titulu nejvyššího maršálka mu přidal ještě hodnost nejvyššího komorníka a také podkomořího císařovny Anny.⁵⁹⁾ Několikanásobně také stoupl výskyt jeho jména v listinách Karla IV., kde figuruje ve svědečných řadách českých pánů na prvních místech.⁶⁰⁾ V roce 1356 vystupoval spolu s Janem z Vartemberka a Veselí, Petrem a Janem z Rožmberka, Ondřejem z Dubé a Janem a Oldřichem z Leuchtenberka jako svědek a ručitel podmínek kapitulace Jindřicha z Hradce po jeho odboji proti císaři.⁶¹⁾ Na rozdíl od minulých let trávil Čeněk mnohem více času v Praze a méně se věnoval svým majetkovým záležitostem. Na rodinných statcích ho mohl zastupovat syn Jindřich. Od Karla přitom Čeněk získal mnohé výhody, císař mu například zapsal 20.1. 1361 12 kop grošů odúmrti po Řeháku z Třebovle a v roce 1362 mu postoupil po čas jeho života polovinu důchodů z urbury, mince a jiných užitků v Německém Brodě (např. důchody ze soudů a úřadů, šrotěřství i směnárny, z masných krámů, lázní apod.)⁶²⁾ Přepokládá se, že těmito privilegii splácel císař dluhy, které měl u Čenka ještě z římské jízdy. V posledních dvou letech života se Čeněk opět hojněji věnoval správě svého panství. Roku 1362 nechal v Německém Brodě zřídit vodovod, o rok později

⁵⁵⁾ Z. Kalista: Karel IV. a Itálie, s.91-92.

⁵⁶⁾ RBM VI, č.91.

⁵⁷⁾ Pověření Čenka z Lipé z 3.5.1356: RBM VI, č.332.

⁵⁸⁾ RBM VI. č.381,č. 382, č. 383.

⁵⁹⁾ RBM VI, č.416, č. 602, RBM VII, .č.79, č.386.

⁶⁰⁾ RBM VI, č. 416, č. 431, č. 434, č. 602, č. 720, č. 808, RBM VII, č. 377, č. 479, č. 704, č. 719, CDM IX, č.206.

⁶¹⁾ RBM VI, č. 435, č. 436.

⁶²⁾ RBM VII, č.386, CIM II, č.397.

tamtéž osvobodil měšťany na dva roky od všech daní. Také učinil odkaz pro klášter v Moravském Krumlově, ale především svěřil své statky synovci Jindřichovi (Hyncemu) z Lipé,⁶³⁾ zřejmě v předtuše, že jeho život již brzy skončí. Zemřel někdy v období mezi 28.6. a 1.9. 1363,⁶⁴⁾ ve stejném roce jako jeho jediný syn Jindřich **(53)**.⁶⁵⁾ Hynce z Lipé **(52)**, Čěnkův synovec a předák jediné zbývající větve pánů z Lipé vlastnil nyní Lipnici, Německý Brod, Velkou Bíteš, Moravský Krumlov, Frymburk, Jevíčko, Cimburk s panstvím a hrad a město Moravská Třebová.⁶⁶⁾ V roce 1361 zapsal Karel IV. Hyncemu 50 hřiven ročního platu z cla ve Vysokém Mýtě.⁶⁷⁾ Přesto všechno byly finanční potíže pánů z Lipé tak velké, že byl Hynce nucen rodové statky rozprodávat. V roce 1365 koupil markrabě Jan Jindřich hrady Cimburk a Třebovou, města Třebovou, Jevíčko, další 3 městečka a 35 vesnic za celkovou sumu 16 000 hřiven. Roku 1369 prodal Hynce za 8000 hřiven Moravský Krumlov pánům z Kravař s nimiž byl spřízněn skrze manželku Ofku. Konečně roku 1370 prodal Lipnici a německobrodské panství císaři. Nově zakoupil Templštejn a znovu získal Rataje, které se po čase staly hlavním sídlem rodu pánů z Lipé, kteří více než k Praze inklinovali k Brnu.⁶⁸⁾

Hynce po Čěnkovi z Lipé zdědil hodnost nejvyššího maršálka. Na císařském dvoře nebyl jistě díky mocnému strýci žádným nováčkem. Na přelomu let 1355/56 se nacházel v Karlově doprovodu na říšský sněm v Norimberku, v roce 1364 vystupoval mezi předními pány, kteří projevovali souhlas s dědickými úmluvami Lucemburků, Habsburků a uherských Ajouovců, v roce 1376 byl při udělení moravského markrabství Joštovi a roku 1377 doprovázel Karla na cestě do Francie.⁶⁹⁾ Vidíme, že se jedná o příležitosti, kdy bylo potřeba, aby se sešel reprezentativní výběr české a moravské šlechty. Mezi ni páni z Lipé i přes kolaps rodového jmění stále patřili. Odhlédneme-li od těchto slavnostních příležitostí, zdržoval se Hynce převážně na Moravě. Více než s Karlem přišel do styku s Janem Jindřichem a jeho syny, jak si ještě ukážeme v kapitole 6.

Něco podobného platí o Čěnku Krušinovi z Lichtenburka **(58)**. Ten dostal své jméno po Čěnkovi z Lipé, jenž byl jeho kmotrem. Čěněk se v blízkosti nejvyššího maršálka a komorníka pohyboval od poloviny 50.let až do jeho smrti v roce 1363 a svědčil mu v mnohých listinách.⁷⁰⁾ V listopadu 1360 se Čěněk Krušina ocitá na dvoře císaře Karla v Norimberku. Nejspíš se tam dostal jako člen doprovodu Čěnka z Lipé.⁷¹⁾ Jinak ale Čěněk stejně jako Hynce z Lipé inklinoval k markraběcímu dvoru. Jeho hlavním sídlem bylo obřansko-ronovské panství u Brna, proto nás nepřekvapuje, že pravidelně zasedal na

⁶³⁾ RBM VII, č.1202, č.1365, č.1146, č.1404.

⁶⁴⁾ RBM VII, č. 1446, 1481.

⁶⁵⁾ Kdy zemřel Čěnkův syn nevíme, ale jeho manželka Anna, když nechala 30.9. 1363 připsat svým bratrům, pánům z Rožmberka, vsi Řipce a Sedlce, byla již patrně vdovou. RBM VII, č.1502.

⁶⁶⁾ CIM II.s.583, Hrady zámky a tvrže Království českého XII,s.68, 249, CDM IX, č.389, č. 390.

⁶⁷⁾ RBM VII,č.1105.

⁶⁸⁾ J.Mezník: Lucemburská Morava,s.183, CDM X. č.77; A. Sedláček: Hrady zámky a tvrže XII, s.54, 69, Hrady, zámky a tvrže v Čechách na Moravě a ve Slezsku IV, s.272, Otův slovník naučný XVI, s.69 ,heslo z Lipé.

⁶⁹⁾ RBM VII,č.169, CDM IX, č.341, CDM XI,č.13, Regesta Imperii VIII, č.7455a, č. 5878.

⁷⁰⁾ RBM VI, č. 91, č. 833, RBM VII, č. 419, č. 1256, č.1424, č. 1446.

⁷¹⁾ RBM VII.č. 688, č. 691.

brněnském zemském soudu.⁷²⁾ Pohaslá sláva Krušinů z Lichtenburka začala stoupat až s Čeňkovým bratrancem Václavem Krušinou (**79**) z miletínské větve, který dokázal svůj rod opět dostat mezi panskou elitu. Byl členem doprovodu císaře Karla do Lübecku v roce 1375, o rok později se účastnil korunovace Václava IV. na římského krále coby člen průvodu markraběte Jošta.⁷³⁾ Spolu s ním se tam objevuje jakýsi Ondřej (Andreas) z Lichtenburka. Jan Urban soudí, že může jít o zkomoleninu jména Arnošt a jde tudíž o Václava-Arnošta, člena rodiny Pyknů z Lichtenburka.⁷⁴⁾ Není to zcela vyloučené, ale mnohem pravděpodobněji se jednalo o jiného, nám neznámého Lichtenburka. Václav zemřel po roce 1385. Vzestupnou tendenci Krušinů z Lichtenburka potvrdil jeho bratr Jan, který patřil k předním dvořanům Václava IV.

Páni z Dubé, jak již bylo výše zmíněno, měli svého zástupce na Karlově římské korunovaci v osobě Hynka Honštejnského (**41**), bývalého purkrabího pražského. Není vyloučena ani účast dalších Ronovců, ale doklady chybí. Pan Hynek zůstal v Karlově blízkosti i několik měsíců po návratu do Prahy, kam se na léto 1355 sešel velký dvůr.⁷⁵⁾ Pak ale Hynek z veřejného života mizí, sporadicky se objevuje v listopadu roku 1357 jako svědek na jedné Karlově listině⁷⁶⁾ a v prosinci dochází ke konečnému narovnání výše zmíněného sporu mezi ním a Karlem IV. o Mšeno.⁷⁷⁾ Snad Hynkův ústup do ústraní zavínil jeho zdravotní stav, neboť již roku 1361 v poměrně mladém věku umírá. Jeho dva synové byli v té době ještě nezletilí. Jejich poručíkem se stal strýc Jindřich Jednooký (**42**), zakladatel kuřívodské větve pánů z Dubé, který za ně vykonal lenní slib císaři Karlu, týkající se panství Honštejn.⁷⁸⁾ V roce 1368 nacházíme jakéhosi Jindřicha (Hynka) Berku z Dubé na Honštejně ve vojsku doprovázejícím císaře a jeho choť na druhém italském tažení.⁷⁹⁾ Domnívám se, že jde o druhorozeného syna někdejšího purkrabího pražského, který mezitím dosáhl dospělého věku a mohl se ujmout svého podílu, kterým bylo Honštejnsko. Čas od času se vyskytl v bezprostředním okolí Karla IV.: roku 1373 se účastnil války proti Otovi Braniborskému⁸⁰⁾ a 14.2.1375 svědčil na listině Karla IV. a jeho syna Václava. Ti si půjčili roku 1373 od Jana Jindřicha 64 000 zlatých na získání Branibor a dosud nebyli schopni je splatit. Hynek z Dubé spolu s dalšími nejmocnějšími představiteli české šlechty, Petrem, Janem a Benešem z Vartemberka, Těmou z Koldic, Borešem z Oseka, Janem z Rožmberka, Jaroslavem ze Šternberka, Bohuslavem ze Švamberka, Půtou z Častolovic, Vilémem z Hasenburka a arcibiskupem Janem Očkem z Vlašimi se zaručují, že pokud císař do příštích Vánoc dluh nesplatí, učiní tak do 2. února 1376 oni.⁸¹⁾ Páni z Dubé se stali také přímými věřiteli

⁷²⁾ CDM IX,č. 371, CDM X, č.46, CDM XI, č.63, č.100.

⁷³⁾ Regesta Imperii VIII, č.5513, č. 5517, F Kavka: Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II.díl, s.188.

⁷⁴⁾ J.Urban: Lichtenburkové, s. 454, pozn.5).

⁷⁵⁾ RBM VI, č. 68, č.73, č. 77, č. 104.

⁷⁶⁾ RBM VI,č.680.

⁷⁷⁾ RBM VI,č.706.

⁷⁸⁾ RBM VII, č.991.

⁷⁹⁾ L. Bobková: Velké dějiny zemí Koruny české IV.a, s.396, F.Kavka: Vláda Karla IV. za jeho císařství II.s.71., Regesta Imperii VIII, s. 379-380.

⁸⁰⁾ L Bobková: Velké dějiny zemí Koruny české, IV.a, s.420.

⁸¹⁾ CDM X,č.247, č. 258, č. 259.

Lucemburků. Jan Soběslav, syn Karlova bratra Jana Jindřicha, pobýval několik let na dvoře svého strýce Karla - minimálně v letech 1367-1370-, ale spíš déle, protože z roku 1375 pochází zmínka, že Jan Soběslav dluží značnou částku pánům z Dubé. Tento dluh nakonec musel uhradit sám Karel IV. Listinou z 20.5.1375 slíbil zaplatit prozatím 170 kop českých grošů a později ještě 2000 kop.⁸²⁾

V této době si mohla honštejnská větev pánů z Dubé dovolit půjčovat vysoké částky, zažívala totiž hospodářský rozkvět. Starší bratr Hynka Honštejnského, rovněž Hynek, zvaný Lipský, byl znám jako obratný hospodář, který rozmnožil své statky kolem Lipé, Sloupu a Ronova. Sám Hynek Honštejnský (+1419) (75) si mohl mezi léty 1390-1406 koupit Studénku, Tolštejn (od pánů z Vartemberka), Šafrštejn (Ostrý) s Benešovem a Kamenicí. Hlavním centrem jeho panství zůstalo nadále Honštejnsko, ležící na míšeňsko-lužických hranicích. Znalost prostředí pomohla Hynkovi k zisku úřadu dolnolužického fojta, který zastával v letech 1397 – 1407., stejně jako později (1410-1420) jeho synovec Hynek Hlaváč. Jako fojt v Horní Lužici působil od roku 1369 Beneš Škopek z Dubé (55), který jako jediný fojt v Lužici trvale sídlil. Založil si západně od Zhořelce blíže nejmenovaný hrad a roku 1371 dostal od císaře statek Hoyerswerda (Vojreje). Úřad zastával až do roku 1389.⁸³⁾ To už, ověřen několika vlivnými úřady, patřil k nejdůležitějším osobnostem na dvoře Václava IV.

Poslední Ronovec, o němž se chci v této kapitole zmínit, je jakýsi Hynek Hlaváč z Dubé. Jeho jméno se nachází na listině z 10.2.1364, v níž šestnáct předních českých pánů projevuje souhlas s dědickými úmluvami Lucemburků, Habsburků a uherských Anjouovců.⁸⁴⁾ Zdálo by se, že díky rozlišujícímu přízvisku Hlaváč nemůže být příliš těžké onu osobu identifikovat. Bohužel v 2. polovině 14. století a na počátku století 15. víme hned o několika pánech z Dubé, kteří se jmenují Hynek (resp. Jindřich) Hlaváč. Z větve Berků z Dubé jsou to Jindřich Hlaváč, syn Jindřicha Jednookého, zakladatel jestřebské větve pánů z Dubé. Z větve honštejnské pocházel Hynek Hlaváč, syn Hynka Lipského (+1389). Domnívám se, že ani jeden není oním mužem, který je zmiňován v listině z roku 1364, a to z věkových důvodů. Víme, že Hynek Lipský byl v roce 1361 ještě nezletilý, proto jeho druhorozený syn Hynek zvaný Hlaváč v roce 1364 nemohl být ani na světě. O Jindřichu Hlaváči pochází první zmínka z roku 1391, kdy Jindřich Jednooký rozděloval část svého majetku mezi své starší syny. Jindřich Hlaváč je uváděn mezi syny mladšími, které si otec až do roku 1402 ponechal u sebe.⁸⁵⁾ Kdyby Jindřich Hlaváč svědčil na oné listině z roku 1364, muselo by mu být v roce 1391 více než čtyřicet let! To opravdu není věk, v němž by syn zůstal v otcovském domě. Poslední dva Hynkové Hlaváči pocházejí z rozrodu Adršpachů z Dubé. Za prvé je to bratr Hynka Náchodského, pán na Skalici a Třebechovicích. Ten však zemřel již roku 1358. Jeho syn Hynek Hlaváč II. z Třebechovic je dle mého soudu ten, který figuroval mezi českou panskou elitou při dědických úmluvách. Hynek zemřel v roce 1371 v mladém věku, zanechal po sobě tři nezletilé děti, byl tedy plnoletý. Toto mou hypotézu podporuje, nicméně lze nalézt i argumenty proti. Hynek Hlaváč II. stál totiž po celý krátký život v ústraní svého východočeského panství, nemáme ani jeden doklad o jeho přítomnosti na královském dvoře či třeba na zasedání zemského soudu. Proč by nyní zrovna on měl patřit mezi nejvýznamnější a nejmocnější české pány, jakými byli například nejvyšší maršálek Jindřich z Lipé, Beneš

⁸²⁾ AČK, IV. č.1180, Regesta imperii VIII, č.5482.

⁸³⁾ R. Decht :Benesch von der Duba, Landvogt der Oberlausitz. 1369-1389, Neues Lusitzisches Magazin Bd.86, 1910, s.103 a n.

⁸⁴⁾ CDM IX, č.341.

⁸⁵⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze XIV, s. 253; AČ II,s. 47, RT I,s. 536.

z Vartemberka, Půta z Častolovic, Jaroslav ze Šternberka, Těma z Koldic, Hašek ze Zvířetic, Petr z Vartemberka na Kosti, Fridrich ze Šuburka, či Ješek z Landštejna ? Jednoznačnou odpověď se už asi nedozvíme.

Vyskytují se tedy Ronovci na (nyní již císařském) dvoře Karla IV.? Ano, ale jaksi nahodile, nepravidelně. Jedinou výjimku tvoří Čeněk z Lipé, který na závěr svého života udělal skvělou kariéru, z níž těžil i jeho synovec Jindřich. Další Ronovci se v okolí svého panovníka objevují příležitostně. Nejčastějším případem je účast na nějakém tažení, kdy hotovost z Čech většinou tvořila jádro vojska, nebo při slavnostně-reprezentativních příležitostech. Dalším důvodem k přímému kontaktu panovníka a některého z Ronovců byly finanční a majetkové záležitosti, ať už šlo o půjčku zadluženému vládci, spory o majetek nebo přijetí zboží v léno. V období Karlova císařství dorostla nová generace, která již osobně nezažila éru největšího rozmachu rodu. Nebyli tedy zvyklí na stav panující za Jana Lucemburského, nezažili vládu v rukou domácí oligarchie a snadnou možnost získat do zástavy část korunního majetku. Jejich vládcem byla „světská hlava křesťanstva,“ mocný panovník, který se opíral o úzký okruh lidí složený především z církevních hodnostářů, říšských a slezských knížat či šlechticů nějakým způsobem na Karlovi závislých. Nová generace Ronovců si tedy musela hledat (a také našla) osobní vztah k císaři nezávisle, bez ohledu na to, z jakého rodu pochází. Což ovšem neznamená, že mladí příslušníci rodu nevyužívali pomoci vlivné osoby, většinou příbuzného, jak to můžeme vidět na příkladu Berků z Dubé nebo Čenka z Lipé a Čenka Krušiny. Jedním ze způsobů těsnějšího připoutání šlechtice k panovníkovi byl systém lenních vztahů. Lenní slib znamenal zavázání se panovníkovi věrností a poslušností. A právě oddanost svému králi dopomáhala některým pánům (mimo jiné i Beneši Škopkovi nebo Honštejnským z Dubé) k získání úřadu fojta v Lužici, zástupce panovníka v té či oné zemi. Proto byly tyto úřady svěřování osobám z nejbližšího panovníkova okolí, z dvorské, často lenní šlechty. Podíváme-li se na to z druhé strany, tím, že Beneš Škopek z Dubé a honštejnští páni z Dubé zastávali hodnost lužického fojta, náleželi mezi nejdůležitější osoby státního aparátu.

Další možností k zisku významného postavení na dvoře Karlově byla církevní kariéra, ale na rozdíl od dob předchozích se v letech 1355-1378 žádný z Ronovců členem vysokého duchovenstva nestal.

5.c 1378-1419

Když se na sklonku roku 1378 ujímal sedmnáctiletý Václav vlády, po boku mu stáli zkušení muži, blízcí poradci a spolupracovníci Karla IV., o něž se císař opíral v posledních letech života a kteří novému králi ulehčovali první samostatné vladařské kroky. V této době se Ronovci mezi dvorskou elitu neřadili. Páni z Lipé sice nadále drželi dědičný úřad nejvyššího maršálka, který však čím dál více ztrácel svůj obsah a stával se pouhým titulem. Hynce z Lipé (52) se zdaleka nemohl těšit takové vážnosti a vlivu, jaký měl jeho strýc Čeněk. Více než v Českém království se Ronovci uplatnili ve vedlejších zemích Koruny české, v Horní a Dolní Lužici. Týká se to především pánů z Dubé, kteří vlastnili rozsáhlé državy v severovýchodních Čechách, z nichž rozhojňovali své domény i o některé statky za hraničním hvozdem. Ještě za Karla IV. získal úřad hornolužického fojta Beneš Škopek z Dubé (55). On a jeho bratranec Jindřich (56) prožili svá nejúspěšnější léta až za Václava IV., jemuž vděčili za nebývalý kariérní vzestup svůj i celého svého rodu. Škopkové z Dubé odvozují svůj původ od Albrechta z Frýdlantu a Liběšic (14), nejvyššího komorníka Království Českého z let 1319-1323. Rodové statky na Litoměřicku si po jeho smrti mezi sebou rozdělilo jeho šest synů. Tím se majetek rozdrobil a rod chudnul. Spolu s majetkem ubývalo i politického vlivu.

První se psali jako Škopkové z Dubé Albrechtovi synové Zbyněk(35) a Albrecht mladší (36). Proč zrovna Škopkové, není známo. Zbyněk byl otcem Beneše, onoho zmiňovaného hornoloužického fojta, zatímco Albrecht mladší zplodil syna Jindřicha.

Jindřich Škopek z Dubé začal svou dvorskou kariéru jako hofmistr královny Johanny a posléze také císařovny-vdovy Alžběty Pomořanské. Václav IV. si ho zjevně oblíbil, protože jej od počátku 80.let zahrnoval jedním vysokým úřadem za druhým a to i přesto, že obecně dával přednost osobám z nižších rodů. Z původně nemajetného šlechtice se postupem času stal nejvlivnější muž na pražském dvoře. V roce 1380 byl Jindřich spolu s Těmou z Koldic jmenován zemským hejtmanem na dobu králova pobytu v říši,⁸⁶⁾ podobně jako o šest let později, kdy zemi spravoval sám. V roce 1381 vystřídal Vítka z Landštejna v úřadu nejvyššího komorníka, který zastával až do roku 1392. Po smrti Těmy z Koldic mladšího v roce 1383 přibyla Škopkovi další vysoká hodnost- stal se královým nejvyšším hofmistrem. Jako nejdůležitější člen Václavovy rady nemohl chybět u žádného důležitého právního aktu.⁸⁷⁾ Královská rada postupně dostala Václava zcela pod svůj vliv, odstavila ho od politických záležitostí a navykla na to, že za něj vše zařídí. Nabytého vlivu pak rádci zneužívali ke svému obohacení. O hanebném jednání královny rady vypovídá zpráva Bonifácia de Lupi, mantovského vyslance. Lupi přijel 20.4. 1383 do Prahy požádat Václava o potvrzení úřadu a říšské vikářské hodnosti pro Giovannioho Francesca z Gonzagy. Václav v té době meškal na Křivoklátě a audience neposkytoval. Jediným členem královské rady, který byl přítomen v Praze, byl Jindřich Škopek z Dubé. Bonifacio ho navštívil a požádal jej, aby mu u krále vymohl přijetí. Po třech dnech nechal král svolat svou radu, aby Bonifacia vyslyšela. Sám přítomen nebyl. Rada si za kladné vyřízení žádosti řekla o nestydatý úplatek 100 000 dukátů a vyvíjela nátlak na zaplacení. Mantovský vyslanec se přijetí u krále dočkal až za měsíc od svého příjezdu. Audience byla velmi krátká a Václav IV, Bonifacia opět odkázal na svou radu, která výši úplatku slevila na 60 000 dukátů. Jednání s radou se uskutečnilo 24.5. 1383 v domě Jindřicha Škopka z Dubé a Bonifacio nakonec částku usmlouval na „pouhých“ 20 000 dukátů. Zpráva Lupiho poskytuje cenné informace o korupčním postoji královské rady i o poměrech panujících na Václavově dvoře. Podle Lupiho měli největší vliv Těma z Koldic a Jindřich Škopek z Dubé, kteří si vzájemně hráli do noty.⁸⁸⁾

Jindřichovu hrabivost potvrzují i jeho další skutky. Když zemřel Vítek z Landštejna, jeho syn Vilém ještě nebyl plnoletý. Václav IV. určil chlapci za poručníka Jindřicha Škopka z Dubé. Ten se snažil Viléma přimět k církevní dráze, zřejmě v naději na získání podílu z dědictví. Král zjevně s Jindřichovým postupem souhlasil, neboť Viléma ještě v nedospělém věku jmenoval vyšehradským proboštem. Jindřich zatím převzal do správy panství Lipnice a Německý Brod a zároveň i výnosné proboštví vyšehradské, z nichž se snažil vyzískat co nejvíce. Vilém se nakonec církevní kariéry vzdal, oženil se a začal znovu shromažďovat otcovský majetek.⁸⁹⁾

V době panského odboje stál Jindřich Škopek pochopitelně na straně krále. Při jednání o královo propuštění figuroval jako jeden z padesáti rukojmí, poskytnutých jako záruka.⁹⁰⁾

⁸⁶⁾ CDM XI, s.186, č.207, Ottův slovník naučný XXIV, s.650, heslo Škopek z Dubé.

⁸⁷⁾ Například CDM XV, s. 167-168, č.195, AČK 5, s.61-62, č.97, Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel. (DRTA), Hrsg. von Julius Weizsäcker, Bd. II, 2 abt.1388-1397, München 1874, DRTA II, s.232-233, č.116, s. 236, č.119, Jiří Spěvák: Václav IV., s.125 aj.

⁸⁸⁾ Rudolf Knott, Ein mantuanischer Gesandtschaftsbericht aus Prag vom Jahre 1383, MVGDDB 37, 1899, s.337-357, 345-357.

⁸⁹⁾ L. Bobková, M.Bartlová, Velké dějiny zemí Koruny české, s. 350

⁹⁰⁾ DRTA II, s.405, č.236.

Vynucených personálních změn na Václavově dvoře se Jindřich Škopek nedočkal. Zemřel 6.5. 1396. Zanechal po sobě syny Aleše (72) a Jindřicha (73). Hlavou rodu se stal Jindřichův starší bratranec Beneš (55), rovněž oblíbenec Václava IV. Řadu let úspěšně působil jako fojt v Horní Lužici a roku 1377 se stal hofmistrem Jana Zhořeleckého.⁹¹⁾ Za samostatné Václavovy vlády byl jednou z klíčových osobností králova dvora. V roce 1381 dostal po Jaroslavu ze Šternberka úřad dvorského sudího, který zastával až do roku 1389, pak ještě nakrátko v roce 1398.⁹²⁾ Beneš následoval politiku svého bratrance, v roce 1394 se nepřidal k panské jednotě, ale stál věrně za Václavem IV. Jako jeden z mála držitelů vysokých úřadů přestál bez úhony personální změny z jara 1396, ba naopak si ještě polepšil – po nedávno zemřelém Jindřichovi získal úřad nejvyššího hofmistra.⁹³⁾ Mezi nejvyššími úředníky byl jediný oblíbenec krále Václava, ostatní byli dosazeni z panské jednoty. Během posledních let 14. století se ale Beneš od krále odvrátil a sblížil se s markrabětem Joštem, kterého podporoval v boji proti bratru Prokopovi, a také s panskou jednotou. V listinách z 15.6. 1399, pečetících příměří mezi panskou jednotou a králem, je Beneš Škopek z Dubé na Liběšicích, Vartě a Hoyerswerdě uveden mezi zástupci panské jednoty. Královskou stranu zastupoval mj. jeho syn Beneš Silný z Dubé.⁹⁴⁾ V lednu roku 1400 patřil Beneš ke skupině pánů, kteří spolu s králem Zikmundem a markrabětem Joštem uzavřeli spolek proti markraběti Prokopovi a jeho lidem, údajným rušitelům míru.⁹⁵⁾ O Benešovi slyšíme ještě roku 1404, kdy zasedal na únorovém zemském soudě,⁹⁶⁾ ale v následujícím roce zřejmě umírá. To už na politické scéně působila nová generace Škopků z Dubé – Benešův syn Beneš Silný (74) a Jindřichovi synové Aleš a Jindřich, kteří se pravidelně účastnili zemských sněmů a soudů.⁹⁷⁾ Při dosazení nových úředníků po králově návratu z druhého zajetí nevyšli Škopkové z Dubé naprázdno. Aleš Škopek z Dubé na Dražicích získal po Heřmanu z Choustníka, který padl v bojích roku 1402, hodnost nejvyššího komorníka, kterou kdysi zastával jeho otec.⁹⁸⁾ V následujícím roce přibyl Alešovi ještě úřad popravce boleslavského kraje, který vykonával spolu s Vilémem ze Zvířetic a Janem z Michalovic.⁹⁹⁾

Královým zavilým odpůrcem byl příslušník jiné větve pánů z Dubé, Hynek Berka z Dubé na Hohnštejně (75). Honštejnská větev pánů z Dubé se mohla pyšnit nejen starobylým původem, ale též ohromným majetkem, který díky obratnému hospodaření nashromáždila. Není divu, že Hynek oplýval vysokým sebevědomím a spolu s dalšími urozenými pány nelibě nesl vliv zemanů na krále Václava. Jakmile se naskytla vhodná příležitost, pokusil se do dějů v Čechách zasáhnout. Hynek Honštejnský patřil k zakládajícím členům panské jednoty¹⁰⁰⁾

⁹¹⁾ A.Sedláček: Hrad, zámky a tvrze XIV, s.111; R.Decht: Benesch von der Duba s.103 a n.

⁹²⁾ CDM XII, č.501, J. Spěváček: Václav IV, s.689.

⁹³⁾ CDM XII, s.286-288, č.309, AČK 5, s.67, č.105.

⁹⁴⁾ AČ 1, s.61-65, č.8 a 9.

⁹⁵⁾ AČ 1, s.65, CDM XIII, č. 5.

⁹⁶⁾ AČ 2, s.361, č.106.

⁹⁷⁾ CDM XII, č.501, AČ 2, D V. č.92, AČ 2, s. 359-360, č.101-102, AČ 2, s.361 č.106.

⁹⁸⁾ AČ 2, s. 361, č.106.

⁹⁹⁾ AČK V, s. 103-1115, č.164-183.

¹⁰⁰⁾ CDM XII, s.184-185, č.189.

a po celý život horlivě obhajoval její zájmy.¹⁰¹⁾ Při rozdělení úřadů v dubnu 1396 se stal po Ondřejovi z Dubé nejvyšším sudím.¹⁰²⁾ Úřad zastával do roku 1398, kdy on a Jindřich z Rožmberka a Smil Flaška z Pardubic vzdali svých hodností na protest proti počínání markraběte Prokopa. Prokop, určen Václavem za zemského hejtmana, nerespektoval ustanovení z roku 1396 a dosazoval do vlády své odstrčené oblíbence. Prokop se zalekl a na uvolněná místa jmenoval příslušníky panské jednoty Bohuslava ze Švamberka a Krasíkova, Jindřicha z Hradce a Oldřicha z Hradce. Již v roce 1399 obdržel Hynek svůj úřad zpět, stejně jako Jindřich z Rožmberka a Smil Flaška, pravděpodobně v důsledku jednání smířčího sněmu v Benešově v červenci 1399.¹⁰³⁾ V úřadu pak Hynek působil až do roku 1417, tedy skoro do své smrti. V roce 1405 ho král jmenoval spolu s Oldřichem Zajícem z Házmburka, Herbordem z Kolovrat a Janem z Vartemberka popravcem v litoměřickém kraji.¹⁰⁴⁾ Jako jeden z nejvyšších zemských úředníků zastával Hynek významné místo při korunovaci královny Žofie v roce 1400. Ve slavnostním korunovačním průvodu nesl žezlo.¹⁰⁵⁾ Hynek v letech 1397-1407 působil jako Joštův fojt v Horní Lužici. Jako jeho politický stoupenec se aktivně účastnil většiny bojů mezi členy lucemburské rodiny. O tomto bude ještě řeč v kapitole 6.

Z větve Adršpachů z Dubé pocházel Hynek, zvaný Hynáček z Vízmburka **(83)**, syn Hynka Crhy z Vízmburka **(40)**. Hynáček začal svoji kariéru na počátku 80.let, kdy se objevuje jako přisedící na zemském soudu. Jím byl pravidelně v letech 1381-1397. Jeho kariérní růst podpořil Václav IV., když jej v roce 1389 jmenoval jedním ze šesti zplnomocněnců k vykonávání chebského zemského míru.¹⁰⁶⁾ Král musel mít v Hynka zřejmě velkou důvěru, neboť velmi složitá agenda si žádala zkušené politiky a diplomaty, jakými byli další zplnomocněnci: rýnský falckrabě Ruprecht, bavorský vévoda Fridrich, bambeský biskup Lamprecht z Brunnu, kancléř Jan, zvolený biskup kamminský a Bořivoj ze Svinař. Hynek ve sboru zůstal i poté, co jej v roce 1390 král personálně obměnil, většinou ve prospěch nižší šlechty.¹⁰⁷⁾ V roce 1389 byl Hynek spolu s Jindřichem Škopkem z Dubé, Otou z Bergova a Konrádem Kaplířem ručitelem za zástavní sumu 8000 kop grošů, kterou král Václav slíbil zaplatit Vladislavu Opolskému a Přemkovi Těšínskému.¹⁰⁸⁾ V bouřlivých událostech 90.let Hynek králi věrnost nezachoval. V květnu 1394 přistoupil k panské jednotě, účastnil se zemských sněmů, nicméně mezi nejvýznamnější představitele panského odboje nepatřil.¹⁰⁹⁾ Druhého králova zajetí se Hynek již nedočkal, zemřel v roce 1400 nebo 1401. Měl dva syny, Jana a Hynka. Jan umírá již roku 1409, Hynek, zvaný též Hynáček se stal kanovníkem. Do politického života zasahoval výrazněji až Hynkův vnuk Jiří.**(94)**

¹⁰¹⁾ AČ II, s.354, č.82, s.361, č.106, CDM XII, č.223, č. 227, č.229, č.249, aj.

¹⁰²⁾ CDM XII, s.286-288, č.309, AČK 5, s.67, č.105.

¹⁰³⁾ V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.473.

¹⁰⁴⁾ AČK V, s. 103-1115, č.164-183.

¹⁰⁵⁾ CDM XIII, s.27-28, č. 19.

¹⁰⁶⁾ DRTA II, s.231-232 č.115., J. Spěváček: Václav IV., s.195.

¹⁰⁷⁾ DRTA II, s.236, č.119.

¹⁰⁸⁾ Volkmer F.-Hohaus W.: Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz, I., Habelschwerdt 1883, s.254-255.

¹⁰⁹⁾ CDM XII, s.192-193, č.200, AČ 2, D V. č.92.

Po necelých 50 letech se v popředí dějinné scény objevuje i druhá větev ronovského rodu, páni z Lichtenburka, konkrétně Krušinové z Lichtenburka. Ti dlouho zápasili s finančními problémy a veřejného života se příliš neúčastnili. Zlom nastal až v generaci synů Hynka III. Krušiny z Lichtenburka (+ po 1372). O Václavovi (79) již byla řeč v kapitole 5.b, mladší Jan (80) se poprvé objevuje v pramenech roku 1382.¹¹⁰⁾ Po smrti bratra Václava (1385) a bratrance Hynka z Cerekve (po 1390) zůstal jediným žijícím Krušinou z Lichtenburka. Jan asi po svých příbuzných zdědil všechny majetky, neboť v 90. letech 14. století rychle zbohatl.¹¹¹⁾ V roce 1395 se v pramenech objevuje jako vlastník Hornšperku (Hirshbergu, dnešní Jelenie Góry) ve Svídnicku.¹¹²⁾ Jakým způsobem se Krušina uchýlil ve Svídnicku, vzdáleném jeho dosavadním državám, není zcela jasné. Jan Urban soudí, že to souvisí s Janovým kariéerním postupem. Podle něj se Krušina za bojů mezi příslušníky lucemburské sekundogenitury postavil na stranu Prokopa a v Prokopových službách se dostal do blízkosti krále Václava. Zboží ve Slezsku si mohl zakoupit z dědictví po příbuzných.¹¹³⁾ V roce 1397 již patřil Jan, v té době asi třicetiletý, mezi zemskou elitu, protože figuruje mezi přisedíci zemskeho soudu.¹¹⁴⁾ O Krušinově chování za odboje panské jednoty nemáme zprávy, ale vzhledem k jeho orientaci na Prokopa Lucemburského se panské revolty zcela jistě nezúčastnil. Krušinova kariéra začala prudce stoupat hned v prvním roce nového století. Po vpádu míšeňského vojska před Prahu patřil Jan ke skupině českých pánů, kteří s markrabětem Joštem a arcibiskupem Olbramem vyjednávali mírovou dohodu.¹¹⁵⁾ Václav byl posléze přinucen uznat čtyřčlennou radu, která se měla podílet na vládě. Členové rady byli arcibiskup Olbram se Škvorce, Jindřich z Rožmberka, Ota z Bergova na Bílině a právě Jan Krušina z Lichtenburka.¹¹⁶⁾ Z tohoto rozložení sil by se mohlo zdát, že i Jan přistoupil k panské jednotě, ale jeho chování v následujících letech, stejně jako přízeň Václava IV. tomu nenasvědčuje. Poté, co nechal Zikmund svého bratra v roce 1402 uvěznit, postavil se Jan Krušina spolu s Bočkem z Kunštátu do čela strany, která vystoupila proti Zikmundově správě a angažoval se i ve vojenských akcích namířených proti Zikmundovým stoupencům.¹¹⁷⁾ Králi Václavovi nezůstaly Krušinovy zásluhy utajeny a ještě ze zajetí ho v létě 1403 jmenoval nejvyšším hofmistrem.¹¹⁸⁾ Personální změny ve vládě roku 1404 přinesly Krušinovi ještě druhý úřad, stal se nejvyšším purkrabím pražským.¹¹⁹⁾ Dále ho Václav jmenoval popravcem hned tří krajů-hradeckého, chrudimského a mýtského¹²⁰⁾ a navíc

¹¹⁰⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království českého II, s.124.

¹¹¹⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.228.

¹¹²⁾ LC V, s.229, Libri erectionum XII, f.C 16.

¹¹³⁾ J.Urban: Lichtenburkové, s.229-230.

¹¹⁴⁾ RT I, s.569.

¹¹⁵⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.516.

¹¹⁶⁾ AČ 1 s.66-68.

¹¹⁷⁾ J. Spěváček: Václav IV., s.344-345.

¹¹⁸⁾ AČK V, s.95, č.151.

¹¹⁹⁾ AČ 2, s.361 č.106.

¹²⁰⁾ AČK V, s.105, č.166.

hejtmanem Svídnicka,¹²¹⁾ které již dříve spravoval jménem markraběte Prokopa. Tím se stal Jan nejmocnějším členem Václavova úřednického aparátu a jako takový měl velký vliv na královu vnitřní politiku. Podílel se na vydávání panovnických listin, na nichž můžeme číst obvyklou formuli *per magnus dominum Johannem Crussina magistrae curiae...*¹²²⁾ Jako purkrabí pražský měl dbát na mír v zemi, proto se podílel na rozsuzování četných sporů i na tažení proti loupežnictví v letech 1406-1407, kdy získal pravomoc trestat dle vlastní vůle zemské škůdce.¹²³⁾

Jan Krušina si pomohl i materiálně-po roce 1400 získává hned několik významných panství ve východních Čechách, kde se snažil promyšleně vybudovat ucelenou hospodářskou základnu. Vrcholem jeho snahy pak bylo získání pevného hradu Kumburku a jeho rozsáhlého příslušenství.¹²⁴⁾ Zaokrouhlily se i Janovy svídnické državy, král Václav mu roku 1404 daroval hory a lesy v okolí Hornšperku,¹²⁵⁾ který Krušina vlastnil již v 90. letech.

Na počátku roku 1407 se Krušina patrně kvůli chatrnému zdraví vzdal úřadu nejvyššího hofmistra¹²⁶⁾ a zastával jen úřad purkrabího. Už v létě 1407 ale umírá, v poměrně nízkém věku zhruba 40 let. Zůstali po něm nejméně tři synové a tři dcery. Nejstarší Hynek (**91**), v době otcovy smrti asi šestnáctiletý, se později stal jednou z nejdůležitějších osobností husitské revoluce.

Z dalších lichtenburských větví do dění výrazně promlouvali Bítovští z Lichtenburka, o nichž jako o předních moravských pánech bude obsáhle vyprávěno v následující kapitole. Po nadějných začátcích nadobro zaniká sláva Pyknů z Lichtenburka. Jan starší z Lichtenburka (**57**), syn Václava z Lichtenburka, vnuk Jindřicha z Lichtenburka (**21**) zastával v roce 1376 úřad hofmistra mladšího krále Václava¹²⁷⁾ a na konci 80. let zasedal na zemském soudu,¹²⁸⁾ ale brzy po roce 1390 umírá. Jeho syn Zikmund (**77**) byl v té době ještě nezletilý. Poručníkem se mu stal příbuzný Jan Krušina z Lichtenburku, právě podnikající rozhodné kroky k budoucí velké kariéře. Zletilosti dosáhl Zikmund nejspíš roku 1404.¹²⁹⁾ Mladý Pykna měl zřejmě velké ambice, protože již roku 1409 zasedal jako přísedící čili kmet na zemském soudu, ač mu mohlo být sotva dvacet let.¹³⁰⁾ V následujícím roce se zúčastnil války mezi Řádem německých rytířů a polsko-litevskou unií na straně polského krále Vladislava Jagella.¹³¹⁾ Do bitvy u Grunwaldu 15.7.1410 táhl jako spoluvévodce druhé polské

¹²¹⁾ Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, ed. August Sedláček, Praha 1914, s. 70.

¹²²⁾ Ivan Hlaváček: Studie k diplomatice Václava IV. Relátoři listin Václava IV. a královská rada, Československý časopis historický, 11, 1963, s. 198-225.

¹²³⁾ CDM XIII, s. 531-532, č. 493, CDM XV, č. 449.

¹²⁴⁾ více J. Urban: Lichtenburkové, s. 233-239.

¹²⁵⁾ AČK V, č. 158.

¹²⁶⁾ Naposledy doložen 12.12.1406. AČ 35, s. 485. K důvodům rezignace na úřad V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s. 612.

¹²⁷⁾ Regesta imperii VIII, č. 5533.

¹²⁸⁾ RT I. s. 519, 527, 529.

¹²⁹⁾ LC VI, s. 193.

¹³⁰⁾ RT II, s. 58, 61.

korouhve,¹³²⁾ ale v bojích našel smrt. Nebyl ženatý a tudíž neměl legitimní potomky. Jeho osobou rod Pyknů vymírá po meči.

Rovněž poslední velká větev pánů erbu ostrve, páni z Lipé, měla dny největší slávy dávno za sebou. Trvale usazení na Moravě ztráceli vliv na celozemské záležitosti a prosluli více spory a loupežnými akcemi, než čímkoliv jiným. I o nich bude řeč v kapitole 6.

¹³¹⁾ J.Goll, Čechy a Prusy ve středověku, s.120.

¹³²⁾ Historia Polonicae Dlugossii Johanni, ed. A. Przewdziecki, díl IV.kn.XI, Krakow 1877, s.135.

6. Ronovci a Morava

Zaobíráme-li se rozrodem Ronovců v průběhu celého 13. a 14. století, zaujme nás překvapivá migrace tohoto rodu. Řada českých a moravských šlechtických dynastií zůstala pevně svázána s určitou oblastí. To je případ Vítkovců v jižních Čechách nebo Markvarticů v severních Čechách. U Ronovců tomu tak není, alespoň ne ve všech případech. V oblasti původních sídel, v severních Čechách, zůstali nakonec jen páni z Dubé, zatímco všechny ostatní větve se postupem času přestěhovaly do regionů jiných, často notně vzdálených, a s původním krajem se zcela rozloučily. Takto se přestěhovali páni z Lichtenburka na Českomoravskou vrchovinu a především v první čtvrtině 14. století Bítovští z Lichtenburka a páni z Lipé na Moravu.

Klíčovým datem pro téma Ronovci na Moravě je rok 1319, kdy došlo k složité majetkové transakci, v níž byli zainteresováni král Jan, Jindřich z Lipé, Raimund z Lichtenburka a pravděpodobně ještě další Ronovci. Jejím výsledkem bylo trvalé přesídlení pánů z Lipé a jedné odnože Lichtenburků na Moravu, kde se rychle aklimatizovali a brzy patřili k předním rodům. Nestěhovali se pochopitelně do zcela cizího prostředí, již před rokem 1319 vlastnila Raimundova i Jindřichova rodina na Moravě nějaké statky, nicméně zde trvale nesídlila a k moravským rodům se nepočítala.

Moravské markrabství¹⁾ bývalo vždy úzce spjato s Českým královstvím, byť jeho státoprávní postavení jako součásti českého státu nebylo až do 1. poloviny 14. století zcela jasně vymezeno. Země mívala svého vládce, markraběte moravského (od roku 1182), některého z příbuzných pražského knížete nebo krále, nejčastěji bratra nebo syna. Řízením osudu však od druhé poloviny 13. století až do roku 1334 žil vždy pouze jediný mužský člen panovnického rodu, český král. Posledním markrabětem, který současně nebyl českým králem, byl Přemysl Otakar II. v letech 1247-1253. Za své stálé sídlo si zvolil Brno, začal budovat na Špilberku hrad, ale příliš se tam nezdržoval, protože jej povinnosti často odváděly do rakouských zemí, jejichž vévodou se stal. Po svém nástupu na český trůn sídlil samozřejmě na Pražském hradě. Podobný stav panoval i za Václava II., Václava III. a Jana Lucemburského až do roku 1319, kdy sice nedošlo k nastolení nového markraběte, ale do Brna se nastěhovala osoba královského rodu, Eliška Rejčka a s ní Jindřich z Lipé, Janem jmenovaný moravský zemský hejtman. Hejtmanská správa sice nebyla žádnou novinkou, ale ani jeden z předchozích hejtmanů nesídlil v Brně (případně jiném moravském městě), nesetřval ve svém úřadu tak dlouho a hlavně neměl takové pravomoci. Jindřich spravoval Moravu až do své smrti v roce 1329 a jeho moc se prakticky rovnala markraběcí. Spolu s Eliškou vedli okázalý dvůr, který přepychem a pěstováním kultury a umění překonával pražský královský dvůr. Po smrti Jindřicha z Lipé se v hejtmanské funkci vystřídal Jan z Boskovic, Jan z Lipé a Jan z Vartemberka.²⁾

Počátkem roku 1334 udělil Jan Lucemburský titul moravského markraběte svému nejstaršímu synu Karlovi. Díky Janově dlouhodobé nepřítomnosti v Českém království Karlova moc nezůstala omezena jen na Moravu. Jako trvalé sídlo si nový markrabě hned od

¹⁾ O Moravě za doby Lucemburků pojednává zj. Jaroslav Mezník: Lucemburská Morava, Praha 2001; Jaroslav Mezník: Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století, Sborník historický 37, 1990; Jaroslav Mezník: Markrabě a páni (K mocenskému dualismu na Moravě v době předhusitské). Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity C 12, Brno 1965; Markraběcí majetek na Moravě za vlády Jana Jindřicha. Mediaevalia historice Bohemika 5, 1998; Rudolf Dvořák: Dějiny markrabství moravského I, Brno 1906; Václav Štěpán: Moravský markrabě Jošt, Brno 2002; František Kavka: Poslední Lucemburk na českém trůně, Praha 1998; Tomáš Baletka: Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375-1411), Sborník archivních prací (SAP) 46, 1996, s. 259-536, Lenka Bobková: Velké dějiny země Koruny české IV.a, s. 525 a násl.; Lenka Bobková, Milena Bartlová: Velké dějiny země Koruny české IV.b, s. 234 a násl.

²⁾ J. Mezník: Lucemburská Morava, s. 32.

počátku zvolil Prahu, kde se snažil systematicky zvelebovat požárem poničený Pražský hrad. V dubnu 1337 zřejmě došlo k roztržce mezi Janem Lucemburským a Karlem, po níž se markrabě odebral do Tyrol. Jeho žena Blanka z Valois „se odebrala na Moravu a bydlila na rozkaz králův na brněnském hradě.“³⁾ Hrad Špilberk dostal tedy na nějaký čas vznešené obyvatelstvo, ale Blanka s dvouletou dcerkou si mohly vydržovat jen skromný dvůr, protože král Jan vybral z markrabství všechny důchody.⁴⁾ Blanka musela dát do zástavy i vlastní šperky, které později vykoupila jen s pomocí mimořádných příspěvků od některých klášterů, kterým na oplátku slíbila přímluvu u papežské kurie.⁵⁾ Na podzim 1337 se Karel na Moravu vrátil a nějaký čas pobývali v Brně oba, ale v lednu 1339 se vrátili na Pražský hrad. Karel se na Moravě příliš nezdržoval, například v roce 1341 a 1345 zde nebyl vůbec, 1344 jen jednou, v ostatních letech ji navštěvoval hojněji, ale vždy se zdržel jen krátce.⁶⁾ Podle testamentu, který Jan sepsal v roce 1340, měla Morava v budoucnu připadnout Janu Jindřichovi, Karlovu mladšímu bratrovi.⁷⁾ Trvalo to ještě tři roky po smrti Jana Lucemburského, než se Jan Jindřich ujal vlády ve svém podílu. Jaroslav Mezník soudí, že hlavní úlohu sehrál chvat a zaneprázdněnost Karla po zvolení římským králem a také fakt, že nový král chtěl nejprve přesně vymezit postavení Moravy v rámci českého státu. Možná též vyčkával, jak se vyvine situace v Tyrolech, které Jan Jindřich původně vyženil s Markétou Korutanskou a z kterých ho nakonec manželka potupně vyhnala.⁸⁾ Předání markrabství předcházelo opatření o postavení Moravy ve svazku zemí Koruny české ze 7. dubna 1348. Karel z moci římského krále rozhodl, že moravská léna, tj. markrabství moravské, biskupství olomoucké a vévodství opavské jsou výlučnými lény českých králů a Koruny české.⁹⁾ O Vánocích roku 1349 bylo Janu Jindřichovi markrabství slavnostně uděleno.¹⁰⁾ Nový markrabě získal téměř všechny panovnické pravomoci s výjimkou rozhodování o míru či o válce. Měl svůj markraběcí majetek a příjmy, s nimiž mohl disponovat, podléhaly mu církevní instituce, které založili čeští králové nebo moravská markrabata, měl právo jmenovat nejvyšší zemské úředníky, svolávat zemské soudy, vybírat zemskou berni a byl držitelem všech regálů, včetně regálu horního.

Po příchodu do Brna si musel Jan Jindřich kolem sebe vytvořit vlastní dvůr. Fungovaly sice zavedené zemské instituce jako zemský soud a zemské úřady, ale bylo třeba zabezpečit správu markraběcích práv a majetku. Chybí nám bohužel podrobnější informace o podobě brněnského dvora, soudí se ale, že nebyl příliš rozsáhlý. Hlavním poradním orgánem Jana Jindřicha byla rada, v níž měli významné místo kromě duchovních též představitelé nejvyšší zemské šlechty jako například příslušníci rodů z Holštejna, Bítovských z Lichtenburka, z Meziříčí a z Kravař. V okolí nového markraběte se pohybovali rovněž četní úředníci-podkomoří, komorník, hofmistr a purkrabí markraběcích hradů. Pro diplomacii a správu byla nepostradatelná markraběcí kancelář, v jejímž čele stál kancléř- od roku 1207 jím býval

³⁾ ZK, s.416.

⁴⁾ Tamtéž.

⁵⁾ F.Kavka Čtyři ženy Karla IV., s.428, Summa Gerhardi, č.42.

⁶⁾ J.Mezník: Lucemburská Morava, s.47.

⁷⁾ RBM IV, č.819.

⁸⁾ J.Mezník: Lucemburská Morava, s.47.

⁹⁾ CDM VII, č. 775

¹⁰⁾ CDM VII, č.980, č.981

probošt olomoucký. Kancelář působil převážně v Brně a jeho bezprostředním okolí. Další významnou složkou dvora Jana Jindřicha byl sbor kaplanů.¹¹⁾

Po celý život panovaly mezi Karlem a Janem Jindřichem dobré vztahy. Markrabě pobýval často na Karlově dvoře, účastnil se jeho diplomatických aktivit a v nepřítomnosti jej v domácích záležitostech zastupoval.¹²⁾ To vyplývalo zejména ze skutečnosti, že Jan Jindřich byl dlouho hlavním dědicem zemí Koruny české. Otázku nástupnictví ošetřovaly již listiny ze 7.4.1348, v letech 1349-1355 byla dále upřesňována.¹³⁾ Hlavní zásadou v každém případě zůstávalo, že českým králem se po smrti Karlově měl stát jeho nejstarší syn. Kdyby ho neměl, připadne královský titul Janu Jindřichovi a po jeho smrti jeho nejstaršímu synovi. K případným právům Václava Lucemburského se nepřihlíželo. Jako dědic zemí Koruny české musel tedy Jan Jindřich figurovat ve všech důležitých smlouvách.

Díky Karlově moci a obratné politice byla Morava ušetřena větších nebezpečí nepřátelského vpádu, proto se Jana Jindřich mohl věnovat vnitřním záležitostem, zejména majetkovým. Jan Jindřich proslul jako obratný hospodář. Výdaje markraběcího dvora, ač jistě nezanedbatelné, nepřevyšovaly příjmy, které Janu Jindřichovi plynuly z jeho markraběcích majetků, z cel, mýt, mincovnictví a také z nepravdivé obecné zemské berně. Jan Jindřich si mohl dovolit hojně rozmnožovat markraběcí majetek, čímž jeho příjmy ještě stoupaly. Jak uvidíme, tyto majetkové záležitosti se významně týkaly také Ronovců. Výbornou finanční situaci Jana Jindřicha nejlépe dosvědčuje půjčka 64 000 zlatých, kterou pomohl Karlovi k zisku Branibor.

Nás zajímá především vztah Jana Jindřicha a moravské šlechty. Nový markrabě snad mohl po tyrolských událostech cítit ke šlechtě jistou nedůvěru. Snažil se proto co nejvíc posílit vlastní moc rozšiřováním markraběcího majetku, právě na úkor šlechty. Dovedl obratně využívat finanční nesnáze toho či onoho rodu pro vlastní zisk. Za majetky ale řádně platil, proto si ve většina případů pány proti sobě nepoštval. Za dobu jeho vlády sice došlo k několika konfliktům, nikdy se však nejednalo o konflikt markraběte a širší skupiny pánů, ale jen o střety s jednotlivci. K dobrým vztahům přispívalo to, že Jan Jindřich příliš nezasahoval do záležitostí, které panstvo považovalo za svou doménu, to se týkalo zejména zemského soudu. Některé rody k sobě markrabě připoutal udělením zemského úřadu nebo jinou funkcí na svém dvoře. Obzvláště blízcí byli Janu Jindřichovi páni z Kravař a ze Šternberka, ale v jeho okolí se setkáváme též s pány z Kunštátu, Bítovskými z Lichtenburka, z Lipé, z Pernštejna, ze Sovince, z Holštejna, z Lomnice aj. Celkově se dá říci, že Jan Jindřich vycházel s předními moravskými rody poměrně dobře.

V závěru života Jana Jindřicha velmi tížila otázka následnictví. Postupně nechal sepsat tři testamenty, které mu císař Karel potvrdil. Originál se zachoval jen u posledního testamentu, pocházejícího z roku 1371. Jan Jindřich v něm upřesňuje rozdělení majetků, vzájemné dědění a nástupnictví ve vládě nad Moravou. Obsah testamentu potvrdilo 42 příslušníků nejvýznamnějších moravských rodů, kteří k listině přivěsili své pečeti.¹⁴⁾ Vládcem Moravy se měl stát nejstarší Jošt coby *nejvyšší pán a markrabě, kníže země moravské*. Joštovi bratři, titulováni jako markrabata, měli zdědit část markraběcích majetků, za něž měli Joštovi složit lenní slib. Vládu nad Moravou měl zdědit nejstarší Joštův syn, kdyby žádný nebyl, tak Jan Soběslav a jeho syn, kdyby ani on syny neměl, tak Prokop a jeho synové. Ošetřena byla i varianta, která nakonec nastala, totiž že zemřou-li všichni tři bez potomků, stane se markrabětem moravským český král. Jan Jindřich se snažil svým testamentem uchovat

¹¹⁾ J. Mezník: Lucemburská Morava, s.175-177; J.Dobeš, Z.Hledíková, J. Janák :Dějiny správy v Českých zemích, Praha 1989 s.66.

¹²⁾ Podrobnosti J.Mezník: Lucemburská Morava, s.169-171.

¹³⁾ RBM IV, č. 819.

¹⁴⁾ CDM X, č.118, č. 121, č.123.

silnou panovnickou moc markraběte a zároveň majetkově zajistit a uspokojit všechny syny, aby se předešlo sporům. Bohužel tato snaha vyzněla naprázdno. Nesváry lucemburské sekundogenitury se táhly po mnoho let a otcovo pečlivě vybudované dílo zbouraly v trosky. Šťastné a klidné období vlády Jana Jindřicha po nástupu jeho synů skončilo a Moravě nastaly bouřlivé časy.

Přesto na počátku Joštovy vlády panoval na Moravě celkem klid. Jošt sice řešil spor s bratrem Janem Soběslavem, pozdějším biskupem litomyšlským a patriarchou aquilejským, ale to dění na Moravě příliš neovlivnilo.

Roku 1378 docílil Jošt prvního územního zisku. Stal se zástavním držitelem Kladska, protože Karel IV. nebyl schopen splatit částku 64 000 zlatých, které si vypůjčil roku 1373 ještě od Jana Jindřicha. Jošt dlužnou částku vymáhal s mnohem větší razancí než jeho otec, ač peníze nutně nepotřeboval. Byl ze všech Lucemburků nejbohatší, po otci měl nejen peníze v hotovosti, ale též rozsáhlé majetky, s nimiž mohl disponovat.

Konec 70.let a počátek 80.let se nesl ve znamení neustálých sporů. Nejprve vypukl konflikt mezi Joštem a olomouckou kapitulou (1379), během něhož byl Jošt dán do klatby a nad Moravou vyhlášen interdikt. Po smíru s kapitulou pokračoval spor mezi Joštem a olomouckým biskupem Janem ze Středy. Počátkem roku 1381 pak začala první z válek mezi Joštem a jeho bratrem Prokopem, v níž se většina moravské šlechty přiklonila na stranu Prokopa. Spor, který napáchal značné škody, byl ukončen někdy v polovině roku 1382.¹⁵⁾

Několik dalších let bratři spolupracovali a prosazovali se na pražském dvoře Václava IV. Prokopa si Václav oblíbil, ale i Jošt se v této době těšil králově přízni. 5.7.1383 byl Jošt jmenován generálním vikářem pro Itálii. Podílel se též na říšské politice a účastnil se spolu s bratrem a s některými předními moravskými pány obou Zikmundových tažení do Uher v letech 1385 a 1386.¹⁶⁾ Na uherská tažení si Zikmund od Jošta vypůjčil ohromné částky, které nebyl schopen splácet ani on, ani jeho bratři, proto Joštovi a Prokopovi 22.5.1388 zastavil Branibory kromě té části, která patřila Janu Zhořeleckému.¹⁷⁾ Branibory nebyly Joštovým jediným ziskem z roku 1388, již v únoru král zastavil Joštovi Lucembursko a alsaské fojstství jako odškodné za oněch ještě nesplacených 64 000 zlatých. Za tuto sumu měl dosud Jošt zastavené Kladsko, které musel vrátit.¹⁸⁾ Branibory byly sice zastaveny Joštovi i Prokopovi, ale fakticky tam vládl jen Jošt a Prokopa vyplatil.

V této době na Moravě pravděpodobně vypukly blíže neznámé nepokoje, protože v létě 1387 nezasedal zemský soud v Olomouci a po celý příští rok ani v Brně. Dá se oprávněně předpokládat, že se rozmohlo lapkovství. Situace byla kritická asi již po skočení první etapy válek mezi Prokopem a Joštem. Mnoho příslušníků družin si na bojový způsob života navyklo a podílelo se na drobných soukromých válkách nebo lupičství. Napomohlo k tomu, že v důsledku války byla řada šlechticů zadlužena a obtížně dluhy splácela. Lapkovství se zdaleka netýkalo jen nižších vrstev, podíleli se na něm i příslušníci starobylých rodů, například Lichtenburkové z Bítova.

Od roku 1388 se začal Jošt upínat k zisku titulu římského krále. Impulsem k tomu byla nejen Václavova postupná rezignace na říšské záležitosti, ale také jeho těžké onemocnění v roce 1388, kdy přemýšlel, že se trůnu vzdá. Jošt měl v této době ze všech zbývajících Lucemburků největší šance: Zikmund byl příliš zaměstnán v Uhrách, Jan Zhořelecký a Prokop vládli jen nepříliš rozsáhlým a významným územím, nehledě na poměrně nízký věk

¹⁵⁾ V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.188, J.Mezník: Lucemburská Morava, s.223.

¹⁶⁾ CDM XI, č.369.

¹⁷⁾ J.Mezník: Lucemburská Morava, s.234, CDM XI, č. 478, č.479.

¹⁸⁾ CDM XI,č.467.

Jana Zhořeleckého. Jošt byl nejstarším ze všech Lucemburků, panoval nad Moravou a měl v zástavě Braniborsko, o němž bylo zřejmé, že ho Zikmund nebude schopen vyplatit.

V 90. letech se dosud uspokojivé vztahy mezi syny a synovci Karla IV. zkalily. Postupně se začala vyhrazovat spolupracující uskupení, byť k otevřenému konfliktu zatím nedošlo. Král Václav sympatizoval s markrabětem Prokopem, zatímco Jošt se sblížil se Zikmundem a Albrechtem III. Rakouským, kteří spolu několikrát sepsali smlouvy o vzájemné pomoci.¹⁹⁾ Na jaře 1393 propuklo další kolo bojů mezi Joštem a Prokopem. Na straně Prokopově stáli slezští vévodové a Hanuš Opavský, Jošta podpořily posily z Uher, Rakous a Míšně. Hned následujícího roku se Jošt spojil s českými pány proti Václavovi IV. (viz. kapitola 5). Někteří moravští páni podpořili Jana Zhořeleckého a postavili se proti Joštovi. Šlo o Jana z Lipé, Jana Bítovského, Jindřicha ze Šelnberka a Bohuše ze Šonvaldu.²⁰⁾ V letech 1394-1395 probíhaly ozbrojené střety i na Moravě, která doplatila na války mezi Lucemburky obzvláště těžce. Ostatně velké válečné náklady finančně oslabili i dříve pohádkově bohatého Jošta.

K ukončení válek na Moravě bylo zapotřebí smíru mezi všemi členy lucemburské dynastie. Ke konsolidaci poměrů došlo až na jaře roku 1396. Nejprve se smířili bratři Jošt a Prokop, v dubnu se pak Václav ve sporu s panskou jednotou podrobil výroku rozhodčích, kterými byli Zikmund za stranu krále a Jošt za panskou jednotu.

K obnovení pořádku na Moravě sloužil landfrýd, který byl sjednán a zpečetěn v listopadu nebo prosinci 1396.²¹⁾ Jeho úkolem bylo zamezit svévolím šlechty, zabránit řádění lapkovských družin a zaručit mír v zemi. Všechny zlořády se jistě odstranit nepovedlo, ale k jistému uklidnění došlo. O tom svědčí skutečnost, že začaly opět fungovat zemské soudy. Bohužel jen do ledna 1399.

V roce 1397 se zlepšil vztah Jošta a Václava IV. Přispěla k tomu nejen nepřítomnost markraběte Prokopa v Praze, ale též členové panské jednoty, kteří nyní zastávali významná místa u dvora. V únoru obdržel Jošt od Václava Horní i Dolní Lužici. Měl spravovat nejen tu část, kterou vlastnil původně Jan Zhořelecký, ale též část doposud ovládanou českým králem. Jenže v roce 1398 Václav udělil hodnost nejvyššího místopředsedy v Lužici Prokopovi.²²⁾ To pochopitelně vyvolalo Joštovu nelibost a oba bratři se v Lužici vojensky střetli. Na straně Václava a Prokopa stála honolužická města, většina šlechty na straně Jošta. Boje vyvrcholily v lednu 1399, kdy žitavští měšťané na Prokopův příkaz vypálili hrad Ronov, patřící lužickému fojtovi a Joštovu stoupenci Hynkovi Bekovi z Dubé. V této době se začali sblížovat Zikmund a Jošt, oba nespokojeni se stavem Českého království a ztrátou vlivu na dvoře.

Válka mezi Joštem a Prokopem se přesunula na Moravu. Na Prokopově straně stála opavská a slezská knížata, řada moravských šlechticů (mezi nimi i někteří Ronovci) a také několik českých pánů. Jošt si zachoval přízeň většiny nejmocnějších pánů, například pánů z Lomnice nebo z Kunštátu. K všeobecnému zmatku přispěl ještě na počátku roku 1400 Zikmund Lucemburský, který se zmocnil části Moravy. V srpnu přišla zpráva, že byl Václav IV. sesazen z římského trůnu. Z lucemburské rodiny podporoval roku 1400 Václava nejvíce Jošt, ale spory v lucemburské rodině nakonec způsobily, že k účinné pomoci nikdy nedošlo. Na Moravě se stále válčilo a pokračovaly i neshody Zikmunda a Jošta s Prokopem. Roku 1401 se Jošt přidal k českým pánům a Vilému Míšeňskému, vojensky táhnoucím na Prahu. Václav se s pány i Joštem nakonec dohodl a Joštovi znovu udělil doživotně Lužici. To už ale na scénu vstupoval Zikmund. Na jaře roku 1402 nechal zajmout krále Václava a o

¹⁹⁾ CDM XI, č.599, CDM XII, č.65, č.67, č.68.

²⁰⁾ CDM XII, č.390.

²¹⁾ CDM XI, č.529.

²²⁾ CDM XII, č.501.

několik měsíců později i markraběte Prokopa. Proti tomuto činu se v Čechách zvedl odpor. V této situaci Jošt zcela otočil a obrátil se proti Zikmundovi.²³⁾ Na jeho stranu se přiklonilo i několik významných pánů, například Jan Krušina z Lichtenburka nebo Boček z Kunštátu a Poděbrad. Na konflikt doplatila i Morava, kterou pustošily oddíly rakouského vojska, povoláného Zikmundem a Albrechtem IV. Boje pomalu začaly utíchat až na přelomu let 1404-1405. Poslední tečkou byl smír z 26.4.1405 mezi Joštem a Václavem na jedné straně a Zikmundem na straně druhé. Po jeho uzavření propustil Zikmund i markraběte Prokopa, který ovšem již za půl roku umírá. Jeho smrtí se situace na Moravě značně zjednodušila, nicméně trvalo ještě několik let, než byl v zemi obnoven pořádek a mír. Na sklonku života dosáhl Jošt největšího úspěchu - byl zvolen zástupci pěti kurfiřtů za římského krále. Zcela jistě by došlo k dalším nelítostným bojům se Zikmundem, rovněž zvoleným římským králem, ale Jošt v lednu 1411 v Brně zemřel. Morava se vrátila do rukou českého krále.

Poměry, které panovaly v markrabství, musely nutně ovlivnit život šlechtických předáků. Tato kapitola má za úkol přiblížit, jak se s vládou lucemburské sekundogenitury vypořádali na Moravě usazení Ronovci. První podkapitola bude sledovat především jejich vztah k Janu Jindřichovi a působení na brněnském dvoře, který sice nebyl tak velký a okázalý jako pražský, nicméně představoval důležité politické, správní i kulturní centrum Moravy. Druhá podkapitola se bude věnovat postojům Ronovců za neklidných válečných let. Obzvláště zajímavou otázkou je orientace na jednoho či druhého moravského markraběte a také činy kriminálního charakteru.

6.a Ronovci v době Jana Jindřicha

Již bylo řečeno, že jakýmsi „bodem nula“ pro Ronovce na Moravě byl rok 1319. Přesto lze vystopovat několik důležitých údajů pro doby dřívější. Bez významu jistě není dlouholeté sídlení pánů z Lichtenburka na Českomoravské vrchovině, které započalo ve 30. či 40. letech 13. století. I když se Lichtenburkové v této době počítali k rodům českým a orientovali se na pražský královský dvůr, pobyt na pomezí Čech a Moravy a znalost prostředí jim později dopomohly k zisku majetku i k úřadům v markrabství. Prvním Ronovcem, který zastával na Moravě nějaký úřad, byl Raimund z Lichtenburka. Král Václav II. ho roku 1298 coby zemského hejtmana pověřil správou markrabství.²⁴⁾ Někdy v této době také Raimund získává do zástavy Bítov, významný královský hrad tyčící se nad řekou Dyjí. Raimund si hrad udržel i za Václava III. a v chaotických letech po vymření Přemyslovců se mu podařilo vymoci si Bítov na Jindřichu Korutanském pro sebe a své potomky natrvalo.²⁵⁾

Zprvu ale Raimund a jeho rodina sídlili v oblasti Německého Brodu, nejprve na malém Smrdově, později na nově vystavěné Lipnici. Rovněž další moravský zeměpanský hrad, Vranov, se dostal do rukou Lichtenburků jako zástava. V roce 1316 při jednání o propuštění Jindřicha z Lipé z vězení se Vranov uvádí mezi hrady, které měli Ronovci odevzdat jako záruku za svého předáka.²⁶⁾ Mezi jmenovanými hrady figuroval také Moravský Krumlov, v té době již majetek Jindřicha z Lipé. Jakým způsobem se Ronovec sídlící v Žitavě k tak

²³⁾ O Joštových motivech více J.Mezník: Lucemburská Morava, s.281-282.

²⁴⁾ RBM II, č.1820.

²⁵⁾ RBM II, č.2136.

²⁶⁾ RBM III, č.305.

vzdáleným državám dostal, není zcela jasné, ale dá se předpokládat, že se tak stalo prostřednictvím lichtenburských příbuzných. Další statky získal Jindřich z Lipé po rodu pánů z Obřan, kteří vymřeli roku 1313.²⁷⁾

V připomínaném roce 1319 došlo ke komplikované trojsměně, kterou patrně inicioval Jindřich z Lipé. Ten poskytl králi Janovi své žitavské panství. Za ně dostal nejruznější statky v okolí Německého Brodu a na Moravě. Víme, že panství Německý Brod patřilo Raimundovi, který se utápěl v dluhích. Již roku 1318 prodal Řehořovi z Dražic Lipnici, ta byla ale později přičtena soudním výrokem panovníkovi. Jan Lucemburský odkoupil rovněž Raimundovu část Německého Brodu a pak jmenovaná zboží směnil s Jindřichem z Lipé právě za Žitavsko.²⁸⁾ Raimund se usídlil na jihomoravském Bítově, po němž se začali jeho potomci psát jako Bítovští z Lichtenburka. Na Moravě našli nový domov i páni z Lipé, kteří zcela ztratili kontakt s původními severočeskými državami. Jindřich se spolu s milovanou Eliškou Rejčskou usadil v Brně, kde oba vlastnili domy. V posledních deseti letech života se značně omezily jeho cestovatelské aktivity. V době pobytu krále zajížděl do Prahy, ale jinak se zdržoval především na svých statcích v Moravském Krumlově, v Německém Brodě nebo v Brně. Tam z titulu moravského zemského hejtmana spolu s místními úředníky vykonával soudní, trestní i civilní pravomoci²⁹⁾ a pořádal dokonce sněmy moravské šlechty (colloquium generale).³⁰⁾ Své moravské državy Jindřich zvětšoval přikupováním dalšího zboží.³¹⁾ Jeho majetek Čechách a na Moravě měl hodnotu slušného knížectví.³²⁾ Na svých statcích páni z Lipé rozvíjeli manský systém. Nejvýznamnější léna byla na panství Moravský Krumlov ve třech pásech kolem centra državy. Tato manství zůstal pánům z Lipé i po prodeji Moravského Krumlova v roce 1369. Další léna, která se nacházela na západní Moravě v okolí Jihlavy, spadala pod hrady Ronovec a Lipnice. Některá léna měli i na střední Moravě, například tvrz a ves Horka nad Moravou. Manové nejvyššího maršálka podléhali svému vlastnímu soudu, řízenému hofrychtěrem a spravovali se jako většina ostatních manů magdeburským právem. Často byli dosazováni do úřadu purkrabího na hradě v Moravském Krumlově.³³⁾

Páni z Lipé si i po přesídlení na Moravu udrželi vliv v Čechách. Svou politickou moc opírali o úřady u pražského, nikoliv u brněnského dvora. Úřad nejvyššího maršálka, který získali do dědičného držení, byl společný pro Čechy a Moravu a z dalších nabytých hodností se Moravy týkal pouze úřad moravského nejvyššího lovčího, do nějž byl roku 1341 jmenován Pertold z Lipé.³⁴⁾ Úřad držel víceméně symbolicky, protože jako probošt vyšehradský trávil většinu času v Praze. Přesto páni z Lipé na Moravě zdomácněli. Své významné postavení zesilovali pomocí sňatkových aliancí s mocnými rody z nejen z Moravy, ale též z Rakouska, jak ještě uvidíme v kapitole 8. Příslušnost k moravské zemské šlechtě potvrdzovala zprvu ojedinělá, později pravidelná účast pánů z Lipé na zemských soudech v Brně, méně často v Olomouci. Majetky pánů z Lipé totiž ležely na rozhraní cúdy olomoucké a cúdy brněnské. V 50. letech

²⁷⁾ Tomáš Borovský: Zakladatelská práva žďárského kláštera do počátku 16.st. ČMM 117, 1998, s.328.

²⁸⁾ RBM III, č.518, č.521, č.522.

²⁹⁾ RBM III, č. 1341, CDM VI, č.343, CDM VII, č.246.

³⁰⁾ Viz kapitola 3.a

³¹⁾ např. RBM III, č. 690, CDM VI, č.181.

³²⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.79.

³³⁾ H. Brunner: Die Herren von Lipa, s.372-378.

³⁴⁾ RBM IV, č.898.

nacházíme na zemském soudu v Brně jen dvakrát Čeňka z Lipé, z toho jednou s jistým Jindřichem z Lipé (nelze jednoznačně rozhodnout, zda jde o jeho syna nebo synovce), ale od konce 60.let se Hynce z Lipé (52) objevoval na zemských soudech skoro každý rok.³⁵⁾ Se svým vladařem se páni z Lipé dostávali do styku v záležitostech politický, ale i majetkoprávních.

Páni z Lipé se totiž zhruba v polovině 14.století dostali do finanční krize. Té císař Karel a Jan Jindřich využili k omezení moci pánů z Lipé, které započal Karel ještě jako markrabě. Předehrou k velké koupí moravského panství lipských bylo převzetí zakladatelských práv žďárského kláštera někdy v šedesátých letech.³⁶⁾ Roku 1365 pak koupil Jan Jindřich vůbec největší majetek za celou dobu své vlády- za celkovou sumu 16 000 hřiven získal od pánů z Lipé hrady Cimburk a Třebovou, města Třebovou a Jevíčko, tři městečka a 35 vesnic. Prodej byl zapsán nejprve 17.1. 1365 do zemských desk brněnských a koncem června 1365 do zemských desk olomouckých.³⁷⁾ Transakce proběhla k oboustranné spokojenosti- páni z Lipé za stržené peníze záhy koupili od Jana Pykny z Lichtenburka hrady Litice a Žamberk.³⁸⁾ Nevíme kdy, ale jistě před rokem 1371, získal markrabě od pánů z Lipé hrad Bludov, k němuž náležely vsi Bludov, Bohutín, Bratrušov, Chromeč a Radomilov.³⁹⁾ Některá zboží koupil sám císař, například roku 1369 Lipnici. Páni z Lipé museli v zadluženosti prodávat i jiným zájemcům, většinou příbuzným. Po polovině 14.století získal Jan Ptáček z Pirkštejna Polnou a Rataje, roku 1367 Vaněk a Mikuláš z Potštejna Jaroslavice, roku 1369 páni z Kravař Moravský Krumlov a přibližně v té samé době páni z Meziříčí Velkou Bíteš.⁴⁰⁾

V této době žil už pouze jediný dospělý příslušník rodu, Hynce. Výše zmíněné účasti na zemských soudech naznačují Hynceho příklon k moravskému prostředí, mnohem intenzivnější než k českému. Víme, že Hynce spíše než na dvoře Karla IV. pobýval v okolí jeho mladšího bratra. V letech 1368-1375 nacházíme Hynceho jméno poměrně pravidelně na listinách moravského markraběte, mezi nimiž nechybí ani třetí testament Jana Jindřicha z roku 1371.⁴¹⁾ Ze stejného roku pochází též listina, již Hynce skládal na příkaz Karla IV. Janu Jindřichovi slib za své leníky. Václav Štěpán hledá vysvětlení v souvislosti s uherským vpádem roku 1371. Domnívá se, že Hynce upadl u císaře do nějakého (blíže nespecifikovaného) podezření a proto byl donucen pod hrozbou sankcí k lenní přísaze.⁴²⁾

Nový domov našli páni z Lipé na jižní Moravě, kde před rokem 1379 koupil Hynce z Lipé od Drslava a Jana ze Šelmberka za 3200 hřiven grošů hrad Templštejn s vesnicemi Jamolice, Dobřínsko, Řeznovice a Biskoupky, dvůr se sedmi poplužními, desátky na vinicích

³⁵⁾ CDM VIII, č.38, CDM IX, č.80, CDM X, č.24, č. 26, č. 71, CDM XI, č.18, č. 63, č. 100.

³⁶⁾ T. Borovský: Zakladatelská práva žďárského kláštera, s. 329-331.

³⁷⁾ CDM IX.č.389, č. 390, ZDB IV. č. 224, č. 225, ZDO I. č.781, č. 846.

³⁸⁾ AČK č.946.

³⁹⁾ CDM X.č.118, 121, 123.

⁴⁰⁾ V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.80.

⁴¹⁾ CDM X, č.44, CDM X, č.144, CDM X,č.123.

⁴²⁾ CDM X, č.137, V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.80.

v Míšovicích a Džbánicích a další majetky.⁴³⁾ Tam dospěla nová generace pánů z Lipé, kterou tvořilo nejspíš pět synů a dvě dcery.

Další ronovskovo odnoží sídlící na Moravě byli Bítovští z Lichtenburka. Potomci někdejšího podkomořího Raimunda z Lichtenburka drželi svá jihomoravská zboží (hrady Bítov a Cornštejn, Moravské Budějovice, Bítovec, Štítary, Blížkovice a další vsi) jako zeměpanská léna.⁴⁴⁾ Bylo řečeno, že Smil z Lichtenburka (30) patřil k užšímu okruhu Karlových věrných. Jeho čtyři synové se však na královském dvoře neprosadili a zřejmě o to ani nijak zvlášť neusilovali. Jejich ambicím dokonale postačovalo postavení mezi nejmočnější šlechtou moravskou, obklopující nového pána Jana Jindřicha. Jako sebevědomí příslušníci moravské zemské obce si upevnili své postavení již před rokem 1349, tedy před nástupem Jana Jindřicha, neboť při předávání Moravy figuroval Jindřich Bítovský ve svědecké řadě moravských šlechticů hned za Štěpánem a Jaroslavem ze Sternberka, Bernardem z Cimburka a Janem z Boskovic, tedy mezi nejvyšší moravskou reprezentací.⁴⁵⁾

Stylem života se od zbývajících bratrů lišil druhorozený Hynek (48), který byl předurčen k církevní kariéře. Ještě za otcova života (asi díky jeho protekci) se stal pražským kanovníkem. V 50. letech získával jedno obročí za druhým- byl současně arcijáhmem olomouckým, kanovníkem pražským i vyšehradským, roku 1360 vyměnil vyšehradský kanonikát za scholasterii olomoucké kapituly. V roce 1373 byl zaznamenán naposledy coby olomoucký kanovník.⁴⁶⁾ Hynek tak opustil rodový hrad, svůj podíl odstoupil staršímu Jindřichovi⁴⁷⁾ a nepodílel se na politických aktivitách zbývajících bratrů. Jindřich (47), Jan (zvaný Henslin) (49) a Jiří (50) se hojně angažovali ve veřejném životě na Moravě a vystupovali jako uvědomělí předáci moravské šlechtické obce. V 60. a 70. letech je evidujeme jako jedny z nejčastěji jmenovaných přisedlících na zemském soudu v Brně i Olomouci.⁴⁸⁾ Bítovští bratři patřili k nejužšímu dvorskému okruhu Jana Jindřicha. Pravděpodobně byli členové jeho rady,⁴⁹⁾ tomu by nasvědčovaly i hojné svědecké účasti při nejrůznějších příležitostech. V letech 1367-1372 jsem jich napočítala čtrnáct,⁵⁰⁾ přičemž většinou svědčí dva nebo i všichni tři spolu. Poslední případ se týká zejména svědectví na třetím testamentu Jana Jindřicha, kde se skví 42 jmen nejvýznamnějších moravských pánů jedno vedle druhého.⁵¹⁾

Svého lenního pána přežili jen mladší bratři, Jan a Jiří. Nástupem Jošta se jejich pozice výrazně nezměnily, stále patřili k osobám blízkým Joštovi i jeho bratrům.⁵²⁾ Zbytek života

⁴³⁾ Hrady, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku IV, kol. autorů pod vedením M. Bělohávkou, Praha 1985, s. 272, 369, 383, Hrady zámky a tvrze Království českého XII, s. 34, 54, 69, AČK č. 1220, V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s. 80, 138, ZDB VI. č. 643, č. 644, č. 646, č. 680.

⁴⁴⁾ ZDB XVII, č. 87. Jan Jindřich jim je udělil v léno znovu 25. 1. 1362: RBM VII, č. 1104

⁴⁵⁾ CDM VII, č. 980, č. 981

⁴⁶⁾ CDM VII, č. 650, CDM IX, č. 200, č. 227, CDM X, č. 76, č. 212

⁴⁷⁾ ZDB III, č. 82

⁴⁸⁾ CDM IX, č. 398, CDM X, č. 24, CDM X, č. 26, CDM X, č. 71, CDM X, č. 196, CDM X, č. 215, CDM X, č. 18, CDM XI, č. 46, CDM XI, č. 63, CDM XI, č. 100.

⁴⁹⁾ Ivan Hlaváček: Brunn als Residenz der Margrafen der luxemburgischen Sekundogenitur. In: Fürstlichen Residenzen in spätmittelalterlichen Europa, Sigmaringen 1991, s. 361-420, zde s. 419.

⁵⁰⁾ CDM X, č. 3, č. 13, č. 42, 53, 91, 94, č. 118, č. 123, č. 128, č. 131, č. 142, 143, 161, č. 177.

⁵¹⁾ CDM X, č. 118.

(+ po roce 1387, resp. 1391) prožili zřejmě v relativním klidu. Naštěstí se nedožili doby, kdy jejich četné potomstvo, tísnící se na dvou rodových hradech, mezi sebou vedlo spory a dokonce ozbrojené konflikty.

Krátce se zmíním též o několika příslušnících Krušinů z Lichtenburka. Prvním z nich je Čeněk z Lichtenburka **(58)**. Jeho kmotr, Čeněk z Lipé, na jehož dvoře mladý Lichtenburk v 50. letech nějaký čas pobýval, věnoval právě v té době velkou péči sídelnímu Moravskému Krumlovu. S pány z Lipé měl Krušina vždy dobré vztahy, po nedlouhém pobytu na císařském dvoře na počátku 60. let, se na Moravu vrátil a s Čeňkem a jeho synem Jindřichem vešel do majetkového spolku. Po smrti obou zmiňovaných obdržel zřejmě Čeňkovým odkazem obřanské panství s centrem v Čertově Hrádku u Olomučan, zatímco lipnicko-brodské panství připadlo Hyncemu z Lipé.⁵³⁾ Na nově získaném panství začal Čeněk budovat svou základnu. Dokončil výstavbu hradu Ronova, kterou zahájil ještě Čeněk z Lipé, a nějakou dobu se po něm psal. Ani tento hrad mu však natrvalo nevyhovoval, proto si vybudoval další, s příznačným názvem Nový Hrad. Patřilo mu dále několik statků na Jihlavsku a nedlouho před smrtí v roce 1380 získal do svého vlastnictví ještě Střítež, rovněž původně patřící pánům z Lipé.⁵⁴⁾ Od 70. let byl Čeněk, již natrvalo ukotven na Moravě, častým hostem na brněnském dvoře, čemuž napomáhala blízkost jeho hlavního panství, a také se účastnil zemských soudů a kolokvií v letech 1377, 1378 a 1380.⁵⁵⁾

Krátké, ne však bezvýznamné moravské intermezzo si zažil Čeňkův bratranec Hynek III. Krušina, později zvaný Miletínský **(59)**. Poprvé je doložen roku 1342 v Nechanicích (nedaleko Hradce Králové),⁵⁶⁾ ale již roku 1348 je zmiňován v brněnských městských knihách coby hofmistr Jana Jindřicha.⁵⁷⁾ Jistou nesrovnalost v datu - Jan Jindřich získal markrabství až roku 1349 - si Jan Urban vysvětluje tak, že zápis byl proveden až později. Mohlo jít ovšem také o chybu písaře.⁵⁸⁾ Po dobu vykonávání úřadu v letech 1350-1353 sídlil pochopitelně v Brně, kde vlastnil dům.⁵⁹⁾ Hynek se nakonec vrátil do Čech, usadil se v Miletíně v Podkrkonoší, kde rod Krušinů již zůstal. Vztah k moravskému dvoru si zachoval jeho prvorozený syn Václav a to prostřednictvím příbuzného Čeňka Krušiny, vlastníciho obřanské panství. Tak se Václav ocitl roku 1376 v družině markraběte Jošta doprovázejícího Václava ke korunovaci na římského krále.⁶⁰⁾ Když Čeněk Krušina v roce 1381 umíral, jeho dva synové Hynek a Jan byli ještě nezletilí, proto se jejich poručníkem stal jako nejbližší příbuzný Václav. Nejméně do doby jejich dospělosti Václav Krušina musel nutně přicházet do styku s moravským prostředím a s pánem země. Oba chlapci nakonec zemřeli bez potomků a panství zcela připadlo Krušinům z Miletína. Toho se ale Václav nedožil, zemřel po roce 1385.

⁵²⁾ CDM XI, č. 13, č. 17, č. 26, č. 31, č. 34.

⁵³⁾ CIM II, s. 583, A. Sedláček: Hrad, zámky a tvrze XII, s. 68.

⁵⁴⁾ ZDB VI, č. 1, RBM VII č. 688, č. 691.

⁵⁵⁾ CDM XI, č. 46, č. 63, č. 100. ZDB VI, č. 477, č. 533.

⁵⁶⁾ RBM IV, č. 1206.

⁵⁷⁾ B. Mendl: Knihy počtů města Brna, s. 162.

⁵⁸⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s. 452. pozn. 67).

⁵⁹⁾ Knihy počtů města Brna, s. 77, 184, 195.

⁶⁰⁾ F. Kavka: Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) II. díl, s. 188.

6.b Mezi Joštem a Prokopem

Když se nový markrabě Jošt ujímal vlády, rod pánů z Lipé byl po dočasné populační krizi opět v plné síle. Hlavou rodiny byl samozřejmě Hynce (**52**), nejvyšší maršálek, pán již zralého věku. Po jeho boku se začali objevovat i jeho čtyři synové. Synů měl vlastně pět, ale u jednoho neznáme jméno a víme jen, že byl ženatý s Markétou ze Šternberka. Spolu měli dceru Kateřinu, která se provdala za Albrechta z Kuenringu.⁶¹⁾ Čtyři ostatní bratři dostali jména po otci a po strýcích: Jindřich (Hynce) (**87**) poprvé doložen 1382, Hanuš (Jan) (**88**) doložen od 1398, Pertold (**89**), doložen od 1406 a Čeněk (**90**), doložen 1383.⁶²⁾ Tři prvně jmenovaní zastávali postupně úřad nejvyššího maršálka., Čeněk se stal proboštem kroměřížským.⁶³⁾

Kontakty Hynceho staršího s markraběcím dvorem po 1375 neustaly, naopak patřil mezi nejbližší věrné Jošta Lucemburského. Byl účastníkem slavnostního obřadu udělení markrabství v léno v lednu 1376⁶⁴⁾ a figuroval jako svědek různých smluv markraběte Jošta.⁶⁵⁾ Páni z Lipé patřili k předákům moravské politické reprezentace, proto se pilně účastnili zasedání zemských soudů a kolokvií brněnské i olomoucké cúdy. V letech 1377-1409 zasedal Hynce starší 8x, Hynek mladší 4x, Čeněk 2x, Jan rovněž 2x a Pertold jednou,⁶⁶⁾ přičemž je třeba vzít v úvahu, že v letech 1394-1396 a 1400-1404 ani v jednom městě soud nezasedal. Za zmínku stojí zápis ze zasedání zemského soudu v Brně 17.1. 1377, v němž je Hynek starší uváděn jako capitaneus.⁶⁷⁾ V žádném dalším pramenu se toto označení již nevyskytuje a ani další okolnosti nenasvědčují tomu, že by Hynce někdy zastával úřad zemského hejtmana. Nejpravděpodobnější vysvětlení je tedy, že jde o omyl písaře, který místo titulu maršálka Hyncemu přiřkl hodnost zemského hejtmana. Na konci 80.let byl Hynce administrátorem majetku olomouckého biskupství,⁶⁸⁾ ale v úřadu si nevedl příliš dobře. Na přelomu let 1386 a 1387 spáchal on a jeho nejstarší syn blíž nespecifikované násilí na některých kanovnících. Za své činy byli páni z Lipé dáni do klatby a nad částí území byl vyhlášen interdikt.⁶⁹⁾ K urovnání sporu mezi pány z Lipé a olomouckou kapitulou přispěl až markrabě Jošt. 15.5.1387 došlo ve Vyškově ke smíru a exkomunikace a interdikt byly zrušeny.⁷⁰⁾ Páchání násilných skutků nebylo v té době na Moravě ničím výjimečným.

⁶¹⁾ Hradý zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I, s.321.

⁶²⁾ Ottův slovník naučný XVI, s.69, heslo z Lipého.

⁶³⁾ Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (RBMV), tomus IV., ed.Božena Kopiczková, 1989, č.615.

⁶⁴⁾ CDM XI, č.12-14.

⁶⁵⁾ 1376: Dohoda mezi Joštem a Janem Soběslavem o podíl z otcova dědictví CDM XI, č.16, 17, 1383- svědek, když Jošt půjčil peníze pánům z Pernštejna CDM XI, č.285.

⁶⁶⁾ Hynek starší: ZDB VI, č. 477, č.533, č.766, ZDO V, č.1, ZDB VI, č.625, ZDB VII, č. 986, ZDB VIII, č.1, č.221; Hynek mladší: ZDO IV, č.739, ZDO V, č.1, ZDB VII, č.986, ZDB VIII, č.1; Čeněk: ZDO VII, č.1, ZDB XIII, č.317; Jan: ZDB X, č.1, ZDB XIII, č.317, Pertold: ZDB XIII, č.317.

⁶⁷⁾ ZDB VI, č.477,CDM XI.č.63.

⁶⁸⁾ RBMV IV, č.75.

⁶⁹⁾ CDM XI.č. 407,č. 415, č. 429

⁷⁰⁾ RBMV IV, č.92.

Kritická situace potřebovala řešení, proto Jošt svolal v prosinci (kolem 20.12. 1388) do Olomouce zemský sněm, jehož hlavní náplní mělo být uzavření landfrýdu. Na listině stvrzující landfrýd figuruje Hynce starší z Lipé na prvním místě ze všech šlechticů, hned po markrabatech Joštovi a Prokopovi a po olomouckém biskupu Mikuláši z Riesenburgu.⁷¹⁾

Období dlouhých bojů mezi členy lucemburské dynastie pochopitelně nezůstalo bez vlivu na špičky české a moravské šlechty, tedy ani na pány z Lipé. Ještě uvidíme, že soudržnost a jednota pánů z Lipé a Ronovců vůbec z časů Jindřicha I. byla nenávratně pryč. Nemáme sice zprávy, že by páni z Lipé vystoupili přímo jeden proti druhému, ale často figurovali v opačných táborech. Na počátcích bojů na Moravě podporovali páni z Lipé markraběte Jošta, ale spíše vlažně. Rozdílné sympatie se naplno projevily po prvním králově zajetí v roce 1394. Hynek z Lipé starší patřil mezi šlechtice, kteří v červnu 1394 přistoupili k panské jednotě,⁷²⁾ naopak záchrannou akci Jana Zhořeleckého podpořil Jan (Hanuš) z Lipé.⁷³⁾ Na straně krále stál zajisté i Hynek mladší z Lipé, protože se jeho jméno 15.4.1395 objevuje na jedné listině v blízkosti Jana Zhořeleckého, Jindřicha Škopka z Dubé, Půty z Častolovic, Beneše a Heřmana z Choustníka a dalších králových příznivců.⁷⁴⁾ Vévoda Jan ale pro vzrůstající finanční potíže nebyl schopen spolubojovníkům zaplatit žold. Když v březnu 1396 zemřel, zůstaly po něm dluhy, které věřitelé vymáhali na králi Václavovi. Rozhodnutí ve sporech o dluhy a škody svěřil král 5.4.1397 Joštovi a Vilému I. Míšeňskému. To byla poněkud kuriózní situace, protože Jošt měl rozhodnout ve prospěch těch, kteří byli tehdy jeho protivníci. Věřitelům Janu z Lipé, Janu z Bítova, Jindřichu ze Šelmberka a Kraví Hory, Albrechtu z Gurwitz a Oldřichu z Levnova zřejmě nezbylo než věřit v Joštovu nestrannost, protože slíbili, že rozhodčí výrok přijmou.⁷⁵⁾ Výrokem z 10.4. 1397 pak byla velikost náhrad určena. Jan z Lipé měl dostat od krále 506 kop grošů.⁷⁶⁾

Nejrůznější války, soukromé zášti či loupeživá přepadení se neděla pouze uvnitř zemí Koruny české, ale též za hranicemi. Sousedství s rakouskými zeměmi odjakživa takovýmto potýčkám nahrávalo. Páni z Lipé se jich často účastnili, vzpomeňme například na nešťastný útok za rakouské hranice, který v roce 1332 podnikli Jindřich Železný a jeho bratr Jan.⁷⁷⁾ Na konci 14.století tomu nebylo jinak. Páni z Lipé byli drsní, zdatní válečníci a jak ještě uvidíme, záškodnictví jim nebylo cizí. V letech 1395 –1396 probíhal soukromý konflikt mezi Hynkem z Lipé a pány z Kuenringu, který neukončily ani snahy o mírové jednání.⁷⁸⁾ Na rakousko-moravském pomezí se páni z Lipé se angažovali i v roce 1399, kdy opět vzplanula válka mezi českými a rakouskými zeměmi, do které se zapojilo velké množství vyšší i nižší šlechty, která si mezi sebou vyřizovala účty. Páni z Lipé se tak opět mohli střetnout se zneprátelenými Kuengringy, ale též s příbuznými z rodu Wallsee. V srpnu 1399 mezi sebou dojednali příměří zástupci rakouských vévodů a páni z Hradce. Páni z Lipé k němu přistoupili

⁷¹⁾ RBMV IV, č.108.

⁷²⁾ CDM XII, č.200.

⁷³⁾ CDM XII, č.227.

⁷⁴⁾ AČ 14 C XX, č.47.

⁷⁵⁾ CDM XII, č.387, č.388, AČK V ,s.75-76.

⁷⁶⁾ CDM XII, č.390.

⁷⁷⁾ viz kapitola 3.b II.

⁷⁸⁾ H.Brunner: Die Herren von Lippe, s.381.

15.8.1399.⁷⁹⁾ V tomtéž roce vypuklo i další kolo války mezi Joštem a Prokopem Lucemburskými. Páni z Lipé se přidali na Prokopovu stranu, i když jejich jména nefigurují na známé exkomunikační listině z 1.7.1399, kterou papež Bonifác IX. vydal proti Prokopovi a jeho stoupencům.⁸⁰⁾ V létě 1400 se moravští Lucemburkové sešli, aby uzavřeli příměří. Místo jejich schůzky není známo, ale Václav Štěpán soudí, že to mohl být Templštejn. Jednou z indicií prý je, že jednání byl přítomen jistý pan Hanuš (nejspíš Jan z Lipé), jemuž zmiňovaný hrad patřil.⁸¹⁾ Po obnovení bojů mezi markrabaty se páni z Lipé pohybovali v bojových družinách. V roce 1399 se spolu s Hynkem z Kunštátu, zvaným Suchý Čert a dalšími podíleli na dobytí rakouského hradu Weikartschlag, v únoru 1402 se objevili v družině Jana Sokola z Lamberka, která se neúspěšně pokusila dobýt Jihlavu.⁸²⁾ 85) V době Prokopova zajetí to opět vřelo na rakouské hranici. Ve válečných akcích se angažovali i páni z Lipé, včetně již starého Hynceho z Lipé, který byl Rakušany zajat.⁸³⁾ O jeho dalších osudech nemáme zprávy, předpokládá se, že mezi léty 1402-1404 zemřel. Nejvyšším maršálkem se stal prvorozený Hynek. Lapkovské činnosti páni z Lipé nenechali. Roku 1406 Hynce a Hanuš (Jan) napadli a vyloupili některé statky pražské a vyšehradské kapituly a tím se dostali do sporu s králem. 25.5.1406 došlo zásahem markraběte Jošta k uzavření příměří, které mělo trvat do počátku října 1406. Do té doby měli jejich spory s králem vyřešit Jan Krušina z Lichtenburka, Aleš Škopek z Dubé, Hynek Honštejnský, Břeněk Švihovský z Rýzmburka a Skály a Boček z Kunštátu a Poděbrad, tedy vesměs páni spříznění s rodem z Lipé.⁸⁴⁾ Smír s králem považovali za zradu dosavadní spojenci pánů z Lipé-páni z Lichtenštejna a purkrabí ve Velkém Meziříčí, kteří společnými silami vydrancovali statky pánů z Lipé a jejich manů v oblasti Templštejna. Tím asi páni z Lipé dostatečně odstrašili, protože ti svůj konečný smír s králem raději oddalovali.⁸⁵⁾ Až 14.10.1407 přiměl purkrabí pražský Lacek z Kravař Hanuše z Lipé, aby přijal rozhodčí výrok a nadále ze svého hradu Rataje neprováděl škůdcovství.⁸⁶⁾ Víme, že Rataje byly někdy po 1349 prodány Janu z Pirkštejna. Ten ale v 70. letech zemřel a zanechal po sobě nezletilého stejnojmenného syna. Jeho poručíkem se stal Hynce z Lipé a pak jeho synové Hynce, Hanuš a Čeněk, kteří s povolením markraběte Jošta vstoupili v roce 1398 s Janem ve spolek, aby po něm mohli dědit. Když však Jan z Pirkštejna dospěl, přihlásil se o svůj nárok. V roce 1410 podal půhon na Hynka a Čenka z Lipé, že neprávem drží jeho zboží. 1.2.1412 vynesli nejvyšší komorník Heralt z Kunína, Vilém z Pernštejna, Jan z Lomnice a Albrecht Tovačovský z Cimburku rozhodnutí, že páni z Lipé musí Rataje i jejich příslušenství Janu do čtyř neděl podstoupit.⁸⁷⁾

⁷⁹⁾ CDM XII, č.549, č.552, č.553.

⁸⁰⁾ Václav Štěpán: Nový pohled na přepadení Jihlavy v roce 1402 Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl společenských věd 8, 1992, s 7-22, zde s.8,13, 14, Monumenta Vaticana res gestas illustranita V/2, Acta Urbani VI. et Bonifacii IX. pont. Rom. 1378-2396, 1397-1404, Praha 1903-1905, č.1476.

⁸¹⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.488.

⁸²⁾ Miroslav Plaček, Peter Futák: Páni z Kunštátu, Praha 2006, s.144, V Štěpán: Nový pohled na přepadení Jihlavy, s.10-14.

⁸³⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.537.

⁸⁴⁾ AČK V, č.1403.

⁸⁵⁾ Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus II-Půhony brněnské (PB) 1406-1415, ed. V. Brandl, Brno 1873, s.30, č.č.131, s.42, č.200, s.50, č.247, s.67, č.121.

⁸⁶⁾ AČ 1, B II, č.3-5.

Pestrý a leckdy dobrodružný byl i život Lichtenburských z Bítova. Generace synů Jindřicha, Henslina a Jiřího z Bítova (Hynek pochopitelně legitimní potomky neměl), je genealogicky poněkud nepřehledná. Jindřichovým synem byl určitě Albrecht (65), který měl bratry Smila (66) a Jindřicha (67). Naproti tomu není zcela jasné, zda Jindřich-farář v Hrušovanech, Hynek, Litold (68) a Aleš (Alšík) (69) byli potomky Henslinovými nebo Jiřího. Jan Urban se přiklání k variantě první.⁸⁸⁾ Nejasného původu jsou pak Jan z Bítova a záhadný Jimram. V prvním desetiletí 15. století vstupují navíc do hry ještě příslušníci další generace s často shodnými jmény a predikáty, protože byli všichni obdařeni podíly na Bítově a Cornštejně. Bítovští z Lichtenburka prosluli jako drsní válečníci, zapojující se do všech možných konfliktů. Nechyběly mezi nimi ani rodinné spory. V době nástupu Jošta Lucemburského žili ještě „staří páni“ Henslin (Jan) a Jiří Bítovští. Oba patřili k nejvýznamnějším předákům zemské obce a také k Joštovým blízkým dvořanům. Henslin byl přítomen, když Jošt přijímal z rukou Václava IV. Moravu v léno⁸⁹⁾ a roku 1380 ručil za bývalého jemnického rychtáře Martina, jemuž Jošt půjčil 450 hřiven grošů.⁹⁰⁾ Oba bratři potvrzovali vyrovnání mezi Joštem a Janem Soběslavem v roce 1376⁹¹⁾ a svědčili když Jošt v září roku 1380 uděloval Vokovi z Kravař hrad Štramberk v léno.⁹²⁾ Že vztahy byly skutečně dobré, dokládá i to, že Jošt v roce 1379 daroval Henslinovi odúmrtí v Troubkách.⁹³⁾ Henslin a Jiří pravidelně zasedali na zemském soudu v Brně. Oba v letech 1377, 1378, 1380, 1381, 1386, Henslin navíc sám v Olomouci roku 1385 a v Brně 1387.⁹⁴⁾ Na počátku 80. let se rozhořela první válka mezi Joštem a Prokopem. Na jaře 1382 bylo zahájeno vyjednávání mezi oběma stranami, do nějž měli jako rozhodčí zasáhnout Václav IV., Vilém I. Míšeňský a Albrecht III. Jošt 7.5.1382 slíbil, že se rozhodčímu výroku podrobí. Spolu s ním potvrdili slib i jeho rukojmí. Mezi nimi figuroval i jistý Jan z Lichtenburka a Bítova. Pravděpodobně to byl již člen nové generace, ale mohl to být i Henslin, který zemřel až roku 1387.⁹⁵⁾ V této době se začíná ve veřejném životě objevovat Albrecht, syn zemřelého Jindřicha Bítovského, který od roku 1386 zasedá na zemských soudech.⁹⁶⁾

Válka způsobila, že se mnoho příslušníků šlechty zadlužilo. To byl případ i pánů z Bítova, kteří byli zadluženi dokonce i u Rakušanů Martina Walsera a Konráda Spiesse.⁹⁷⁾

K neutěšeným finančním poměrům se přidaly i rodinné rozepře. Ty prozrazuje úmluva o smíru mezi Janem z Lichtenburka a Bítova na jedné straně a Jiřím a Albrechtem

⁸⁷⁾ PB I. s.208, č.919, A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze XII, s.54-55.

⁸⁸⁾ J. Urban: Lichtenburkové, s.169.

⁸⁹⁾ CDM XI, č.12, č.13, č.14.

⁹⁰⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.158.

⁹¹⁾ CDM XI, č.16, č.17.

⁹²⁾ CDM XI, č.200, č.201.

⁹³⁾ ZDO III, č.515.

⁹⁴⁾ Henslin a Jiří: ZDB VI, č.477, č.533, č.765, č.766, ZDB VII, č.740; pouze Henslin: ZDO IV, č.739, ZDB VII, č.570.

⁹⁵⁾ CDM XI, č.258.

⁹⁶⁾ ZDO IV, č.739, ZDB VII, č.740.

⁹⁷⁾ CDM XI, č.296.

z Lichtenburka a Bítova na straně druhé, která byla uzavřena 31.7.1383. Prostředníky byli hrabata Burgchard a Jan z Hardeggu, Albrecht z Buchheimu, nejvyšší maršálek Hynce z Lipé, Petr ze Šternberka a Jan Ptáček z Pirkštejna. Obě strany se zavázaly, že nebudou vést rozepře o sporné záležitosti, o cizí lidi, kteří jim přišli na pomoc, služebníky duchovní a světské, úředníky, hajné, sedláky a jiné lidi, ale že vše budou řádně vést před jmenovanými rozhodčími až k úplnému urovnání. Kdyby se navzájem pobila jejich čeleď, vše se mělo přátelsky urovnat. Záruka za dodržení úmluvy činila 3000 kop grošů.⁹⁸⁾ Tento smír však horkokrevným Bítovským dlouho nevydržel.

V první fázi bratrské války mezi Joštem a Prokopem a v letech následujících stáli Bítovští z Lichtenburka na straně Jošta. Můžeme tak soudit z jejich přítomnosti u mnoha Joštových majetkoprávních i politických aktů. Někdy je skutečně těžké rozlišit, o kterého Lichtenburka se jedná. Například 18.10.1383 ručí Joštovi jakýsi Jimram z Lichtenburka a Bítova. Nevíme o něm zhora nic, protože jeho jméno se objevuje právě v tomto jediném případě a víckrát již ne. 14.3.1385 Joštovi ručí za Petra z Kravař nějací dva Janové z Lichtenburka.⁹⁹⁾ Hned tři Bítovští- Albrecht, Hynek a Litold figurovali při uzavírání landfrýdu v prosinci 1388.¹⁰⁰⁾

V devadesátých letech střídá politická jednání hřmot zbraní. Lichtenburští z Bítova se nejspíš cítili ve svém žvilu, jejich prudké povahy inklinovaly mnohem víc k boji než k jemným diplomatickým finesám. Když se v létě 1392 někteří čeští dobrovolníci účastnili po boku Zikmunda tažení proti Turkům, byl mezi nimi i Smil Bítovský.¹⁰¹⁾ Ten se ostatně v Zikmundových službách neobjevil naposledy.

To už se ale schylovalo k druhé válce mezi Joštem a Prokopem, v níž se alespoň někteří dosavadní Joštovi Bítovští straníci přiklonili z neznámých důvodů na stranu Prokopa. Když pak Jošt začal zasahovat do záležitostí v Čechách, Bítovští Lichtenburkové ho nepodpořili. Žádný z nich nebyl členem panské jednoty a Jan Bítovský se dokonce aktivně účastnil odboje Jana Zhořeleckého. Dostal se do stejné situace jako výše zmiňovaný Jan z Lipé- Jan Zhořelecký a posléze Václav IV. mu zůstali dlužní za žold. Rozhodčím výrokem Jošta Lucemburského a Viléma Míšeňského mu pak bylo přičteno 250 kop grošů.¹⁰²⁾ Bítovští sídlící na jižní Moravě představovali vážnou hrozbu pro Joštova spojence Albrechta III. Habsburského. Jejich ničivé nájezdy opakovaně pustošily rakouské pohraničí. 29.12. 1394 uzavřel Jošt za sebe i za Albrechta III. s Albrechtem, Hynkem a Smilem Bítovskými čtyřtýdenní příměří.¹⁰³⁾ Během této doby s nimi vedl jednání, jejichž výsledkem byl příklon pánů z Lichtenburka a Bítova opět na stranu Jošta a Albrechta. Po zajištění markraběte Jošta v létě 1395 bojovali Albrecht a Smil Bítovští v Habsburkových službách proti Václavu IV. Albrecht III. jim slíbil, že se vzdá odškodného za poskytnutí 24 kopiníků a stejného počtu střelců.¹⁰⁴⁾

⁹⁸⁾ CDM XI, č.320.

⁹⁹⁾ CDM XI, č.316, č.326, č.354, č.545.

¹⁰⁰⁾ RBMV IV, č.108.

¹⁰¹⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.318-319.

¹⁰²⁾ CDM XII, č.387, č.388, AČK V, č.119.

¹⁰³⁾ CDM XII, č.227.

¹⁰⁴⁾ CDM XII, s.250, č.265.

Uplynulo několik let a vše bylo opět jinak. V roce 1399 se Jošt a Prokop opět znesvářili a na stranu Prokopa se postavil notorický přeběhlík Albrecht, Litold a snad i další Bítovští.¹⁰⁵⁾ Část Bítovských, která stranila Prokopovi, působila v bojové družině kolem Hynka Suchého Čerta z Kunštátu. S ním podnikli útok na hrad Weikartschlag, dobývání Znojma i tažení do Uher v roce 1401. V roce 1401 je Prokop zaangażoval do akce, jejímž cílem bylo dobytí Českých Budějovic. Ochotu Bítovských podpořila vidina zisku královského hradu v Lomnici nad Lužnicí, o nějž měli zájem. Páni z Bítova zahájili spolupráci s lomnickým purkrabím Mikulášem a ten zase navázal styky s obyvateli Českých Budějovic. Přemluvil některé z měšťanů, aby mu město vydali. On by je pak odevzdal Bítovským a ti Prokopovi. Spiknutí však bylo odhaleno. Lichtenburkové o zisk Lomnice usilovali nadále a skutečně se jim podařilo ji někdy před 1405 získat do zástavního držení.¹⁰⁶⁾ Na jaře 1402 svěřil Prokop Janu Sokolovi z Lamberka přepadení města Jihlavy. Bítovští z Lichtenburka při tom nebyli, měli za úkol spolu s jevišovickými pány z Kunštátu vést válku na moravsko-rakouském pomezí.¹⁰⁷⁾ Události roku 1402 rozdělily Bítovské do rozdílných táborů. Se Zikmundem již nějakou dobu spolupracoval Smil, který od něj získal hodnost bratislavského župana a kastelána. Po zajištění markraběte Prokopa se stal jeho dozorcem.¹⁰⁸⁾ K Joštovi se přidal Hynek Bítovský z Lichtenburka, který se pro něj pokusil dobýt České Budějovice, opět neúspěšně.¹⁰⁹⁾ Albrecht Bítovský zatím využíval rozvrácených poměrů po celé Moravě a podnikal stejně jako mnozí další pod záminkou soukromých záští a nepřátelství loupeživé výpravy do Rakouska za kořistí. Jednalo se o svévoli šlechticů, kterou panovník nebyl s to kontrolovat. Nejspíš zprostředkováním skrze Smila Bítovského získal Zikmund Lucemburský Albrechta a Jana Bítovské pro uherskou válku s Rakouskem. Ti se svými bojovými družinami napadli Drosendorf. Hrad se jim obsadit nepodařilo, ale páchali škody v okolí. Vévoda Vilém I. narychlo svolal hotovost a poslal je Drosendorfu na pomoc. Při potyčce zahynulo 52 členů lichtenburské družiny i sám Albrecht Bítovský. Nepodařilo se mu totiž uprchnout, tak se pokusil zachránit tím, že se vmísil mezi sedláky ze všeobecné hotovosti a vydával se za měšťana z Leisu u Lávy. Jeden ze sedláků v něm však podle špatné výslovnosti poznal Čecha. Rozzuření sedláci se na něj vrhli. Dříve než dorazili rakouští rytíři, aby jej mohli zajmout živého, byl již Albrecht mrtev.¹¹⁰⁾

Lapkovství podporovali i Albrechtovi bratřenci Alšík a Litold. Pod jejich ochranou loupila jihočeská bojová družina, v níž působil v letech 1405-1406 Jan Žižka. Tito bítovští bratři asi sídlili na hradu Lomnice nad Lužnicí, o kterou ale měli brzy přijít. 16.3.1406 vyzval Václav IV. Alšíka Bítovského, aby se 23.4.1406 k němu buď dostavil sám nebo vyslal zmocněnce za účelem odkoupení Lomnice, což se také stalo.¹¹¹⁾ Bítovští se se ztrátou Lomnice nesmířili, protože se v roce 1408 pokusili pomocí bojové družiny Matěje Vůdce, Jana Žižky a dalších Lomnici opět získat. Tato družina se také snažila vzít Jindřichovi z Rožmberka Velešín, Nové

¹⁰⁵⁾ V.Štěpán: Nový pohled na přepadení Jihlavy v roce 1402, s.8, 13,14.

¹⁰⁶⁾) V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.507, s.601.

¹⁰⁷⁾ Tamtéž, s.526.

¹⁰⁸⁾ Slovenika uherských dějin v Domácím, dvorním a státním archivu ve Vídni v období let 1243-1490, ed. M.Opočenská, Praha 1927, s.34.

¹⁰⁹⁾ Archiv města České Budějovice, sign.D 1, fol.99v.-100.

¹¹⁰⁾ CDM XIII, č.359, V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.587.

¹¹¹⁾ CDM XIII, č.411, č.452.

Hrady a Třeboň, rovněž ve prospěch Alšíka a Litolda Bítovských.¹¹²⁾ Husitských válek se Litold a Alšík nedožili, první zemřel před rokem 1408, druhý před 1410.

Od 80.let 14.století se na Moravě více prosazuje ronovsko-letovická větev Lichtenburků,¹¹³⁾ dříve nepřiliš významná. Pochází od Častolova **(5)**, bratra Smila z Lichtenburka. S manželkou Annou z Polné měl dva syny Hynka a Čeňka z Přibyslavi a Ronova. Hynek měl syna Smila, ten kromě dalších synů i Čeňka **(60)**. A právě Čeňkovi synové byli Jošt **(61)**, Zikmund **(62)**, Smil **(63)**, Hynek **(64)** a Čeněk, kteří se psali z Lichtenburku a Letovic. Mezi typicky ronovskými jmény budí pozornost jména Jošt a Zikmund. Čeněk při výběru jmen pro své potomky bezpochyby kopíroval „módní trendy“ císařského a markraběcího dvora. Lákavou domněnkou, že by Lucemburkové mohli být kmotry mladých Lichtenburků, je třeba odmítnout. Páni z Letovic nepatřili k nejvýznamnějším rodům a navíc Zikmund mohl být sotva o pár let starší než jeho jmenovec.

Letovice, hrad vybudovaný na ostrohu nad přechodem přes řeku Svitavu, asi 40 kilometrů na sever od Brna, získali páni z Přibyslavi již ve 2.polovině 13.století.¹¹⁴⁾ Tvořil centrum jejich (asi nepřiliš velkého) panství. O majetku pánů z Letovic toho mnoho nevíme, jako indicie nám mohou sloužit jen občasné zmínky. Tak roku 1373 koupil Jan Jindřich od Čeňka z Letovic hrad a dvůr Osovou, půl městečka Osové Bitýšky, část Vlkova a vsi zděděné po Čeňkově bratru Jindřichu z Osové.¹¹⁵⁾ V letech 1384-1409 mívali páni z Letovic pravidelně jednoho až dva zástupce na zemském soudu, většinou v Olomouci, ale někdy též v Brně.¹¹⁶⁾ Za válek mezi moravskými markrabaty se Lichtenburkové z Letovic přidržovali Jošta, Čeněk starší patřil do širšího okruhu jeho dvořanů¹¹⁷⁾ a Jošt, Zikmund a Smil pečtili v roce 1388 uzavření landfrýdu.¹¹⁸⁾ Roku 1399 se však Zikmund nachází v táboře Prokopa. Jeho jméno figuruje mezi pány na exkomunikační bule z 4.3.1399.¹¹⁹⁾ Hynek z Letovic se kolem roku 1405 podílel na drobných případech, loupežích a plenění. Máme zprávu, že zajal poddaného Heralta z Pušky z Kunštátu, svého spojence, šacováním z něj vzal 33 kop grošů a to i přesto, že markraběte Jošt dal příkaz k jeho propuštění.¹²⁰⁾

V minulé kapitole byly vylíčeny osudy Hynka Berky Honštejnského **(75)**. Pozornost byla zaměřena na jeho působení u pražského dvora, nyní se podíváme na vztahy k markraběti Joštovi. Hynek Berka byl jako jeden z mála šlechticů té doby stálý ve věrnosti i nenávisti. Se stejnou horlivostí, s jakou bojoval proti Václavu IV., hájil zájmy markraběte Jošta a za celou dobu nepřeběhl do protitábora. Spolupráce mezi nimi byla navázána v roce 1382, kdy se ve válce moravských markrabat většina šlechty postavila na Prokopovu stranu. Jošt hledal

¹¹²⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.626.

¹¹³⁾ O pánech z Ronova více Jaroslav Panáček: Počátky pánů z Klinštejna a z Ronova, dále Ottův slovník naučný XXI, s.952-3, heslo z Ronova.

¹¹⁴⁾ Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I., s.141.

¹¹⁵⁾ ZDB VI, č.129.

¹¹⁶⁾ ZDB VI, č. 937, ZDO VI, č.513, č.739, ZDB VII, č.221, ZDO VI, č.892, ZDO VII, č.1, ZDB VIII, č.317, ZDB IX, č.1, ZDO VII, č.728, ZDB X, č.1.

¹¹⁷⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.177, CDM XI, č.285.

¹¹⁸⁾ RBMV IV, č.108.

¹¹⁹⁾ Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia Tumus V/2, č.1476.

¹²⁰⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.602.

spojuje všude možně. Jedním byl i Hynek. 24.3.1382 přikázal Jošt městské brněnské radě vyplácet ročně z městské sbírky panu Hynkovi Berkovi z Dubé na Honštejně až do odvolání 130 hřiven grošů, což městská rada potvrdila 30.3.1382.¹²¹⁾ Hynek snad měl hrát úlohu prostředníka mezi Joštem a Vilémem I. Míšeňským. Mohl k tomu být vhodnou osobou, protože jeho Honštejnsko leželo na míšeňsko-lužických hranicích. Jošta a Hynka Honštejnského ještě více sblížila společná činnost v panské jednotě a především události v Lužici.

Po propuštění Václava IV. ze zajetí se začal zhoršovat vztah mezi ním a bratrem Janem Zhořeleckým, který vyvrcholil přistoupením Jana k panské jednotě. To zpečetil 1.8.1395 v České Lípě u Hynka Berky Honštejnského.¹²²⁾ Václav začal naopak hledat cestu k Joštovi. Proto se cíleně pokusil omezit Janovu moc v Lužici tím, že jmenoval hornolužickým fojtem Půtu z Častolovic na úkor Anshelma z Ronova, který byl současně dolnolužickým fojtem a maršálkem Jana Zhořeleckého. Anshelm byl donucen prodat hrad Ronov nad řekou Nisou u Hirschfeldu poblíž Žitavy markraběti Joštovi. Jošt ho se souhlasem Václava IV. odevzdal, nejspíš do zástavy, Hynku Honštejnskému z Dubé, aby ho naklonil myšlenkám smíru.¹²³⁾ Sesazení oblíbeného Anshelma z úřadu fojta bylo v Horní Lužici přijato s nelibostí, a odpor se zdvihl i proti Joštovi coby jednomu z účastníků transakce. Vztahy mezi Václavem a Joštem se zhoršily již v roce 1396 a nepřátelství se přeneslo i na jejich stoupence. Spory, které měl Hynek Honštejnský se sousedem Janem z Michalovic, příznivcem Václava, se staly záminkou k záškodnické válce, kterou Hynek zahájil ze svých hradů Honštejn a Ronov. Václav IV. v listopadu 1396 Jošta i Hynka prohlásil za nepřátele a vyzval sdružení šesti lužických měst, aby s pomocí fojta Hynka Pfluga z Rabštejna dobyli a obsadili hrad Ronov.¹²⁴⁾ K tažení ale nakonec nedošlo, místo toho nastoupila jednání.

V únoru 1397 dostal Jošt do správy obě Lužice. V Horní Lužici neměl Jošt příliš sympatií, hlavně ve městech a mezi částí šlechty věrné Václavovi a dříve i Janu Zhořeleckému. Jošt si je zneprátelil především pustošením země, které vykonávali jeho stoupenci Hašek z Lemberka a Hynek Honštejnský v letech 1394-1396 a také spoluúčastí na sesazení Anshelma z Ronova. V Dolní Lužici také existovala opozice, ale nebyla zdaleka tak silná jako v Šestiměstí. Jošt se mohl opřít o skupinu stoupenců, do níž patřil vedle Jana z Cottbusu a Hynka Honštejnského kupodivu i Anshelm z Ronova, který musel Hynkovi Honštejnskému podstoupit svůj úřad dolnolužického fojta. Jošt si jej očividně dokázal získat jiným způsobem. Hynkův Ronov u Žitavy se stal baštou Joštových stoupenců v Horní Lužici. Jeho posádka pustošila Žitavu i držby okolních manů.¹²⁵⁾ Svár vyvrcholil v prosinci 1398. Markrabě Prokop, kterého Václav jmenoval hejtmánem v Horní Lužici, vydal 23.12. bez vědomí krále Václav příkaz, aby Šestiměstí zničilo hrad Ronov.¹²⁶⁾ Václav IV. se sice pokusil boření hradu zastavit, ale již bylo pozdě. 12.1.1399 ležel Ronov v troskách.¹²⁷⁾ To pochopitelně jen prohloubilo špatné

¹²¹⁾ CDM XI, č.258.

¹²²⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.385.

¹²³⁾ R.Gelbe: Herzog Johann von Görlitz. Neues lausitzisches Magazin.Band 39. Görlitz 1883, s.1-201, zde s.41-43.

¹²⁴⁾ CDM XII, č.352.

¹²⁵⁾ Codex diplomaticus Lusatiae superioris III enthaltend die ältesten Görlitzer Ratsrechnungen bis 1419. ed. R. Jecht, Görlitz 1905-1910, s.261-282.

¹²⁶⁾ CDM XII, č.501, AČ 35, s.201, č.17.

¹²⁷⁾ Codex diplomaticus Lusatiae superioris III, s.286-288.

vztahy mezi markrabětem Prokopem a Hynkem Honštejnským, který se již v roce 1398 na protest proti hejtmanské vládě Prokopa vzdal úřadu nejvyššího sudího. Není proto divu, že se 18.1.1400 připojil k pánům, kteří spolu s markrabětem Joštem a uherským králem Zikmundem uzavřeli spolek proti markraběti Prokopovi jako původci všech roztržek a rušiteli míru.¹²⁸⁾ Po roce 1407 Hynek přišel o svůj fojtský úřad. Není zcela jasné, zda mu byl odebrán nebo jej svému nástupci, synovci Hynkovi Hlaváčovi přenechal dobrovolně. Václav Štěpán soudí, že zástava hradu a cla v Oderbergu v hodnotě 600 kop grošů, které Hynek dostal od Jošta, byla náhrada za ztrátu fojstství.¹²⁹⁾ Vztahy Jošta a Hynka Honštejnského zůstaly i nadále dobré. Zbývá dodat, že Hynek markraběte Jošta přežil, zemřel v roce 1319, těsně před vypuknutím revolučních bouří.

¹²⁸⁾ AČ 1, s.65, CDM XIII, č.5.

¹²⁹⁾ V.Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.615.

7. Ostrva proti ostrvi

Éra husitské revoluce, Šmahelem příhodně nazvaná doba vymknutá z kloubů, je a vždy byla chápána jako určitý předěl v českých dějinách. Toto nesmírně složité období bylo zkoumáno ze všech možných úhlů- z hlediska politického, hospodářského, sociálního, ideového (i ideologického), náboženského, vojenského a mnohých dalších. Zájem o husitskou problematiku neustává ani v dnešní době,¹⁾ proto se domnívám, že by bylo nošením dříví do lesa pokoušet se celou dobu husitských bouří obecně charakterizovat nebo popisovat jednotlivé politické události. Omezím se pouze na několik stručných postřehů ohledně šlechty a pak přistoupím k vlastnímu tématu, totiž politickému a konfesijnímu zařazení jednotlivých Ronovců v období od smrti Václava IV. do smrti Zikmunda Lucemburského.

Šlechta, jak správně podotkl Jiří Jurok, je oproti městským husitským svazům, bratrstvům atd. stále ještě přehlíženou strukturou, ačkoliv zejména ve východních Čechách a na Moravě hrála přední úlohu.²⁾ Šlechtici se prosazovali ve funkcích vrchních hejtmanů, hejtmanů měst a hradů, členů Korybutovy vladařské knížecí rady a v Pražany ovládaných zemských úřadech podkomořích, mincmistrů, maršálků a purkrabích Pražského hradů. Dodám jen, že v české historiografii bývá tradičně důraz kladen na kališnickou šlechtu, zatímco katolická ustupuje do pozadí. Zájem badatelů se soustředil především na oblasti, kde měli katolíci za husitství alespoň nějaký čas převahu, na území plzeňského landfrýdu a na severní Čechy.³⁾ Katolická šlechta byla hlavní oporou krále Zikmunda, i kdy ne zcela bezproblémovou. I přes konfesijní rozrůzněnost však šlechta stále byla součástí jedné společenské třídy a její zájmy se leckdy shodovaly. Ke společným cílům patřila snaha uhájit a rozmnožit své državy a uchovat je pro potomky. Z tohoto důvodu se i katolická šlechta nerozpakovala těžit ze sekularizací, jak dokládá například jednání odpůrce kalicha Oty z Bergova, který spolu s Hynkem Krušinou z Lichtenburka a Jindřichem z Vartemberka zabírali severo- a východočeské statky pražské kapituly.⁴⁾ Navíc konfesijní příslušnost nemusela automaticky odrážet politicko-mocenské zařazení a také nemusela být trvalá. V průběhu 20. a 30.let 15.století jsme svědky mnohých konverzí, některých z přesvědčení, jiných čistě pragmatických. Jako příklad šlechtice, který několikrát změnil víru i politický směr, může sloužit Čeněk z Vartemberka, ale nebyl zdaleka jediný.

V době husitské revoluce také poprvé došlo k tomu, že kariéra přestává být vázána výhradně na panovníka. Většina šlechty se sice přiklonila dříve či později ke králi Zikmundovi, ale ti, kterým se uzavřel přístup ke královskému dvoru nebo do dvorských či zemských úřadů, se mohli angažovat v kruzích reformní šlechty, snažící se ovládnout moc v zemi. Pomoci jim v tom mohly vojenské dovednosti, většinou nabyté při loupežných přepadech.

¹⁾ Z novějších publikací: Jiří Jurok: Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce, České Budějovice 2006; Josef Válka: Husitství na Moravě, Brno 2005; Martin Šandera: Zikmundovi věrní na českém severovýchodě, České Budějovice 2005; František Šmahel: Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje, Praha 2001; Tentýž: Idea národa v husitských Čechách, Praha 2000; Tentýž: Husitská revoluce 1-4, Praha 1995-1996; Jiří Jurok: Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce, Nový Jičín 1998; Petr Čornej: Lipanské ozvěny, Jinočany 1995; Tentýž: Lipanská křižovatka, Praha 1992; Tentýž: Lipany, Praha 1990; Tentýž: Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437, Praha-Litomyšl 2000.

²⁾ Jiří Jurok: Příčiny struktury a osobnosti husitské revoluce, s.9.

³⁾ Více o katolické šlechtě např. Martin Šandera: Zikmundovi věrní na českém severovýchodě; Karel Maráz: Oldřich II.z Rožmberka, Praha 2004.

⁴⁾ Jan Urban: Husitství ve východních Čechách do Žižkova příchodu I. Historie a vojenství 40, 1991, s.3-25, zde s.10.

Ronovci v revolučních bouřích nezůstali stranou. Již v době Václava IV. zdaleka nevystupovali jednotně, natož nyní. Nejen že se různili konfesijním i politickým zaměřením, ale několikrát se v rozdílných táborech utkali přímo v boji. Nejvýrazněji v tomto období vystupuje Hynek Krušina, nejprve orebský hejtman, pak Zikmundův straník. Jeho osobnosti se budu věnovat stručněji, než by si zasloužil, a to z toho důvodu, že se jeho životními osudy podrobně zabýval již Jan Urban.⁵⁾ Více pozornosti bude věnováno ostatním Ronovcům, zejména Berkům z Dubé, kteří vesměs zůstali věrni Zikmundovi, i když i mezi nimi nalezneme výjimku. Budu se zabývat především Hynkem Červenohorským, přední oporou tzv. Opočenské strany. Svůj prostor dostane i moravská šlechta- především Bítovští z Lichtenburka a páni z Lipé, pomalu ztrácející mocenské postavení, a konečně Hynek Ptáček z Pirkštejna, jedna z nejdůležitějších postav lipanské éry, pocházející z jedné méně významné větve Ronovců.

Prolog pozdějších událostí, Husův statečný zápas v Kostnici, sledovala s napětím řada českých a moravských šlechticů, mezi nimi i někteří Ronovci. Byl to především Husův přítel a ochránce Jindřich Škoppek z Dubé (**73**), syn někdejšího nejvyššího komorníka krále Václava. Na Jindřicha si Hus vzpomněl, když vzkazoval před svou smrtí poslední pozdravy přátelům: „*Věrný příteli pane Lidhéři s paní Margaretou a panem Škopkem, s Mikéskou a s jinými, dej vám bůh věčnou odplatu za vše dobré, co jste pro mne učinili.*“⁶⁾ Jindřich ještě pečetil stížný list proti Husově upálení v září 1415,⁷⁾ ale revolučních bojů se již nedočkal, zemřel nejspíš roku 1416. Dalšími Ronovci, kteří přivěsili své pečeti na stížný list z 2.9.1415 byli Hynek Krušina z Lichtenburka (**91**), Jan z Bítova (**70**), Jindřich z Lipé (**95**) a nejvyšší maršálek Hanuš z Lipé (**88**), který již v únoru 1415 podepsal stížný list, kteří páni poslali do Kostnice za osvobození mistra Jana Husa.⁸⁾ Všichni tito páni, samozřejmě kromě zemřelého Škopka, nezůstali lhostejní ani po vypuknutí ozbrojených střetů.

7.a Orebský hejtman

Hynek Krušina z Lichtenburka (**91**), syn Jana Krušiny, někdejšího nejvyššího purkrabího a hofmistra na dvoře krále Václava IV., ve stopách otce nešel. Neproslavil se totiž jako dvořan a úředník svého krále, ale jako hejtman husitských vojsk.

Naději na úspěšnou dvorskou kariéru mu zmařil hned po otcově smrti spor o Albrechtice na Hradecku, které vedl s králem a královnou Žofíí v létě 1411. Zemský soud rozhodl v jeho neprospěch⁹⁾ a rozhořčený Krušina odešel ode dvora i od zemského soudu, kde dříve jako přisedící zasedal. V roce 1415 začal napadat ze svých hradů Kumburk a Opočno zeměpanské zboží, zejména královniny statky ve východních Čechách. Jan Urban se domnívá, že v odboj mohli mladého Lichtenburka nenápadně vmanipulovat jeho starší příbuzní Čeněk

⁵⁾ J. Urban: Lichtenburkové, kapitola 11-12, s.251-318; J. Urban: Hynek Krušina z Lichtenburka a husitská revoluce, Folia historica Bohemica 4, 1982, s.46-66.

⁶⁾ Ze zpráv a kronik doby husitské, ed.Ivan Hlaváček,František Heřmanský, Bohumil Ryba, Marie Krčmovaá, Eva Kamínková, Rudolf Urbánek, Praha 1981, s.192-193.

⁷⁾ Tamtéž, s.198-202, RBMV IV, s.270, č.645.

⁸⁾ Ze zpráv a kronik, s.79-80.

⁹⁾ AČ 2, s.37.

z Vartemberka a Boček z Poděbrad.¹⁰⁾ Čeněk v únoru 1414 vystřídal v úřadu nejvyššího purkrabího a hofmistra Jana mladšího z Hradce a 9.6.1414 uzavřel Hynek Krušina s královnou příměří. Obě strany se zavázaly uposlechnout výrok zvolených ubrmanů.¹¹⁾ Přesnou podobu rozhodčího výroku neznáme, ale Krušina Albrechtice nezískal, snad byl jen odškodněn finanční náhradou. Hynek tímto odbojem utrpěl nejen po kariérní stránce, ale též majetkovou škodu, neboť se natolik zadlužil, že musel prodat opočenské panství.¹²⁾

Krušinův příklon k husitské straně byl nejspíš založen více na pragmatických než ideových pohnutkách a tušíme v něm vliv Čenka z Vartemberka a Bočka z Poděbrad. Kromě podpisu výše zmíněného listu do Kostnice se Hynek angažoval při založení husitského svazu a při plenivých nájezdech na církevní majetky.¹³⁾ Právě v této době se začal projevoval Krušinův vojenský i organizační talent, který plně uplatnil v čele orebského svazu.

Orebské bratrstvo, zprvu jen volné sdružení východočeských husitů, se začalo ve vojenskou organizaci formovat po revolučních událostech v Praze roku 1419 a následných Zikmundových hrozbách. Kališníci se pod vedením vojensky zkušených zemanů cvičili ve zbrani a organizovali se ve vojenské útvary, v jejichž čele stáli hejtmáni, z nichž nejmocnější a nejautoritativnější byl právě Hynek Krušina. Orebské bratrstvo nemělo stálé středisko, instituce či orgány, členy spojoval pouze společný zájem na obraně kalicha a autorita jednotlivých hejtmánů. Hynek, kterému byly cizí jakékoliv radikální výstřelky, usměrňoval hnutí v konzervativním duchu a tíhnul k umírněným Pražanům.

Po vyhlášení křížové výpravy se Krušina odebral do východních Čech organizovat pomoc pro ohroženou Prahu. Vavřinec z Březové o tom referuje: *potom v téže době se shromáždilo v kraji Hradeckém na jedné hoře u Třebechovic, které říkali Oreb, veliké množství lidu světského skrze pana Hynka, zvaného Krušina z Kumburka, a kněze a zvláště Ambrože z Hradce...Potom vytáhli na den sv.Zikmunda v hojném množství do města Prahy na pomoc Pražanům...*¹⁴⁾ Jan Urban se ovšem domnívá, že místem srazu orebských vojsk byl Krušinův hrad Kumburk.¹⁵⁾ Pražané pomoc nadšeně uvítali a Hynek byl zvolen velitelem spojených pražských a orebských sil. Víra v Krušinovu loajalitu byla záhy otřesena, to když po 7.5. padl do rukou křížáků Hradec Králové a Čeněk z Vartemberka zradil. Po dohodě se Zikmundem vydal Pražský hrad, který jako purkrabí spravoval. Hynek Krušina jakožto Čenkův přítel upadl v podezření, že by mohl zradit těž, proto vydal veřejné prohlášení, *...žádaje si, že pokud by bylo na něm, postaviti se až do smrti za zákon Boží a zvláště přijímání z kalicha s Pražany a jinými obcemi proti každému člověku, který by ho napadal.*“¹⁶⁾ Ještě téhož dne zahájil útok na Pražský hrad, při kterém prý byl sám zraněn šípem.¹⁷⁾ Příjezdu Zikmundovy armády Hynek nevyčkal, nýbrž se svou družinou odjel na své statky, snad aby je bránil před

¹⁰⁾ J. Urban:Lichtenburkové, s.244-248.

¹¹⁾ AČ 3, s.277-278.

¹²⁾ J.Urban:Lichtenburkové, s.248.

¹³⁾ AČ 3, s.187.

¹⁴⁾ Vavřinec z Březové: Husitská kronika.Píseň o vítězství u Domažlic, ed. František Heřmanovský, Marie Bláhová, Praha 1979, s.54.

¹⁵⁾ J.Urban:Lichtenburkové, s.260.

¹⁶⁾ Vavřinec z Březové, s.57.

¹⁷⁾ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, s.563.

útoky křižáků.¹⁸⁾ Bitvy na Vítkově se nezúčastnil. V Praze se v čele orebitů objevil až na podzim 1420, kdy pomáhal Pražanům obléhat Vyšehrad. Hynek a jeho bratr Jan s sebou údajně přivedli posádku o síle 7 000 mužů.¹⁹⁾ Údaj je bezpochyby nadnesený, nicméně vyjadřuje, že Hynkovy jednotky představovaly pro Prahu cennou pomoc. Hynek byl opět zvolen za vrchního velitele spojených husitských vojsk a s vervou se pustil do obléhání hradu. Kolem 15.10. dorazili táborští v čele s Mikulášem z Husi, stoupencem radikálních sil. Mezi ním a Krušinou panoval od počátku silný antagonismus. Konflikt propukl naplno poté, co Hynek 28.10. sjednal s vyhladovělou posádkou Vyšehradu příměří. Mikuláš s Husi s dohodou nesouhlasil a na protest se svými tábory odjel.²⁰⁾ K návratu a smíru s Hynkem ho přiměla až zpráva o příchodu Zikmundovy armády. Bitva u Vyšehradu, která proběhla 1.11.1420 představovala Hynkův životní triumf. Jeho pohotový zásah, kdy nasadil včas zálohy a zabránil ustupujícím husitským oddílům v ústupu, zachránil vítězství. Vavřinec z Březové vyšperkoval dramatické líčení Krušinovou fingovanou řečí: „*Ó milí bratři, vraťte se zase a buďte dnes statečnými rytíři v boji Kristově, protože se vede ne náš boj, nýbrž Boží; uvidíte totiž, že Pán Bůh vydá všechny nepřátele naše a Boží v ruce naše.*“²¹⁾ Hynek Krušina si za svou odvalu a duchapřítomnost vysloužil při oslavách vítězství 3.11. rytířský pás, stejně jako pan Boček z Poděbrad, Mikuláš z Husi a další.²²⁾ 5.11 vydali vítězové manifest k české šlechtě s výzvou, aby odpadla od Zikmunda. Mezi signatáři nemohl Hynek pochopitelně chybět.²³⁾

Po vítězství nad nepřítelem vnějším ze Hynek hodlal vypořádat s vnitřní opozicí, s radikálními silami pod vedením Mikuláše z Husi. Střetli se v souboji o nadvládu nad Prahou, v němž nakonec Mikuláš podlehl a táboři město opustili. Na rozdíl od Mikuláše patřil Hynek k předním stoupencům jagellonské kandidatury na český trůn: „...*potom ve čtvrtek po svatém Martině [14.11.] shromáždila se Pražské obec s Krušinou, Bočkem a Hynkem, pány a šlechtici království, a usnesli se, aby bylo vypraveno slavnostnější poselstvo, než bylo dříve posláno, ke králi polskému, aby přijal království a obranu zákona Božího.*“²⁴⁾ Svůj politický triumf dovršil Hynek Krušina 19.11, kdy nechal zvolit v obou pražských městech nové městské rady s převahou konzervativních sil.²⁵⁾ Hynkova nechuť k táborům byla tak velká, že když Mikuláš z Husi, obléhající říčanský hrad, požádal Pražany o pomoc, Hynek odmítl. Pražané se však rozhodli smlouvu o vzájemné pomoci Tábora a Prahy dodržet, proto Hynek na protest „...*složil Pražanům hejtmanský úřad a vrátil se na sv. Alžbětu domů, vzav si k tomu za záminku, že prý nepřátelé chtějí napadnouti jeho statky, ačkoli přece příčinou jeho odjezdu, jak se věří, bylo, že nechtěl urozený pán držeti pole s tábory, aby se nezdálo, že*

¹⁸⁾ Vavřinec z Březové, s.58.

¹⁹⁾ Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed.František Palacký 1829. In:Dílo Františka Palackého II, ed. J.Charvát, Praha 1941, s.53.

²⁰⁾ Vavřinec z Březové, s.158-161.

²¹⁾ Tamtéž, s.165.

²²⁾ Tamtéž, s.166.

²³⁾ Text manifestu tamtéž, s.173-174.

²⁴⁾ Tamtéž, s.179.

²⁵⁾ F.Šmahel:Husitská revoluce III, s.61.

*schvaluje jejich pálení, vraždy a ostatní neřády.*²⁶⁾ Cestou domů se Hynek se svými orebity zúčastnil po boku pánů z Poděbrady bitvy u Sadské (25.11.) a vypálil klášter Svaté Pole u Třebechovic.²⁷⁾ I přes oboustranné rozčarování zůstal Hynek Krušina vlivným spojencem Prahy. Na jaře 1421 se v čele orebítů podílel na úspěšném tažení do východních Čech, kde husiti rychle získávali jednu Zikmundovu baštu za druhou: Český Brod, Kouřim, Kolín, Čáslav, Kutnou Horu, Chrudim, Vysoké Mýto, Poličku, Litomyšl, Jaroměř, Dvůr Králové a Trutnov.²⁸⁾ Na tomto tažení se střetli Pražané a orebští s představiteli Opočenské strany, mimo jiné i s Krušinovým příbuzným Hynkem Červenohorským z Dubé, o němž bude řeč v kapitole 7.b. Dalším představitelem Opočenské strany byl Jan Městecký z Opočna, který padl do rukou husitů. Zřejmě na přímluvu Hynka Krušiny s ním bylo nakládáno velmi shovívavě. Musel se ovšem připojit k husitům a podílet se na dobývání Jaroměře, kterou hájil jeho bývalý spojencem Hynek Červenohorský.²⁹⁾ Za pomoc při východočeském tažení odevzdali Pražané Hynkovi někdejší kolébku jeho rodu, hrad Lichtenburk, jehož královská posádka se koncem května vzdala. V Hynkově držení však dlouho nezůstal, zřejmě ho někdy v 2.polovině 15.století směnil s Janem Městeckým za křížovnickou část Miletína a možná ještě za finanční doplatek.³⁰⁾

Politickým vyvrcholením husitských aktivit byl zemský sněm, svolaný na 3.-7.6. do Čáslavi, kde byla zvolena dvacetičlenná zemská vláda, která měla spravovat zemi. Za kališníky v ní figuroval také Hynek Krušina.³¹⁾ Zanedlouho po sněmu bylo nutno opět vytáhnout do boje, tentokrát proti slezským posádkám, které přitáhly na pomoc východočeským katolíkům. V čele hotovosti, která se sešla 15.6. u Náchoda, stáli Hynek Krušina a Čeněk z Vartemberka, který se v průběhu jarního tažení vrátil do řad kališníků. Slezané pod náporom mocné armády ustoupili a začali vyjednávat. 20.6.1421 s nimi oba zmiňovaní hejtmané uzavřeli příměří a vojsko rozpustili. Příměří bylo pro husitskou stranu velmi nevýhodné a prakticky bez zisku, proto není divu, že jej vojsko přijalo s nelibostí a vidělo v něm zradu. Rozzuření sedláci dokonce napadli Hynka a Čenka svými cepy, takže si tyto páni museli zachránit život útekem.³²⁾ Kněz Ambrož vycítil příležitost, jak získat moc na úkor šlechtických předáků, proto 23.6. v Praze Čenka z Vartemberka zažaloval. Hynek Krušina musel přijet a sebe i svého přítele ze všech nařčení očistit.³³⁾ Převrat Jana Želivského z 30.6. narušil spolupráci Prahy s kališnickou šlechtou a ve východních Čechách poštvál kněz Ambrož orebity proti Hynkovi natolik, že se bývalý hejtman rozhodl v létě 1421 se svazu odejít. Po Hynkově odchodu až do roku 1423 orebský svaz prakticky přestává fungovat. Hynek Krušina dění nadále sledoval z ústraní, nezměnil však víru, ani se na rozdíl od dalších pánů nestal Zikmundovým přívržencem. Na scéně se Hynek krátce objevil v roce 1422 po pádu Želivského diktatury, na druhém čáslavském sněmu se přiklonil k Zikmundu

²⁶⁾ Vavřínek z Březové, s.180.

²⁷⁾ Staří letopisové čeští, s.56, F.Šmahel: Husitská revoluce III., s.61.

²⁸⁾ O tažení více Vavřínek z Březové, s.222-223.

²⁹⁾ Jan Urban: Husitství ve východních Čechách do Žižkova příchodu II. Historie a vojenství 41, 1933, č.1, s.3-18, zde s.7, Vavřínek z Březové, s.222.

³⁰⁾ Vavřínek z Březové, s.225, J.Urban: Lichtenburkové s.283-4. Lichtenburk se roku 1429 uvádí v majetku Jana Městeckého z Opočna. Ze zpráv a kronik, s.240.

³¹⁾ Vavřínek z Březové, s.226, F.Šmahel: Husitská revoluce III, s.87.

³²⁾ Vavřínek z Březové, s.236.

³³⁾ Tamtéž.

Korybutovi, s nímž se účastnil obléhání královského Karlštejna,³⁴⁾ nicméně brzy se opět stáhl. Roku 1423 byl jedním z členů protizízkovské koalice a spolu s Divišem Bořkem a Haškem z Valdštejna utrpěl 3.8. v bitvě u Strauchova dvora porážku. V říjnu téhož roku se objevil na svatohavelském sněmu a byl jmenován do dvanáctičlenné zemské vlády, která se pokusila ovládnout situaci v zemi na úkor radikálních složek.³⁵⁾ V následujících letech se Hynek Krušina válečných akcí neúčastnil. Jeho silící odpor k radikálním silám Žižky a tábořských ho pomalu přiváděl na stranu Zikmundových přívrženců. Postupné sblížení s nimi demonstruje i „fried“, spolek, který v červenci 1426 uzavřel s Půtou z Častolovic, Janem Městeckým, Alšem Holickým a dalšími pány, čelnými představiteli Opočenské strany.³⁶⁾ V táboře Zikmundových straníků je Hynek poprvé zaznamenán v létě 1427.³⁷⁾ Nepatřil zdaleka k nejagilnějším a více než otevřeným bojům se věnoval předávání informací o pohybech husitských vojsk slezským a lužickým katolíkům.³⁸⁾ Jeho vycvičená družina patrně podnikala nájezdy po východních Čechách, Kladsku a Slezsku, kde rabovala, jak lze soudit z množství finančních prostředků, které Krušina nashromáždil a také z nenávisti, kterou Slezané vůči Krušinovi pociťovali. V březnu 1429 se účastnil nájezdu do okolí Hradce, ale jinak se zdržoval na Kumburku a bojů proti sirotkům se neúčastnil. Příklon k Zikmundovi si nechal od císaře náležitě zaplatit- ve 30.letech se mu dostalo celé řady zástav, například vsi vrchlického kláštera v hodnotě 800 kop uherských zlatých nebo křížovnická část Miletína v hodnotě 2000 kop uherských zlatých a další někdy poněkud sporné dary a zástavy.³⁹⁾ Po Zikmundově nástupu na trůn patřil Hynek do skupiny předních pánů, pohybujících se v králově bezprostředním okolí. V únoru 1437 je výslovně jmenován jako účastník korunovace císařovny Barbory na českou královnu.⁴⁰⁾ Po císařově smrti se přidal na stranu Albrechta Habsburského a patřil k jeho nejvěrnějším. V letech 1441-1454 se Hynek mohl titulovat jako zástavní pán Kladska, které po urputném zápase získal. To však již spadá mimo mé téma.⁴¹⁾

V Hynkově stínu zůstali jeho mladší bratři, kteří se revolučních bojů rovněž aktivně zúčastnili. Ze všech tří Krušinů byl nejmladší Jan, neboli Janek, pán na Hostinném (**93**). Původně mu mělo připadnou opočenské panství, které ale Hynek musel prodat (viz.výše). Proto zakoupil panství a město Hostinné na horním toku Labe a jím Jana zaopatřil. Ten se poprvé po Hostinném psal v listopadu 1418.⁴²⁾ Ve veřejném životě se Jan objevil poprvé na podzim roku 1419, kdy patřil ke šlechtě, která vypověděla nepřátelství pražským měšťanům.⁴³⁾

³⁴⁾ AČ 6, s.407.

³⁵⁾ AČ 3, s.280-282.

³⁶⁾ Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren (UB) 1419-1436 I, ed. F.Palacký, Praha 1873, s.464-465, č.409.

³⁷⁾ Friedrich von Bezold: König Sigmund die Reichskriege gegen die Hussiten II, München 1875, s.165.

³⁸⁾ Codex diplomaticus Lusitiae superioris II.1, ed. Richard Jecht, Görlitz 1896, s.477, II.2, s.423, 424, 426, 431, 432, 443, 449, 514, 517, 520.

³⁹⁾ AČ 2,s.66, AČ 3, s.501, .535-536, Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480,ed. A. Sedláček, Praha 1914, s.190 č.1380, s.214, č.1569.

⁴⁰⁾ Ze zpráv a kronik, s.277.

⁴¹⁾ Více J.Urban: Lichtenburkové s.294-318.

⁴²⁾ Libri confirmationum VII, s. 275.

O konfesijním zaměření mladého Lichtenburka nemáme přímé zprávy, ale dá se předpokládat, že se následoval Hynka, s nímž ho pojila i bojovná povaha. V roce 1420 bojoval Jan se svým bratrem pod Vyšehradem a podepsal manifest Pražanů české šlechtě, následujícího roku se zúčastnil tažení do východních Čech i Čáslavského sněmu, ačkoliv místo v zemské vládě na něj nezbylo.⁴⁴⁾ Stejně jako Hynek se i Jan stal stoupencem Zikmunda Korybuta, s nímž táhl na Litoměřicko,⁴⁵⁾ ale po roce 1327 se cesty bratrů rozešly. Jan se nikdy Zikmundovým stoupencem nestal, naopak se přidal k polním vojskům a přidržoval se až do konce života kalicha. Kolem roku 1430 napadal slezské a kladské pohraničí a v červnu 24.6.1432 figuruje jako tábořský hejtman na Adršpachu při uzavírání příměří se Slezany.⁴⁶⁾ Adršpach získal Jan Krušina po vzdáleném příbuzném Hynkovi z Dubé a Adršpachu, kterého z jeho hradu zřejmě vypudila husitská vojska. Již roku 1434 Jan předčasně umírá, byl zabit při hádce s jedním broumovským měšťanem.⁴⁷⁾ Protože byl svobodný a bezdětný, jeho panství připadlo Hynkovi.

Prostřední bratr s neobvyklým jménem Alexandr (**92**) je poprvé zmiňován roku 1408, podruhé v březnu 1409.⁴⁸⁾ Jelikož obě zmínky souvisí s opočenskou kaplí, je možné, že byl původně určen pro duchovní dráhu, nicméně nakonec se stal válečníkem jako jeho bratři. Roku 1422 se zúčastnil ze Zikmundem Korybutem obléhání Karlštejna,⁴⁹⁾ ale posléze z pramenů mizí, zřejmě zemřel, možná v boji.

7.b Hynek Červenohorský a další páni z Dubé

Páni z Dubé, ať už Berkové, Škopkové nebo Adršpachové byli v převážné většině katolíci a Zikmundovi věrní. To platí v první řadě o Hynkovi z Dubé z Červené Hory, zkráceně Červenohorském (**82**). Hynek pocházel z adršpašské větve pánů z Dubé, jeho dědem byl Hynek Náchodský (**38**), přední dvořan Jana Lucemburského a Karla IV, otcem pak Hynek na Náchodě (+1385). Hynek Červenohorský byl druhorozeným synem, jeho starší bratr se jmenoval (jak jinak) Hynek, s přízviskem Lýšek (**81**), sezením na Adršpachu. Adršpach se v majetku pánů z Dubé poprvé připomíná kolem roku 1367.⁵⁰⁾ Majetkové poměry pánů z Adršpachu nebyly vždy jednoduché, v roce 1368 uzavírají Hynek na Náchodě a jeho bratr Ješek na Levíně dohodu s bratranci Hynkem Hlaváčem z Dubé a Hynkem a Hynáčkem z Vízmburku o společném držení majetku.⁵¹⁾ Nedíl přetrvával i za nové generace a byl zrušen až roku 1410, ač z něj již roku 1401 vystoupili Jan z Vízmburka a Hynek Hlaváč

⁴³⁾ AČ 4, s. 375-377.

⁴⁴⁾ Vavřinec z Březové, s.151, AČ 1, s.198, 201, AČ 3, s.227-230.

⁴⁵⁾ UB II, ed. F.Palacký, 1873, s.529.

⁴⁶⁾ J. Urban:Lichtenburkové, s.288. P.Čornej: Lipanská křižovatka, s.42-45.

⁴⁷⁾ Staří letopisové čeští, s.89.

⁴⁸⁾ Libri erectionum IX, f.C 5,Libri confirmationum VII, s. 275.

⁴⁹⁾ AČ 6, s.407.

⁵⁰⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze V, s.10.

⁵¹⁾ A.Sedláček: Hrady, zámky a tvrze II, s.63, Lydie Baštecká, Ivana Ebelová: Náchod, Praha 2004, s.33, Reliquiae tabularum I, 435.

z Třebechovic. Nejpozději v roce 1406 si z Hynek Lýšek vybral za své sídlo Adršpach a držel také skalní hrad Střemen, jeho bratr Červenou Horu nedaleko České Skalice, kterou získal od Pavla z Jenštejna.⁵²⁾ K Červené Hoře patřila většina vesnic a usedlostí v okolí Červeného Kostelce, v němž měl Hynek podací právo. Chtěl ovšem rozšířit své državy i v oblasti Hradecka a proto od roku 1417 vedl vleklý spor s opatovickým klášteřem o vsi Bukovina a Divec.⁵³⁾ Hynek podobně jako ostatní členové Opočenské strany začínal svou vojenskou dráhu drobnými přepady a loupežemi v okolí.

Užší pouta s Půtou s Častolovic navázal Hynek sňatkem s jeho sestrou Kateřinou a prostřednictvím Půty se pak dostal do kontaktu s Janem Městeckým.⁵⁴⁾ Tak se začalo rodit jádro volné organizace východočeských katolíků, novodobě nazvané Opočenská strana.⁵⁵⁾ Jako organizovaná skupina vystoupila Opočenská strana poprvé až roku 1421, ale její příslušníci- Jan Městecký, Půta z Častolovic, Ota z Bergova a Hynek z Červené Hory si cestu k Zikmundovi hledali již v průběhu roku 1419 a v roce 1420 již všichni patřili k jeho stoupencům. Zikmund se snažil si své příznivce zavázat, proto jim svěřoval hejtmanské posty v městech, která byla oporou jeho moci. Hynek dostal do správy královské věnné město Jaroměř, Jan Městecký Chrudim.⁵⁶⁾ Oba i přes své správcovské povinnosti přitáhli se svými žoldněři na shromaždiště Zikmundových vojsk do Kutné Hory.⁵⁷⁾ Za prokázanou věrnost odměnil Zikmund Hynka 27.9.1420 zápisem vsí Černilov a Jasená, které původně patřily k majetku kostela Pražského hradu.⁵⁸⁾ Hlavním úkolem Hynka Červenohorského a Jana Městeckého bylo odrážet útoky orebitů a uchovat jižní oblasti východních Čech jako katolickou zónu. Opočenští útočili především na Chrudimsko a Čáslavsko, protože na Hradecku a v severočeských oblastech jejich síly nestačily. Při nájezdech si počínali s nesmírnou krutostí, například Hynek v čele městského oddílu z Jaroměře napadl a pobil věřící v městečku Krčíně. Traduje se historka, že vpadl do místního kostela na koni a dal mu napít z kalicha, aby vyjádřil své opovržení nad kališníky.⁵⁹⁾

Jarní tažení spojených husitských vojsk do východních Čech na jaře 1421 přinesl Opočenské straně nejednu trpkou chvíli. Husití dobývali jedno město za druhým a 27.4. byl v Chrudimi obležen Jan Městecký. Před protivníkovou přesilou musel kapitulovat a *sjednal dohodu a pokoril se před velebnou svátostí těla Kristova, pokorně prose, aby mu odpustili, že byl protivníkem pravdy.*⁶⁰⁾ Jan se pak musel podílet na dobývání Jaroměře, kterou hájil Hynek z Červené Hory. Jaroměř po statečném odporu padla 15.5.1421. Vavřinec z Březové o tom podává zprávu: *...nechali je...vstoupiti do města; oni všechny měšťany i jejich ženy svlékli do košile, a vyvedše je z města, velmi mnohé utopili a jiné v polích lotrovský lid upálil. Následujícího dne upálili jedenadvacet kněží, kteří nechtěli souhlasit se čtyřmi artikuly, nechavše naživu tři, kteří s řečenými artikuly vyslovili souhlas. Hejtman pak města, pan*

⁵²⁾ Hrad, zámky a tvrze VI, s.74.

⁵³⁾ Emanuela Nohejlová: Příběhy kláštera opatovického, Praha 1925 s.39.

⁵⁴⁾ O sňatku s Kateřinou AČ 3, s.555-556.

⁵⁵⁾ Zamyšlení nad charakterem Opočenské strany: M. Šandera: Zikmundovi věrní, s.13-15.

⁵⁶⁾ Tamtéž, s.39.

⁵⁷⁾ Tamtéž, s.40.

⁵⁸⁾ Zbytky register, s.153, č.1071.

⁵⁹⁾ František Michálek Bartoš: České dějiny II.7- Husitská revoluce I, Praha 1965, s.133.

⁶⁰⁾ Vavřinec z Březové, s.222.

Červenohorský, byl tam zajat, doveden do Prahy a zavřen na radnici do vězení. ⁶¹⁾ Kdy se z vězení dostal, se neví přesně. Staré letopisy české uvádějí, že na počátku ledna 1422 byl při dobytí Německého Brodu zajat i Hynek Červenohorský z Dubé. ⁶²⁾ To by znamenalo, že se z vězení dostal ještě v roce 1421. Je však pravděpodobnější, že jde o omyl, zaviněný pozdějšími přepisy. ⁶³⁾ Martin Šandera uvádí, že byl Hynek po nějaké době vyměněn za husitského šlechtice, zajatého při diplomatické misi do Polska, ale své tvrzení nepodkládá žádným důkazem. ⁶⁴⁾ O Hynkovi slyšíme až 6.1.1424, kdy se účastnil bitvy proti Žižkovi u České Skalice. Vybrané místo nasvědčuje tomu, že Žižka chtěl nejprve zaútočit na državy Hynka Červenohorského, pak by se případně obrátil k Opočnu Jana Městceckého a odtud k Rychemberku Půty z Častolovic. Žižka vojsko Opočenských porazil, ale nabyté výhody z neznámých důvodů nevyužil a na statky poražených pánů nezaútočil. Po této porážce se Opočenská stáhla a do bojových akcí se raději nezapojovali. V létě 1424 pobývali někteří členové strany, mezi nimi i Hynek, u Zikmundova dvora v Budíně, ale jinak o nich není příliš slyšet. ⁶⁵⁾

V následujících letech zasáhla válka tvrdě Opočenské na domácí půdě. Jako první ji pocítil Ota z Bergova, když v únoru 1425 vytáhlo husitské vojsko z Nymburka a zmocnilo se jeho statků. Pak se však obrátilo k městům pražského svazu, Vysokému Mýtu a Litomyšli. Nepřítomnosti husitů na Hradecku využil vratislavský biskup Konrád ke krutému vpádu na Náchodsko a Trutnovsko. Je možné, že jeho útok podpořil i Hynek z Červené Hory a jeho bratr Hynek Lýšek z Adršpachu, který sice k Opočenské straně přímo nepatřil, ale postojil a smýšlením k ní měl blízko. ⁶⁶⁾ V srpnu pak Opočenská ztratila Opočno, Rychemberk a Dobřany. Nenávist k sirotkům sblížovala Opočenské s Krušinou z Lichtenburka a dalšími kališnickými pány. O spolku z července 1426 již byla řeč výše. Nadějně plány a slibovaná spojení s Krušinou a dalšími, zejména severočeskými katolíky se nakonec neuskutečnily a Jan Městcecký, Půta z Častolovic, Arnošt z Černčic a Hynek Červenohorský zůstali ve východních Čechách v boji proti sirotkům osamoceni. Na konci května pak vytáhla hradecká obec, oddíly z Jaroměře a Náchoda s družinou sirotčího hejtmana Matěje Salavy ze Skal na Hynkovo hlavní sídlo, Červenou Horu. Hrad odolával, ale když se připojila sirotčí polní vojska, vracející se z Lužice, posádka hradu výměnou za svobodný odchod kapitulovala. 8.6.1427 pak vítězné vojsko hrad vypálilo a rozbořilo. ⁶⁷⁾ Hynek, který vyvázl nezraněn, přišel o své sídlo i příslušné vsi, připojené nyní k vízbuskému panství. Vojsko se pak zřejmě obrátilo i proti Hynkovi Lýškovi, protože se v druhé polovině roku Adršpach ocitl v majetku Jana Krušiny z Lichtenburka. ⁶⁸⁾ Poslední úder zasadil adršpašským pánům z Dubé hejtman Matěj Salava z Lípy, když v roce 1428 zaútočil na skalní hrad Střemen, který patřil Hynkovi Lýškovi, a rychle jej dobyl. ⁶⁹⁾ Pro Hynka Červenohorského byly poslední události natolik

⁶¹⁾ Tamtéž, s.223.

⁶²⁾ Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, ed. M.Kaňák- F.Šimek, Praha 1959, s.72.

⁶³⁾ Jak mohlo k omylu dojít, vysvětluje M.Šandera: Zikmundovi věrní, s.162, pozn.44).

⁶⁴⁾ Tamtéž, s.52.

⁶⁵⁾ AČK, s.192.

⁶⁶⁾ AČK, s.192, č.312.

⁶⁷⁾ Ze zpráv a kronik, s.237.

⁶⁸⁾ J.Urban: Lichtenburkové, s.288.

otřesné, že válčení zanechal a stáhl se do ústraní. Nadále se počítal k Zikmundovým stoupencům a udržoval kontakty s jeho dvorem,⁷⁰⁾ ale vojenským střetům se vyhýbal. Po Zikmundově návratu na český trůn se sice Hynek objevil jako jeden z kmentů na zemském soudu,⁷¹⁾ ale pro zbytek života z veřejných sfér mizí. Zemřel nejspíš roku 1440.

Z větve Adršpachů z Dubé pocházel i Jiří z Vízmburka **(94)**., syn Jana (+1409), vnuk Hynáčka z Vízmburku, (+1401) a pravnuk Hynka Crhy z Vízmburku (+1347) **(40)**. Jiří (nebo také Jiřík) byl jedním z konvertitů. Poprvé je doložen v květnu 1426 ve Starém Bydžově na shromáždění šlechty a orebských oddílů.⁷²⁾ Dá se ovšem předpokládat, že na Vízmburku sídlil již od otcovy smrti, a mohl se proto zapojit do bojů v roce 1425, kdy do Čech vtrhla vojska Slezanů v čele s vratislavským biskupem Konrádem. V okolí hradu docházelo k vypalování a plenění vesnic až k Náchodu a Trutnovu. Proti řádění Slezanů zasahovala husitská posádka právě z Vízmburku. Ještě v roce 1432 je Jiří z Dubé na Vízmburku jmenován mezi spojenci sirotčího svazu,⁷³⁾ ale nakonec přeběhl ke králi Zikmundi. Po roce 1436 mu Jiří půjčil 15 000 grošů, za což mu král zapsal východočeské statky Žleby, Vildštejn, Chotěboř a Drobovice.⁷⁴⁾ Jiřík tak mohl již roku 1437 přesídlit na Žleby, ze kterých to bylo blíže do centra politického života, jehož se Jiří čile zúčastňoval. Po Zikmundově smrti se Jiřík přiklonil k Albrechtu Habsburskému a až do konce života (+1450) se aktivně prosazoval v politickém dění.⁷⁵⁾

Cennou oporou byli pro Zikmunda Berkové z Dubé, až na vzácné výjimky katolíci a Lucemburkovi stoupenci. Jejich rozsáhlé državy se rozprostíraly na Českolipsku, Mělnicku, Mladoboleslavsku, Litoměřicku, Šluknovsku a zasahovaly až do Horní Lužice, kde měli Berkové dobré konexe, protože tam dlouhá léta zastával Hynek Hlaváč z Dubé úřad zemského fojta. Pro badatele ale představují Berkové z Dubé tvrdý oříšek, protože početný rozrod s mnoha stejnými křestními jmény Jindřich, resp. Hynek velmi znesnadňuje identifikaci jednotlivých příslušníků rodu. Dokonce i zdánlivě rozlišující přízviska mohou situaci zkomplikovat. To je případ přízviska Hlaváč, které se objevuje nejen u několika Berků z Dubé, ale též u několika Adršpachů z Dubé. Pouze u Adršpachů se toto jméno dědilo z otce na syna, ale u Berků z Dubé je užíváno nepravidelně. To svádí k úvahám, zda se u Berků nevyskytovala velká (případně jinak nápadná) hlava coby rodový fyziologický znak, podobně jako u Habsburků plný ret.

Neochvějným katolíkem a Zikmundovým příznivcem byl Hynek Hlaváč z Dubé a Lipé **(84)**, který v letech 1410-1420 zastával úřad fojta v Horní Lužici. Hynek se od počátku aktivně účastnil dění v revolučních Čechách. V listopadu 1319 patřil mezi šlechtice, kteří opověděli Praze a pečtil příměří mezi radami Starého a Nového Města na jedné straně a královnou Žofíí a pány na druhé.⁷⁶⁾ Hynek byl jedním z pánů, na které se upřela Zikmundova pozornost jako první. Coby lužický fojt mohl Berka králi zprostředkovat spojení s Horní Lužicí jako základnou chystaného nástupu k získání Čech. Z 18.11. pochází list Jana Chudoby z Ralska,

⁶⁹⁾ Hradý, zámky a tvrže VI, s.472, A.Sedláček: Hradý, zámky a tvrže V, s.172.

⁷⁰⁾ AČK I, s.533, č.11, AČK V, s.209, č.337.

⁷¹⁾ Ze zpráv a kronik, s.278.

⁷²⁾ UB I, s.454, č.400.

⁷³⁾ P.Čornej:Lipanská křižovatka, s.42-45.

⁷⁴⁾ Hradý, zámky a tvrže VI. s.576-577.

⁷⁵⁾ Ze zpráv a kronik, s.227, F.Šmahel: Husitská revoluce III, s.307, IV, s.79.

⁷⁶⁾ AČ 4, s.375-377.

který přinášel Zikmundovi informace o dění v Čechách. Obsahuje prohlášení předních pánů, mimo jiné i ujištění Hynka Hlaváče, že do budoucna učiní vše ke cti a prospěchu dědice trůnu.⁷⁷⁾ Po vydání protizikmundovských manifestů v dubnu 1420 se Hynek pokoušel hrát roli prostředníka mezi znesvářenými stranami, ale brzy se přiklonil jako většina šlechty k Zikmundovi. Za křížové výpravy proti Praze byl již pevně v jeho táboře. Právě jemu spolu s Vilémem Zajícem a Václavem z Dubé vydal zrádný Čeněk z Vartemberka Hrad.⁷⁸⁾ O několik dní později byl už Hynek Hlaváč v Kutné Hoře a přebíral tzv. záškodný (zástavní) list, v němž byl uveden nárok na určité odškodnění za vojenskou službu.⁷⁹⁾ Nejpозději v srpnu 1420 přestal Hynek vykonávat úřad zemského fojta. Zikmund mu 1.9. jako odměnu za dosavadní služby zapsal 600 kop grošů na důchodech z Žitavy, Zhořelce a Budyšína. Novým fojtem se stal slezský vévoda Jindřich Rumpold Hlohovský. Ohledně Hynkových držav v Lužici vypukl nějaký spor mezi ním a Lužickými stavy, což prý bylo důvodem, proč se Zikmund zdržel, než přitáhl k Vyšehradu.⁸⁰⁾ O Hynkově účasti v bitvě nejsou žádné zprávy. Na počátku roku 1421 Zikmund opět rozdával zástavní listy, aby si zavázal šlechtu, kterou tolik potřeboval. Hynkovi z Dubé zapsal do vyrovnání dluhu 2 500 kop grošů lužické fojstství.⁸¹⁾

Hynkova účast na čáslavském sněmu je nejistá. V nově zvolené zemské vládě sice figuroval jistý Jindřich Berka z Dubé, ale pravděpodobně se jednalo od Berku z kuřívodské větve, pozdějšího konvertitu. Hynek Hlaváč z Dubé a Lipé byl ale zcela určitě ten, který zajišťoval doprovod kanovníka Ondřeje z Brodu, převážejícího vzácné relikvie z kapitulního majetku do kláštera v Ojvině.⁸²⁾ Na léto 1421 byla vyhlášena nová výprava proti „husitským kacírům“ a Hynek věrně stál v Zikmundových, poněkud řídoucích řadách. Prokazatelně byl v oddílech severočeské šlechty, která spolu s míšeňskými posádkami přispěchal na pomoc Mostu, obleženému Pražany. V boji proti husitům neustával ani nadále, v květnu roku 1422 žádal spolu s Janem z Michalovic u Žitavských a Zhořeleckých pomoc proti Zikmundovi Korybutovi a ve stejném roce poskytl svůj hrad Lipý k uspořádání protihusitského sjezdu.⁸³⁾ Již v roce 1423 Hynek Hlaváč ve věku kolem 50 let coby bezdětný umírá. Po jeho smrti husiti zaútočili na Lipý i město Českou Lípu a získali je pro sebe.

Jen z letmých zmínek máme povědomí o několika dalších, katolicky orientovaných Bercích z Dubé. Prvním je Jaroslav Berka na Mildštejně (**86**), syn Hynka Dubského a Kateřiny z Lemberka, zakladatelů lipské větve pánů z Dubé. Jaroslav na sebe poprvé výrazně upozornil v listopadu 1419, kdy spolu s dalšími příbuznými vypověděl nepřítelství Starému a Novému městu.⁸⁴⁾ Jaroslav patřil bezesporu ke katolické straně, ve 20. letech podával katolické kněze do Cvikova a Lipého, udržoval kontakty se severočeskou katolickou šlechtou i některými Opočenskými, posílal zprávy o pohybech husitských vojsk do spřáteleného Zhořelce a

⁷⁷⁾ UB II, s.12-13, č.9.

⁷⁸⁾ Vavřinec z Březové, s.57.

⁷⁹⁾ F.Kavka: Poslední Lucemburk, s.55.

⁸⁰⁾ Tamtéž, s.78.

⁸¹⁾ Tamtéž, s.88.

⁸²⁾ F.Šmahel: Husitská revoluce III, s.88.

⁸³⁾ K bitvě u Mostu 1421: Vavřinec z Březové, s.252, O sjezdu na Lipém Břetislav Vojtíšek : Berkové z Dubé a z Lipé, In: Náš kraj, magazín pro Liberecký kraj 3/2000, s.30-31, s.30., F.Kavka: Poslední Lucemburk, s. 121.

⁸⁴⁾ AČ 4, s.375-377.

účastnil se boje proti kališníkům, například v bitvě u Mostu roku 1421.⁸⁵⁾ Válečných zmatků využil roku 1427 k tomu, aby s bratrem Jindřichem obsadil Helfenburk, který původně patřil pražskému arcibiskupu Konrádu z Vechty. Již roku 1429 se však dohodli s Janem Smiřickým, pod jehož ochranu se arcibiskup uchýlil, a z hradu odešli.⁸⁶⁾ Proti husitům bojoval Jaroslav až do své smrti, která ho zastihla roku 1432. Nezanechal žádné potomky, proto jeho milštejnské panství připadlo bratru Jindřichovi.

Ještě méně informací máme o Jindřichu Berkovi z Honštejna a Kamenice **(85)**. Jindřich (nebo také Hynek) pocházel z honštejnské větve Berků z Dubé a byl bratrancem Hynka Hlaváče, výše zmíněného lužického fojta. Na svém podílu z otcovského dědictví, získaném po roce 1419, si postavil hrad Vildštejn. Ještě za otcova života dostal Tolštejn, o nějž se měl rozdělit s bratry. Po smrti bratra Jana (+1426) po něm zdědil Kamenici, Falkštejn a Frýdvald.⁸⁷⁾ Jindřich se nejspíš účastnil v roce 1423 bitvy proti Žižkovi na návrší u městečka Hořice a zcela jistě se podílel na loupeživých vpádech do Lužice.⁸⁸⁾

Výjimku mezi Berky z Dubé představoval Jindřich Hlaváč z Dubé na Jestřebí **(76)**, který se přidal na stranu kališníků, ale až po několika letech. Zprvu se přidržoval stejné konfese jako jeho příbuzní Hynek Hlaváč a Jaroslav z Milštejna, s nimiž opověděl Praze.⁸⁹⁾ Žádný pramen nepodává informaci, že by Jindřich bojoval proti husitům. Z tohoto pohledu se Jindřich jeví jako velmi umírněný katolík a jako takový jistě představoval pro kališnickou šlechtu přijatelného politického partnera. Proto nepřekvapí, že právě on se v roce 1421 dostal za katolíky do dvacetičlenné zemské vlády, i o dva roky později na svatohavelském sněmu do dvanáctičlenné vlády.⁹⁰⁾ Soudí se, že k husitům se Jindřich přidal v roce 1426 pod tlakem výprav radikálních bratrstev do okolí jeho držav, a též pod dojmem, který vyvolal útek saských a durynských pánů z bitvy u Ústí nad Labem. Jindřichova konverze přinesla husitům cennou oporu v převážně katolické části Čech. Poté, co husité dobyli město Českou Lípu, dosadili tam v roce 1427 jako hejtmana právě Jindřicha Hlaváče, který obsadil i hrad Lipý. Jindřich se ještě zúčastnil svatomartinského sněmu v roce 1433, ale pak o něm zprávy mizí, pravděpodobně zemřel.⁹¹⁾

Podobný vývoj prodělal i poslední pán z Dubé, o němž se chci zmínit, Aleš Škopek z Dubé **(72)**. V době revolučního výbuchu měl Aleš za sebou úspěšnou kariéru na dvoře Václava IV., korunovanou 13 let trvajícím držením úřadu nejvyššího komorníka. Tím byl až do smrti Václava IV., proto není divu, že se při podzimních událostech roku 1419 pohyboval v blízkosti královny-vdovy Žofie, regentky království.⁹²⁾ Mimo jiné byl jedním z pánů, kteří 13.11.1419 pečetili příměří s pražskými konšely.⁹³⁾ Jako přední zemský úředník nemohl Aleš

⁸⁵⁾ A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze X, s.320-322, AČ 36, s.74-75, , Hrady, zámky a tvrze III, s.318, F.Kavka: Poslední Lucemburk, s.96.

⁸⁶⁾ Hrady, zámky a tvrze III, s.154.

⁸⁷⁾ Tamtéž, s.470, Ottův slovník naučný III, s.814, heslo Berka z Dub Tamtéž, s.470, Ottův slovník naučný III, s.814, heslo Berka z Dubé.

⁸⁸⁾ F.Šmahel: Husitská revoluce III, s.135, J.Jurok: Příčiny, struktury a osobnosti, s.138, Hrady, zámky a tvrze III, s.470.

⁸⁹⁾ AČ 4, s.375-377 .

⁹⁰⁾ Vavřinec z Březové, s.229, AČ 3, s.280-282.

⁹¹⁾ Ottův slovník naučný III, s.817, heslo Berka z Dubé.

⁹²⁾ UB I, s.2, č.4.

⁹³⁾ AČ 4, s.375-377.

chybět na prosincovém sněmu, který král Zikmund svolal do Brna. Personální změny, které Zikmund provedl v držbě úřadů, se Aleše nedotkly, nejvyšším komorníkem zůstal. Po vyhlášení křížové výpravy se Aleš do boje proti husitům aktivně zapojil. Stál v čele oddílu, který podobně jako oddíly Jana z Michalovic, Jana Chudoby z Ralska, Viléma Zajíce z Kostí a Zikmunda z Vartemberka táhly k Pražskému hradu.⁹⁴⁾ Svou pomoc si nechal Aleš náležitě zaplatit. Na počátku roku 1421 mu Zikmund zastavil hrad a město Ústí.⁹⁵⁾ V červnu 1421 Aleš zavítal na čáslavský sněm.⁹⁶⁾ Možná právě události na sněmu byly tím impulsem, který přiměl Aleše přidat se ke straně podobojí. Katoličtí páni Alešovi zradu jen tak neodpustili a opakovaně zaútočili na jeho hrady. V roce 1424 vypálili Dražice a o dva roky později dobyli a pobořili Kokořín.⁹⁷⁾ Alešovým stálým sídlem se proto stal Jenštejn. V roce 1427 byl Aleš uveden jako spojenec pražského husitského svazu a také jako příznivec Zikmunda Korybuta, u nějž se Aleš těšil velké vážnosti.⁹⁸⁾ V roce 1432 se Aleš uplatnil jako prostředník mezi husitskými svazy na jedné straně a durynským lantkrabětem Zikmundem a saským kurfiršem Fridrichem II. na straně druhé, jednajícími o příměří. To bylo nakonec určeno na dva roky a podepsáno 23.8.1432.⁹⁹⁾ Aleš se ještě dožil bitvy u Lipan, které se ale s největší pravděpodobností nezúčastnil, ale příliš života už mu nezbývalo. Zemřel roku 1435.

7.c Moravští Ronovci za husitského hnutí

V minulé kapitole jsme si připomněli působení moravských Ronovců v době předhusitské, nyní se budeme zabývat postojí Bítovských z Lichtenburka a pánů z Lipé za revoluce.

Přesvědčeným stoupcem kalicha, asi jediným z rodu Bítovských, byl Jan z Lichtenburka (**70**). Sympatie k reformnímu hnutí projevoval již v prvním desetiletí 15.století. Když byl Jeroným Pražský v roce 1410 obviněn z kacírství a útekem se vyhnul soudu, našel na Bítově patrně Janovou zásluhou útočiště a ochranu.¹⁰⁰⁾ Jan také jako jediný Bítovský pečetil stížný list proti Husově upálení.¹⁰¹⁾ K roku 1418 je Jan uveden jako nejvyšší komorník brněnské cúdy, ale o dva roky později prý zemřel.¹⁰²⁾ Listopadový manifest vítězů od Vyšehradu podepsal mezi jinými i nějaký Jan Bítovský z Lichtenburka.¹⁰³⁾ Není však jasné, zda jde o zmiňovaného kališníka Jana nebo o jeho stejnojmenného příbuzného. Víme totiž, že bitvy u Vyšehradu se účastnil ještě jiný Jan Bítovský (**78**). Ten byl nejspíš syn Albrechta Bítovského, psal se po Cornštejně a byl stoupcem císaře Zikmunda. Jan byl

⁹⁴⁾ Vavřinec z Březové, s.65, s.340, F.Kavka: Poslední Lucemburk, s.59.

⁹⁵⁾ Tamtéž, s.88. A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze XIV, s.105.

⁹⁶⁾ Vavřinec z Březové, s.226, AČ 3, s.226-227.

⁹⁷⁾ Hrady, zámky a tvrze III, s.16,27,203.

⁹⁸⁾ Václav Vladivoj Tomek: Dějepis města Prahy IV, Praha 1899, s.371.

⁹⁹⁾ UB II, s.304-305, č.819.

¹⁰⁰⁾) František Šmahel: Jeroným Pražský, Praha 1966, s.109-118, A.Sedláček: Úvahy o osobách ve stížných listech I.1415 psaných, ČCH 23, 1917, s.85-109 a 316-352, s.329, V. Štěpán: Moravský markrabě Jošt, s.688.

¹⁰¹⁾ Ze zpráv a kronik, s.198-202, RBMV IV, s.270, č.645.

¹⁰²⁾ A. Sedláček: Úvahy o osobách ve stížných listech, s.329.

¹⁰³⁾ F.Kavka: Poslední Lucemburk, s.84.

v bitvě zajat, ale vykoupil se. Po návratu na svobodu vypověděl Zikmundovi poslušnost a přidal se k husitům.¹⁰⁴⁾ Není proto vyloučeno, že manifest husitské šlechty opravdu podepsal on. Bitvy se účastnil na straně Zikmundově ještě jeden z Bítovských, Jiří, sezením na Vranově, ale již se z ní nevrátil.

Jan Bítovský z Cornštejna se objevil ještě na sněmu v Čáslavi,¹⁰⁵⁾ ale poté o něm není dlouho slyšet. Až roku 1424 se připomíná na Zikmundově dvoře v Budíně.¹⁰⁶⁾ Zdá se, že se Jan vrátil do původního tábora, který mu byl vždy bližší, a že se roku 1420 k husitské konverzi uchýlil jen ze strachu o svůj život a majetek.

V okruhu Zikmundových přívrženců se pohyboval i jakýsi Smil z Bítova, možná ten samý, který se již v létě 1392 zúčastnil Zikmundova tažení proti Turkům, možná jiný. Genealogie Bítovských z Lichtenburka se stala natolik spleťtí, že nelze vynášet zcela jistá stanoviska. Smil je v Zikmundově blízkosti zaznamenán 13.11.1421, kdy byl na zemském sněmu v Brně spolu s dalšími 17 moravskými pány svědkem potupné smlouvy, kterou císař vnutil Petrovi ze Stáznice.¹⁰⁷⁾ V roce 1421 nebo 1422 zastavil císař Smilovi hrad Vranov.¹⁰⁸⁾ Posléze v celozemských záležitostech ustoupili Bítovští do pozadí a znovu na sebe upozornili až v 60. letech 15. století otevřenou vzpourou proti králi Jiřímu z Poděbrad.

Až žalostně málo informací máme o kdysi slavném rodu pánů z Lipé. Hanuš z Lipé (**88**), Husův horlivý zastánce, Husa nepřežil ani o rok. Ze zbývajících bratrů žili ještě Čeněk (**90**), probošt kroměřížský, a Pertold (**89**). K nim je třeba přičíst jejich synovce Jindřicha (Hynka) (**95**), jednoho ze signatářů protestního listu do Kostnice. O Čenčkovi není po celou dobu husitské revoluce výrazněji slyšet, o zbylých dvou se občas vynoří letmá zmínka. Páni z Lipé inklinovali ke kališnictví, ale stále zůstávali především zástupci svého stavu a radikální proudy jim byly cizí. Jindřich se svým tchánem Mikulášem z Potštejna náležel k delegaci moravské šlechty, která dorazila 4.6.1421 na čáslavský sněm.¹⁰⁹⁾ Další informace o Jindřichu z Lipé pochází až časově velmi vzdáleného zdroje, od barokního dějepisce Pešiny z Čechorodu, tudíž mohou být zkreslené. Když táhl Žižka v létě 1423 na Moravu a dobyl Ivančice, přišel prý do jeho ležení vystrašený majitel Moravského Krumlova Hynek a pustil tábořskou posádku na Krumlov. Katoličtí kněží byli vypuzeni a dosazeni kněží táborskí. Příštího roku táhl na Moravu Zikmundův zeť Albrecht Habsburský. Poté, co dobyl Břeclav, vypravil prý svého posla Mikuláše z Lobkovic na Moravský Krumlov k Hynkovi z Lipé s výzvou, aby vypudil tábory a přijal Albrechta za pána. Hynek uposlechl a přiměl tábořskou posádku k odchodu do Čech.¹¹⁰⁾ Jen dodám, že Moravský Krumlov, který, jak víme, páni z Lipé prodali v roce 1369 pánům z Kravař, odkoupili zpět někdy po roce 1422.¹¹¹⁾ O Pertoldovi, v té době nejvyšším maršálkovi, je slyšet, až když se schylovalo k závěru revolučních bojů. Patřil mezi kališnické šlechtice, kteří začali opouštět úzkou spolupráci s husitskými bratrstvy a navázali spojení se Zikmundem a jeho zetěm. Na listině, která stvrzuje příměří s Albrechtem Habsburským, uzavřené na počátku srpna 1433, se objevuje ve

¹⁰⁴⁾ V.V. Tomek: Dějepis města Prahy IV, s.111.

¹⁰⁵⁾ AČK V, s.180, č.293.

¹⁰⁶⁾ AČK V, s.193, č.312.

¹⁰⁷⁾ AČ 6, s.400-402 Více F. Šmahel: Husitská revoluce III, s.107.

¹⁰⁸⁾ Zbytky register, s.992.

¹⁰⁹⁾ AČK V, s.180, č.293, Velké dějiny zemí Koruny české V, s.297.

¹¹⁰⁾ Tomáš Jan Pešina z Čechorodu: Mars Moravicus, Pragae 1677, s.489-499, 503-505.

¹¹¹⁾ Ladislav Hosák: Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1983, s.114.

svědečné řadě mimo jiné i Pertoldovo jméno.¹¹²⁾ Čas pánů z Lipé však nastal až za Jiřího z Poděbrad, kdy se Jindřich stal nejen moravským zemským hejtmanem, ale též královým zetěm.

7.d Polipanský epilog aneb příběh pana Ptáčka z Pirkštejna

V 6.kapitole o Ronovcích na Moravě se několikrát vyskytlo jméno pánů z Pirkštejna, jedné z méně známých ronovských větví. Ti odvozují svůj původ od Čeňka z Ojvína (23), staršího bratra Jindřicha I. z Lipé. S nadsázkou lze říci, že Hynek Ptáček z Pirkštejna (96) znamenal pro svůj rozrod asi tolik, co Jindřich pro pány z Lipé. Také Hynek byl jedinečnou osobností, vyčnívající výrazně nad ostatní příbuzné. Ač kališník, dokázal se prosadit na Zikmundově dvoře a patřil k jeho nejvěrnějším a nejvýznamnějším spolupracovníkům. Podle Ottova slovníku naučného ho Aeneas Silvius Piccolomini popisoval jako: „*tlustého, lysého, postavy malé, hovorného a veselého.*“¹¹³⁾

Hynek, syn Jana Ptáčka z Pirkštejna, se na dějinné scéně objevil v posledních několika letech husitské revoluce. V roce 1430 se pohyboval v okolí kališnického pána Menharta z Hradce, tehdy ještě spolupracujícího s polními vojsky.¹¹⁴⁾ Ale již za tři roky bylo vše jinak. Hynek patřil do skupiny umírněné šlechty, která začala hledat cestu ke katolíkům a také ke králi Zikmundovi. V létě 1433 pečetil Hynek s dalšími moravskými pány příměří s Albrechtem Habsburským,¹¹⁵⁾ a v roce 1434 se přidal k panské jednotě. Jako jediný Ronovec se účastnil bojů o Nové Město pražské i bitvy u Lipan.¹¹⁶⁾ Vítězství katolicko-kališnické koalice nad tábory a sirotky otevřela Zikmundovi cestu k českému trůnu. Trvalo však ještě dva roky, než byly zpečetěny všechny dohody a Zikmund vjel do Prahy jako uznaný český král. Přecházela tomu řada politických jednání. V delegacích jednajících se Zikmundem a Albrechtem o budoucím uspořádání poměrů v zemi se nejčastěji objevovaly dvě osobnosti- Menhart z Hradce a Hynek Ptáček z Pirkštejna. Máme zprávy, že za služby, které Hynek Zikmundovi prokázal, dostal odměnu 400 zlatých.¹¹⁷⁾ Pan z Pirkštejna pochopitelně nemohl chybět u důležitých aktů, jakým bylo například vydání velkého privilegia stavovských svobod v červenci 1436 nebo slavnostní přijetí Zikmunda za českého krále.¹¹⁸⁾ V následném udělování úřadů nevyšel Hynek naprázdno, nový král ho jmenoval nejvyšším hofmistrem. Před rokem 1437 mu přibyl ještě úřad druhý, stal se nejvyšším mincmistrem.¹¹⁹⁾

¹¹²⁾ Ernst Maria Fürst von Lichnowsky: Geschichte des Hauses Habsburk V. Wien 1841, č.321.

¹¹³⁾ Ottův slovník naučný XIX, s.769, heslo z Pirkšteina.

¹¹⁴⁾ Listář a editář Oldřicha z Rožmberka 1418-1448 I, ed. Blážen Rynešová, Praha 1929, s.115-116, č.16-170.

¹¹⁵⁾ Ernst Maria Fürst von Lichnowsky: Geschichte des Hauses Habsburk V. Wien 1841 č.321.

¹¹⁶⁾ Ze zpráv a kronik, s.265-270.

¹¹⁷⁾ Tamtéž, s.274, 276, F.Šmahel: Husitská revoluce III, s.297, F. Kavka: Poslední Lucemburk, s.182, 190, 194.

¹¹⁸⁾ F.Kavka: Poslední Lucemburk: s.202-203, F. Šmahel:Husitská revoluce III, s.314-315.

¹¹⁹⁾ Ze zpráv a kronik, s.278.

Císaři se hodily i Hynkovy vojenské zkušenosti. Ptáček z Pirkštejna pomáhal zlomit místa posledního husitského odporu: v roce 1435 dobyl hrad Ostroměč nad Vltavou a účastnil se i neúspěšného tažení na Hradec Králové. V roce 1437 mu byla svěřeno velení nad zemskou hotovostí, která začala obléhat hrad Sion, na němž se ukrýval Jan Roháč z Dubé. Obléhání se protahovalo, Ptáček zprvu počítal, že Roháč dobrovolně kapituluje, ale nestalo se tak. 6.9.1437 nechal Hynek na hrad zaútočit a po dobytí ho dal vypálit. Jan Roháč byl zajat a o tři dny později demonstrativně popraven.¹²⁰⁾

V této době byl Hynek Ptáček na vrcholu kariéry. Patřil k Zikmundovým předním rádcům a nejmocnějším mužům království a zasedal jako přísedící na zemském soudě. K roku 1437 můžeme datovat zárodky Hynkovy pozdější spolupráce s královnou Barborou, jejíž únorové korunovace se pochopitelně zúčastnil.¹²¹⁾ Po smrti Zikmunda Lucemburského totiž Hynek nepodpořil volbu Albrechta Habsburského, ale ve shodě s Barborou prosazoval kandidaturu mladičkého polského prince Kazimíra. Od něj ustoupil až v roce 1440.¹²²⁾ Tyto události ovšem již nespádají pod rámec mého tématu, proto se jimi zabývat nebudu.

¹²⁰⁾ Tamtéž s.274, 278-9, F.Šmahel: Husitská revoluce III, s.315-316.

¹²¹⁾ Ze zpráv a kronik, s.277.

¹²²⁾ F. Šmahel: Husitská revoluce IV, s.74-76. K mocenským táborům po smrti Zikmunda Lucemburského a k volbě Albrechta Habsburského více Rudolf Urbánek: České dějiny III.1- Věk poděbradský, Praha 1915, s.243-273.

8. Dynastická politika Ronovců

V poslední kapitole nahlédneme do soukromého života Ronovců, pozornost bude zaměřena především na sňatkovou politiku. Ta hrála v životě středověké šlechty velmi důležitou roli, pro dnešní „single“ svět jen těžko představitelnou. Tuto důležitost vystihuje i proslulá dvojverší z konce 15.století *Bella gerant alii, tu felix Austria nube*. Příbuzenské svazky, současné i minulé, vřazovaly středověkého urozeného člověka do společenského systému, garantovaly jeho původ a zavazovaly ho k povinnosti zachovat rod. Manželství proto nebylo soukromou záležitostí muže a ženy, ale širokého rodinného kruhu, který využíval nejrůznějších taktik a strategií pro navázání výhodných příbuzenských spojení.¹⁾ Základním úkolem manželství bylo zplodit potomky a zajistit tak pokračování rodu, ale mohly se přidružit i další pozitivní aspekty- proniknutí do vlivné rodiny, zamezení nepřítelství, navázání či posílení spojenectví, rozšíření rodového území nebo zisk vysokého věno. Velký zájem byl proto o bohaté vdovy nebo o dědičky panství, nejlépe osiřelé. Často se však stávalo, že se ziskuchtivý ženich zapletl do dlouhotrvajícího boje o zboží uchvácené poručníky nevěsty. Někdy mohla vést touha po věnu až k únosům a násilným činům, jak uvidíme například na osudu Aničky z Častolovic, nevlastní dcery Hynka Krušiny.

Od sňatkové politiky není daleko k tématu urozená žena ve středověku. I když od 2.poloviny 20.století zájem o tuto tematiku utěšeně vzrůstá,²⁾ přesto zbývá ještě mnoho bílých míst. Badatelský zájem se upíná především k ženským členkám panovnických rodin, protože jim dobové prameny věnovaly více pozornosti než pouhým šlechticům. Existují tři hlavní tematické oblasti, v nichž se lze více dozvědět o příslušnicích šlechtických rodů. První je, jak již bylo řečeno, téma sňatek, manželství a příbuzenské vztahy. Druhou je oblast náboženského života-sem patří zmínky o zbožných donacích a fundacích či o duchovní dráze urozených žen. Poslední oblast tvoří majetkoprávní a hospodářské záležitosti a soudní pře. Tyto oblasti samozřejmě nejsou striktně ohraničeny, často se prolínaly. Takový přechodný typ tvoří například zápis věna nebo obvěnění. V této kapitole se nejprve pokusím nastínit určitý směr, kterým se ubírala sňatková politika pánů s erbem ostrve, a pak se zastavím u několika zajímavých životních příběhů manželek, dcer nebo sester Ronovců.

První otázka, kterou jsem si ohledně sňatkové politiky položila, byla, z jakých rodů si Ronovci vybírali životní partnery. Vytvořila jsem proto přehled ronovských manželských párů v období od počátku rodu až do poloviny 15.století a pokusila se pomocí statistické metody zjistit, s kterými českými či moravskými rody Ronovci nejčastěji navazovali

¹⁾ Sňatková politika a rodinné strategie šlechty doby přemyslovské a lucemburské se zatím nedočkaly v české historiografii souhrnné zpracování. Pozornost byla věnována pouze členům panovnické rodiny: František Kavka: Čtyři ženy Karla IV.Královské sňatky. Praha-Litomyšl 2002; Gabriela V. Šárochová: Radostný úděl vdovský, Praha 2004; Josef Žemlička: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005, kapitola VI. Sňatky z rozumu, s.102-127. Stručné zmínky o šlechtických příbuzenských vazbách 13.-15.století uvádí Josef Žemlička: Počátky Čech královských, s.362-363. Větší pozornost je sňatkové politice šlechty věnována až pro období Jagellonské: Josef Macek: Jagelonský věk v českých zemích 1-2, s.445-466 a pro raný novověk: Petr Maťa: Svět české aristokracie, s.605-640; Václav Bůžek a kol.: Věk urozených, s.306-336. Pro 19.století se pak rodinnými strategiemi zabývala Radmila Švaříčková-Slabáková: Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19.století, Praha 2007.

²⁾ Edith Ennen: Frauen im Mittelalter, München 1994, v českém překladu Praha 2001; Kaari Utrio: Dcery Eviny. Historie evropské ženy, Havlíčkův Brod 1994; Régine Pernoud: La femme au temps des Cathedrales, Paris 1995, český překlad Praha 2002, Gisela Bock Frauen in der europäischen Geschichte, München 2000, v českém překladu Praha 2007. Z českých prací Božena Kopiczková: Urozená žena. IN: Člověk českého středověku, ed. M.Nodl, F.Šmahel, Praha 2002, s.57-91; Božena Kopiczková: Žena evropského středověku v zajetí své doby: In: Eva nejen v ráji, ed. Milena Lendlerová, Praha 2002, s.13-44; Božena Kopiczková: Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské společnosti, Praha 1992.

příbuzenství.³⁾ Jsem si vědoma, že z tohoto postupu plynou mnohá úskalí. Předně: zmíněný přehled zachycuje pouze sňatky, o kterých víme. Existovalo mnoho dalších, o nichž se nám pramenné svědectví nedochovalo. Dále: u velkého množství žen, které se staly manželkami Ronovců, známe jen jejich křestní jména, ne však rod, z něž pocházely. Tyto skutečnosti výsledek statistiky samozřejmě poznamenávají, přesto se však domnívám, že zmíněný přehled poskytuje cenné informace a přes všechna zkrácení lze s jeho pomocí vysledovat určité trendy v ronovské sňatkové politice. Prvním poznatkem je, že existovala poměrně pestrá paleta rodů, s nimiž byli Ronovci spřízněni uzavřením sňatku. Můj přehled obsahuje více než 60 šlechtických predikátů, přičemž se v něm objevují jak zvučná jména typu z Rožmberka, z Landštejna, z Vartemberka apod., tak jména prakticky neznámá jako z Doubravice, ze Zvole nebo ze Žlunic. Tato různorodost je zapříčiněna jednak rozšířením Ronovců do mnoha oblastí Čech i Moravy, jednak nestejnou mírou bohatství a prestiže jednotlivých větví v různých obdobích. Logicky tedy například páni z Lipé navazovali příbuzenství s nejstaršími a nejvznešenějšími rody mnohem častěji, než méně proslulí páni z Ronova a Přibyslavi. Podobně nepřekvapuje, že si páni z Bítova a páni z Lipé brali členy moravských rodů častěji než severočestí páni z Dubé.

Mezi rody, s nimiž Ronovci uzavírali sňatky, nápadně vyčnívá převaha pánů z Kunštátu a Poděbrad s třinácti výskyty a jedním ne zcela jistým. Na druhém místě stojí Vítkovci a Tasovci se sedmi výskyty, poměrně rovnoměrně rozloženými, v případě Vítkovců mezi pány z Rožmberka, z Hradce, z Landštejna a z Falknštejna, v případě Tasovců mezi pány z Křižanova, z Lomnice, z Meziříčí a z Tasova. Šest výskytů mají Markvartici a Benešovici. U Markvarticů jasně převažují páni z Vatrtemberka (5 sňatků), u Benešovců páni z Kravař (4 sňatky). Z zmínku stojí ještě pět uzavřených sňatků mezi Ronovci a pány ze Šternberka. Naskýtá se otázka, nakolik tyto výsledky ovlivnilo rozdělení Ronovců do několika větví a zda vysoký výskyt sňatků s některým z výše jmenovaných rodů není způsoben opakovanou orientací jedné větve na jeden konkrétní rod. V případě pánů z Kunštátu a Poděbrad se tento předpoklad možná trochu překvapivě nepotvrdil. Členové a členky tohoto rodu uzavírali ve sledovaném období sňatky se skoro všemi větvemi Ronovců- s pány z Lichtenburka ve čtyřech případech, s pány z Ronova stejně jako s pány z Dubé ve třech, s Ptáčky z Pirkštejna ve dvou a s pány z Lipé v jednom. K tomu je nutno připočíst sňatek Sezemy III. z Kunštátu, který si vzal Elišku, o níž se soudí, že by mohla pocházet z některé z ronovských odnoží.⁴⁾

U Vítkovců rovněž nelze mluvit o nějakém „sňatkovém monopolu.“ Rožmberkové sice uzavřeli sňatky pouze s pány z Lipé, ale při počtu dvou sňatků nelze hovořit o dlouhodobém a cíleném trendu. Lichtenburkové uzavřeli po jednom manželství s příslušníky pánů z Falknštejna a z Landštejna a dvě s rodinou z Hradce, přičemž se možná jedná o tu samou osobu. S pány z Hradce se sňatkem spříznili v jednom případě i Ptáčkové z Pirkštejna.. O Tasovcích postačí jen poznámka, že všechny větve Ronovců, kterými se zde zabývám, tj. z Lipé, z Dubé, z Lichtenburka, z Ronova a z Pirkštejna, s nimi vešly v příbuzenské spojení pomocí sňatku, ne však v žádném případě víckrát než dvakrát. U Markvarticů by se dalo

³⁾ Genealogické údaje jsem čerpala zejména z: Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I, kol. autorů pod vedením L. Hosáka, Praha 1981; II, kol. autorů pod vedením F. Spurného, Praha 1983; III, kol. autorů pod vedením R. Anděla, Praha 1984, IV, kol. autorů pod vedením M. Bělohávkou, Praha 1985; VI, kol. autorů pod vedením T. Šimka, Praha 1989; Ottův slovník naučný, III, Praha 1995; VIII, Praha 1997; XVI, Praha 1999; XXI Praha 2000; XXIV, Praha 2001, XXVI, Praha 2002; August Sedláček: Hradý, zámky a tvrze Království českého, I- Praha 1882, II- Praha 1883, X- Praha 1895, XII- Praha 1900, XIII- Praha 1905, XIV- Praha 1925, XV- Praha 1931, Anna Kubíková: Rožmberské kroniky. Krátký a sumovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005; Jan Urban: Lichtenburkové, Tomáš Baletka: Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa. Praha 2004; Miloslav Sovadina: Rozrod Zdislavy z Lemberka ČMM 112, 1993, s. 217-236; Miroslav Plaček, Peter Futák: Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu, Praha 2006; Miloslav Sovadina: Jindřich z Lipé I. První muž království. ČČM 120, 2001 s. 5-36, II. dokončení, 121, 2002, s. 3.-32 aj.

⁴⁾ M. Plaček, P. Futák: Páni z Kunštátu, s. 136.

hovořit o jisté orientaci na severočeské sousedy. U pánů z Vartemberka je doložen jeden sňatek z doby ještě před rozdělením ronovského rozrodu-dcera Častolova Žitavského Anežka, psána po Ronovu, si vzala Beneše I.z Vartemberka. Další dva sňatky uzavřeli příslušníci rodu z Vartemberka s pány z Dubé, páni z Lemberka jeden. S rodem z Lipé uzavřeli Vartemberkové příbuzenské spojení dvakrát, ale až v době, kdy byli páni z Lipé dávno usazeni na Moravě. O cílené orientaci na vzájemné příbuzenství lze bezpečně hovořit v případě pánů z Lipé a pánů z Kravař. Oba rody patřily k nejmocnějším na Moravě, proto není divu, že během období zhruba sta let se konaly hned tři kravařsko-lipské svatby. Další dvě se slavily mezi členy pánů z Kravař a pány z Ronova, kteří rovněž sídlili na Moravě a kteří navíc v jednom případě navázali příbuzenství s dalšími Benešovci, s pány z Benešova. Podrobné zkoumání poměrně vysokého počtu šternberských sňatků s Ronovci neodhalilo zaměření na jednu ronovskou větev, ale ukázalo rovnoměrné rozložení mezi pány z Dubé (2x), pány z Lichtenburka, z Lipé a Pirkštejna.

Dalším zajímavou problematikou ronovské sňatkové politiky je otázka svazků se zahraničními rody. Rody, které sídlily na hranicích českého státu nebo které měly statky ve vedlejších zemích Koruny české nebo v říši, přicházely do styku s cizími rody velmi často a navazovaly s nimi příbuzenská spojení. Ronovci v tomto nebyli výjimkou. V míšeňském prostředí se pohybovali honštejnské Berkové z Dubé, kteří drželi na míšeňsko-lužických hranicích léna. Proto není nikterak překvapivé, že si hned dva z nich našli nevěsty z míšeňského rodu von Dohna. Hynek Honštejnský (85) si nejpozději roku 1437 vzal Žofku von Dohna a jeho synovec Albrecht nejpozději roku 1449 Annu von Dohna. Jihomoravští páni se zase často orientovali na rakouské prostředí. S rodem z Wallsee se hned dvojím sňatkem spříznili páni z Lipé: Čeněk z Lipé (44) se oženil s Adélou z Wallsee a Rudolfa ze stejného rodu si vzala i Čeňkova vnučka Anežka. Za jiného rakouského pána, Albrechta z Kuengringu se vdala i Kateřina z Lipé, dcera Markéty z Šternberka a blíže neznámého pána z Lipé. I z Lichtenburkové provdali dvě příslušnice svého rodu do zahraničí. Ani jednu z nich neznáme jménem, víme jen, že první byla dcerou Smila z Lichtenburka (4) a byla provdána za uherského Jindřicha z Kyseka, druhá, dcera Raimunda Bítovského (12) si vzala jistého pána z Planku, původem z Rakous. Nejskvělejšího sňatku s příslušnicí zahraničního rodu dosáhl Jindřich Železný z Lipé (43), který se oženil s příbuznou krále Jana, Anežkou z Blankenheimu. O tomto manželství bude ještě řeč později.

Další otázkou, kterou jsem si kladla, bylo, zda mezi sebou uzavírali sňatky příslušníci jednotlivých ronovských větví. Takové případy jsem pro sledované období našla pouze dva. Jindřich Škopek z Dubé (73) si vzal na konci 14.století Elišku z Klinštejna. Páni z Klinštejna pocházeli od Častolova mladšího ze Žitavy (7) a jeho syna Záviše ze Stružnice (16) a patřili k méně významným českým rodům. Svůj přídomek získali podle svého sídla, hradu Klinštejn, který postavili na počátku 14.století na Vinném vrchu u Horní Libchavy. Během let původní rozrod Ronovců tak rozkošatěl, že z příbuznosti Elišky a Jindřicha Škopka zbývalo prakticky jen stejné erbovní znamení. O něco málo blíže k sobě měli Smil z Bítova, který si někdy v 1.polovině 15.století vzal Ofku z Lichtenburka. Bohužel o ní nemáme žádné další informace, ale dá se předpokládat, že pocházela z rodu Krušinů z Lichtenburka. Ostatní větve (ještě kromě Bítovských) totiž již vymřely.

Kuriózní případ spříznění se odehrál v druhé a třetí ronovské generaci. Po sňatku Smila z Lichtenburka (4) a Alžběty z Křižanova v sobě našli zalíbení též jejich rodiče, totiž Alžbětina matka Sibyla a Smilův otec Jindřich ze Žitavy (3). O nich bude řečeno více v kapitole 8.a. Pro Sibylu to byl již třetí sňatek. Vícečetné sňatky ostatně nebývaly vzácností. Vysoká úmrtnost, která ve středověku panovala, způsobovala, že lidé často ovdověli v mladém věku a vdali se či oženili vícekrát. Bylo spíše výjimkou, když spolu dlouhá léta žili manželé, kteří oba absolvovali pouze jediný sňatek

K tématice sňatků se úzce váže otázka věna a obvěnění. Problematika by si zasloužila více pozornosti, zde však není prostor ji více rozvinout, proto se jí budu zabývat jen orientačně. Alespoň k přibližné představě, jaké věno, resp.obvěnění dostávaly manželky Ronovců, poslouží několik příkladů, které se mi podařilo nalézt. Týkají se pouze pánů z Lipé a některých Lichtenburků, protože v Brně a Olomouci zůstaly desky zemské na rozdíl od těch pražských zachovány.

Když si bral Jindřich Železný z Lipé Anežku z Blankenheimu, zastavil mu král Jan jako Anežčino věno městečka Tovačov na Moravě a Moravskou Třebovou s okolním panstvím v hodnotě 3000 kop grošů.⁵⁾ Další příklad pochází až z roku 1440.Hynek Krušina z Lichtenburka (**91**), který vyženil tři nevlastní dcery, slíbil každé vyplatit 1000 kop grošů věna.⁶⁾ Poslední příklad se týká rovněž Hynka, který v roce 1440 zapsal své sestře Barboře z Lichtenburka věno 400 kop grošů na majetcích Stará Paka, Úbislavice, Roškopov, Vrchovina a Rokytná.⁷⁾ Tyto částky se výrazným způsobem liší. Velikost věna se pochopitelně odvíjela od toho, jak byla rodina nevěsty zámožná a jak jí na sňatku záleželo. Poměrně vysoká částka věna Anežky z Blankenheimu je dána tím, že jde o královu příbuznou. Jen pro představu, věno českých princezen činilo většinou částku 10 000 hřiven stříbra, přičemž hřivna se přibližně rovná kopě grošů.⁸⁾ Pro srovnání-páni z Kunštátu dávali svým dcerám či jiným příbuzným 300-400 hřiven, resp.kop grošů.⁹⁾ Příkladů obvěnění máme o trochu více: Roku 1349 připsal Jindřich z Bítova (**47**) své ženě Anežce (nebo možná Anně) ze Šternberka 1000 kop grošů na hradě Cornštejn.¹⁰⁾ V roce 1362 přiznal Sezema III. své ženě Elišce (z Lipé nebo z Lichtenburka?) nárok na 500 hřiven grošů.¹¹⁾ Roku 1365 zapsal Čeněk Krušina z Lichtenburka (**58**) své manželce Dorotě obvěnění 1400 kop grošů.¹²⁾ 24.11.1385 vložil Hynce z Lipé (**52**) do brněnských zemských desk obvěnění své manželky Ofky z Kravař, které jí pojistil v 950 hřivnách na Hostěradicích a polovině Mišovic.¹³⁾ 6.11.1401 daroval Jiří (**50**) z Bítova své manželce Elišce 1000 kop grošů na tvrzi a statku Želetavě.¹⁴⁾ Hynek Krušina z Lichtenburka (**91**) nechal zapsat roku 1438 své první manželce Anně z Házmburka 1200 kop grošů na zboží na panství Hostinné.¹⁵⁾

Abychom měli alespoň nějaké srovnání, obvěnění manželek pánů z Kravař a z Kunštátu, tedy rodů na podobné majetkové i společenské úrovni jako páni z Lipé a z Lichtenburka, se v poslední třetině 14.století a v prvních dvaceti letech století patnáctého pohybovalo od 150 po 2500 hřiven, přičemž průměr se pohyboval kolem 400 hřiven grošů. 560 hřiven grošů

⁵⁾ RBM III, č. 688.

⁶⁾ AČ 15, s.193.

⁷⁾ SÚA Praha DD, 33, f, 135.

⁸⁾ F.Kavka: Čtyři ženy Karla IV., s.13.

⁹⁾ Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové (KP) III, ed.Vincencius Brandl a Bertoldus Bretholz, Brunae 1873, s.70,74, AČ 1, s.144, CDM XIII, č.328.

¹⁰⁾ ZDB I, č.104.

¹¹⁾ ZDB IV, č.84, č.440-442.

¹²⁾ ZDB IV. ,č.168, s.53.

¹³⁾ ZDB VII, č.356, 366.

¹⁴⁾ CDM XV, č.411.

¹⁵⁾ AČ 3., s.519.

považuje Peter Futák za *úctyhodné*.¹⁶⁾ Vidíme tedy, že Ronovci bývali ke svým manželkám poměrně velkorysí.

Po obecném úvodu přistoupíme ke konkrétním životním příběhům některých ronovských žen. Pozornost bude zaměřena nejen na jejich osudy, ale též na to, co manželství či jiné příbuzenství s nimi znamenalo pro mužské členy rodu.

8.a Panny a paní z Lichtenburka

Jako první se budu věnovat dvěma pozoruhodným ženám, které žily v 2.polovině 13.století, Sibyle a Alžbětě z Křižanova. Pozornost si zaslouží nejen proto, že se jedná o mimořádné osobnosti, ale též proto, že s nimi úzce souvisí přesídlení Lichtenburků na Českomoravskou vrchovinu.

Jejich příběh začíná ve vzdálené Itálii. Sibyla pocházela z Království obojí Sicílie, tedy z kulturně velmi vyspělého prostředí. O jejím dětství a raném mládí nic nevíme, ale nepochybně se jí dostalo pečlivé výchovy, odpovídající jejímu vznešenému původu. Není sice známo, z jakého rodu pocházela, ale musela být velmi urozená, protože byla vybrána jako dvorní dáma Kunhuty Štaufské. S ní Sibyla jako velmi mladá přišla do Čech, kde již zůstala. Zřejmě brzy po příchodu se vdala za jakéhosi Bohuslava, ale ten brzy zemřel. Kolem roku 1220 se provdala podruhé, za Přibyslava z Křižanova, jednoho z nejbohatších moravských velmožů. S ním prožila třicet zřejmě šťastných a naplněných let. Během té doby porodila pět dětí, ale dospělosti se dožily jen tři dcery.¹⁷⁾ Nejstarší Zdislava se provdala z Havla z Lemberka a proslula fundací klášterů v Turnově a v Jablonném a obětavou péčí o nemocné ve špitále, který zřídila rovněž v Jablonném. Prostřední dcera se vdala za Bočka ze Zbraslavi, předka pánů z Obřan a Kunštátu. Nejmladší dcera Alžběta (Eliška) si vzala Smila z Lichtenburka.¹⁸⁾ Přibyslav byl iniciátorem založení kláštera Fons Beatae Mariae Virginis ve Žďáru nad Sázavou, pozdějšího rodového kláštera Lichtenburků. Svůj zbožný záměr ale nestihl dovést do konce, zemřel roku 1251. Započatého díla se ujali jeho zeťové Boček a Smil. Sama Sibyla a její dcery Eufémie a Alžběta věnovaly stavbě kláštera takovou péčí, že bývají uváděny jako spoluzakladatelky.¹⁹⁾ Tím se dostáváme ke sňatku Alžběty a Smila Žitavského, který se od roku 1251 psal z Lichtenburka.²⁰⁾ V tomto roce již musel být Smil nějak na českomoravském pomezí zakotven. Jan Urban soudí, že již před polovinou 13.století získali Ronovci nějakým způsobem menší majetky na Čáslavsku a v Posázaví a postupně je rozšiřovali. Příchod Ronovců datuje do 30.nebo 40.let 13.století.²¹⁾ Sňatek s Alžbětou,

¹⁶⁾ M.Plaček, P.Futák: Páni z Kunštátu, s.249. Obvňování manželek pánů z Kunštátu: ZDO I, č.16 ZDO II, č.388, ZDO III, č.97 ZDO IV, č.348, ZDO VI, č.127,č.537 640,č.642, č. 921, ZDO VIII, č.106, č.138, ZDO X, s.723 ZDB VII, ZDB VIII, č.39 č.643, č.816, ZDB IX, č.376 Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského, ed. Jan Kapras, I. Praha 1906, s.12-13, č.2 , CDM XIII, č.328.

¹⁷⁾ Cronica domus Sarensis, s.161-162.

¹⁸⁾ O Zdislavě pojednává Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.144-145, dále Zdeněk Kalista: Blahoslavená Zdislava z Lemberka.Listy z dějin české gotiky, Praha 1991. O Eufémii a Bočkovi M. Plaček, P. Futák: Páni z Kunštátu, s.43-82. Cronica domus Sarensis, s.162-163.

¹⁹⁾ CDB IV.1, č.259.

²⁰⁾ CDB IV, č.220.

²¹⁾ J.Urban: Lichtenburkové, s.43.

odhadovaný k roku 1245, tedy nejspíš nebyl prvotním impulsem k přesídlení na Českomoravskou vrchovinu. Tím možná byl sňatek druhorozeného syna Jindřicha ze Žitavy (3), Častolova (5). Ten patřil dle Žďárské kroniky k blízkým přátelům Jana z Polné, který byl zároveň přítelem Přibyslava z Křižanova.²²⁾ Neteř Jana z Polné, která se možná jmenovala Anna, si Častolov pravděpodobně vzal za manželku, nejspíš ve 40. letech 13. století a tím započala ronovská expanze na českomoravské pomezí.²³⁾ Skrze pány z Polné se pak Ronovci sblížili i s Přibyslavem z Křižanova a výsledkem bylo dojednání manželství Smila a Alžběty. Alžběta asi nebyla první Smilovou manželkou. Podporují to dvě indicie. Jednak se ve žďárské kronice praví: *za Smila z Lichtenburka se potom Eliška vdala; ta mu zrodila Smila a ostatní Smilovy bratry.*²⁴⁾ Smil však byl až druhorozený syn, měl ještě staršího bratra Jindřicha. Žďárská kronika ho nejspíš nejmenuje proto, že ho nezrodila Alžběta, ale první, neznámá manželka Smila z Lichtenburka. Druhým argumentem je, že se Jindřich poprvé objevuje v pramenech už roku 1251,²⁵⁾ zatímco Smil II. až roku 1262, zbývající bratři Oldřich a Raimund dokonce až 1278,²⁶⁾ což ukazuje na nápadně velký věkový rozdíl mezi nimi. Teorie Miloslava Sovadiny, že Jindřich pocházel se Smilova prvního manželství, bude nejspíš správná.²⁷⁾ Dispens, který povoloval sňatek Jindřicha z Lichtenburka a Domaslavy ze Strakonic,²⁸⁾ pak naznačuje, že první Smilova manželka mohla pocházet z rodu Bavoroviců, ale přímé důkazy pro to neexistují.

Úzké sepjetí Ronovců a rodu z Křižanova završil sňatek Smilova otce Jindřicha s Alžbětinou matkou Sibylou. Žďárská kronika k tomu říká: *Po smrti Přibyslavově se choť jeho Sibyla vdala znovu a jejím mužem se teď stal ze Žitavy Jindřich, otec to pana Smila, jež sídlil na Lichtenburku; a tak si otec vzal matku, syn jeho pak její měl dceru.*²⁹⁾ V případě tohoto sňatku lze předpokládat vzájemné zalíbení, vždyť dvojnásobnou vdovu Sibylu k novému manželství nic nenutilo. Pan Jindřich jí zřejmě imponoval svými kulturními zájmy a vybraným chováním, které si vytříbil pobytem na dvoře Václava I. Manželství však netrvalo dlouho, Jindřich asi roku 1252 nebo 1253 zemřel. Sibyla po zbytek života „*zůstala vdovou a bydlila nablízku toho kláštera...*“³⁰⁾ Spolu s rovněž ovdovělou dcerou Eufémií trávily zbytek života zbožnými skutky a prokazovaly Žďárskému klášteru četná dobrodíní. Sibyla zemřela roku 1262 a byla v klášteře pohřbena.³¹⁾ Náklonnost k řádu cisterciáků a zvláště ke klášteru ve Žďáru zdědila i Alžběta a v tomto směru možná svého manžela Smila ovlivňovala. V listopadu 1257 daroval desetinu výnosů ze stříbrných dolů v Brodě, Bělé, Šlapanově a Přibyslavi klášterům v Sedlci, Mnichově Hradišti a Žďáru nad Sázavou a následovala celá řada dalších darování, která se většinou děla s Alžbětiným souhlasem. V letech 1253-1262 nechal Smil na své náklady v hodnotě 113 hřiven stříbra vybudovat ve žďárském klášteře

²²⁾ Cronica domus Sarensis, s.170-171.

²³⁾ Více J.Urban: Lichtenburkové, s.43-44, 402, pozn.85).

²⁴⁾ Cronica domus Sarensis, s.163.

²⁵⁾ CDB IV.1, č.225 (Smilo de Leuchtenburc cum filio suo).

²⁶⁾ CDB V.1, č.320, CDB V.2, č.873.

²⁷⁾ M.Sovadina: Rozrod Zdislavy z Lemberka, s. 224.

²⁸⁾ CDB V.1, č.104.

²⁹⁾ Cronica domus Sarensis, s.176-177.

³⁰⁾ Tamtéž.

³¹⁾ Tamtéž, s.190-191, 196-197.

kapli Panny Marie.³²⁾ Smil se zkrátka své role hlavního ochránce a donátora kláštera, kterou získal po smrti Bočka z Obřan v roce 1255, zhostil se ctí a právem mu patří pověst spoluzakladatele kláštera. O Alžbětě je známo, že tam často chodila navštěvovat svou sestru Eufemii.³³⁾ Když Smil v roce 1269 zemřel, byl k poslednímu odpočinku uložen do rodové hrobky v nové mariánské kapli. Alžběta se provdala podruhé, za moravského šlechtice Hrabíše ze Švábenic.³⁴⁾ Přežila i jeho, zemřela až v roce 1296 ve věku 65-70 let.³⁵⁾ Příbuzenstvím s dámami z Křižanova získali Lichtenburkové nejen kontrolu nad Žďárským klášterem, ale také majetky po Přibyslavovi z Křižanova a Janovi z Polné, kteří zemřeli bez mužských potomků.

Mnohem stručněji pojednám o dceři Závíše z Falknštejna, která se provdala za divokého Hynka Krušinu z Lichtenburka. **(18)**. Je až zarážející, jaké minimum informací se zachovalo o dceři tak proslulého muže. Řeknu-li to s mírnou nadsázkou, víme vlastně jen to, že existovala a že se vdala za Hynka. Neznáme ani její jméno, ani datum sňatku.³⁶⁾ Můžeme jen odhadovat, že se svatba konala někdy v letech 1284-1286, protože to byla jediná doba, kdy se otcové obou snoubenců nacházeli ve stejném politickém táboře. Toto manželství dostalo Hynka Krušinu do nejvyšších kruhů, vždyť se oženil nevlastní sestrou českého krále Václava II.! V této době stál Závíš z Falknštejna na vrcholu moci a Hynek mohl z jeho postavení těžit. Ne však dlouho. Po Závíšově pádu Lichtenburky zachránil jejich včasný příklon na stranu krále, takže jim teď již nepohodlné příbuzenství v konečném důsledku neublížilo. Co se v této době dělo se Závíšovou dcerou, si můžeme jen domýšlet. Zmiňuje se o ní až listina z roku 1306, kdy se Hynek jak manžel Závíšovy dcery marně pokusil o vrácení statků, zabavených tchánů a jeho příbuzným po potlačení vítkovského odboje roku 1290, a odevzdaných jako náhrada biskupovi.³⁷⁾ Žádný další pramen se už o nehovoří. Jako by všem potomkům Závíše z Falknštejna bylo souzeno upadnout v zapomnění. Nemáme zpráv, že by se Hynek Krušina oženil podruhé, proto se dá předpokládat, že Závíšova dcera byla matkou Krušinových synů Ješka a Hynka.

Z rodu Vítkovců pocházela i další nevěsta, přivdaná do rodu Lichtenburků., Anežka z Landštejna. Ta byla dcerou Viléma z Landštejna, nejvyššího purkrabího pražského, oblíbence a důvěrníka Karla IV. a jednoho z nejvlivnějších českých pánů. Anežčiným manželem se ke konci 20.let nebo na počátku 30. let 14.století stal Hynek Žlebský z Lichtenburka **(51)**. August Sedláček uvádí v souvislosti s tímto sňatkem historku, že se zbožný Hynek až po svatbě dozvěděl, že je s Anežkou v určitém stupni příbuzenství. Naléhal na papežskou kurii tak dlouho, dokud mu nevydala dodatečný dispens.³⁸⁾ Tchán Vilém z Landštejna uvedl Hynka ke královskému dvoru Karla IV., kde se obratný Lichtenburk natolik prosadil, že v 2.polovině 40.let patřil ke Karlovým rádcům a důvěrníkům. Anežka obdařila Hynka třemi dcerami, ale mužského potomka se manželé nedočkali. Nejstarší Markéta se provdala za Henslina z Třemšína a po jeho smrti vstoupila roku 1361 do nově

³²⁾ CDM III,s.248, č.259, CDB V.1, č.138, CDB V.1, s.635, č.427, Cronica domus Sarensis, s.202-203.

³³⁾ Cronica domus Sarensis, s.200-201.

³⁴⁾ Tamtéž, s.202-203.

³⁵⁾ Tamtéž, s.21-217, Ottův slovník naučný XXIV, s.843-845, heslo ze Švábenic.

³⁶⁾ K tomu Josef Teige: Jak se jmenovala dcera Závíše z Falknštejna. Památky archeologické a místopisné 13, s.230.

³⁷⁾ RBM II, s.893-894, č.2070 RBM II, s.893-894, č.2070.

³⁸⁾ A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze XII, s.78.

založeného kláštera klarisek v Českém Krumlově, kde okolo roku 1367 zemřela.³⁹⁾ Výběr kláštera v Českém Krumlově naznačuje, že Markéta mohla mít úzkou vazbu na matčinu rodinu. Druhorozená dcera Eliška se provdala za Bočka z Kunštátu. Jako věno dostala Poděbrady, které Hynek jako léno získal v roce 1345 po několika komplikovaných směnách,⁴⁰⁾ do nichž byl zapojen i král Jan. Obratný hospodář Hynek zřejmě delší dobu plánoval získat Poděbrady a tomuto cíli obětoval i hrady a Klapý a Ronovec, které králi odevzdal. Když Hynek Poděbrady získal, už se zřejmě vzdal naděje na mužského potomka, proto se snažil poděbradské panství zajistit pro oblíbeného zetě Bočka. Pomocí vlivu, který měl na královském dvoře, skutečně dosáhl toho, že Karel IV. souhlasil, aby léno přešlo na Bočka, kterému jej udělil v lednu 1352.⁴¹⁾ Eliška a Boček se stali zakladateli rodu pánů z Poděbrad, ze kterého pocházel i český král Jiří z Poděbrad. Nejmladší dcera Hynka Žlebského se po jeho smrti roku 1352 vzdala svého dědického podílu na Žlebech ve prospěch své matky, jiné zprávy o ní nejsou.⁴²⁾ Ovdovělá Anežka, která se dožila vysokého věku, se usadila na žlebském hradě. Jako dcera Viléma z Landštejna se těšila panovníkově přízni. V únoru 1352 jí Karel IV. udělil souhlas s tím, aby darovala či odkázala své věno podle vlastní vůle⁴³⁾ a 29.7.1356 došlo k potvrzení úmluvy, která byla uzavřena ještě za Hynkova života. Obsahovala ujednání o prodeji Žleb královské komoře. Ten se uskutečnil v červenci 1356 a celková suma činila 3300 kop grošů. Anežce bylo až do konce života povoleno užívání hradu a vypláceny úroky z panství ve výši 200 kop pražských grošů ročně s tou podmínkou, že hrad má být panovníkovi kdykoliv k dispozici.⁴⁴⁾ Karel ještě téhož roku povýšil Žleby na městečko. Již roku 1353 požádala Anežka papeže o rozhřešení pro případ smrti,⁴⁵⁾ ale její život měl ještě trvat dlouho. Věnovala se zbožným skutkům a několikrát se objevila jako patronka kostelů v Protivanech, Markovicích, Skuhrově a Lučicích.⁴⁶⁾ V roce 1370 ještě stihla založit ve Žlebech špitál pro chudé, kterému věnovala platy ze vsi Zehuby a dvora Troubky. Zároveň ustanovila, že má být místními kněžími čtyřikrát do roka sloužena mše za ni, jejího manžela, rodiče a sourozence.⁴⁷⁾ Pokud byla vedena předtuchou blížící se smrti, nemýlila se, ještě v roce 1370 pozemský svět opustila.

Hodna pozornosti jsou i dvě manželství orebského hejtmana Hynka Krušiny z Lichtenburka. Ten pro samé válčení neměl čas najít si nevěstu a zůstával dlouho svobodný. Oženil se až na prahu třiceti let, patrně po roce 1425. Dříve jistě ne, protože se jeho vyvolenou stala Anna z Házmburka, dcera horlivého katolíka a Zikmundova přívržence Viléma Zajíce z Házmburka. Hynek až do poloviny 20.let 15.století náležel k předním zastáncům kalicha. Sňatek s Annou byl zřejmě součástí déle trvajících procesu Hynkova sblížení se Zikmundovým táborem. Je pravděpodobné, že Hynek konvertoval ke katolictví, ale přímý

³⁹⁾ Bartoloměj Paprocký z Hlohol: *Diadochus-O stavu panském*, Praha 1602, s.380. *Dvě krumlovská nekrologia*, ed. J.Emler, VKČSN 1887, s.198-227, s.216, 226.

⁴⁰⁾ RBM IV, č.1602.

⁴¹⁾ RBM V, č.278, č.1573.

⁴²⁾ AČ 14, s.497.

⁴³⁾ RBM V, č.1255.

⁴⁴⁾ AČ 14, s.497.

⁴⁵⁾ RBM V, č.1573.

⁴⁶⁾ LE I.1., s.55,72, 185, LE I.2.,s. 41, 75, 78, 79, 83, LE II, s.10.

⁴⁷⁾ LE I.s.78.

důkaz neexistuje. S Annou měl syna Viléma, narozeného kolem roku 1430. Jediná zpráva o Anně pochází z 28.10.1438, kdy jí manžel zapsal na Hostinném 1200 kop grošů.⁴⁸⁾ Někdy po tomto datu Anna umírá, určitě však před rokem 1440, ve kterém se Hynek ženil podruhé. Jeho nastávající, Anna z Koldic, byla vdovou po Půtovi III. z Častolovic. Půta patřil k nejhrošivějším Zikmundovým přívržencům, byl předákem Opočenské strany, kladským hejtmanem a zástavním pánem Kladska a Minsterberka. Po jeho smrti v roce 1435 po něm zůstaly nejen tři nezletilé dcery, ale též ohromné zadlužení na rozsáhlých državách. Vdova Anna jen těžko zápasila, aby pro dcery Annu, Kateřinu a Salomé dědictví udržela. Na pohled skvělé državy se nakonec ukázaly tak velkým břemenem, že je musela odprodat. Mezi zájemci se vyskytl i Hynek Krušina, který o državy po Půtovi usiloval již v roce 1435, ale bez úspěchu. V jeho prospěch nakonec rozhodla angažovanost v choulostivé rodinné záležitosti Častolovických. Na dědictví po Půtovi si dělal zálsk i leník vratislavského biskupa, slezský rytíř Zikmund z Rychnova (von Reichenau), zvaný Rachna. Proslul svým loupeživým a násilnickým životem a stejně neurvalý postup zvolil i v zápase o častolovické dědictví. V roce 1440 unesl nejstarší Půtovu dceru Aničku a znásilnil ji. Předpokládal, že se mu podaří donutit rodinu zneuctěné dívky, aby souhlasila s jejich sňatkem a předala mu část dědictví po Půtovi. Kdyby tento plán nevyšel, hodlal alespoň vymáhat výkupné.⁴⁹⁾ V tuto chvíli vstoupil na scénu Hynek, který se zavázal, že když mu budou prodány častolovické statky, zaplatí všechny dluhy po Půtovi a vojensky zakročí proti Zikmundovi Rachnovi. Aby si nárok na dědictví pojistil, nabídl ovdovělé Anně z Koldic sňatek. Osobně se domnívám, že v situaci, v jaké se Anna nacházela, neváhala ani minutu a ráda souhlasila. Smlouva o prodeji panství byla uzavřena 6.9.1440 v Kladsku a Krušina se zavázal, že za podstoupení Půtova dominia uhradí všechny dluhy, vyplatí každé z Půtových dcer věno 1000 kop grošů, zajistí dostatečné věno Anně z Koldic a tchýni, kněžně Anně Osvětimské, ponechá doživotně Častolovice.⁵⁰⁾ 29.9.1440 se Hynek Krušina s Annou z Koldic, tehdy asi třicetiletou, oženil.⁵¹⁾ Ihned po sňatku zahájil akce k vysvobození nešťastné Aničky. Nejprve se obrátil na vratislavského biskupa Konráda a naléhal na něj, aby svého leníka pohnal před soud. Jako nátlakový prostředek zvolil Hynek plenění biskupových statků v nisském knížectví. Biskup se sice v prosinci 1440 zavázal Zikmunda a jeho bratra a pomocníka Kunze potrestat a jejich majetky předat Annině rodině jako náhradu, ale únosci svého lenního pána dávno neposlouchali. Ke konci zimy 1441 Hynek s ozbrojenou družinou vtrhl do nisského knížectví a oblehl Neuhaus, kde bratři z Rychnova sídlili. Zikmundovi se podařilo uprchnout, ale jeho ozbrojenci za slib volného odchodu hrad i Aničku vydali. V březnu 1441 se k akci odhodlal i dlouho váhajícím biskup Konrád, Zikmund z Rychnova byl dostižen a zabit.⁵²⁾ Hynkův vliv tušíme i za pozdějším sňatkem unesené Aničky, kterou si vzal Oldřich z Házmburka, příbuzný Hynkovi první ženy Anny. Jelikož v době jejich sňatku neměl Hynek peníze na vyplacení dohodnutého věna, zastavil jí za 1000 kop grošů panství Hostinné.⁵³⁾ Druhá nevlastní dcera Kateřina se po roce 1441 vdala za Heralta II. z Líšnice a Kunštátu. Z hlediska věku to byl notně nevyvážený sňatek, Kateřina sotva dosáhla zletilosti, zatímco její choť již překročil

⁴⁸⁾ AČ 3, s. 519.

⁴⁹⁾ Sigismundi Rosiczii cronica, Scriptores rerum Silesiacum XII, ed. F.Wachter, Breslau 1883, s.54-55.

⁵⁰⁾ AČ 15, s.193.

⁵¹⁾ Sigismundi Rosiczii cronica, s.54.

⁵²⁾ Tamtéž, s.54-55, Pavel Kouřil, Dalibor Prix, Martin Wihoda: Hrady českého Slezska, Brno-Opava 2000, s.538-539.

⁵³⁾ AČ 3, s. 353. O Hynkových finančních nesnázích J. Urban: Lichtenburkové, s.301, 306-313.

padesátku. Kateřina měla dostat věno 1000 kop grošů, ale nebyla s částkou spokojena a požadovala z otcova dědictví větší podíl.⁵⁴⁾ V letech 1441-1443 se Heralt dostal do vážného sporu s městem Brnem. Při jednání s měšťany v roce 1444, kterému byli přítomni i někteří páni a vladykové, se Heralt nechal unést a u předložených důkazních listin rozmačkal pečeti své i několika svědků. Poškození pečeti se rovnalo pohrdání zemským právem a zasluhovalo trest. Zemský hejtman Jan Tovačovský z Cimburka nechal Heralta zatknout a šlechtické shromáždění se usneslo na rozsudku-Heralt byl odsouzen k trestu smrti stětím. Poprava se konala v noci 19.8.1444.⁵⁵⁾ Po Heraltovi zůstala vdova Kateřina a dvě nezletilé děti, dcera Kateřina a syn Jan Heralt. Kateřina z Častolovic byla určitě matkou chlapce, o dceři to není zcela jisté, ač křestní jméno by tomu nasvědčovalo. Nejpozději v roce 1447 se Kateřina provdala podruhé, stejně jako její starší sestra Anna do rodu Zajíců z Házmburka, konkrétně za Jana z Házmburka. Pokud se tak stalo vlivem Hynka Krušiny, jak se osobně domnívám, projevila se u něj již podruhé sympatická snaha zahladit vznešeným sňatkem pohanu nevlastní dcery, a to i přesto, že s ním Kateřina měla spory o otcovo dědictví. V roce 1447 bylo do zemských desk vloženo Kateřinino věno ve výši 400 hřiven grošů zapsaných na Líšnicích, Židlochovicích, Úvoze, Budíně, Studené Loučce, Veselí, Radnicích, Pavlově, Vyšehoří a Svojanově.⁵⁶⁾ Kateřina zemřela v roce 1457 jako první z trojlístku sester. Nejmladší Salome se provdala nejskvěleji. Za manželku si ji někdy po roce 1440 zvolil opavský vévoda Vilém. Ten se stal dlouholetým Krušinovým protivníkem v Minsterbersku, na nějž si dělal nároky jako synovec posledního Piastovce a zároveň jako zeť zemřelého Půty z Častolovic.⁵⁷⁾ Více radosti snad Hynkovi přinesly dvě vlastní dcery Eufémie (domácky Féma) a Regina (Rejna), které vitální Lichtenburk zplodil s Annou z Koldic. Hynek Krušina zemřel 4.3.1454 na kladském hradě, když před smrtí zapsal Anně z Koldic jako vdovské věno 9600 kop českých grošů na Kladsku a 3100 kop na Frankenštejně.⁵⁸⁾ Hynkův syn Vilém musel Anně, kterou asi příliš v lásce neměl, vyplatit její věno, což jeho pokladnu značně zatížilo, protože se potýkal s finančními problémy. V červnu 1454 prodal panství Hostinné za 1300 kop Anně z Koldic. Možná to měl být doplatek za věno, možná Vilém potřeboval peníze.⁵⁹⁾ Anna pak do konce života sídlila na Hostinném jako na svém vdovském sídle a odkázala jej formou zápisu sumy 1300 kop svým pěti dcerám. Městu prokázala mnohá dobrodiní, osvobodila obyvatele od placení vrchnostenských daní a roku 1458 založila před městem špitál. Anna zemřela 1.2.1467. Kromě Kateřiny ji přežily všechny dcery. Ty pak prodaly zděděné panství Hostinné za 2000 kop grošů manželovi Anny z Častolovic, Oldřichu Zající z Házmburka.⁶⁰⁾

⁵⁴⁾ AČ 15, s.186-188, 193-194.

⁵⁵⁾ M.Plaček, P.Futák: Páni z Kunštátu, s.280.

⁵⁶⁾ ZDO X, č.723, č.724.

⁵⁷⁾ Více J.Urban: Lichtenbrukové, s. 306-312.

⁵⁸⁾ Franz Volkmer: Hynek Krussina von Lichtenberg, Pfandesherr des Glatzer Landes von 1440-1454, Vierteljahrschrift für Geschichte der Grafschaft Glatz 7, 1887/1888, s.174-160, s.159.

⁵⁹⁾ SÚA Praha, DD 61, f.348, AČ 3 s.535, SÚA DD 22, f.49, 61, f.404, AČ 3, s.560.

⁶⁰⁾ SÚA Praha DD 61, f. 405, DD 5, f.246 a 61,f. 490.

8.b Panny a paní z Lipé

Nejslavnější žena ze všech, které se kdy objevily po boku nějakého Ronovce, se nikdy do rodu erbu ostrve nevdala. O vztahu Jindřicha z Lipé (24) s dvojnásobnou královnou vdovou Eliškou Rejčkou toho bylo napsáno mnohé. Nejrůznější autoři, zejména populárně naučných publikací, uváděli mnoho teorií, proč Jindřich a Eliška, kteří vedle sebe žili víc než deset let takřka jako manželé, sňatek skutečně neuzavřeli: od obavy z osudu Závěše z Falknštejna přes ztrátu Eliščiných důchodů v případě nového sňatku, nelibost nad ztrátou pozice královny až po názory o utajeném manželství obou urozených lidí.⁶¹⁾ Skutečný důvod je mnohem prostší. Jindřich z Lipé už ženatý byl. Skoro se zdá, jako by Jindřichovy neuspořádané rodinné poměry pronikly i do genealogických prací. Jindřichovi z Lipé byly v publikacích přisuzovány nejrůznější manželky. Tak například rodokmen v publikaci Hradý, zámky a tvrze na Moravě a ve Slezsku I. jmenuje jako Jindřichovu manželku Anežku z Maidenburka.⁶²⁾ Jedná se zjevně o omyl. Žena tohoto jména skutečně existovala, byla dokonce manželkou pána erbu zkřížených oství, ne však Jindřicha z Lipé, ale nejvyššího purkrabího Hynka z Dubé (13), který zemřel roku 1309. 14.4. 1330 Anežka, výslovně jmenována jako vdova po Hynkovi z Dubé, věnovala 100 kop grošů klášteru sv. Kláry ve Znojmě, kde sídlila její sestra.⁶³⁾ Více než dvacetiletý časový odstup mezi jejím a Hynkovým úmrtím sice vzbuzuje podezření, zda se opravdu jedná o manželku právě tohoto Hynka, zvláště když víme, že u pánů z Dubé se jmenoval Hynek skoro každý. Nicméně vylučovací metodou dospějeme k závěru, že ano. Anežka určitě nemohla být v roce 1330 vdovou po Hynkovi Berkovi z Dubé ani po Hynkovi Žákovi, protože oba zemřeli až po tomto datu. Hynek Žák byl navíc duchovní, tudíž nemohl být ženatý. Jejich bratr Hynáček z Housky zemřel sice po roce 1318, ale jméno jeho ovdovělé manželky známe, jmenovala se Perchta. Zbývá tedy jediný Hynek z Dubé, výše zmiňovaný purkrabí pražský. Koneckonců je docela dobře možné, že Anežka byla až druhou (nebo i třetí) manželkou Hynka z Dubé a nemusela být matkou jeho synů.

Po malém exkurzu se vraťme k Jindřichovi z Lipé. Miroslav Marek, tvůrce genealogické webové stránky Genealogy.eu na jedné stránce uvádí jako Jindřichovu manželku Agnes von Hardegg, která prý zemřela 7.9.1335 v klášteře svaté Kláry ve Znojmě, na druhé stránce její jméno opravil na Scholastika von Hardegg, ale datum a místo úmrtí ponechal stejné.⁶⁴⁾ Bohužel neuvedl, odkud tyto informace čerpal. Při podrobnějším zkoumání v nich totiž lze nalézt podobnost s jiným, dle mého správným názorem na totožnost manželky Jindřicha z Lipé. Z roku 1353 (což je datum, které lze snadno zkomolit na 1335) pochází listina vydaná v Německém Brodě, ve které Jindřichův syn Čeněk z Lipé praví: „*honestam matronam dominam Scholasticam de Lipa, genetricem meam dilectam*“⁶⁵⁾ Tato Scholastika držela jako vdovské věno tvrz Střítež na Čáslavsku se zbožím a vesnicemi. Scholastika přežila Jindřicha o mnoho let. Stejně jako u výše zmiňované Anežky vzbuzuje tento věkový rozdíl pochybnosti, zda byla opravdu matkou všech (nejméně sedmi) Jindřichových dětí. Prokazatelně byli jejími syny Čeněk a jeho

⁶¹⁾ Například Gabriela V. Šarochová: 1.9.1310- Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu, Praha 2002, s.95. Jaromír Mikulka: Dějiny Hradce I.1, Hradec Králové 1996, s.28, Jan Bauer: Podivné konce českých panovnic, Třebíč 2002, s.107, Jaroslav Čechura, Milan Hlavačka, Jiří Mikulec: Muži a milenci českých královen, Praha 1994, s.75, Jaroslav Čechura, Milan Hlavačka, Eduard Maur: Ženy a milenky českých králů, Praha 1994, s.63 aj.

⁶²⁾ Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I, s.312-313.

⁶³⁾ RBM III, č.1624, CDM VI, č.397.

⁶⁴⁾ <http://www.genealogy.euweb.cz/bohemia/ronov1.html>, <http://www.genealogy.euweb.cz/bohemia/lipa.html>.

⁶⁵⁾ CDM VIII, č. 241.

mladší sourozenci. Nemusela být ale matkou nejstaršího Jindřicha a možná i některé dcery či dcer, o kterých nevíme, kdy se narodily. Scholastika mohla pocházet z hornolužického rodu pánů z Kamence, protože v listině z 22.8.1337 je boleslavský probošt Bernard z Kamence označován jako *avunculus* Pertolda z Lipé, tedy jako strýc z matčiny strany.⁶⁶⁾ Scholastika, která žila na svém vdovském sídle Stříteži, dokonce věnovala klášteru Elišky Rejčky na své záduši 5 hřiven ročního platu na vsích Dobešov a Zhoř.⁶⁷⁾ Z dnešního pohledu se zdá samozřejmě nepochopitelné, že manželka podporovala životní dílo milenky svého muže, ale Scholastika k tomu jistě měla důvod. Bude jím nejspíš přítomnost dcery Kateřiny coby jeptišky ve starobrněnském klášteře. Navíc-Scholastika nemusela k Jindřichově milence cítit zášť. Její manželství s Jindřichem mohlo být, tak jako mnohá jiná ve středověku, čistě účelové a manžele nespojovalo nic kromě dětí. Po několika, v krajním případě až osmi, porodech možná Jindřichův odchod za Rejčkou uvítala s povděkem. To nás přivádí k otázce, jak se na otcův poměr, který budil pohoršení zejména v očích kléru,⁶⁸⁾ dívaly děti Scholastiky a Jindřicha. Jejich vztah k Rejčce byl přinejmenším tolerantní, protože Jindřichova dcera Kateřina vstoupila do starobrněnského kláštera Elišky Rejčky, kde zůstala i po Jindřichově smrti, a všichni čtyři synové potvrdili po otcově smrti Jindřichovo darování Eliščinu klášteru.⁶⁹⁾

Tím se dostávám k životním osudům Jindřichových dcer. Bezpečně víme o třech, ale možná měl ještě čtvrtou. První dcera Jindřicha z Lipé se v pramenech objevuje roku 1323, kdy vstoupila do hornolužického cisterciáckého kláštera v Marienthalu. Při té příležitosti věnoval její otec klášteru 20 hřiven ročního platu na vsi Olbersdorf u Žitavy.⁷⁰⁾ Podle J.B. Schönfeldera se Jindřichova dcera jmenovala Markéta, stala se v Marienthalu abatyší a zemřela před rokem 1350. Nicméně v listinách, které Schönfelder uvádí jako důkaz, se jméno Markéta nevyskytuje.⁷¹⁾ Pojmenování Jindřichovy dcery však přejali další badatelé⁷²⁾ a Jindřichova dcera se jako Markéta z Lipé nadále objevuje v nejrůznějších rodokmenech. Jeptiškou se stala i její sestra Kateřina. Nejspíš na přání otce vstoupila do nově založeného kláštera Aula Sanctae Mariae, kde je roku 1325 připomínána jako převorka a před rokem 1334 se stala abatyší.⁷³⁾ Zemřela před 16. březnem 1350.⁷⁴⁾ Třetí dcera Jindřicha z Lipé se jmenovala Klára. V pramenech se vyskytla v roce 1355, kdy jí manžel Jan z Kravař nechal zapsat důchod 300 hřiven.⁷⁵⁾ Soudí se však, že Jan z Kravař byl až druhým Kláříným manželem. V listině vyšehradského probošta Pertolda z roku 1337 se totiž mluví o Janu

⁶⁶⁾ RBM IV, č.457.

⁶⁷⁾ H. Brunner: Die Herren von Lipa, s.430.

⁶⁸⁾ ZK, s.320: „*Týž Jindřich vášnivě miloval na pohoršení mnohých paní Alžbětu.*“

⁶⁹⁾ RBM III., č.158.

⁷⁰⁾ RBM III, č.889.

⁷¹⁾ Joseph Bernhard Schönfelder: *Urkundliche Geschichte des königlichen Jungfrauenstifts und Kloster St. Marienthal, Zittau 1834 s.60-61.* Listiny např. RBM III, č.889, RBM IV, , č.1742 , RBM V, č.210, č.446, č.892.

⁷²⁾ Například H.Brunner: Die Herren von Lipa, s.430.

⁷³⁾ CDM VII, č.29RBM IV, č,96.

⁷⁴⁾ CDM VII, č.688.

⁷⁵⁾ ZDO I, č.331.

z Klingenberka, který je označen jako Pertoldův švagr.⁷⁶⁾ Jan z Klingenberka zemřel nejspíš v roce 1345.⁷⁷⁾ Klára se pak mohla podruhé provdat právě za Jana z Kravař.

V roce 1315 zasnoubil Jindřich z Lipé jednu ze svých dcer druhému nejmocnějšímu šlechtici v zemi, Petrovi z Rožmberka. Jiří Spěváček soudí, že šlo o nejmladší Kláru.⁷⁸⁾ Já se však domnívám, že to musela být jedna ze starších Jindřichových dcer. V roce 1309 byla jedna dcera Jindřicha z Lipé pod nátlakem zaslíbena synovi kutnohorského měšťana Rutharda. Dalimil píše, že „dietky o rocě a málem stařjšie biechu.“⁷⁹⁾ Jednalo-li se tenkrát o Kláru, v roce 1315 jí mohlo být maximálně 8-9 let. Pokud se jednalo o některou ze starších dcer, musela být Klára v roce 1315 ještě mladší. Je nepravděpodobné, že by byla panu Petrovi zasnoubena dívka, která ani podle středověkých měřítek nebyla dospělá. Petr z Rožmberka byl v tu dobu posledním mužským potomkem svého rodu a potřeboval dědice. Nemohl tedy se sňatkem dlouho otálet. Obě Klářiny starší sestry „Markéta“ a Kateřina vstoupily do kláštera až ve dvacátých letech 14.století a o jejich životě kolem roku 1315 neexistují žádné zprávy. Není proto důvod, proč by jedna z nich nemohla být zaslíbena Petrovi a do kláštera vstoupit až po zmaření sňatku. Jak ještě uvidíme, vyloučena není ani možnost, že měl Jindřich ještě jednu dceru, a právě ta mohla být Petrovou snoubenkou. K dohodnutému sňatku nedošlo, po Jindřichově zajetí se Petr z Rožmberka přiklonil na stranu krále Jana. Ten mu nabídl za manželku Violu, vdovu po Václavu III, Petr zasnoubení s pannou z Lipé zrušil a oženil se s Violou.⁸⁰⁾ Odmítnutí domluveného sňatku bývala urážka, která většinou nezůstala bez odezvy. Dokládá to i případ, který sice pochází až z počátku 16.století, ale dobře demonstruje jakou pohanu znamenalo zrušení sňatku bez vážné příčiny. Roku 1511 byla zasnoubena Ludmila z Kunštátu panu Bartoloměji ze Žerotína. Ten si však sňatek na poslední chvíli rozmyslel a odmítl si Ludmilu vzít. Bratr Ludmily Jan Kuna pohnal zrádného snoubence před zemský sou, který Bartoloměji vyměřil pokutu 6000 uherských zlatých.⁸¹⁾ Odmítat urozené nevěsty se zkrátka nevyplácelo. Petra z Rožmberka však žádný trest nepotkal. Zažalovat ho ostatně neměl kdo. Otec zavržené snoubenky pobýval v té době ve vězení na Týřově a její nejstarší bratr sotva překročil hranici dospělosti. Proti mocnému pánovi z Rožmberka, těšícímu se přízni krále, by mnoho šancí neměl. Navíc za povstání, které se na protest proti zatčení Jindřicha zdvihlo, opravdu nebylo kdy řešit pohaněnou čest jedné dívenky. Sám Jindřich z Lipé po návratu z vězení s Petrem z Rožmberka podepsal smlouvu, stvrzující vzájemné spojenectví a podporu.⁸²⁾ Pokud zažíval nějaké pocity křivdy, nedovolil, aby převládly nad racionálním uvažováním.

Čtvrtou dcerou Jindřicha z Lipé mohla být Eliška, manželka Mikuláše z Potštejna, známého zemského škůdce. August Sedláček ji výslovně jmenuje s predikátem z Lipé, byť s opatrným otazníkem.⁸³⁾ Pro příslušnost Elišky k páňům z Lipé svědčí několik indicií. Když Mikuláš roku 1339 zahynul v troskách svého hradu po zásahu trestné výpravy, kterou proti němu vedl markrabě Karel, měla Eliška pět synů Půtu, Ješka, Čeňka, Jindřicha a Vaňka. Všimněme si, že

⁷⁶⁾ RBM IV, č.457.

⁷⁷⁾ RBM IV, č.1578.

⁷⁸⁾ ZK, s.297, J.Spěváček: Jan Lucemburský, s.225.

⁷⁹⁾ Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, s.164.

⁸⁰⁾ ZK, s.297.

⁸¹⁾ Moravský zemský archiv (MZA) Brno, Stavovské rukopisy, i.č.4135, č.m.688, fol.304.

⁸²⁾ RBM III,č.309.

⁸³⁾ A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrže II, s.12.

tři chlapeci nesli stejná jména jako synové Jindřicha z Lipé. Obzvláště jméno Čeněk se v té době vyskytovalo ojediněle a jeho nositelé byly velkou většinou příslušníci rodu Ronovců.⁸⁴⁾ O tom, že Eliška pocházela z rodu z Lipé napovídá i účast bratrů Pertolda a Jana z Lipé na dobývání Mikulášova hradu⁸⁵⁾ a také to, že Pertold a Čeněk z Lipé v roce 1342 svědčili při úmluvách mezi Eliškou a jejími syny ve sporech o Eliščino věno, které činilo 1200 hřiven grošů pražských.⁸⁶⁾ Byla-li Mikulášova manželka Eliška opravdu příslušnicí rodu z Lipé, pak si musíme klást otázku, na jaké místo v rodokmenu ji zařadit. Neznáme sice datum jejího narození, ale dá se předpokládat, že vzhledem k počtu jejích synů s přihlédnutím k možné biologické zralosti dívek, nemůžeme toto datum klást za rok 1320. Osobně si myslím, že se Eliška narodila ještě o mnoho dříve, už jen proto, že spor s matkou o věno, ke kterému došlo v roce 1342, rozhodně nemohli vést sotva desetiletí kloučci. Z toho vyplývá, že Eliška byla pravděpodobně čtvrtou dcerou Jindřicha z Lipé staršího. Rozhodně to nemohla být dcera Jindřicha Železného, který se oženil v roce 1321, a už vůbec ne mladších Jindřichových synů.

Úspěšná sňatková politika pánů z Lipé vyvrcholila na počátku 20.let 14.století, kdy se jim podařilo dosáhnout příbuzenského spojení s královskou rodinou. Jan Lucemburský si natolik vážil Jindřicha staršího z Lipé a natolik si jej potřeboval zavázat, že oženil s jeho nejstarším synem Jindřichem Železným svou příbuznou Anežku z Blankenheimu. Anežka byla dcerou hraběte Arnolda z Blankenheimu, člena královské rady, a vnučkou Irmengardy z Durbuy, sestry Janovy babičky. Sňatek se uskutečnil v první polovině roku 1321, protože 2.6. zastavil Jan Lucemburský Jindřichovi jako Anežčino věno v hodnotě 3 000 kop Tovačov a Moravskou Třebovou s okolním panstvím.⁸⁷⁾ Zástavu pak znovu potvrdil v roce 1346 ještě jako markrabě Karel Lucemburský.⁸⁸⁾ To už nebyl Jindřich Železný mezi živými, zemřel v poměrně mladém věku po roce 1337. Anežka, která mu porodila syna Hynceho, se již podruhé nevdala.

Přiženit se do královské rodiny se podařilo pánům z Lipé ještě jednou, konkrétně Jindřichovi z Lipé (95), pravnukovi Jindřicha Železného. Jeho druhou manželkou se stala Barbora z Minsterberka, dcera Jiřího z Poděbrad.

Ještě se vrátíme do 14.století. První pokus o spříznění s Rožmberky sice nevyšel, ale ke sňatkovému spojení obou mocných rodů nakonec přece jen došlo. Anežka, dcera Jindřicha z Rožmberka a sestra Petra z Rožmberka, se vdala za jakéhosi pána z Lipé, kterým byl podle nejnovějších závěrů Pertold (46).⁸⁹⁾ Anna z Rožmberka, Petrova dcera, se provdala před rokem 1357 za Jindřicha (53), syna Čenka z Lipé.⁹⁰⁾ Poté, co Jindřich zemřel, zapsala 30.9.1363 svým bratrům Petrovi, Joštovi, Oldřichovi a Janovi vsi Řipce a Sedlce, které jim měly připadnout po její smrti.⁹¹⁾ Už jako vdova založila klášter krumlovských jeptišek a věnovala se podpoře církevních institucí. Krátce před svou smrtí darovala své obydlí v sousedství českokrumlovského minoritního kláštera tanním minoritům, aby v něm zřídili

⁸⁴⁾ Jaroslav Panček: Křestní jména Ronovců,, s.110.

⁸⁵⁾ A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze II, s.9.

⁸⁶⁾ Tamtéž, s.33, CDM VII, č.279.

⁸⁷⁾ RBM III, č.688.

⁸⁸⁾ RBM IV, č.1644.

⁸⁹⁾ A. Kubíková: Rožmberské kroniky. Krátký a sumovní výtah od Václava Březana, s.106.

⁹⁰⁾ A. Sedláček: Hrady,zámky a tvrze III, s.156. V rodokmenu pánů z Lipé v Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I.,s.312-313 je chybně uvedena jako Jindřichova manželka Anna z Hradce.

⁹¹⁾ A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze III, s.156.

sídlo pro panny a vdovy, které se chtějí věnovat duchovní službě, aniž by přijaly klášterní slib, takzvaným terciářkám neboli bekyním. Anna zemřela 21.12.1375. S Jindřichem měla dceru Anežku, která se po roce 1408 vdala za Rufolfa z Wallsee.⁹²⁾

8.c Panny a paní z Dubé

Jakkoliv toho o urozených paních z Lichtenburka a Lipé víme málo, je to ještě dost ve srovnání s tím, co se dochovalo o manželkách, sestřích a dcerách pánů z Dubé. První manželský pár, ve kterém známe jméno obou partnerů, tvoří nejvyšší purkrabí pražský Hynek z Dubé (13) a Anežka z Maidenburka, o kterých byla řeč v souvislosti s manželstvím Jindřicha z Lipé. O manželce Hynkova bratra Albrechta z Frýdlantu (14) víme pouze to, že se jmenovala Markéta, měla šest synů a v roce 1319 byla ještě na živu.⁹³⁾ Podobně to vypadá i u ostatních dam z Dubé.

K roku 1329 se váže chudičká informace o Perchtě, vdově po Hynáčkovi z Housky (28). Ta po smrti manžela kolem roku 1318 bydlela nejspíš v Praze, kde koupila dům na Starém Městě. Ten 15.11.1329 darovala klášteru dominikánek u sv. Anny v Praze.⁹⁴⁾ Sama pak žila v domě švagra Hynka Žáka. Děti buď neměla, nebo zemřely v útlém věku.

Oproti tomu se zachovalo unikátní svědectví o Škonce z Vartemberka, manželce nejvyššího komorníka Aleše Škopka z Dubé (72). Škonka byla druhorozená dcera Petra z Vartemberka na Kosti a jeho první ženy Elišky ze Zvířetic. Nevíme, kdy se Škonka za Aleše Škopka provdala, ale když někdy v letech 1402-1407 zdědila po zemřelém otci Dražice, už jejím choťem prokazatelně byl.⁹⁵⁾ Oním jedinečným svědectvím, o kterém jsem mluvila, jsou dopisy, které se po Škonce a jejím muži zachovaly. Ve svých Hradech, zámcích a tvrzcích království českého je zveřejnil August Sedláček „jen trochu po způsobu nynějším upraveny.“⁹⁶⁾ Pochází nejspíš z roku 1425 a jsou adresovány Markétě, měštce Starého Města, řečené Židovka, která byla v Alšových službách a zakládala ho penězi. Sídliila na Kokoříně, který Škopkům z Dubé patřil. Právě tam jí psala Škonka:

„Ctnej ženě paní Margrétě.

Přízeň má napřed milá paní Margréto! A rádat bych slyšela, by se dobře měla. Takéť dávám věděti, že sem se děkujíc pánu Bohu dobře polepšila, ale bolest mi jest v uoči vstúpila. Milá paní Margréto! Daj mi napsáno těch všech dluhův sumu, což jest tobě pán dlužen, nebť pán miní to tak zjednati a opatřiti, ač by pán Buoh nás obou v tej míře neuchoval, aby ty toho jistotu měla a bezpečna tím byla jako náš dobrý přítel. A což jest pak mého dluhu, to mi také dej zvláště na lístek napsáno. A teď posílám klíček od malé skřínčičky a prosím těbe, cožť jest v ní, aby ty to z ní vyňala a někde schovala, a tu skřínku aby mi poslala. A mělali by aksamitu rytého s čepec, kteréžkoli barvy, prosím, aby mi jej poslala, nebť jsem chtěla paní Hlaváčové s tou skřínkou poslati. Také ty peníze Ctiborovy, když je dáš Bohunkovi, daj mi věděti, cožť jest jich. Datum in Ušť feria VI post ascens. Dom. Škonka z Vartmberka.“⁹⁷⁾

⁹²⁾ A. Kubiková: Rožmberské kroniky. Krátký a sumovní výtah od Václava Březana, s.31, 116.

⁹³⁾ RBM III, č.503.

⁹⁴⁾ RBM III, č.1599.

⁹⁵⁾ Hradý, zámky a tvrze III, s.104, s.594, Ottův slovník naučný XXVI, s. 434, heslo Vartemberk.

⁹⁶⁾ A.Sedláček. Hradý, zámky a tvrze XIV, s.109.

⁹⁷⁾ AČ 28, s.719, A. Sedláček:Hradý, zámky a tvrze XIV, s.109-110.

Škončin list je dokladem každodenních starostí urozených žen, které měly při politickém zaneprázdnění chotě na starost hospodářské záležitosti. Dopis také ukazuje, že v bouřlivých letech husitských bojů bylo zvykem schovávat cennosti, aby nepadly za oběť možnému loupeživému nájezdu. Jak jsme se mohli přesvědčit v minulé kapitole, Škončina obava nebyla lichá, protože již roku 1426 katolická vojska Kokořín vypálila.

Druhý dopis pochází od Aleše Škopka z Dubé a pro nás je zajímavý především proto, že v něm hovoří o manželce:

Poctivé paní Margrétě, bytem na Kokoříně. Služba má napřed milá paní Margréto! A dávámť na vědomí, že nyní přepuštěním pána Boha pro svou manželku byl sem u veliké tesknosti, že sem se málo smyslem nepominul, avšak sem v tom na tě dobře pomněl o tvých dluzích, zeť sem toho tak byl pojednal, než by mě byly další tesknosti zašly, že by ty byla dobře opravena, neb si pro mě a pro mou manželku mnoho činila i veliké nám libosti okazovala, pro něžto já myslím na to, abych mohl dobrým tobě toho nahrazovat, ale již děkuje p.Bohu jsou mě ty tesknosti pomínuly, jakž se jest manželka má polepšila. A novín takových jistých nevím ani o králi, ještoť bych je psáti mohl k tvému utěšení, než jedno ty, jakož samy snad o tom lépe víte nežli já, o Kuřích Vodách. A prosím tebe popracuj se mnou, což můžeš bes tesknosti a tys více pracovala, jakož toho věřím i úfám. Dán na Úšti v sobotu před sv.Máří Majdalenú. Aleš z Dubé sed.na Úšti.⁹⁸⁾

Ponechme stranou politické záležitosti, o kterých se Aleš Škopek zmiňuje v závěru, a soustředme se na první polovinu listu. Paní Škonka očividně prodělala nějakou nemoc, o které se sama ve svém listu Margaretě také zmiňovala. Z Alešových slov sálá hluboký cit, který ke své manželce choval, a starost o její zdraví a život. Jejich manželství bylo patrně šťastné, kalila ho jen skutečnost, že nebylo obdařeno potomky. Škonka, kterou Sedláček v Ottově slovníku naučném nazývá „matka pravá chudých a nuzných,“ zemřela 5.11.1432, o tři roky dříve než její manžel.⁹⁹⁾ Na samý závěr vyprávění ronovských manželství jsem v Alešovi a Škonce našla onu vzácnou výjimku, manželský pár, který po dlouhá léta žil v jediném manželském svazku, navíc ještě obdařeném vzájemnou náklonností. Domnívám se, že je to ta nejhezčí tečka na konec.

⁹⁸⁾ AČ 28, s.720,A. Sedláček: Hrady, zámky a tvrze XIV, s.110.

⁹⁹⁾ Ottův slovník naučný XXIV, s.651, heslo Škopek.

ZÁVĚR

Smrt Zikmunda Lucemburského symbolicky uzavřela jednu etapu českých dějin. Husitská revoluce přinesla do života společnosti mnohé změny a byla odrazovým můstkem ke stavovskému státu. Téměř dvě a půl století jsme sledovali osudy rodu erbu ostrve, Ronovců, kteří se stejně jako ostatní šlechtické rody snažili vybojovat své místo na slunci. Z původních severočeských sídel se Ronovci rozšířili skoro do všech regionů Čech a Moravy, když ne přímo získáním držav, tak alespoň sňatkovou politikou. K tomu je nutno připočítat držbu lén, nejčastěji v Horní Lužici nebo v Kladsku. Snad žádný český ani moravský rod se nemohl vykázat takovou migrací. Ne všechny ronovské odnože Lucemburky přežily. Již v roce 1351 vymřeli po meči Žlebští z Lichtenburka, v roce 1410 Pyknové z Lichtenburka. Odnož Škopků z Dubé vyhasla přibližně ve stejnou dobu jako lucemburská dynastie a mnoho času už nezbývalo ani pánům z Pirkštejna. Slavný Hynek Ptáček z Pirkštejna zemřel bez mužských dědiců v roce 1444. Ostatní větve prokázaly větší životaschopnost, Krušinové a Bítovští z Lichtenburka žili ještě v 2. polovině 16. století, Berkové z Dubé a páni z Lipé dokonce ještě o půl století déle.

Během vlády přemyslovských a lucemburských králů se na dějinné scéně mihlo více než sto Ronovců, mezi nimi i skutečně mimořádné osobnosti, které se výrazně prosadily na celozemské úrovni – například Smil z Lichtenburka, Jindřich z Lipé, Hynek Honštejnský z Dubé, Hynek Krušina z Lichtenburka nebo Hynek Ptáček z Pirkštejna. Mnozí další patřili do okruhu přední české či moravské šlechty. Během celých zmiňovaných 250 let se Ronovci nevytratili z okruhu politicky nejvlivnějších rodů. Každá z rodových větví sice zažila svůj ústup ze slávy, vždy se ale našla jiná, která ji nahradila. Když se Lichtenburkové po prvotním mocenském nástupu kvůli zchudnutí rodu na přelomu 13. a 14. věku stáhli do ústraní, byli tu páni z Dubé, kteří začali dobývat vlivné pozice již na dvoře Václava II. a kterým se podařilo po dlouhá léta držet úřad nejvyššího purkrabího pražského. V prvním dvacetiletí 14. století pak všechny zastínili páni z Lipé, kteří se v politickém životě prosadili sice nejpozději, zato s největší razancí. Výjimečná osobnost Jindřicha z Lipé si dokázala udržet vliv i přes všechny dramatické zvraty, které se v průběhu let 1306-1310 a 1315-1319 odehrály. V této době se projevil silný stránky Ronovců – spolupráce, rodová soudržnost a dobré příbuzenské vztahy. To byla devíza, ze které těžili i v následujících letech. Po roce 1319 dochází k přesídlení některých ronovských větví na Moravu, kde si její příslušníci hledali cestu k předákům zemské šlechty a po roce 1349 i k markraběcímu dvoru. Nové vazby si Ronovci museli vytvořit také k markraběti a pozdějšímu králi Karlovi, který nastolil vladařský kurs zcela odlišný od dosavadní praxe. Během dlouhého, na události bohatého období, kdy Karel vládl zemím Koruny české, došlo k několikeré výměně generací pánů erbu ostrve. Ronovci, kteří se nově objevili ve veřejném životě, jistě neměli menší ambice než jejich otcové a dědové, ale vzhledem k silné panovnické moci je museli naplňovat jinými prostředky.

Zde si dovoluji připomenout otázku, která padla již v úvodu, zda má vůbec smysl uvažovat o Ronovcích jako o nějakém sourodějším celku. Nepřerušily se svazky mezi pány z Dubé, z Lipé, z Lichtenburka a dalšími natolik, že jednotlivé rody, žijící v různých koutech Čech a Moravy, jednaly po svém a bez zřetele k ostatním větvím rozrodu? Vždyť poslední akce demonstrující jasně a neomylně, jakou soudržnost prokazuje celé mocné ronovské plémě, proběhla naposledy v letech 1315-1318! I po roce 1318 lze nalézt některé doklady ronovské soudržnosti a vědomí příbuzenských pout, i když jsou méně nápadné. Jako důkaz mohou sloužit rodová shromáždění ve žďárském klášteře, která se konala víceméně pravidelně od 80. let 13. století. Ve 14. století na nich hráli prim páni z Lipé, kromě nich se účastnili Bítovští, Pyknové a Krušinové z Lichtenburka, páni z Ronova a páni z Pirkštejna. Další důkaz o rodinném povědomí nabízejí listiny. Jen pár příkladů o tom, že se Ronovci účastnili právních

aktů svých příbuzných z jiné rodové větve : v roce 1340 svědčil Hynek z Náchoda na listině Pertolda z Lipé, roku 1342 Hynek ze Žleb na listině Čeňka z Lipé, roku 1345 Smil z Bítova na listině Hynka ze Žleb, 1355 a 1360 Čeněk Krušina na listině Čeňka z Lipé.¹⁾ Do podobné kategorie spadá i pobyt Čeňka Krušiny z Lichtenburka na dvoře pánů z Lipé a poručnictví, které vykonával jeden z Adršpachů z Dubé, Hynek Hlaváč III. z Třebechovic nad nezletilým Zikmundem Pyknou z Lichtenburka a jeho sestrami..²⁾ Čilé kontakty probíhaly též při prodejších statků. Zdá se, že Ronovci byli vždy dobře informováni o současném finančním stavu svých příbuzných a dokázali se většinou domluvit k oboustranné spokojenosti. Tak již v roce 1319 získal Jindřich z Lipé od zadluženého Raimunda z Lichtenburka Lipnici a brodské panství, v roce 1356 prodali páni z Lipé polanské panství Pirkštejnům, v 60. letech koupili páni z Lipé od Jana Pykny z Lichtenburka Litice a Žamberk, po zemřelém Čenku z Lipé dědil obřanské panství Čeněk Krušina, který v roce 1380 získal rovněž od pánů z Lipé ještě Střítež.³⁾ V neposlední řadě demonstuje povědomí o společném původu všech ronovských větví erb v heraldické síni na hradě Laufu s označením domini de Ronaw. Náhle se nám před očima objevují drobné nitky, pojící jednotlivé Ronovce k sobě. A právě tyto vazby pomohly Ronovcům prosadit se i na dvoře Karla IV.

Neklidná doba vlády Václava IV. a spory celé lucemburské rodiny rozdělily kdysi jednotný rod do různých táborů. Bývalou soudržnost rozmetaly sobecké zájmy a snaha o co největší zisk. Mnoho Ronovců, zejména na Moravě, se zapojilo do bojových akcí, které takřka neustále probíhaly, a svým chováním připomínali více prachsprosté lapky než urozené pány. Přesto se i v této době uplatnilo několik velmi schopných členů rodu ve státní správě. Husitské boje započatý odstředivý trend jen potvrdily. Více než příbuzenské svazky nyní platily odlišné politické i konfesijní postoje. Když nepočítáme rodinné šarvátky Bítovských, které byly čistě soukromého charakteru, stalo se poprvé od samého počátku rodu, že Ronovci stanuli navzájem proti sobě se zbraní v ruce. Takto se střetli například Jan a Jiří Bítovští na Zikmundově straně s Hynkem Krušinou z Lichtenburka a orebský hejtman byl také při zatýkání svého příbuzného Hynka Červenohorského. Jaký rozdíl proti tomu, když si v roce 1310 Oldřich Lichtenburský, ač na straně Korutance, vymínil, že nemusí vystoupit proti svým příbuzným, kteří se již přiklonili k Lucemburkům!

Bouřlivé revoluční časy některým Ronovcům v kariérním posunu naopak pomohly. Například Hynek Krušina, který si v mládí pošramotil pověst a byl proto zbaven možnosti uplatnit se na dvoře Václava IV., se nebývale vzmožil díky angažovanosti v husitském hnutí a vojevůdcovským schopnostem. Včasný příklon k pozdější vítězné straně jeho moc ještě upevnil a úsilí v závěru Hynkova života bylo korunováno ziskem Kladska. Podobně na tom byl Hynek Ptáček z Pirkštejna, původně člen bezvýznamného rodu, který se v porevolučních letech stal císařovým hofmistrem a mincmistrem. Ronovci, zejména páni z Lipé a Berkové z Dubé své postavení mezi předními českými pány neztratili ani za doby poděbradské. Dokázali tak, že se erb ostrve na hradě Laufu pyšní v horní řadě, tedy mezi erby nejvýznačnějších českých rodů, zcela právem.

¹⁾ RBM IV.č.794, RBM IV.č. 1087, RBM IV.1602, RBM VI.č. 833, RBM VII.č.419.

²⁾ J.Urban:Lichtenburkové, s.189, RT I, s.575, RT II, s.76.

³⁾ CDM VI.č.164, RBM VII, č. 688, č.691, AČK č.946, ZDB VI, s.102, č.16, Hrady, zámky a tvrze IV, s.383.

Medailony jednotlivých Ronovců

Společní předci

(1) Smil Světlík (Světlický) z Tuháně

(# 1188, + před 1216)

první bezpečně známý Ronovec

Vlastnil Tuhán (nejspíše u Slaného).

Dvakrát byl připomínán v Dalimilově kronice- v letech mezi 1193-1197, kdy byl údajně s Přemyslem Otakarem I. v exilu v Řezně, podruhé po roce 1198, kdy král „*ležě s Smilem na Křivoklátě, a tyje,*“ nicméně Smilův pobyt v Řezně se jeví jako dost nepravděpodobný.

Oblíbenec a rádce Přemysla Otakara I.

Mezi léty 1210-1213 držel úřad kladského kastelána

Potomci: synové Častolov **(2)**, Jindřich **(3)**, dcera Scholastika, jeptiška v doksanském klášteře

(2) Častolov ze Žitavy

(# 1216, + 1253)

syn Smila Světlíka

Spolu s bratrem vlastnil statky v dolním Poohří a na Litoměřicku (Vojnice, Lovosice,

Libochovice, Klapý) a také získali Žitavu, po níž se od roku 1238 psali

oblíbenec Přemysla Otakara I., podílel se na potlačení odboje markraběte Přemysla Otakara a jeho příznivců

Roku byl 1222 možná nejvyšší maršálek, roku 1226 zcela jistě nejvyšší lovčí

Potomci: synové Hynek (Jindřich) ze Žitavy **(6)**, Častolov mladší ze Žitavy **(7)**, Chval ze Žitavy **(8)**

(3) Jindřich

(#1219, + 1253/1254)

Syn Smila Světlíka

Spolu s bratrem vlastnili statky v dolním Poohří a na Litoměřicku (Vojnice, Lovosice,

Libochovice, Klapý) a také získali Žitavu, po níž se od roku 1238 psali. Možná již on získal nějaké statky na Českomoravské vrchovině

Oblíbenec krále Václava I., podílel se na potlačení odboje markraběte Přemysla Otakara a jeho příznivců

V letech 1232-1237 byl královským purkrabím v Budyšíně

∞ 1. neznámá, 2. Sybila z Křižanova

Potomci: synové Smil z Lichtenburka **(4)**, Častolov z Ronova **(5)**

(7) Častolov mladší ze Žitavy (+1261)

(+1261)

syn Častolova ze Žitavy

Vlastnil spolu s bratry Žitavu, ta jim byla v 60. letech králem odebrána, náhradou dostali

Dubou a další statky na Českolipsku

Pohyboval se v okolí Přemysla Otakara II.

Potomci: Závíš ze Stružnice **(16)**

(16) Závíš ze Stružnice

(1281-1291)

syn Častolova mladšího ze Žitavy, zakladatel pánů z Klinštejna
vlastnil državy na pravém břehu Ploučnice, mezi Žandovem a Stružnicí, Volfarticemi a Dolní Libchavou.

V roce 1291 byl doložen jako purkrabí na Housce

Páni Lichtenburka

(4) Smil z Lichtenburka

(* před 1220, # 1237, + 1269)

syn Jindřicha ze Žitavy, zakladatel pánů z Lichtenburka

Vlastnil majetky v Posázaví a na Čáslavsku, Německý Brod a okolní, většinou německé osady, Chotěboř hrad Lichtenburk, po němž se od 1251 psal, Ronovec, Smrdov, snad i Žleby od 1242 se objevuje v okruhu krále Václava I., účastnil se potlačení odboje markraběte Přemysla Otakara, v letech 1249-1251 zastával úřad purkrabího Pražského hradu. Dokázal si získat i přízeň Přemysla Otakara II..

Podle Dalimila se účastnil volby císaře (nejspíš Alfonse Kastilského) v Mohuči a vysloužil si od něj na turnaji jako erbovní klenot červeného kapra.

Od 50.let 13.století se angažoval v horním podnikání v oblasti Německého Brodu

Po smrti švagra Bočka z Obřan se stal hlavním ochráncem a příznivcem kláštera ve Žďáru nad Sázavou, kde je také pohřben.

∞ 1. neznámá, 2. Alžběta z Křižanova (+1296)

Potomci: synové Jindřich z Lichtenburka **(9)**, Smil II.z Lichtenburka **(10)**, Oldřich z Lichtenburka **(11)**, Raimund z Lichtenburka **(12)**, dcera neznámého jména (∞ Jindřich z Kyseka)

(9) Jindřich z Lichtenburka

(# 1251, +1296)

syn Smila z Lichtenburka a jeho 1.manželky

Zprvu žil v majetkovém nedílu s bratry, patřil jim Německý Brod a okolní panství, statky na Čáslavsku, původní državy v dolním Poohří, v jeho majetku byly také Žleby, Libochovice a Klapý

V 2.polovině 13.století se objevil na panovnickém dvoře, v letech 1263-1267 vykonával úřad nejvyššího maršálka, ale po zhoršení vztahů s Přemyslem Otakarem II. od dvora odešel.Přesto se zúčastnil Přemyslových válek s Rudolfem Habsburským. Po nástupu mladého

Václava II.se přidržoval Závíše z Falknštejna, ale již v roce 1285 patřil k jeho protivníkům. V závěru života patřil k předákům dvora Václava II.

Měl účast na horním podnikání, které se ovšem Přemysl Otakar II.snažil omezit

Pohřben ve Žďárském klášteře

∞ 1.Domaslava ze Strakonice (kol.1256), 2. Matylda

Potomci: synové Hynek Krušina **(18)**, Václav Žlebský z Ronovce **(19)**, Smil III **(20)**, Čeněk Žlebský z Ronovce **(21)**

(10) Smil II. z Lichtenburka

(* kolem 1245, #1262, + po 1288)

syn Smila z Lichtenburka a Alžběty z Křižanova

Žil v majetkovém nedílu s bratry, patřil jim Německý Brod a okolní panství, statky na Čáslavsku, původní državy v dolním Poohří

v politických záležitostech se neangažoval, věnoval se správě rodových statků.

Větev Pyknů z Lichtenburka

(11) Oldřich z Lichtenburka

(* kolem 1260, #1278, + 1313)

syn Smila z Lichtenburka a Alžběty z Křižanova, prapředeek Pyknů z Lichtenburka

zprvu žil v majetkovém nedílu s bratry, patřil jim Německý Brod a okolní panství, statky na Čáslavsku, původní državy v dolním Poohří, po rozdělení majetku v roce 1296 vlastnil Lichtenburk, (asi do r. 1330)

Na počátku 90.let se pravděpodobně pohyboval v okolí Mikuláše Opavského, v jehož družině se zúčastnil tažení proti Vítkovcům na Hluboké.

Za vlády Václava II. se věnoval převážně hospodářským záležitostem, v roce 1307 založil pod hradem Lichtenburk městečko Ronov. Až po vymření Přemyslovské dynastie se angažoval v politickém životě, kdy se stal horlivým stoupencem korutanské kandidatury, na volebním sněmu 24.7. 1307 zabil buď on nebo jeho synovec Hynek Krušina habsburského stoupence, nejvyššího maršálka Dobeše z Bechyně. Jindřichu Korutanskému zachoval věrnost skoro až do konce jeho vlády. Přesto se prosadil i za Jana Lucemburského, v roce 1313 zastával úřad nejvyššího purkrabího pražského.

(22) Jindřich II. z Lichtenburka

(#1310, + 1356)

syn Oldřicha z Lichtenburka, zakladatel Pyknů z Lichtenburka

Vlastnil Lichtenburk, po roce 1329 ho prodal Janu Lucemburskému, dostal za něj hrad Litice a polovinu Chocně.

oblíbenec a důvěrník Jana Lucemburského

Poprvé doložen roku 1310, když sliboval věrnost Jindřichu Korutanskému, později se přiklonil na stranu Lucemburků. V letech 1317-1318 figuroval v táboře Jindřicha z Lipé, po domažlickém míru se sblížil s Janem Lucemburským, kterého doprovázel na válečných výpravách a svědčil u jeho právních aktů.

Ve 40.letech byl věřitelem obou Lucemburků

Potomci: synové Václav (#1340), Čeněk (#1340), Jan (#1352). Pouze Václav měl potomky: Jana Pyknu staršího (**57**), Jana mladšího (#1372, + po 1382) dominikán v Trutnově) a Václava Arnošta. Václav Arnošt měl syna Půtu (#1373)

(57) Jan starší Pykna z Lichtenburka

(#1372,+ po 1390)

syn Václava z Lichtenburka, vnuk Jindřicha II. z Lichtenburka

sídlil na Chocni, kterou vlastnil s bratry Janem mladším a Václavem Arnoštem, vlastnil též Fymburk, Nový Hrad a Litice. Ty roku 1356 prodal pánům z Lipé.

Od roku 1389 používal přízvisko Pykna

V roce 1376 zastával úřad hofmistra mladšího krále Václava a na konci 80.let zasedal na zemském soudu.

Potomci: syn Zikmund (77), dcery Markéta (∞ Vilém z Donína), Dorota, jeptiška v Hradci Králové

(77) Zikmund Pykna z Lichtenburka

(# 1406 +1410)

Syn Jana Pykny staršího, poslední Pykna z Lichtenburka
sídlil na Chocni

v době otcovy smrti nezletilým, zletilosti dosáhl v roce 1406

ještě v tom samém roce zasedal na zemském soudu, roku 1410 se účastnil války mezi Řádem německých rytířů a polsko-litevskou unií, v níž padl

Větev Bítovských z Lichtenburka

(12) Raimund z Lichtenburka

(* kolem 1265, #1278, + 1329)

syn Smila z Lichtenburka a Alžběty z Křižanova, zakladatel Bítovských z Lichtenburka

Zprvu žil v majetkovém nedílu s bratry, patřil jim Německý Brod a okolní panství, statky na Čáslavsku, původní državy v dolním Poohří, po rozdělení majetku v roce 1296 vlastnil Smrdov, Střítež, polovinu Brodu, pak získal ještě Lipnici, Bítov, Vranov a vsi Černilov, Jasennou. V roce 1319 podstoupil králi část Německého Brodu, Lipnici a další statky a přesídlil na moravský Bítov. Vlastnil ještě Moravské Budějovice, Štítary, Blížkovice Oblíbenec krále Václava II.,

1298 byl moravským zemským hejtmanem, v roce 1306 strážce korunních hvozdů, od října 1306 byl doložen v úřadu podkomořího, který si udržel do roku 1308, kdy se pro něj stal takovým finančním břemenem, že jej přenechal Jindřichovi z Lipé.

V bojích o osiřelý přemyslovský trůn se nejprve přiklonil na stranu Rudolfa Habsburského, po jeho smrti podporoval Jindřicha Korutanského. Po roce 1309 se stáhl do ústraní a vystoupil z něj až po zatčení Jindřicha z Lipé v roce 1315, kdy se postavil do čela vzpoury Ronovců.

∞ Adéla

Potomci: synové Jindřich, Smil z Bítova, Čeněk z Bítova, dcery jeptiška Markéta, neznámá dcera (∞ pán z Planku)

(29) Jindřich III. z Lichtenburka

(#1316, + po 1328)

Syn Raimunda z Lichtenburka

Poprvé doložen jako rukojmí za Jindřicha z Lipé, podruhé v roce 1328, poté zřejmě umírá

Potomci: syn Jan (+26.8. 1346)

(30) Smil z Bítova

(#1331, +1347)

syn Raimunda z Lichtenburka

předák na dvoře Jana Lucemburského, důvěrník a rádce Karla IV.

1346 ho stihla klatba za vraždu faráře Vojslava, za její zrušení intervenoval sám Karel IV.

∞ Anna

Potomci: synové Jindřich (47), Hynek (48), Henslin (49), Jiří (50)

(31) Čeněk z Bítova

(#1331, +1345)

syn Raimunda z Lichtenburka
s bratrem Smilem držel v nedělu bítovské panství
pohřben ve Žďárském klášteře
∞ Anežka
Potomci: syn Smil

(47) Jindřich Bítovský

(#1347, +1374)

syn Smila Bítovského a jeho manželky Anny
sídlil na Cornštejně, patřil mu i podíl na Bítově
přední moravský pán, patřil do nejužšího okruhu šlechty kolem markraběte Jana Jindřicha
∞ Anežka (nebo Anna) ze Šternberka, sestra olomouckého biskupa Albrechta
Potomci: (nejspíš) synové: Albrecht (65), Smil (66), Jindřich (67)

(48) Hynek Bítovský z Lichtenburka

(#1346, +1373)

syn Smila Bítovského a jeho manželky Anny
spolumajitel Bítova, 1355 svůj díl podstoupil staršímu bratru Jindřichovi
věnoval se církevní kariéře, v 50. letech byl arcijáhen olomoucký, kanovník pražský i
vyšehradský, v 70. letech pak kanovník olomoucký

(49) Henslin (Jan) Bítovský

(#1356, +1387)

syn Smila Bítovského a jeho manželky Anny
přední moravský pán, člen rady markraběte Jana Jindřicha
Potomci: (nejspíš) synové Jindřich (farář v Hrušovanech 1383-1406[~]), Hynek (#1371),
Litold (68), Aleš (69)

(50) Jiří Bítovský

(#1356, +1391)

syn Smila Bítovského a jeho manželky Anny
přední moravský pán, člen rady markraběte Jana Jindřicha
Potomci: (nejspíš) syn Jan (70)

(65) Albrecht z Bítova

(1379, +1406)

Syn Jindřicha z Bítova
patřil mu díl Cornštejna, psal se po něm
přední moravský pán
podílel se na lapkovských výpravách, účastník loupeživých nájezdů do Rakouska
Ve válkách mezi moravskými markrabaty figuroval nejprve na straně Jošta, v roce 1399 na
straně Prokopa

zahynul při útoku na Drosendorf, kdy jej utloukli sedláci ze všeobecné hotovosti.
Potomci: nejspíš syn Jan **(78)**

(66) Smil z Bítova a Vranova
(#1392, + po 1422)
Syn Jindřicha z Bítova
Vlastnil Vranov
1392 se po boku Zikmunda účastnil tažení proti Turkům
účastník loupeživých nájezdů do Rakouska
1409-1412 byl bratislavským županem krále Zikmunda
císaře podporoval i za husitských bouří

(67) Jindřich z Bítova
(#1388, + po 1406)
Syn Jindřicha z Bítova
Patřil k předním moravským pánům
účastník loupeživých nájezdů do Rakouska

(68) Litold z Bítova
(#1388, +před 1408)
Syn nejspíš Henslina z Bítova
Přední moravský pán
Roku 1401 jemu a jeho bratrům Václav IV. zastavil Lomnici nad Lužnicí, kterou v letech
1406-1407 odmítali Bítovští vrátit
účastník loupeživých nájezdů do Rakouska
ve válce mezi moravskými markrabaty roku 1399 figuroval na straně Prokopa.
Podporoval lapkovskou činnost, pod jeho ochranou působila jihočeská bojová družina
Potomci: syn Jiří (+ po 1404, ∞ Eliška z Hradce)

(69) Aleš z Bítova
(+ po 1410)
Syn nejspíš Henslina z Bítova
Roku 1401 jemu a jeho bratrům Václav IV. zastavil Lomnici nad Lužnicí, kterou v letech
1406-1407 odmítali Bítovští vrátit
Přední moravský pán
Podporoval lapkovskou činnost, pod jeho ochranou působila jihočeská bojová družina

(70) Jan z Bítova
(#1394, + 1420)
Syn nejspíš Jiřího z Bítova
V roce 1394 podpořil odboj Jana Zhořeleckého proti panské jednotě.
Stoupenec kalicha, 1410 poskytl na Bítově útočiště Jeronýmu Pražskému
Roku 1415 pečetil stížný list proti Husově upálení
Roku 1418 byl nejvyšším komorníkem brněnské cúdy
∞ Eliška z Vartemberka

(78) Jan Bítovský z Cornštejna

(# 1419, +1448)

snad syn Albrechta

sídlil na Cornštejně

nejvyšší komorník olomoucký

1420 se zúčastnil bitvy u Vyšehradu na straně Zikmunda, byl zajat, po návratu na svobodu se přidal k husitům, před rokem 1424 se opět přiklonil k císaři.

Větev Krušinů z Lichtenburka

(18) Hynek Krušina z Lichtenburka

(# 1288, +1313)

syn Jindřicha z Lichtenburka a Domaslavy ze Strakonice

po otci získal polovinu Brodu, hrad Ronovec a žlebské panství, v Poohří Libochovice a hrad Klapý, které držel spolu s bratry, po rozdělení po roce 1296 vlastnil Žleby

Proslul divokou povahou, v letech 1287-1288 vedl plenivé nájezdy na statky biskupa Tobiáše z Bechyně

V roce 1288 byl purkrabím na Tetíně, v roce 1294 na Lokti

Na volebním sněmu 24.7. 1307 zabil buď on nebo jeho strýc Oldřich habsburského stoupence, nejvyššího maršálka Dobeše z Bechyně

∞ neznámá dcera Závíše z Falknštejna

Potomci: synové Jan (Ješek) (+ po 1327, synové Čeněk **(58)** a Jan + před 1373, dcera Jitka), Hynek (+1336, synové Ješek+ po 1342, a Hynek **(59)**)

(58) Čeněk Krušina z Lichtenburka

(#1358, +1381)

syn Ješka Krušiny z Lichtenburka a jeho manželky Evy, vnuk Hynka I. Krušiny z Lichtenburka

přední moravský pán

Vlastnil Rychenburk, Ronov, Střítež, Nový Hrad, Cerekvici, na Jihlavsku dvůr v Jelcově, vsi Lovětín a Markvartice a podíl na městečku Želetava., obřansk-ronovské panství u Brna.

Vyrůstal na dvoře Čenka z Lipé, díky němu se na čas objevoval i na dvoře Karla IV.

Inklineoval však především k brněnskému markraběcímu dvoru.

∞ Dorota

Potomci: Hynek z Cerekvic, Jan

(59) Hynek III. Krušina z Lichtenburka

(#1342, +1372)

syn Hynka Krušiny II. a jeho manželky Budiše, vnuk Hynka I. Krušiny z Lichtenburka, zakladatel miletínské větve Krušinů z Lichtenburka.

sídlil na Nechanicích, po kterých se psal, pak se přestěhoval na Moravu, v 50.letech se objevuje opět v Čechách. V podkrkonoší získal Miletín, po kterém se psal

Od 1348 hofmistr markraběte Jana Jindřicha

∞ Anežka

Potomci: synové Václav **(79)** a Jan **(80)**, dcera Anna (∞ Bohuslav ze Švamberka)

(79) Václav Krušina z Lichtenburka

(#1375, + po 1385)

vlastnil Miletín, Hradiště, Střítež, Horní Cerekev, novohradské panství u Brna

syn Hynka III. Krušiny z Lichtenburka a jeho ženy Anežky

v 70. letech se objevoval v okolí lucemburské rodiny, roku 1375 doprovázel císaře Karla na cestě do Lübecku, roku 1376 figuroval jako člen doprovodu markraběte Jošta k Václavově korunovaci na římského krále.

∞ Kačna z Rybemburka

(80) Jan Krušina z Lichtenburka

(# 1382. +1407)

syn Hynka III. Krušiny z Lichtenburka

Vlastnil Miletín, Honšperk, Opočno, Kumburk

Předák na dvoře Václava IV.

Pohyboval se v blízkosti Prokopa Lucemburského, asi jeho prostřednictvím pronikl i do okolí krále Václava.

V roce 1401 byl členem čtyřčlenné rady, která se měla podílet na vládě, v roce 1402 vystoupil proti Zikmundovi Lucemburskému.

Od roku 1403 byl královým hofmistrem, od roku 1404 nejvyšším purkrabím pražským, v roce 1405 popravcem krajů hradeckého, chrudimského a mýtského a rovněž hejtmanem ve Svídnicku.

Potomci: synové Hynek **(91)**, Alexandr **(92)**, Jan **(93)**, dcery Anežka, Barbora (∞ Boreš z Oseka), dcera neznámého jména (∞ Boček z Poděbrad).

(91) Hynek Krušina z Lichtenburka

(* asi 1392, +1454)

syn Jana Krušiny z Lichtenburka **(80)**

vlastnil Opočno, Kumburk, Hostinné, na čas i Lichtenburk

v letech 1440-1454 byl zástavní pán Kladska a Minsterberska

v mládí zasedal na zemském soudu, ale jeho kariéru přerušil spor s králem Václavem IV. a královnou Žofií, proto ode dvora odešel. Přidal se ke stoupencům kalicha. Od roku 1420 byl orebským hejtmanem a vyznamenal se v bitvě u Vyšehradu, kde byl zvolen velitelem spojených husitských sil. S Mikulášem z Husi soupeřil o nadvládu nad Prahou. Hynek patřil též k předním stoupencům jagellonské kandidatury. V roce 1421 byl v čele orebského svazu na tažení proti východočeským městům. Na čáslavském sněmu byl zvolen do zemské vlády, podobně jako v roce 1423. V létě 1421 táhl proti Slezanům. Sjednal s nimi nevýhodné příměří, proto upadl v podezření ze zrady. Ještě téhož roku z orebského svazu odchází.

V roce 1427 byl poprvé doložen v táboře Zikmundových straníkům. Věnoval se především podávání informací slezským a lužickým katolíkům a rabování.

Po Zikmundově nástupu na trůn patřil k jeho nejbližšímu okolí. Po císařově smrti se přidal na stranu Albrechta Habsburského.

∞ 1. Anna z Házmburka, 2. Anna z Koldic

Potomci: syn Vilém Krušina (+1487), dcery Eufemie, Regina

(92) Alexandr Krušina z Lichtenburka

(#1408, + 1422)

syn Jana Krušiny z Lichtenburka **(80)**

původně asi určen pro církevní dráhu, ale věnoval se stejně jako bratři válečnému řemeslu. Roku 1422 se zúčastnil se Zikmundem Korybutem obléhání Karlštejna.

(93) Jan Krušina z Lichtenburka

(#1408, +1434)

syn Jana Krušiny z Lichtenburka **(80)**

vlastnil Hostinné

Byl stoupencem kalicha, zúčastnil se bitvy u Vyšehradu v roce 1420 a tažení do východních Čech v roce 1421 i čáslavského sněmu. Po roce 1327 se přidal k polním vojskům a napadal slezské a kladské pohraničí. V roce 1432 je zaznamenán jako táborský hejtman na Adršpachu.

Větev Žlebských z Lichtenburka

(19) Václav Žlebský z Ronovce

(#1302 +pře 1314)

syn Jindřicha z Lichtenburka a Matyldy, zakladatel Žlebských z Lichtenburka

po otci získal polovinu Brodu, hrad Ronovec a žlebské panství, v Poohří Libochovice a hrad Klapý, které držel spolu s bratry

V politickém životě se přidržoval strýce Oldřicha, po vymření Přemyslovců podporoval téměř do konce Jindřicha Korutanského.

Zemřel mladý

∞Anežka

Potomci: syn Hynek, **(51)** dcera, jeptiška v Pohledu

(20) Smil III

(#1310)

syn Jindřicha z Lichtenburka a Matyldy

po otci získal polovinu Brodu, hrad Ronovec a žlebské panství, v Poohří Libochovice a hrad Klapý, které držel spolu s bratry

Doložen pouze v roce 1310

(21) Čeněk Žlebský z Ronovce

(#1310,+1314)

syn Jindřicha z Lichtenburka a Matyldy

po otci získal polovinu Brodu, hrad Ronovec a žlebské panství, v Poohří Libochovice a hrad Klapý, které držel spolu s bratry

Po vymření Přemyslovců podporoval téměř do konce Jindřicha Korutanského.

Zemřel v mladém věku v boji, zastřelen šípem

∞ Anežka

(51) Hynek Žlebský

(1314, +1351)

syn Václava Žlebského z Ronovce a jeho ženy Anežky

Vlastnil Žleby, Ronovec, Klapý, ke konci života si vybudoval doménu na Poděbradsku, které obětoval i předchozí državy
dobrý hospodář, nejbohatší z Lichtenburků v 1.polovině 14.století, důvěrník Karla IV.
∞ Anežka z Landštejna (+1370)
Potomci: dcery Markéta (∞ Henzlin z Třemšína), Eliška (∞ Boček z Kunštátu), Anežka

Páni z Ronova

(5) Častolov (Čeněk) z Ronova

(1255, +1272)

syn Jindřicha z Lichtenburka, zakladatel pánů z Ronova a Přibyslavi, kteří až do husitských válek sídlili v Posázaví. Někteří příslušníci se uchytili též na Moravě jako páni z Letovic a Lichtenburka.

Uíval přídomek z Ronova po hradu Ronov u Žitavy

vlastnil hrad v Přibyslavi a asi vyženil část tzv. libického újezdu mezi horním tokem

Doubravy a horní Sázavou

Roku 1271 byl přítomen uzavírání míru s Uhry

∞ Anna (?) z Polné

Potomci: synové Hynek z Přibyslavi (1239-1317, +1329) a Čeněk z Přibyslavi (1283-1289)

(60) Čeněk z Ronova a Letovic

(+1398)

syn Smila z Ronova a Letovic a jeho ženy Anny

vlastnil Letovice, dále hrad a dvůr Osovou, půl městečka Osové Bitýšky, část Vlkova, které od něj roku 1373 koupil markrabě Jan Jindřich

patřil do širšího okruhu dvořanů markraběte Jošta, za válek moravských markrabat stál na jeho straně.

Potomci: synové Jošt **(61)**, Zikmund **(62)**, Smil **(63)**, Hynek **(64)**, Čeněk, dcera Anna (∞ Mikuláš z Kokoř)

(61) Jošt z Ronova a Letovic

(+ 1403)

Syn Čeňka z Ronova a Letovic

moravský pán

podporoval markraběte Jošta proti jeho bratru Prokopovi

∞ Eliška ze Švamberka

Potomci: synové Jan (+ po 1406), Zikmund (+1423)

(62) Zikmund z Ronova a Letovic

(+ před 1401)

Syn Čeňka z Ronova a Letovic

moravský pán

podporoval markraběte Jošta proti jeho bratru Prokopovi, ale roku 1399 přešel na stranu Prokopa

Potomci: synové Hynek (+ před 1422, ∞ Markéta z Kunštátu, + po 1418), Čeněk z Ronova (+ 1434)

(63) Smil z Ronova a Letovic

(+ 1405)

Syn Čeňka z Ronova a Letovic

moravský pán

podporoval markraběte Jošta proti jeho bratru Prokopovi

Potomci: syn Smilek (+1437)

(64) Hynek z Ronova a Letovic

(+ 1421)

Syn Čeňka z Ronova a Letovic

moravský pán

na počátku 15.století se podílel na lapkovské činnosti.

Páni z Dubé

(6) Hynek (Jindřich) ze Žitavy a Dubé (+1290)

(#1249, + 1290)

syn Častolova ze Žitavy, zakladatel pánů z Dubé

Vlastnil spolu s bratry Žitavu, ta jim byla v 60.letech králem odebrána, náhradou dostali Dubou a další statky na Českolipsku, z nichž Jindřichovi připadla Dubá a Frýdlant, získal také hrad Honštejn

Pohyboval se v okolí krále Václava I. a později Přemysla Otakara II.. Poté, co jemu a jeho bratrům Přemysl Otakar II. odňal Žitavu, odešli ode dvora. Hynek se v pramenech znovu objevuje od roku 1278 do roku 1290

Potomci: synové Hynek z Dubé **(13)**, Albrecht z Frýdlantu a Liběšic **(14)**, Čeněk **(15)**

(13) Hynek z Dubé

(# 1276, +1309)

syn Jindřicha ze Žitavy a Dubé

Jeden z nejvlivnějších členů dvora Václava II. i Václava III.

V jeho majetku se nacházela Dubá, jižní část Českolipska s hradem Frýdlant, Jestřebí, Kuří Vody, Mšeno, Holešovice, Tvarožná na Moravě, hrady Houska, Bezděz a vesnice v jeho okolí, Honštejnsko

V letech 1278-1293 a 1284-1288 držel úřad nejvyššího stolníka, v letech 1291-1295 byl nejvyšším komorníkem, 1294-1295 purkrabím v Domažlicích, roku 1300zemský hejtman v Polsku, 1303-1309 nejvyšším purkrabím pražským.

Po vymření Přemyslovců se přiklonil k Habsburkům, po smrti Rudolfa I. k Jindřichu Korutanskému.

Po 1309 se v pramenech nevyskytuje, ale jako o mrtvém se o něm mluví až v roce 1316 ∞ Anežka z Maidenburka (+ po 1330)

Potomci: synové Půta z Dubé **(25)**, Hynek Žák **(26)**, Hynek Berka z Dubé **(27)**, Hynáček z Housky **(28)**

(15) Čeněk

(#1279)

syn Jindřicha ze Žitavy a Dubé

doložen pouze v jediném případě v roce 1279, jmenován jako bratr Albrechta z Frýdlantu a nejvyššího stolníka Hynka.

(26) Hynek Žák

(#1306, + 27.12.1333)

syn nejvyššího purkrabího Hynka z Dubé

od roku 1320 byl proboštem pražské kapituly, od roku 1326 biskupem olomouckým
Byl pohřben v Pražském kostele.

(27) Hynáček z Housky

(#1316, + mezi 1318-1319)

syn nejvyššího purkrabího Hynka z Dubé

vlastnil hrad Houska

V roce 1316 figuroval jako rukojmí za Jindřicha z Lipé

∞ Perchta (+ po 1329)

Větev Škopků z Dubé

(14) Albrecht z Frýdlantu

(* kol. 1250, #1279, + po1325)

syn Jindřicha ze Žitavy a Dubé, zakladatel Škopků z Dubé

vlastnil Frýdlant u České Lípy, Liběšice u Litoměřic, Vinařice a zboží i Loun.

poprvé doložen 1279, před rokem 1314 zastával úřad purkrabího na Přimdě, v letech 1319-1323 držel úřad nejvyššího komorníka.

Byl účastníkem ronovského povstání proti Janu Lucemburskému

∞ Markéta

Potomci: synové Beneš **(32)**, Jindřich **(33)**, Albrecht **(34)**, Zbyněk **(35)**, Albrecht menší (mladší) **(36)**, Vilém **(37)**

(32) Beneš z Frýdlantu

(# 1316)

syn Albrechta z Frýdlantu a Liběšic a jeho ženy Markéty

poprvé doložen 1316, byl rukojmím za zatčeného Jindřicha z Lipé

Potomci: syn Vaněk (# 1379), vnuk Čeněk (# 1348), který vlastnil drobná zboží u Postoloprť.

(33) Jindřich z Frýdlantu

(#1319)

syn Albrechta z Frýdlantu a jeho ženy Markéty

Vlastnil Vinařice

Jediná zmínka o něm pochází z roku 1319

Potomci: Syn: Hynek Vinařický, který se odstěhoval na Moravu z svým strýcem Hynkem Žákem, kde získal manské statky u Příboru, vnuci: Hynek z Frýdlantu (1368-1391), Smil (1368-1386), Jan (1368-1379), kteří společně drželi Místek. Ještě roku 1464 se připomínají dvě Hynkovy dcery

(34) Albrecht z Frýdlantu

(#1319, + po 1321)

syn Albrechta z Frýdlantu a jeho ženy Markéty

V letech 1318-1321 byl proboštem litoměřickým

(35) Zbyněk z Liběšic

(#1319, + 1348)

syn Albrechta z Frýdlantu a jeho ženy Markéty

vlastnil Liběšice

Zasedal na zemském soudu

V roce 1335 byl s bratrem Albrechtem mladším purkrabí v Pirně

Potomci: syn Beneš **(55)**

(36) Albrecht menší z Liběšic

(#1319, + po 1347)

syn Albrechta z Frýdlantu a jeho ženy Markéty

vlastnil Liběšice

Zasedla na zemském soudu

V roce 1335 byl s bratrem Zbyňkem purkrabí v Pirně, poté maršálkem Arnošta z Pardubic.

Potomci: synové Jindřich **(65)**, Henzlin (+ 1400)

(37) Vilém z Frýdlantu

(# 1319)

syn Albrechta z Frýdlantu a jeho ženy Markéty

člen řádů německých rytířů

(55) Beneš Škopek z Dubé

(#1369, +1405)

syn Zbyňka Škopka z Dubé

oblíbenec Václava IV.

Vlastnil Liběšice, Vartu nad Ohří, snad i Budyni nad Ohří, roku 1371 dostal od císaře statek Hoyerswerda (Voyerce) v Lužici.

V letech 1369-1389 byl hornolužickým fojtem, trvale sídlil v Lužici. Roku 1377 se stal hofmistrem Jana Zhořeleckého. V letech 1381-1389 a v roce 1398 byl nejvyšší dvorský sudí, roku 1396 nejvyšší hofmistr a člen královské rady krále Václava IV.

V roce 1394 se nepřidal k panské jednotě, ale zůstal věrný králi. Na přelomu 14. a 15. století se sblížil s moravským markrabětem Joštem, kterého podporoval v jeho bojích s bratrem Prokopem.

Potomci: synové Jan (#1381-1396, probošt vyšehradský), Albrecht (+ po 1434, křížovník řádu německých rytířů, v letech 1395-1402 zemský komtur), Jindřich (+1441), Beneš Silný (74).

(56) Jindřich Škopek z Dubé

(#1357, + 6.5.1395)

syn Albrechta menšího Škopka z Dubé

Držel hrad Egrberk (Lestkov) u Kadaně, nějaký čas i Lipnici (1387), Žumberk (1390), Úšť (1394) a další drobnější statky

jeden z nejvýznamnějších členů dvora Václava IV.

od roku 1376 byl hofmistrem královny Johany, v roce 1380 pak hofmistrem císařovny-vdovy Alžběty Pomořanské. V letech 1381-1386 byl nejvyšším komorníkem a členem rady krále Václava IV. V letech 1380 a 1386 byl zemským hejtmanem. V roce 1394 se nepřidal k panské jednotě, ale zůstal věrný králi.

Potomci: synové Aleš (72), Jindřich (73)

(72) Aleš Škopek z Dubé

(+1435)

syn Jindřicha Škopka z Dubé

vlastnil Úšť, Maštov, nejspíš od roku 1402 držel Dražice, po 1404 i Kostelec nad Labem, ve 20. letech 15. století mu patřil Kokořín, od 30. let Jenštejn

V roce 1405 byl jmenován popravcem boleslavského kraje, v letech 1406-1419 držel úřad nejvyššího komořího

v počátcích husitské revoluce stál na straně Zikmunda, v roce 1421 se přidal ke kališníkům
∞ Škonka z Vartemberka (+ 5.11.1432)

(73) Jindřich Škopek z Dubé

(+1416)

syn Jindřicha Škopka z Dubé

po otci zdědil Egrberk, od bratra koupil Mašťov a Úšť

byl přítelem a obráncem Jana Husa, roku 1415 pečetil stížný list do Kostnice

∞ Eliška z Klinštejna

Potomci: syn Jindřich (+1423)

(74) Beneš Škopek z Dubé, zvaný Silný

(+1407)

syn Beneše Škopka z Dubé

od otce dostal hrad Vartu s dvorem, ves Březno, psal se z Liběšic a z Varty. Vartu pak prodal a obdržel za ni Siřejovice. Okolo roku 1400 koupil Kostomlaty, nějaký čas držel i Náchod
Pravidelně se účastnil zemských sněmů a soudů

V roce 1399 figuroval na královské straně, ale později se připojil k panské jednotě.

Potomci: synové Albrecht (+1437), Jindřich (+1437)

Větev Adršpachů z Dubé

(25) Půta z Dubé a Frýdlantu

(# 1295, + po 1318)

syn nejvyššího purkrabího Hynka z Dubé, zakladatel pánů z Adršpachu
držel Bezděz, Pardubice

Zúčastnil se ronovského povstání i nepokojů v letech 1317-1318

Potomci: synové Hynek z Náchoda **(38)**, Hynek Hlaváč **(39)**, Hynek Crha na Vízmburku **(40)**,
Václav

(38) Hynek z Náchoda

(#1316, +1353)

syn Půty z Frýdlantu

žil spolu s bratry v nedílu, drželi zástavní panství Velíš a Jičín, které kolem roku 1325 směnili
za náchodské panství, a získali další statky ve východních Čechách. Po rozdělení majetku mu
připadl Frýdlant a Náchod

V roce 1316 byl vzat jako rukojmí za Jindřicha z Lipé, účastnil se i povstání z let 1317-
1318. Nejprve nabízel své služby králi Janovi ,ale když byl odmítnut, přidal se k uskupení
Jindřicha z Lipé. Po domažlickém smíru se často objevoval v okolí krále Jana, později i
markraběte Karla, kterým finančně vypomáhal. 1343 pověřen diplomatickým poselstvím do
Avignonu.

Potomci: synové Hynek (#1360-1385, ∞ Jitka ze Šumberka) a Ješek z Levína (#1360-1392)

(39) Hynek Hlaváč na Skalici

(#1316, +1358)

syn Půty z Frýdlantu

žil spolu s bratry v nedílu, drželi zástavní panství Velíš a Jičín, které kolem roku 1325 směnili
za náchodské panství, a získali další statky ve východních Čechách. Po rozdělení majetku
v roce 1336 dostal Českou Skalici a Třebechovice.

V roce 1316 byl vzat jako rukojmí za Jindřicha z Lipé, od roku 1317 se aktivně pohybovala
ve veřejném životě, patřil k širšímu okruhu šlechty kolem králů Jana a Karla Lucemburských.
∞ Markéta ze Strakonice (+ po 1362)

Potomci: synové Hynek II. Hlaváč (+ 1371. ∞ Jitka z Meziříčí) a Václav (+ po 1362)

(40) Hynek Crha z Vízmburka

(#1325, +1347)

syn Půty z Frýdlantu

žil spolu s bratry v nedílu, drželi zástavní panství Velíš a Jičín, které kolem roku 1325 směnili
za náchodské panství, a získali další statky ve východních Čechách. Po rozdělení majetku
v roce 1336 mu připadl hrad Vízmburk

Potomci: synové Hynek (#1358-1401) a Hynáček **(83)**

(81) Hynek Lýšek z Dubé

(#1401, + kolem 1430)

syn Hynka na Náchodě a Jitku ze Šumberka, vnuk Hynka Náchodského

Zprvu žil v nedílu s bratrem Hynkem a bratranci a synovci z třebechovické a vízmburské větve Adršpachů z Dubé, po 1406 si za sídlo vybral Adršpach, držel také skalní hrad Střemen

Byl katolíkem, ale do Opočenské strany, kde působil jeho bratr, nepatřil. V bojích za husitské revoluce přišel o Adršpach i skalní hrad Střemen.

∞ Anna z Velhartic

Potomci: synové Jan (+1452), Petr (+1437)

(82) Hynek Červenohorský

(#1401, +1440)

syn Hynka na Náchodě a Jitku ze Šumberka, vnuk Hynka Náchodského

Zprvu žil v nedílu s bratrem Hynkem a bratranci a synovci z třebechovické a vízmburské větve Adršpachů z Dubé, po 1406 si za sídlo vybral Červenou Horu, vlastnil též Černilov, Jasennou

Byl předním členem uskupení katolické východočeské šlechty, tzv. Opočenské strany. Byl hejtmanem v královském městě Jaroměř, kde byl husity zajat při jarním tažení roku 1421.

V roce 1424 se zúčastnil bitvy u České Skalice. Roku 1427 sirotčí vojska vypálila jeho hrad Červenou Horu. Poté Hynek přestal aktivně válčit, ale nadále se počítal k Zikmundovým stoupencům.

∞ Kateřina z Častolovic

Potomci: synové-jménem neznámý syn a Hynek mladší (+ kolem 1459), dcera Škonka

(83) Hynáček z Vízmburka

(# 1359, + 1400/ 1401)

Syn Hynka Crhy

Přední dvořan Václava IV.

V letech 1381-1397 byl přísedícím na zemském soudě, v letech 1389-1392 zplnomocněncem Václava IV. k vykonávání chebského zemského míru.

V roce 1394 se přidal k panské jednotě

∞ Eliška z Ratibořic

Potomci: Jan (# 1392, +1409, ∞ Kateřina ze Žlunic), Hynáček (kanovník)

(94) Jiří z Vízmburka

(#1426, + 17.2.1450)

syn Jana z Vízmburka a Kateřiny ze Žlunic, vnuk Hynáčka z Vízmburka

patřil mu Vízmburk, král Zikmund mu zapsal Žleby, Vildštejn, Chotěboř, Drobovice. Na konci 30.let přesídlil na Žleby.

do roku 1432 patřil ke kališnické straně, z jeho hradu Vízmburk zasahovala posádka proti slezským nájezdům. Pak přeběhl k Zikmundovým straníkům.

Po Zikmundově smrti se přiklonil na stranu Albrechta Habsburského.

Větev Berků z Dubé

(27) Hynek Berka z Dubé

(# nejspíš 1308, + 1350)

syn nejvyššího purkrabího Hynka z Dubé, zakladatel linie Berků z Dubé
vlastnil: Jestřebí, Dubou, Kuřívody, Mšeno, Kokořín, Střemy, po bratrech zdědil Bezděz,
Housku a statky u Labe, po roce 1319 koupil od Jindřicha z Lipé lipské panství a po roce
1330 sloupské zboží. Jako léno držel Honštejsko, jako zástavu Kladsko, tvrz Kostelec nad
Labem, Poděbrady

jeden z nejvýznamnějších pánů na dvoře Jana Lucemburského
od 1319 do 1348 byl nejvyšším purkrabím pražským, ve dvacátých letech několikrát
zemským hejtmanem

od roku 1331 spravoval Hlohovsko

∞ Anežka

Potomci: synové Hynek Honštejský **(41)**, Jindřich Kuřívodský **(42)**

(41) Hynek Honštejský

(#1343 , +1361)

syn Hynka Berky z Dubé a jeho ženy Anežky, zakladatel honštejské větve Berků z Dubé
zprvu žil v nedílu s bratrem Jindřichem, po roce 1352 došlo k dělení majetku. Hynek obdržel
lipské panství, Sloup a Honštejsko, které přijal od krále v léno.

V letech 1348-1351 zastával úřad nejvyššího purkrabího pražského
Zúčastnil se Karlovy římské korunovační jízdy.

Potomci: synové Hynek Lipský (+1389) a Hynek Honštejský **(75)**

(42) Jindřich Kuřívodský, zvaný Jednooký

(+1402)

syn Hynka Berky z Dubé a jeho ženy Anežky, zakladatel kuřívodské větve Berků z Dubé
zprvu žil v nedílu s bratrem Hynkem, po roce 1352 došlo k dělení majetku. Jindřich dostal
Dubou, Jestřebí, Frýdlant, Milštejn, Kuřívody, Housku a Mšeno. V roce 1383 zakoupil od
Haška z Lemberka Jablonné a postupně získal drobné statky v Drchlavě, Kruhu a Bořejově.
Postavil hrady Milčany, Hrádek a Čáp, ale přišel o Mšeno, které Karel IV. vyplatil ze zástavy
1.3. 1391 tři starší syny majetkově podělil, dal jim Jablonné, Mildštejn a Housku. Mladší
syny si nechal u sebe a ponechal si Kuřívody, Jestřebí a Frýdlanstské zboží. 18.2.1402 podělil
Jindřich i mladší syny, kterým dal Dubou, Hrádek, Vřísek a Čáp. Pro sebe si ponechal
Kuřívody a Jestřebí, pravděpodobně i Frýdlant, který po jeho smrti v roce 1404 připadl
k Milčanům

Stál stranou politického života

Byl poručníkem nezletilých synů bratra Hynka

∞ Adla

Potomci: synové Hynek Dubský (+1413, ∞ Kateřina z Lemberka), Jindřich starší (+1406),
Jindřich Berka (+1437), Václav (+1415), Jindřich Hlaváč **(76)**, Jindřich Vaněk (+1412, ∞
Barbora z Kolovrat), Jan (+ po 1391)

(75) Hynek Berka Honštejnský

(#1382, +1419)

syn Hynka Honštejnského, purkrabího pražského

vlastnil honštejnské panství, Ronov v Horní Lužici, koupil Rumburk, Tolštejn, Šarfštejn

V letech 1396- 1398 a 1399-1417 působil v úřadu nejvyššího sudího, roku 1405 byl jmenován popravcem v litoměřickém kraji.

v letech 1397-1407 zastával úřad fojta v Dolní Lužici

byl odpůrce krále Václava, patřil k zakládajícím členům panské jednoty v roce 1394

horlivě podporoval markraběte Jošta

Potomci: synové Hynek (+1437, ∞ Žofka von Dohna) , Jindřich **(85)**, Beneš (+ před 1436),

Hynek (+ po 1452), Jan (+ 1426)

(76) Jindřich Hlaváč z Dubé na Jestřebí

(# 1394, + 1433)

syn Jindřicha Jednookého

zprvu katolík, roku 1421 figuroval v dvacetičlenné zemské vládě, v roce 1423

v dvanáctičlenné zemské vládě, po roce 1426 konvertoval ke kališnictví

Od roku 1427 byl hejtmanem v České Lípě, kterou husiti dobyli.

(84) Hynek Hlaváč z Dubé a Lipé

(+1423)

syn Hynka Lipského a jeho manželky Elišky

Vlastnil Lipý a Sloup, který v roce 1412 prodal

Byl přesvědčeným katolíkem a přívržencem krále Zikmunda

V letech 1410-1420 zastával úřad fojta v Horní Lužici

zúčastnil se křížové výpravy proti Praze v roce 1420, kdy mu vydal Čeněk z Vartemberka

Pražský hrad. V roce 1421 se zúčastnil bitvy u Mostu, roku 1422 se na jeho hradě Lipý konal protihusitský sjezd.

∞ Anežka ze Šternberka (+1439)

(85) Jindřich z Kamenice

(+ před 1436)

syn Hynka Berky Honštejnského **(75)**

vlastnil hrady Tolštejn a Vildštejn, po bratrovi Janovi zdědil Kamenici, Falknštejn a Frydvald

byl stoupencem katolické strany, roku 1423 se zúčastnil bitvy proti Žižkovi u Hořice

podílel se na loupeživých vpádech do Lužice

(86) Jaroslav Berka na Mildštejně

(#1419, +1432)

syn Hynka Dubského a jeho manželky Kateřiny z Lemberka, vnuk Jindřicha Jednookého z Dubé

vlastnil Mildštejn, spolu s bratrem Jindřichem obsadili Helfenburk

patřil ke katolické straně, posílal informace o pohybu husitských vojsk do Zhořelce.

Páni z Lipé

(8) Chval ze Žitavy

(+1262)

zakladatel pánů z Lipé

Vlastnil spolu s bratry Žitavu, ta jim byla v 60. letech králem odebrána, náhradou dostali

Dubou a další statky na Českolipsku, z nich připadla Chvalovi Česká Lípa a Ojvín

Pohyboval se v okolí Přemysla Otakara II.

Potomci: Čeněk z Lipé **(17)**

(17) Čeněk z Lipé

(#1277, + 1278)

syn Chvala ze Žitavy

vlastnil vodní hrad Lipý

poprvé byl doložen roku 1277, kdy ručil za Přemysla Otakara II. v mírové smlouvě

s Rudolfem Habsburským, roku 1278, možná v bitvě na Moravském poli, umírá.

Potomci: Čeněk z Ojvína **(23)**, Jindřich z Lipé **(24)**

(24) Jindřich z Lipé

(#1296, + 1329)

syn Čenka ze Žitavy, „první muž království“ za vlády Jana Lucemburského

Držel Žitavu Ojvín, Ronov a Schönbuch, které roku 1319 vyměnil s králem za statky na

Moravě Kounice, Dlouhá Ves a Míkovice, dále za Lipnici, polovinu Německého Brodu a doly na těžbu stříbra na hoře Mittelbergu.

Kariéru zahájil na dvoře Václava II. a Václava III., prosadil se až za interregna. Jako

statečný a úspěšný válečník se proslavil se nejspíš již roku 1304, když úspěšně hájil Kutnou

Horu. Zcela určitě bránil Kutnou Horu při dalším Albrechtově vpádu v roce 1307. Po

vymření Přemyslovců se postavil na stranu Rudolfa Habsburského a po jeho smrti na stranu

Jindřicha Korutanského. Jeho slabé vlády využíval ke svému prospěchu a obohacení. V roce

1308 získal úřady nejvyššího maršálka a podkomořího. K lucemburské kandidatuře se

přiklonil až na jaře 1310. V prvním roce vlády Jana Lucemburského držel úřady maršálka a

podkomořího, ale již v červnu jej král úřadu podkomořího zbavil a vrátil mu jej až na nátlak

české šlechty. V roce 1315 byl obviněn ze spiknutí proti králi a uvězněn na Týřově, ale po

mohutném povstání Ronovců a Jindřichových přátel byl král donucen ho propustit. V letech

1317-1318 stál v čele střetu, který vedli představitelé šlechtické obce proti královskému páru.

Po smíru v Domažlicích si získal na svou stranu krále Jana, kterého se mu podařilo poštvat

proti Elišce Přemyslovně a Vilému z Valdeka, Jindřichovým nejvlivnějším odpůrcům. Po

porážce zmiňovaného páru získal Jindřich znovu úřad nejvyššího maršálka, tentokrát do dědičného držení. Po přestěhování na Moravu v roce 1319 zastával Jindřich úřad moravského zemského hejtmana na Moravě a v případě potřeby i v Čechách
Proslul dlouholetým milostným vztahem s královnou- vdovou Eliškou Rejčkou
Zemřel 26.8.1329 a byl pohřben v klášteře na Starém Brně, který spolu s Eliškou Rejčkou budovali.

∞ Scholastika z Kamence

Potomci: synové Jindřich Železný z Lipé **(43)**, Čeněk z Lipé **(44)**, Jan z Lipé **(45)**, Pertold z Lipé **(46)**, dcery jeptiška v Marienthalu, tradičně nazývaná Markéta, Kateřina, abatyše v klášteře Aula Mariae, Klára (∞ 1. Jan z Klingenberg, 2. Jan z Kravař), možná Eliška (∞ Mikuláš z Potštejna)

(43) Jindřich Železný z Lipé

(# 1312, + po 1337)

syn Jindřicha z Lipé a Scholastiky z Kamence

v roce 1316 byl vzat jako rukojmí za otce, kterého podporoval v jeho dalších akcích.

Byl předák na dvoře krále Jana Lucemburského

Několikrát byl jmenován zemským hejtmanem v Čechách (1322 do června 1323, následně od listopadu 1324, v letech 1325- 1327 společně s Jindřichem z Lipé starším a naposledy opět sám v letech 1329-1330.

Od roku 1329 zastával úřad nejvyššího maršálka

∞ Anežka z Blankenheimu

Potomci: syn Hynce **(52)**

(44) Čeněk z Lipé

(#1316, +1363)

syn Jindřicha z Lipé a Scholastiky z Kamence

do roku 1346 žil s příbuznými v nedílu, po rozdělení držav vlastnil Moravský Krumlov, Ratajské zboží, Hostěhradice, Byteš, Čejkovice, Nové město, Bludov a některé další statky na Moravě

byl předákem na dvoře Karla IV.

v politickém životě se poprvé objevil roku 1316 jako rukojmí za otce, podporoval ho v jeho dalších akcích

od 1347 byl nejvyšším maršálkem, od 1356 nejvyšším komorníkem a podkomořím císařovny Anny. Roku 1345 byl zajat v Krakově, kde nadělal svým hýřivým životem velké dluhy.

Karel jej pověřoval finančními záležitostmi.

∞ 1. Adéla z Walsee, 2. Eliška

Potomci: syn Jindřich **(53)**

(45) Jan z Lipé

(# 1324, + 1337)

syn Jindřicha z Lipé a Scholastiky z Kamence

Po smrti Jindřicha z Lipé se stal na krátkou dobu moravským zemským hejtmanem a od roku 1337 nejvyšším maršálkem. S oběma Lucemburky táhl v zimě 1336 /1337 na Litvu, kde se sblížil Karlem Lucemburským. Toho doprovázel při dobrodružné cestě do Itálie, kde Jan zemřel.

Potomci: syn Jindřich, probošt vyšehradský **(54)**

(46) Pertol z Lipé

(#1329, + 1347)

syn Jindřicha z Lipé a Scholastiky z Kamence

důvěrník krále Jana Lucemburského

věnoval se církevní dráze, v letech 1335-1343 byl proboštem vyšehradským, v roce 1337 zemským hejtmanem. Po smrti bratrů Jindřicha a Jana držel až do konce života hodnost nejvyššího maršálka. V roce 1341 byl jmenován nejvyšším lovčím pro Moravu

∞ Anežka z Rožmberka

Potomci: Nemanželský syn Jindřich (∞ Kateřina)

(52) Hynce z Lipé

(* kolem 1322, +1402-1404)

syn Jindřicha Železného a Anežky z Blankenheimu

do roku 1346 žil s příbuznými v nedílu, po oddělení dostal Lichtenburk s městečkem

Ronovem a Chotěboří, tvrz Ronovce, některé statky při údolí řeky Doubravy, na Moravě hrad Cimburk a Moravskou Třebovou, po smrti všech strýců i Lipnici, Německý Brod, Velkou Bíteš, Moravský Krumlov, Frymburk a Jevíčko. Od 60.let však začal državy na Moravě i v Čechách rozprodávat a koupil si Templštejn, který se stal jeho hlavním sídlem. Vlastnil též Rataje a Bludov.

Přední moravský pán

Od roku 1363 do konce života držel úřad nejvyššího maršálka. Zúčastnil se Karlovy jízdy do Francie v roce 1377/1378 Na konci 80.let byl administrátorem majetku olomouckého biskupství, kvůli násilným činům dán na nějaký čas do klatby.

V devadesátých letech se přidal k panské jednotě.

∞ Ofka z Kravař (+po 1385)

Potomci: synové Jindřich **(87)**, Hanuš **(88)**, Pertold **(89)**, Čeněk **(90)**, neznámý syn (∞ Markéta ze Šternberka, dcera Kateřina), dcery Alena (∞ Jindřich z Vartemberka), Anežka (∞ Jaroslav z Meziříčí)

(53) Jindřich z Lipé

(+1363)

syn Čenka z Lipé a Adély z Wallsee

do roku 1346 žil s příbuznými v nedílu, pak asi na otcových statcích

v politickém životě se neangažoval, věnoval se hospodářským záležitostem

Potomci: dcera Anežka (∞ Rudolf z Wallsee)

(54) Jindřich z Lipé

(#1345, +1352)

syn Jana z Lipé

věnoval se církevní kariéře, studoval v Itálii

v roce 1343 mu strýc Pertold přenechal úřad probošta vyšehradského a s ním spojený úřad nejvyššího kancléře. Díky němu se pohyboval v okolí markraběte a pak i krále Karla. Účastnil se například jeho korunovace v roce 1347.

(87) Jindřich z Lipé

(#1382, +1414)

syn Hynceho z Lipé

přední moravský pán

v roce 1394 se přidal na stranu Václava IV. a Jana Zhořeleckého proti panské jednotě.

Na přelomu 14. a 15. století se podílel na lapkovské činnosti na Moravě

v letech 1404-1414 byl nejvyšším maršálkem

∞ Eliška z Vartemberka

Potomci: syn Jindřich **(95)**, dcery Ofka (∞ pán z Ústí), Eliška (∞ 1. Milota z Křižanova, 2.

Oldřich z Doubravice)

(88) Hanuš (Jan) z Lipé

(#1398, +1415)

syn Hynceho z Lipé

vlastnil Templštejn a jako poručník Jana Ptáčka z Pirkštejna Rataje

přední moravský pán

v roce 1394 se přidal na stranu Václava IV. a Jana Zhořeleckého proti panské jednotě.

Na přelomu 14. a 15. století se podílel na lapkovské činnosti na Moravě

v letech 1414-1415 byl nejvyšším maršálkem

V roce 1315 pečetil stížný list do Kostnice proti upálení Jana Husa

(89) Pertold z Lipé

(#1406, +1449)

syn Hynceho z Lipé

přední moravský pán

patřil k umírněným kališníkům

v letech 1415-1449 byl nejvyšším maršálkem

(90) Čeněk z Lipé

(#1383, + po1449)

syn Hynceho z Lipé

přední moravský pán

Od roku 1394 byl proboštem kroměřížským

(95) Jindřich z Lipé

(#1415, + 1369)

syn Jindřicha z Lipé **(87)** a Elišky z Vartemberka

vlastnil Moravský Krumlov

Inklineoval ke kališnictví, v roce 1315 pečetil stížný list do Kostnice proti upálení Jana Husa,

v roce 1421 se účastnil čáslavského sněmu.

Od 1450 byl nejvyšším maršálkem, za Jiřího z Poděbrad moravským zemským hejtmanem

∞ 1. Eliška z Potštejna, 2. Barbora von Münsterberg

Potomci: syn Pertold

Páni z Pirkštejna

(23) Čeněk z Ojvína

(#1290, kolem 1305)

syn Čenka ze Žitavy, zakladatel pánů z Pirkštejna

vlastnil Ojvín, Sloup (Pirkštejn)

na přelomu 13. a 14. století pronikl do okruhu krále Václava II., kolem roku 1303 získal úřad královského strážce lesů

(96) Hynek Ptáček z Pirkštejna

(#1430, +1444)

syn Jana Ptáčka z Pirkštejna a Jitky z Kunštátu

umírněný kališník, spolupracoval s polními vojsky, ale od roku 1333 si začal hledat cestu ke katolickému panstvu a králi Zikmundovi. V roce 1434 se přiklonil k panské jednotě a na její straně bojoval u Lipan proti sirotčímu svazu. Po Zikmundově nástupu na trůn patřil k jeho nejbližším rádcům. Získal úřady nejvyššího hofmistra a mincmistra. Roku 1437 řídil obléhání hradu Sion, kde se bránil Jan Roháč z Dubé.

Po Zikmundově smrti podpořil polskou kandidaturu na český trůn proti Albrechtu Habsburskému.

∞ Anna z Hrace

Potomci: dcera Žofie (∞ Viktorín z Kunštátu)

Seznam edic pramenů a literatury

Edice pramenů

- Adam mladší z Valdštejna: Deník rudolfinského dvořana. 1602-1633. ed. P.Mat'a, M. Koldinská. Praha 1997.
- Alexandreda, ed. Václav Vážný, Praha 1963.
- Annales de rebus gestis post mortem Przem. Ottakari regis I-II. ed. J.Emler in: Fontes rerum Bohemicarum, tom.II/1, Pragae 1874.
- Annales de rebus gestis Wenceslai I.regis, ed. J.Emler in: Fontes rerum Bohemicarum, tom.II/1, Pragae 1874.
- Annales Ottakariani, ed. J.Emler in: Fontes rerum Bohemicarum, tom.II/1, Pragae 1874.
- Archiv český, čili staré písemné památky české i morawské: díl 1-6, ed. F.Palacký, Praha 1840-1872; díl 8, ed. J.Kalousek, Praha 1888; díl 14-16, ed. J.Kalousek, Praha 1895,1896, 1897; díl 28, ed. J. Teige, Praha 1912; díl 35. ed. G.Friedrich, Praha 1935.
- Archiv pražské metropolitní kapituly, sv.I, ed. J.Eršil, J. Pražák, Praha 1956.
- Archiv Koruny české, sv.V, Katalog listin z let 1378-1437, ed. Antonín Haas, Praha 1947.
- Archivum Coronae regni Bohemiae II (ACRB), ed. Venceslaus Hrubý, Pragae 1928.
- z Březové, Vavřinec: Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic, ed. František Heřmanský, Marie Bláhová, Praha 1979.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB) I, ed.G. Friedrich, Pragae 1904-1907; II, ed.G.Friedrich, Pragae 1912; III.1-2,ed.G.Friedrich et Z.Kristen, Pragae 1942-1962; IV.1, ed.J.Šebánek et S.Dušková, Pragae 1962; V.1, ed. J.Šebánek et S.Dušková, Pragae 1974; V.2, ed J.Šebánek et S.Dušková, Pragae 1981.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM) VI, ed. P.Chlumecký et J.Chytil, Brünn 1854; VII, ed.P.Chlumecký, J.Chytil et V.Brandl, Brünn 1858-1868; VIII, ed.V.Brandl, Brünn 1874, IX: ed. V. Brandl, Brünn 1875, X: ed. V. Brandl, Brünn 1878, XI: ed.V. Brandl, Brünn 1885, XII: ed. V.Brandl, Brün 1890, XIII:ed.V.Brandl, Brünn 1897, XIV: ed.B. Bretholz, Brünn 1903, XV: ed.B. Bretholz, Brünn 1903.
- Codex diplomaticus Lusitiae superioris II.1, ed. Richard Jecht, Görlitz 1896.
- Codex diplomaticus Lusatiae superioris III obsahující die ältesten Görlitzer Ratsrechnungen bis 1419. ed. R. Jecht, Görlitz 1905-1910.
- Codex diplomaticus Saxoniae regiae, 1. Hauptteil Abt.B, Bd 2, ed. Hubert Ermisch, Leipzig 1899.
- Codex iuris municipalis regni Bohemiae (CIM) IV, ed.A.Haas, Praha 1954-1960.
- Cronica domus Sarensis, ed. J. Ludvíkovský, Brno 1946.
- Das St.Pauler Formular, Briefe und Urkunden aus der Zeit König Wenzel II, ed. Johann Loserth, Prag 1896 .
- Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355: auf Grundlage der lateinischen Handschriften, ed. Bernd-Ulrich Hergemöller, München 1995.
- Deutsche Reichtagsakten unter König Wenzel. (DRTA), Hrsg.von Julius Weizsäcker, Bd. II, 2 abt.1388-1397, München 1874.
- Die Chronik des Mathias von Neuburg , MGH, SS, rer.Germ. NS 4, ed. A.Hofmeister, Berlin 1924-40.
- Die Landtafeln des Markgrathumes Mährens. Cuda Brunensis I., ed.P.Chlumecký, C.Demuth, A.R., Wolfskron, Brünn 1856 Cuda Olomucensis, ed.P.Chlumecký, J.Chytil, C. Demuth, A.R., Wolfskron, Brünn 1856.
- Dvě krumlovská nekrologia, ed. J.Emler, Věstník královské české společnosti nauk, 1887.
- Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně, ed.J.Novák, Praha 1903.
- Hájek z Libočan, Václav: Kronika česká, ed. Jaroslav Kolár, Praha 1981.

Hermannii Altenes annales In MGH-Scriptores 17, ed. G.H. Perz, Hannover 1861.

Historia Polonicae Dlugossii Johanni, ed. A. Przedziecki, díl IV.kn.XI, Krakow 1877.

Karel IV. Literární dílo, ed. Anežka Vidmanová, Jakub Pavel, Richard Mašek, Praha, 2000.

Karel IV. Státnické dílo, ed. Marie Bláhová, Richard Mašek, Praha 2003.

Knihy počtů města Brna, ed. B. Mendl, Brno 1935.

Kosmova kronika česká, ed. Karel Hrdina, Praha 1975.

Kroniky doby Karla IV., ed. M. Bláhová, Praha 1987.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim (LC) I.1., ed. F.A. Tingl, Praha 1867, I.2, ed. J. Emler, Praha 1874, III-IV. ed. J. Emler, Praha 1879.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕhonné a nálezové I-VII, ed. Vincencius Brandl a Bertoldus Bretholz, Brunae 1872-1911.

Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV I.-V, ed. Clemens Borový, Pragae 1875- 1889.

Listář a editář Oldřicha z Rožmberka 1418-1448 I, ed. Blažena Rynešová, Praha 1929.

Monumenta Germaniae historica, Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher III., ed. P. Strauch, Hannover-Leipzig 1900.

Monumenta Germaniae historica, Scriptorum XVII, ed. G.H. Pertz, Hannover 1861.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia Tomus V, 1-2, Acta Urbani VI. et Bonifacii IX. pont. Rom. 1378-2396, 1397-1404, Praha 1903-1905.

Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, ed. J. Daňhelka, B. Havránek, Z. Kirsten, Praha 1957.

Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká, ed. František Čada, Praha, 1930.

Některá akta z kanceláře Jindřicha Korutanského, ed. J. Gebauer, VKČSN 1908.

Petri Zittaviensis Cronica Aule Regie, ed. Josef Emler, in: Fontes rerum Bohemicarum, Tom. IV. Pragae 1884.

Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského, ed. Jan Kapras, I. Praha 1906.

Rada otce synovi, ed. A. Patera, ČČM 66/1892, s.393-415.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.-1419 aug.), tomus IV., Fontes archivi publici Olomucensis et Opaviensis, ed. Božena Kopiczková, Academia 1989.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. ed. J. Emler, Pragae 1882; III, ed. J. Emler, Pragae 1890; IV, ed. J. Emler, Pragae 1892; V, ed. B. Rynešová et J. Spěvák, Pragae 1958, 1960; VI, ed. M. Linhartová et B. Mendl, Pragae 1928-929, 1954; VII, ed. M. Linhartová et B. Mendl, Pragae 1954-1955, 1958-1963.

Regesta Imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346-1378. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's herausgegeben und ergänzt von Alfons Huber, Innsbruck 1877.

Regesta Lippensia, ed. J. Panáček, Česká Lípa 2000.

Reliquiae tabularum terrae Bohemiae a MDXLI igne consumptarum I (1287-1380), ed. J. Emler, Pragae 1870.

Scriptores rerum Lusaticarum I. Sammlung Ober und Niederlausitzicher Geschichtsschreiber I. Band, Goerlitz 1839.

Sigismundi Rosiczii cronica, Scriptores rerum Silesiacum XII, ed. F. Wachter, Breslau 1883.

Slovenika uherských dějin v Domácím, dvorním a státním archivu ve Vídni v období let 1243-1490, ed. M. Opočenská, Praha 1927.

Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, ed. M. Kaňák- F. Šimek, Praha 1959.

Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed. František Palacký 1829. In: Dílo Františka Palackého II, ed. J. Charvát, Praha 1941.

Summa Gerhardi. Ein Formelbuch aus der Zeit des Königs Johann von Böhmen (c.1336-45),

hrsg. von Ferdinand Tadra, Wien 1882.
Tristram a Izalda, ed. Tichá Zdeňka, Praha, 1980.
Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren (UB) 1419-1436
I, II. ed. F. Palacký, Praha 1873.
Vita Caroli Quarti, ed. J. Binder, M. Ryšková, B. Ryba, J. Pavel, Praha, 1978.
Zbraslavská kronika, ed. M. Bláhová, Z. Fiala Praha 1976.
Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, ed. A. Sedláček, Praha 1914.
Ze zpráv a kronik doby husitské, ed. Ivan Hlaváček, František Heřmanský, Bohumil Ryba,
Marie Krčmovaá, Eva Kamínková, Rudolf Urbánek, Praha 1981.

Literatura

Aschenbrenner, Martin: Berkové z Dubé (Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17. století.) Ústí nad Labem, 1992 (diplomová práce).
Aschenbrenner, Martin: Tentýž: Zdislav Berka z Dubé a jeho rodina. In: Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století, ed. Lenka Bobková. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et Historica, Ústí n. Labem 1993, s. 213-216.
Aschenbrenner, Martin: Z dějin zámku a panství Zákupy. Sv. 1, Zdislav Berka z Dubé, Česká Lípa 2004.
Aschenbrenner, Martin: Z dějin zámku a panství Zákupy. Sv. 2 Paní Beatrix z Kolovrat, žena Zdislava Berky z Dubé, Česká Lípa 2005.
Aulová, Martina- Aschenbrenner, Martin: Ke genealogii zákupských Berků z Dubé, Bezděz 13, 2004, s. 277.
Baletka, Tomáš: Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa. Praha 2004.
Bartoš, František Michálek: České dějiny II. 7- Husitská revoluce I. Doba Žižkova (1415-1426), Praha 1965.
Baštecká, Lydie- Ebelová, Ivana a kol.: Náchod, Praha 2004.
Bauer, Jan: Podivné konce českých panovnic, Třebíč 2002.
Benešová, Klára: Klášter minoritů a klarisek ve Znojmě a jeho středověká podoba, In: Česko-rakouské vztahy ve 13. století, Rakouský kulturní institut v Praze, sborník příspěvků ze symposia konaného 26.-27. září 1996 ve Znojmě, Praha 1998.
Bergel, J: Zur Geschichte der Herren Berka von Duba auf Gabel, MNEC 27, 1904.
Bezold, Friedrich von: König Sigmund die Reichskriege gegen die Hussiten II, München 1875.
Bobková, Lenka: Velké dějiny zemí Koruny české IV. a (1310-1402), Praha-Litomyšl, 2003.
Bobková, Lenka- Bartlová, Milena: Velké dějiny zemí Koruny české IV. b (1310-1402), Praha-Litomyšl, 2003.
Bobková, Lenka: 7.4.1348-ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV., Praha 2006.
Borovský, Tomáš: Zakladatelská práva žďárského kláštera do poč. 16. století, ČMM 117, 1998, s. 329-331.
Borovský, Tomáš: Základy klášterního života. Prvních sto let žďárského kláštera, in: Sedm a půl století. Stati o historii, kultuře a umění žďárského kláštera, Žďár nad Sázavou 2002, s. 55-56.
Brunner, H.: Die Herren von Lippa. Zeitschrift des Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesien 13, 1909, s. 372-378.
Bůžek, Václav- Hrdlička, Josef- Král, Pavel- Vybíral, Zdeněk: Věk urozených, Praha-

- Litomyšl 2002.
- Čapský, Martin: Miletínská komenda řádu německých rytířů v době předhusitské ve světle účetních pramenů, Sborník prací z Celostátní studentské vědecké konference Historie 1997, Brno 1998, s.9-30.
- Čechura, Jaroslav: Karel IV. na dvořím trůně, Praha 1998.
- Čechura, Jaroslav: České země v letech 1310-1378, Lucemburkové na českém trůně I., Praha 1999.
- Člověk českého raného novověku, ed. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007.
- Člověk českého středověku Ed. M. Nodl, F. Šmahel, 2002.
- Čornej, Petr: Lipany, Praha 1990.
- Čornej, Petr: Lipanská křižovatka, Praha 1992.
- Čornej, Petr: Lipanské ozvěny, Jinočany 1995.
- Čornej, Petr: Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437, Praha-Litomyšl 2000.
- Decht, R.: Benesch von der Duba, Landvogt der Oberlausitz 1369-1389, Neues Lausitzisches Magazin, Bd.86, 1910, s.103 a n.
- Dlouhá, Veronika: Domy společenské elity v městech pražských v době lucemburské. In: Ve znamení Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové. Ed: Luděk Březina, Jana Konvičná, Jan Zdichynec. Praha 2006, s.476-487.
- Dobeš, Jan- Hledíková, Zdeňka- Janák, Jan: Dějiny správy v Českých zemích, Praha 2005.
- Durdík, Tomáš: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2000.
- Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana Dvořáčková-Malá, Praha 2006.
- Edel, Tomáš: Příběh johanitského komtura řečeného Dalimil. Kapitola z dějin české politiky, Praha 2000.
- Elbl, Pavel B.: Smil z Lichtenburka. Rytíř, velmož, zakladatel. Třebíč, 2007.
- Eva nejen v ráji ed. Milena Lendlerová a kol. Praha 2002.
- Fiala, Zdeněk: Přemyslovské Čechy - český stát a společnost v letech 995-1310, Praha, 1975.
- Fiala, Zdeněk: Předhusitské Čechy (1310-1314), Praha 1978.
- Fišera, Zdeněk: Skalní hrady zemí Koruny České, Praha 2004.
- Gabriel, František: Opevněná panská sídla na Českolipsku před rokem 1419, Z minulosti Děčínska a Českolipska, 4, 1985, s.301-332.
- Gabriel, František: Vodní hrad Česká Lípa, Česká Lípa 1995.
- Gabriel, František- Panáček, Jaroslav: Vývoj panských sídel na Horním území novozámeckého panství, Castellologica Bohemica 4, 1994, s.27-62.
- Gabriel, František-Panáček, Jaroslav: Hrady okresu Česká Lípa, Praha 2000, s. 166-167.
- Gelbe, R.: Herzog Johann von Görlitz. Neues lausitzisches Magazin. Band 39. Görlitz 1883, s.1-201.
- Goll, Jaroslav: Čechy a Prusy ve středověku, Praha 1897
- Halada, Jan: Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti) díl I., Praha 1992.
- Halada, Jan: Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti) díl III, Praha,1994.
- Hlaváček, Ivan- Hlaváčková, Ludmila: Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské univerzitě. Acta Universitatis Carolinae- Historia Universitatis II. 1, 1961, s.97-132.
- Hlaváček, Ivan: Studie k diplomacie Václava IV. Relátoři listin Václava IV. a královská rada, Československý časopis historický, 11, 1963, s.198-225.
- Hlaváček, Ivan: Brünn als Residenz der Margrafen der luxemburgischen Sekundogenitur. In: Fürstlichen Residenzen in spätmittelalterlichen Europa, Sigmaringen 1991, s.361-420.
- Hlaváček, Ivan: Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské. Stručný přehled vývoje a literatury pro dobu do roku 1346 in: Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (Opera historica 7), ed. Václav Bůžek, Pavel Král, České

- Budějovice 1999, s.29-70.
- Hlaváček, Ivan: Dvořan-diplomat, In: Člověk českého středověku, ed. M.Nodl, F. Šmahel, Praha 2002.
- Hosák, Ladislav: Páni z Lichtenburku na Bítově, Cornštejně a Vranově, Jižní Morava 4, 1968, s.59-67.
- Hosák, Ladislav: Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1983.
- Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I, kol. autorů pod vedením L. Hosáka, Praha 1981; II, kol. autorů pod vedením F. Spurného, Praha 1983; III, kol. autorů pod vedením R. Anděla, Praha 1984, IV, kol. autorů pod vedením M. Bělohávkou, Praha 1985; VI, kol. autorů pod vedením T. Šimka, Praha 1989.
- Hrabětová, Irena: Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohov, Brno 1992.
- Hraše, Jan Karel: Dějiny Náchoda, Náchod 1895.
- Chaloupecký, Václav: Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311, ČČH 50/2, 1949, s.69-102.
- Charvátová, Kateřina: Václav II. Král český a polský, Praha 2007.
- Iwańczak, Wojciech: Po stopách rytířských příběhů, Praha 2001.
- Jireček, Hermenegild: Smil z Lichtenburka. Památky archeologické a místopisné 9, s.66-67.
- Jurok, Jiří: Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce, Nový Jičín 1998.
- Jurok, Jiří: Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, Nový Jičín 2000.
- Jurok, Jiří: Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce, České Budějovice 2006.
- Kalista, Zdeněk: Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Listy z dějin české gotiky, Praha 1991.
- Kalista, Zdeněk: Karel IV. a Itálie, Praha, 2004.
- Kavka, František: Am Hofe Karls IV., Leipzig 1989.
- Kavka, František: Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I, II, Praha 1993.
- Kavka, František: Život na dvoře Karla IV., Praha 1993.
- Kavka, František: Karel IV. Historie života velkého vladaře, Praha 1998.
- Kavka, František: Poslední Lucemburk na českém trůně, Praha 1998.
- Kavka, František: 5.4.1355- Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské, Praha 2002.
- Kavka, František: Čtyři ženy Karla IV. Praha-Litomyšl, 2002.
- Klápště, Jan: Proměny českých zemí ve středověku, Praha 2005.
- Klos, Richard, -Sovadina. Miloslav: Kdo byl otcem Jindřicha z Lipé, Mediaevalia historica Bohemica 7, Praha 2000.
- Knothe, H: Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom 13. bis gegen Ende des 16. Jahrhunderts, Leipzig 1879.
- Knothe, H: Zur Genealogie der Berka von der Duba und dem Hause Mühlstein, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Club (MNEC) 7, 1885.
- Knothe, H: Zur Genealogie der Berka von der Dauba auf Mühlstein, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Club (MNEC) 8, 1885.
- Knott, Rudolf Ein mantuanischer Gesandtschaftsbericht aus Prag vom Jahre 1383, MVGDDB 37, 1899, s.337-357, 345-357.
- Koláček, Luboš, Y.: Tajemství smrti Jindřicha z Lipé, Třebíč, 2006.
- Koldinská, Marie: Každodennost renesančního aristokrata, Praha-Litomyšl 2001.
- Konopásek, Miroslav: Kastelán o Housce, Nymburk, 2004.
- Kotlářová, Simona: Bavorové erbu střely, České Budějovice 2004.
- Kopičková, Božena: Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské společnosti, Praha 1992.
- Kopičková, Božena: Eliška Přemyslovna. Královna česká, Praha 2003.
- Kouřil, Pavel- Prix, Dalibor- Wihoda, Martin: Hrady českého Slezska, Brno-Opava 2000.
- Kraus, Arnošt: Jan z Michalovic. Německá báseň třináctého věku. Praha 1888.

- Kubíková, Anna: Rožmberské kroniky. Krátký a sumovní výtah od Václava Březana, České Budějovice, 2005.
- Kubíková, Kateřina: Římská korunovace Karla IV. In: Lesk královského majestátu ve středověku, ed. Lenka Bobková, Mlada Holá, Praha-Litomyšl 2005, s.47-60.
- Lesk královského majestátu ve středověku, ed. Lenka Bobková, Mlada Holá, Praha-Litomyšl, 2005.
- Lichnowsky, Ernst Maria Fürst von: Geschichte des Hauses Habsburk V. Wien 1841.
- Macek, Josef: Česká středověká šlechta, Praha, 1997.
- Macek, Josef: Jagellonský věk v Českých zemích 1-2, Praha 2001.
- Maráz, Karel: Václav III. Poslední Přemyslovec na českém trůně, České Budějovice 2007.
- Mařa, Petr: Svět české aristokracie 1500-1700, Praha 2004.
- Menclová, Dobroslava: České hrady, Praha 1972.
- Mezník, Jaroslav: Lucemburská Morava 1310-1423, Praha 2001.
- Měřínský, Zdeněk: Studenti z Bítova na vídeňské univerzitě (1382-1447) a význam univerzitních matrik pro poznání kulturních vztahů Moravy a Slezska s rakouskými zeměmi, ČMM, s.431-452.
- Mikulka, Jaromír: Dějiny Hradce I.1, Hradec Králové 1996.
- Moraw, Petr: Über den Hof Johanns von Luxemburg und Böhmen. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen, ed. Michel Pauly, Luxemburg 1997, s.93-120.
- Mysliveček, Milan: Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě, Praha 1993.
- Nohejlová, Emanuela: Příběhy kláštera opatovického, Praha 1925.
- Novotný, Robert: Uzavírání panského stavu a problematika nobilitací., In: Evropa a Čechy na konci středověku, sborník příspěvků věnovaných F. Šmahelovi, ed. Eva Doležalová, Robert Novotný, Pavel Soukup, Praha 2004.
- Nový akademický slovník cizích slov, Praha 2005.
- Ottův slovník naučný, III, Praha 1995; VIII, Praha 1997; XVI, Praha 1999; XXI Praha 2000; XXIV, Praha 2001, XXVI, Praha 2002.
- Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě II. Od roku 1253 až do roku 1403, Praha 1939.
- Paměť urozenosti, ed. Václav Bůžek, Pavel Král, Praha 2007.
- Panáček, Jaroslav: Počátky pánů z Klinštejna a z Ronova. Muzejní a vlastivědná práce- Časopis společnosti přátel starožitností 2, 1992, s.84-91.
- Panáček, Jaroslav: Křestní jména Ronovců, In: Onomastický zpravodaj (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), Ústav pro jazyk český AV ČR, 34-35, 1993-1994 s.96-110.
- Panáček, Jaroslav- Smejkal Ladislav- Vojtíšková Marie: Z dějin České Lípy, Česká Lípa 1999.
- Paprocký z Hlohol, Bartoloměj: Diadochus-O stavu panském, Praha 1602.
- Pešina z Čechorodu, Tomáš Jan: Mars Moravicus, Pragae 1677.
- Pikorová, Helena: Dějiny Mšena I, Mšeno ve středověku, Mělník 2006.
- Plaček, Miroslav- Futák, Peter: Páni z Kunštátu, Praha 2006.
- Řičan, Rudolf: Johlin z Vodňan, křížovník kláštera zderazského, Věstník Královské české společnosti nauk, 1929, s.55.
- Sedláček, August: Úvahy o osobách ve stížných listech l.1415 psaných, ČČH 23, 1917, s.85-109 a 316-352.
- Sedláček, August: Hrady, zámky a tvrze Království českého, I- Praha 1882, II- Praha 1883, X- Praha 1895, XII- Praha 1900, XIII- Praha 1905, XIV- Praha 1925, XV- Praha 1931.
- Seibt, Ferdinand: Karel IV. Císař v Evropě, Praha 2002.
- Schönfelder, Joseph Bernhard: Urkundliche Geschichte des königlichen Jungfrauenstifts und Kloster St. Marienthal, Zittau 1834.

- Sovadina, Miloslav: Rozrod Zdislavy z Lemberka ČMM 112,, 1993, s.217-236.
- Sovadina, Miloslav: Ronovci a Žitava v 13. a první polovině 14.století. Bezděz 6, 1997 s.7-18.
- Sovadina, Miloslav: Rozrod žitavských Ronovců ve druhé polovině 13.století, Bezděz 7, 1998, s.15-33.
- Sovadina, Miloslav: Jindřich z Lipé I. První muž království. ČMM 120, 2001 s.5-36, II. dokončení, 121, 2002, s.3.-32.
- Spěváček, Jiří: Listinná falza a politická moc markraběte Karla. In: Československý časopis historický (ČSČH) 17, 1969. s.301-310.
- Spěváček, Jiří: Karel IV. Život a dílo, Praha 1979.
- Spěváček, Jiří: Král diplomat (Jan Lucemburský 1296-1346), Praha 1982.
- Spěváček, Jiří: Václav IV. 1361-1419, Praha 1986.
- Spěváček, Jiří: Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky, Praha 1987.
- Spěváček, Jiří: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346, Praha 1994.
- Šandera, Martin: Zikmundovi věrní na českém severovýchodě, České Budějovice 2005.
- Šarochová, Gabriela V., 1.9.1310- Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu, Praha 2002.
- Šarochová, Gabriela V: Radostný úděl vdovský, Praha 2004.
- Šimák, Josef Vítězslav: Kdy upadl Karel IV.v nemilost otcovu? ČČH 32, 1926, s.570-574.
- Šimák, Josef Vítězslav: Kniha o Housce, Praha 1930.
- Šmahel, František: Jeroným Pražský, Praha 1966, s.109-118.
- Šmahel, František: Husitská revoluce 1-4, Praha 1995-1996.
- Šmahel, František: Pan Krušina na Zlaté Hoře: drobná historie malých záhad, Dějiny a současnost 21, 1999, č.3, s.13-19.
- Šmahel, František: Idea národa v husitských Čechách, Praha 2000.
- Šmahel, František: Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje, Praha 2001.
- Štěpán, Václav: Nový pohled na přepadení Jihlavy v roce 1402 Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl společenských věd 8, 1992, s 7-22.
- Štěpán, Václav: Moravský markrabě Jošt, Brno 2002.
- Šusta, Josef: Dvě knihy českých dějin. Kniha druhá.Počátky lucemburské 1308-1320, Praha 1935
- Šusta, Josef: České Dějiny II.2 Král cizinec, Praha 1939.
- Šusta, Josef: České dějiny II.3. Otec a syn, Praha 1946.
- Šusta, Josef: České dějiny II.4. Karel IV. Za císařskou korunou 1346-1355, Praha 1948.
- Švaříčková-Slabáková, Radimila: Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19.století, Praha 2007.
- Tomek, Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy IV, Praha 1899.
- Úlovec, Jiří: Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Praha 2001.
- Urban, Jan: Lichtenburská država na Českomoravské vrchovině ve 13. a 14.století, Historická geografie 18, 1979, s.31-64.
- Urban, Jan: Hynek Krušina z Lichtenburka a husitská revoluce, Folia Historica Bohemica 4, 1982, s.46-66.
- Urban, Jan: Husitství ve východních čechách do Žižova příchodu II, historie a Vojenství 41, 1993, č.1, s.3-18.
- Urban, Jan: Lichtenburkové. Jejich postavení v českých dějinách doby předhusitské, Praha 1993.
- Urban, Jan: Kresčák 26.8.1346, Praha 2001.
- Urban, Jan: Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003.
- Urbánek, Rudolf: České dějiny III.1- Věk poděbradský, Praha 1915.

- Utrio, Kaari: Dcery Eviny: Historie evropské ženy, Havlíčkův Brod 1994.
- Válka, Josef: Husitství na Moravě, Brno 2005.
- Vaněček, Václav: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, Praha 1976.
- Vaníček, Vratislav: Velké dějiny zemí Koruny české II (1197-1250), Praha 2000.
- Vaníček, Vratislav: Velké dějiny zemí Koruny české III (1250-1310), Praha 2002.
- Veselý, Zdeněk: Dějiny českého státu v dokumentech, Praha 1994.
- Vojtíšek, Břetislav: Berkové z Dubé a Lipé, In:Náš kraj, magazín pro Liberecký kraj 3/2000, s.30-31.
- Volkmer, Franz: Hynek Krussina von Lichtenberg, Pfandesherr des Glatzer Landes von 1440-1454, Vierteljahrschrift für Geschichte der Grafschaft Glatz 7, 1887/1888, s.174-160.
- Žalud, Zdeněk: Dvůr Jana Lucemburského a česká šlechta, in: Lesk královského majestátu ve středověku, ed. Lenka Bobková, Mlada Holá, Paseka Praha-Litomyšl, 2005, s.143-152.
- Žemlička, Josef: Přemysl Otakar I., Praha, 1990.
- Žemlička, Josef: Století posledních Přemyslovců, Praha 1998.
- Žemlička, Josef: Počátky Čech královských 1198-1253 Praha 2002.
- Žemlička, Josef: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali, Praha 2005.